

Raftul
Denisei

JAY PARINI

BORGES ȘI EU

O ÎNTÂLNIRE

"O BIJUTERIE DE CARTE."
IAN McEWAN

TRADUCERE DE MIHNEA GAFIȚA

book
HUMANITAS
fiction

JAY PARINI

BORGES

ȘI EU O ÎNTÂLNIRE

Redactor: Ștefania Nalbant
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Brînzan
DTP: Radu Dobreci, Veronica Dinu
Tehnoredactor ebooks: Radu Dobreci

JAY PARINI

BORGES AND ME: AN ENCOUNTER

Copyright © 2020 by Jay Parini

All rights reserved.

Published by arrangement with Canongate Books Ltd, 14 High Street, Edinburgh
EH1 1TE

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parțială, multiplicarea sa prin orice mijloace și sub orice formă, punerea sa la dispoziție publică pe internet sau în rețele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informației, gratuit sau în scop comercial, precum și alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislației privind protecția dreptului de autor și se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2023, pentru prezenta versiune în limba română (ediția digitală)

ISBN: 978-606-097-356-0 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

*Pentru Devon, care, de peste patruzeci de ani,
mă însoțește pe drum.*

„Viața reală este adesea viața pe care nu o duci.“
Oscar Wilde

Într-o dimineață de iunie din 1986, la ferma mea din Vermont, m-am dat jos din pat când soarele abia dacă ridicase o sprânceană peste Green Mountains; dintotdeauna acesta este un moment al zilei mult râvnit de mine, în care mă aplec asupra începuturilor, gândindu-mă la ce urmează să lucrez – în cazul acela, la un roman despre ultimele zile din viața lui Tolstoi, care prinsese ușor-ușor contur pe la hotarele minții mele conștiente. Soția și copiii încă mai dormeau, și n-am putut să nu mă uit la ei cu drag. Cum le-aș fi putut rezista celor doi băieți atât de scumpi, care mă înnebuneau din când în când, așa cum și trebuie să facă niște copii, de vreme ce asta-i treaba lor? Sau atât de sclipitoare și iubitoare mele soții, pe care nu păreau s-o deranjeze accesele mele întâmplătoare de stupizenie, la care uneori zâmbea cu milă, iar alteori de-a dreptul hohotea de râs? Asemenea gratificații mi se păreau nemeritate – probabil că și erau. Cu un sentiment de recunoștință, chiar de uimire, am coborât scările către bucătăria de țară, unde mi-am făcut o cană zdravănă de ceai Irish Breakfast, după care m-am îndreptat către camera mea de lucru, aflată la celălalt capăt al casei.

Așa cum făceam de multe ori, până să mă așez la masa de lemn dat cu baieț, cu tăblia pătată, pe care și astăzi o păstrez într-un colț al biroului meu, am dat drumul la radio să aud știrile zilei, căutând postul BBC pe un aparat cu tranzistori pe care-l primisem cadou de puțină vreme, când împlinisem treizeci și opt de ani, de la prietenul și mentorul meu, Alastair Reid. Când l-am auzit pe crainic citind principalele evenimente, am rămas uluit: marele scriitor argentinian Jorge Luís Borges, „care a împletit realitatea cu ficțiunea într-o inegalabilă succesiune de narațiuni, sfidând orice granițe și declanșând o adevărată explozie în literatura latino- americană“, tocmai murise la Geneva, la vârsta de optzeci și șase de ani. „A fost un om cu multe istorii personale“, a adăugat crainicul. „Ca scriitor, a explorat spațiile de maximă specificitate din experiența umană, a fost un iubitor al labirinturilor și oglinzilor, un autor cu multiple fațete, care s-a sustras mereu definițiilor.“

Amintirile au început să iasă la suprafață. Îl întâlnisem pe Borges pe când eram proaspăt absolvent de facultate în Scoția, cu mulți ani înainte, și călătorisem cu el de la St. Andrews până în Highlands și înapoi. Întâlnirea noastră durase numai o săptămână și ceva, dar îmi provocase o mutație, o schimbare de perspectivă, dând buzna peste mine tocmai la momentul potrivit. Și tot ce știam sigur era că felul meu de-a fi pe lume nu mai fusese niciodată același, după ce Borges îmi trecuse prin viață.

Stând la fereastră, mă uitam jos, în grădină, la un strat de maci orientali, ale căror petale ca niște obraji sângerii păreau întoarse către mine. Îmi remarcasem, oare, ochii îndurați? Așa mi s-a părut, și m-am îndepărtat de geam. Nu sunt omul căruia să-i dea lacrimile ușor, dar am plâns în acea zi. Am plâns în egală măsură pentru mine și pentru Borges, amintindu-mi ce tânăr necopt, exagerat de serios, timid și adesea îngrozit fusesem la întâlnirea cu pricina și încercând să-l pun în balanță pe cel de atunci cu bărbatul în care mă transformasem, întrebându-mă iar și iar ce naiba se întâmplase cu mine acolo, în Scoția, cu vreo cincisprezece ani mai înainte.

În 1970, după ce tocmai absolvisem Colegiul Lafayette și mă mutasem – pentru scurtă vreme, speram eu – înapoi cu părinții la Scranton, în Pennsylvania, aveam două variante: ori să rămân acasă, unde mi-aș fi pierdut boașele pe tocătorul maică-mii, ori să merg în Vietnam, unde mi le-ar fi făcut harcea-parcea vreo mină antipersonal. O a treia opțiune, mai puțin clară la început, dar în ultimă instanță evidentă, era să plec din Statele Unite cu totul, să mă duc unde aș fi văzut cu ochii. Locul pentru care am simțit o chemare a fost un orașel din Scoția, din regiunea East Neuk of Fife.

La St. Andrews beneficiasem deja de o mult râvnită evadare și căpătasem un sentiment al vocației, fiindcă îmi petrecusem acolo primul an de studii în străinătate. În cursul aceluia an memorabil, îmi făcusem foarte ușor prieteni, spre marea mea surprindere, amestecându-mă printre studenții scoțieni și englezi, apropiindu-mă chiar și de câțiva studenți de pe continent. Cursurile la care luasem parte mi se păruseră adesea interesante – niște performanțe retorice flamboaiante, cu care nu eram obișnuit – și învățasem o mulțime de lucruri, mai ales în urma unor intense meditații unu-la-unu cu o serie de profesori excentrici, dar altfel erudiți. (Unul dintre ei își ținea meditațiile în apartamentul său dezordonat, unde soția lui ne servea cu ceai purtând o mască pe față, pentru că avea „o sensibilitate la germenii“.)

Mai important însă era că în Scoția începusem să scriu, înregistrându-mi viața cotidiană într-un jurnal care, speram eu, avea să sclipească prin „grația exactității“ (plagiind mental o expresie de-a poetului Robert Lowell). Nici un amănunt nu mi părea prea ne semnificativ pentru a fi notat, și adeseori umpleam pagini întregi cu citate din lecturile făcute sau cu fragmente pe care mi le aminteam din conversațiile auzite în ceainării sau în alte localuri. Începusem, de asemenea, să scriu propriile poeme. Erau doar niște imitații, câtuși de puțin memorabile, așa cum și era de așteptat, dar schimbarea în sine era suficient de incitantă. Decisesem – din motive care nu aveau la bază nici un talent sau experiență demonstrabile – să-mi fac din scris o profesie.

Credeam că știu destul de multe în materie de literatură, deși nu aveam decât o pojghiță de cunoaștere, cea mai subțire spumă la suprafața unei căni care nici măcar nu era una de mari dimensiuni. Și totuși, mă pusesem pe lectură cu un sentiment al urgenței. Am înghițit, mai degrabă decât am citit, cărți precum

Walden de Thoreau și *Firele de iarbă* ale lui Whitman, *Marele Gatsby* de Scott Fitzgerald și *Privește, înger, către casă* de Thomas Wolfe. Cu lingura i-am înfulecat pe Hermann Hesse, Virginia Woolf, Jack Kerouac, D.H. Lawrence, Carson McCullers, Vladimir Nabokov, Samuel Beckett și alții. Prin biblioteci, am frunzărit nerăbdător paginile fâșuitoare ale publicației *The New York Review of Books*, atras de textele incitante ale unor autori precum Gore Vidal, Joan Didion, Norman Mailer și Susan Sontag. Am asistat la lecturile publice ale unor scriitori printre care erau și celebrități – Allen Ginsberg, James Dickey, Paul Goodman –, și eram destul de sigur că literatura urma să-mi ofere acces în lumi cu mult mai ample decât cea de la Scranton, Pennsylvania.

Mi-am fixat drept țintă să urmez studii postuniversitare la St. Andrews, cu toate că știam ce bătălie avea să fie să-mi conving părinții că o asemenea mutare avea sens. Eram cel dintâi copil al mamei mele, care se arătase posesivă de la prima gură de aer pe care o trăsesem. (Sora mea, Dorrie, era cu doi ani mai mică decât mine și, fiind și fată, nu i-a fost câtuși de puțin mai ușor cu mama noastră, ca să mă exprim eufemistic.) Eram „cu dosu’nainte“, cum zicea de multe ori maică-mea, ceea ce însemna că mă înfricoșau străinii, că eram scârbit de toți și toate. Când eram foarte mic, începeam să urlu ori de câte ori cineva necunoscut puneja piciorul în camera mea. Singura care mă putea consola era chiar ea, mama, care mi-a și încurajat această dependență. Nu e vorba că m-ar fi sufocat cu afecțiunea ei, presupun, numai că rezultatele au fost aceleași. Nu mă mai îndoiam câtuși de puțin că avea să-mi fie foarte greu să mă despart de ea. Maturitatea mi se părea un regat îndepărtat, inaccesibil mie.

Maică-mea numai că n-a făcut o cădere nervoasă când am plecat în Scoția pentru prima oară: „Unde te duci?“, m-a întrebat. „În Scoția? Ce, ai înnebunit? Nu se duce nimeni în Scoția!“ În noaptea dinaintea celei dintâi plecări ale mele, în 1968, s-a trântit pe patul din hotelul newyorkez într-o criză emoțională. Vaietele ei amarnice nu m-au lăsat să dorm, în camera de alături, practic toată noaptea, iar a doua zi dimineată, când și-a luat rămas-bun de la mine pe chei, părea epuizată și abia dacă a scos vreo vorbă. Mă imbarcam spre Marea Britanie pe un hârb de vas de linie italian, despre care mi-a spus că e „instabil, și-o să se scufunde, mai mult ca sigur“. Nu e de mirare c-am plâns în tăcere, în cușeta mea de pe vasul acela ieftin, toate cele opt zile cât a durat călătoria de la New York la Southampton. Era un fel de înțârcare pentru mine, după cum am văzut lucrurile mai apoi. Mă dezbăram de viața mea de până atunci așa cum puteam. Mi-o imaginam foarte ușor pe mama plângând până adoarme, noapte după noapte, la Scranton, dar îmi făceam curaj, spunându-mi că trebuie să trec prin toate încercările de care urma să am parte, oricât de dureroase ar fi fost.

Treaba lui taică-meu era să fie veșnic îngrijorat, dar altfel era un tip jovial, fiul unor imigranți italieni care vorbeau englezește foarte prost și care le putuseră oferi celor cinci copii ai lor prea puține, dincolo de niște castroane cu linguini făcuți în casă și legume cultivate în grădina din spatele aceleiași case. (Bunica mea împușca iepuri de pe veranda din spate și-i transforma în tocană.) La fel ca

mulți din generația lui, copiii ai Marii Crize Economice, tatăl meu suferea de o precauție devenită obsesie. Trotuarele minții lui erau pline de coji de banană. Fusesse nevoit să renunțe la liceu cu mult înainte să fi absolvit, dar apoi, cu un dram de noroc și cu tărie de caracter, și-a făcut loc în domeniul asigurărilor, vânzându-le familiilor din zonă polițe pe care mă tem că nici măcar el nu le înțelegea pe de-a întregul. În fiecare zi, se înfățișa pe străzile din Scranton cu capul sus, în costum, cu o cămașă albă scrobită și-o cravată pestriță, de mătase. Își lustruia pantofii, înainte să iasă din casă, cu o fervoare exagerată. „Se scosese.“ Și totuși, nu înceta să-și facă o mulțime de griji în privința viitorului, mai cu seamă a viitorului *meu*.

La fel îmi făceam și eu, așa că medicul nostru de familie mi-a dat un flacon de tranchilizante (niște barbiturice de modă veche, în stare să năucească până și un cal), așa, „ca să-mi stabilizeze nervii“, înainte să plec la școală postuniversitară.

— Nu mai fi atât de ncordat, mi-a spus doctorul Evans. Prea multă nervozitate nu-ți face bine. Dacă stai treaz toată noaptea, n-o să te mai odihnești suficient. Ia medicamentele și nu-ți mai face griji.

Bine, și ce anume mă îngrijora atât? Mai toate, dacă stau să mă gândesc bine. Valul tectonic al sexului, drogurilor și rock-and-roll-ului, de care se lăsau duși cu voioșie colegii mei de generație, mie mi se părea, mai curând, o mare în care m-aș fi putut îneca. Eram încă virgin, și mă temeam să nu rămân așa pe vecie. Și, mai mult decât de orice altceva, eram îngrozit de Vietnam și furios pe un război purtat pentru o iluzie de libertate, sau pentru dominația mondială, sau – cel mai probabil – pentru ceva ce eu n-aș fi putut nici măcar să-mi închipui.

Luasem atitudine împotriva războiului în primul meu an de studenție și participasem la demonstrații la Washington în 1967, pe urmă iar în primăvara lui 1970. La fel ca mulți studenți, știam ceea ce credeam că știu, și anume că războiul din Asia de Sud-Est era imoral, prostesc și crud. Scrierile antirăzboi ale lui Howard Zinn, Noam Chomsky și ale altora mi-au devenit parte a bibliotecii mentale permanente. Ca lucrurile să fie și mai rele, comisia de recrutare devenise interesată de mine în ultima vreme, înlocuindu-mi statutul de după absolvire 2-S (amânare pentru perioada studenției) cu 1-A (apt pentru serviciul militar activ), cu toate că trăsesem la loterie un număr destul de mare.¹ N-am metabolizat niciodată complet acea extragere norocoasă și m-am temut de ce e mai rău, de vreme ce comisia de recrutare din Lackawanna County căpătase notorietate de burdihan prolific, după cum înghițea o mulțime de tineri, unii după alții, iar vreunul dintre ei tot avea să sfârșească până la urmă într-o bază militară oarecare, uitată de Dumnezeu, de lângă Zona Demilitarizată².

Și astăzi am coșmaruri cu acea dimineață când stăteam gol-pușcă, aliniat cu zeci de alții ca și mine, la uzina de armament din Scranton, și eram împuns și înghiontit de niște medici militari. „Asta se cheamă la tine sulă?“, a răcnit un sergent, când eu am încercat să-mi ascund penisul încrețit, ceea ce a stârnit o lătrătură întreagă de râsete la adresa mea. Un alt tip, un sfrijit pe care-l

cunoscusem la un curs de fizică din clasa a zecea, s-a prăbușit la podea, leșinat, cu spume la gură și cu genunchii strânși la piept, în poziție de fetus. „Trimițeti-l pe-ăsta primu“, a zis unul dintre recrutori. „O să-i sperie pe gălbejiții ăia, de-o să se cace pe ei când o să-l vadă.“

Mama mea era la fel de hotărâtă ca și mine să mă țină la o distanță cât mai mare de miezul acțiunii. Cu toate că trecusem cu brio examenul medical pentru armată, credea cu tărie că nu eram potrivit pentru serviciul militar activ. Zicea:

— Gândește-te la toate alergiile pe care le ai. Când erai mic, tușeai toată noaptea. Și ce hârâit aveai în piept! Biata soră-ta nu putea să doarmă nici o clipă cu tine-n cameră. Și-acum tușești prea mult, mai ales primăvara, când sunt atâtea flori, și i-ai ține treji pe ceilalți soldați din cazarmă. Au destule cu care să se confrunte-n Vietnam și fără problemele tale de sănătate!

Nu mai termina cu schemele, doar-doar reușea să mă scape de militari și armata lor. Într-o scrisoare din ultimul an la colegiu mi-a scris: „Unchi-tău Julie are multe relații și cunoaște un doctor care e gata să dea în scris că tu abia poți să respiri. Gândește-te cum te doare în piept când faci efort! Și picioarele tale, cu platfusul ăla. N-ai putea merge mai mult de câțiva kilometri fără să faci pauză. Care-i armata care să-și dorească așa ceva? Și apropo de asta: mai termină cu toată politicăria. Ce ți-a venit să te duci la demonstrații la Washington, și încă nu o dată, ci de două ori? Nu ești vreun hipiot de-ăla, nu? Să știi că nu te pricepi chiar atât de mult la treburile astea cum îți imaginezi tu.“

Am petrecut multe nopți în vara lui 1970 discutând în contradictoriu despre război cu familia și cu prietenii, mai ales cu Billy Giordano – aici am să-i spun așa –, cu care fusesem coleg mai mulți ani, care jucase baseball în aceeași echipă în școala gimnazială, care mi se alăturase la câte o partidă ocazională de fotbal, după școală, toamna, și uneori mersese cu mine cu cortul în munții Poconos. Nu era genul de „băiat isteț“, cum se spune; adică nu în sens școlăresc. Dar mie-mi plăceau prospețimea lui, energia și felul de-a fi, sălbatic, subversiv, dar inteligent, care nu iese la suprafață la examene. Îmi făcusem un obicei din a-l urmări la cantina liceului din West Scranton și căutam întruna moduri de-a mă aține prin preajma lui.

— A venit și vremea noastră, mi-a spus Billy cu doar o zi sau două înainte să se înroleze în infanterie, în acea lună iulie. Făcuse asta „ca să evite recrutarea“ – un gest illogic la modul pervers și autodistrugător. Bineînțeles, asta dacă nu cumva îți doreai cu-adevărat să mergi în Vietnam. Taică-meu a luptat în război contra lui Hitler și a lui Tojo, mi-a mai spus, și niciodată nu i-a părut rău. El așa zice, c-ar trebui să merg și eu.

— Despre mine ce crede, și eu ar trebui să mă înrolez?

— Tu fă ce mama dracului vrei.

Când Billy mi-a făcut o ultimă vizită înaintea încorporării, mi-a venit greu să-l privesc îndeaproape: figura lui, odinioară de-o netezime inocentă, devenise colțuroasă de atâtea griji, brăzdată de riduri încă din acea vară. Își spărsese cine știe cum un dinte din față, drept care zâmbetul său căpătase o înfățișare

amestănătoare. Își lăsase barba să-i crească, dar inegal – i se vedeau smocuri de țepi și pe bărbie, și pe obraji. Părul îi atârna până pe umeri, lung și năclăit; iar pe gât ar fi trebuit să se radă. Mirosea a bere și a țigări, se cam îngrășase și vorbea pe un ton parcă într-adins apăsător, ca și cum Istoria însăși ar fi stat aplecată peste umărul său și-ar fi auzit ce spunea. În timp ce-l ascultam, prin mintea mea treceau imagini cu el adolescent în diferite stadii. Îl revedeam lângă mine într-o canoe, pescuind pe un iaz oarecare, îndepărtat. Sau dansând în sala de sport a unui liceu și prostindu-se urcat pe o masă și rotindu-și lasciv capul, pe versurile piesei *Barbara Ann*. În echipa de baseball din liceu întotdeauna îmi doream să fiu lansator, iar Billy era un prințător talentat, care-mi dădea voie să arunc mingi proaste una după alta, în lumina din ce în ce mai palidă a scăpătatului de soare, pe terenul cu nisip din valea Keyser. După ce se întuneca, ne așezam împreună pe șinele de cale ferată, sub firmamentul înstelat, și vorbeam despre natura și ciudățenia vieții.

„Nu știu dacă există Dumnezeu – îmi spusese odată Billy –, dar păsărici există cu nemiluita pe lume. Și eu vreau să mă-nfrupt din cât de multe pot, înainte să mor. Zău așa că vreau, Doamne!” Nu știam dacă să-l cred sau nu, dar poveștile lui mi se păreau irezistibile. Și-l iubeam pe Billy, pe de altă parte, pentru modul neînfricat în care-și trăia viața. Își asuma riscuri și mă încuraja și pe mine să mi le asum – fără prea mult succes, totuși. „Dacă nu pui mingea chiar pe linie, Jay – îmi spunea –, ce mă-sa rost mai are? Mai *are*, măcar, vreun rost?”

Și mama mea voia întruna să știe: „Are vreun rost?” Dar întrebarea ei se referea la planul meu de-a mă întoarce în Scoția, un loc de neimaginat în ceea ce-o privea. Și la dorința mea de-a o părăsi pe ea. Credea c-ar fi trebuit să urmez Dreptul sau, pur și simplu, să-mi găsesc o slujbă oarecare. Nici până în ziua de azi n-am scăpat de coșmarul ăsta, care se repetă când și când, că-mi deschid un cabinet de avocatură la Scranton, Pennsylvania. Ocup etajul cel mai de sus al unei clădiri care nu iese în evidență cu nimic, de lângă tribunalul de pe șoseaua North Washington. Mama mea stă la un birou metalic, pe post de recepționistă, zbierând la eventualii clienți fie la telefon, fie prin viu grai. Și asta era o fantezie de-a ei: își dorea să stea la biroul cu pricina și să controleze orice formă de comunicare a fiului ei cu oricine, ca un dragon de pază la poarta lui Jay Parini, Avocat. Și vai de toți cei care ar fi îndrăznit să intre în spațiul acela sacru fără aprobarea ei.

Dar eu aveam de gând să-mi fac din literatură o profesie, așa cum am și anunțat într-o dimineață, când luam micul-dejun cu tatăl meu.

— Da' ce, literatura e o profesie? m-a întrebat el, cu aerul că se tânguie.

Nu i-am mai spus că și pe mine mă tulbură exact aceeași întrebare. Puteam, poate, să-mi câștig existența din scris – mai ales că-mi propuneam să scriu poezie, nu altceva? Mai exista și posibilitatea jurnalismului, îmi ziceam în sinea mea. Puteam să recenzee cărți la modul dogmatic, pentru diverse ziare, sau chiar să realizez interviuri grozave cu scriitori sau intelectuali, genul de articole care îngroașă suplimentele duminicale și care se adună, câteodată, în volume. Nu era

unor lucru să te descurci din scris. Măcar atâtă lucru știam. Se mai puteau scrie romane polițiste sau de aventuri, chiar și povestiri de groază, dar, cum eu nu citeam aproape niciodată asemenea proze, fantezia c-aș fi putut avea succes cu genurile respective rămânea doar atât – o fantezie.

Singurul lucru pe care-l știam cu certitudine era că nu m-aș fi întors niciodată, pentru nimic în lume, la viața sigură, simplă, discretă, pe care și-o doriseră pentru ei părinții mei și o descoperiseră în partea de nord-est a Pennsylvaniei, în siajul unui război care ucisese șaiszeci de milioane de oameni de pe tot globul. Trebuia neapărat să plec de lângă ei și din Scranton, să las în urmă toate mesele interminabile și sufocante, conversațiile fără noimă, letargia fatală a vieții „normale“.

În ultimul meu an la Colegiul Lafayette i-am scris profesorului Alec Falconer, decanul Facultății de Engleză de la St. Andrews, cerându-i să fiu admis la școala doctorală. Știam prea puține despre ce anume aveau să presupună studiile mele, dacă aveam norocul să fiu acceptat, sau cât aveau să dureze, descrierile din catalog fiind mai curând seci. Chestiunea principală părea să fie aceea că, „după minimum nouă semestre de ședere“, trebuia să prezinți „o teză originală de o anumită lungime“. Teza urma să fie „concepută cu supervizarea universității“. Mi s-a părut ceva ce-aș fi putut duce la bun sfârșit, chiar dacă nu-mi erau cunoscute amănunțele.

În timpul șederii mele precedente în Scoția, descoperisem într-un anticariat din Edinburgh un volum de poezii de George Mackay Brown, care se intitula *Pâini și pești* 3. Vocea lui mușcătoare, cu inflexiuni ciudate – nu semăna cu nimic din ce mai auzisem până atunci –, îmi răsuna ca un clopot în cap, în timp ce mergeam pe străzile aceluia oraș minunat. Memorasem vreo șase dintre poemele lui și încercam să scriu și eu la fel ca el. Curând, am descoperit *O vreme de ținut minte* 4, un volumaș de povestiri tot ale lui, plasate în insulele Orkney, care sunt situate în largul Coastelor de nord ale Scoției. M-au mișcat lirismul prozei lui și felul în care scormonea viața emoțională a unor oameni obișnuiți, care trăiau în izolare de restul lumii. Protagonistii variau de la figuri de invadatori vikingi la unele de mici fermieri și pescari, atât de diferiți de tot ce cunoscusem eu vreodată, și totuși prezenți în acele pagini într-un limbaj esențial, scurt și la obiect. Mă întrebam dacă nu i-aș fi putut aplica și eu, la un moment dat, aceleași tehnici micii mele lumi personale de la Scranton.

În cererea pe care i-o adresasem, îi propuneam profesorului Falconer o teză despre George Mackay Brown, vorbind ca un cunoscător despre cariera lui în plină desfășurare, de poet și autor de proză de ficțiune, cu toate că nu aveam decât niște frânturi de informații despre el și nu-i citisem nici pe departe întreaga operă de până atunci. Spre satisfacția și surprinderea mea, Falconer mi-a răspuns după numai câteva săptămâni, cu scrisul său mărunț de mână, cu tuș negru pe hârtie cu antet: „Cererea dumneavoastră de admitere la studii postuniversitare a fost acceptată de universitate, și cred că aveți o idee destul de bună pentru teză.

În tot cazul, vom discuta chestiunea, iar eu vă voi primi cu bucurie în cadrul programului doctoral, sub conducerea mea științifică. Mult noroc în călătoria dumneavoastră din locuri îndepărtate.“

Le-am arătat părinților mei scrisoarea de la el, și ne-am așezat cu toții în jurul mesei de bucătărie, ca să discutăm pe marginea ei. „Noi locuim în locuri îndepărtate?“, s-a mirat cu un zâmbet superior tatăl meu. Mama s-a exprimat mai puțin filozofic: „Nu poți să-mi faci una ca asta“, mi-a spus. Am încercat să o lămuresc: nu era ceva ce-i „făceam ei“, ci era ceva ce făceam „pentru mine“. Tata, binecuvântat să fie, a adăugat că „n-ar strica, probabil, să-ți faci mâna și cu lucruri de felul ăsta“. După absolvire, promisem din partea Colegiului Lafayette un premiu care mi-ar fi acoperit aproape complet primii doi ani de studii postuniversitare la St. Andrews. Și știam că tata m-ar fi ajutat cu bani, după cum mi-aș fi avut nevoie. Nu prea era sigur ce însemnau „studiile postuniversitare în domeniul literaturii“, dar opțiunea militară – să merg în Vietnam – nu avea nici un fel de atracție mitică pentru el, care nu-și satisfăcuse niciodată stagiul militar pentru că avea o hernie și platfus, și spera, cred, că, dacă reușeam să stau ferit câțiva ani, războiul avea să se sfârșească și m-aș fi putut întoarce la Scranton, să-mi reiau viața „normală“.

În tot cazul, am insistat că aveam să merg în Scoția, știind că părinții mei nu m-ar fi oprit. Alternativa, cum spuneam, era Vietnamul. „Măcar în Scoția o să fii în siguranță – a recunoscut și mama, până la urmă, chiar dacă mai mult în silă –, cu toate că fetele scoțiene au o reputație proastă, iar bărbații, pare-se, poartă fustă.“

Și astfel, cu tot felul de anxietăți și temeri, dar și cu speranță, m-am întors în Scoția. Îmi doream cu ardoare, cum zicea Thoreau în fraza mea preferată din *Walden*, „să trăiesc în adevăratul sens al cuvântului, să dau piept numai cu ce este esențial în viață și să văd: oare nu sunt în stare să învăț ce are să-mi arate viața, ca nu cumva, când îmi va veni și mie vremea să mor, să descopăr că n-am trăit, de fapt“? Mă simt destul de stânjenit acum să recunosc, dar mi-am notat această mult lăudată frază pe prima pagină a primului jurnal pe care mi l-am cumpărat la St. Andrews de la o mică papetărie situată la întretăierea străzilor Church și South, la sfârșitul lui septembrie 1970, când aveam douăzeci și doi de ani.

1. La 1 decembrie 1969 s-a organizat la Washington D.C. o tragere la sorți care stabilea ordinea chemării la încorporare pe parcursul anului calendaristic 1970.

2. Zonă de excludere militară (prescurtată DMZ) stabilită în 1954 între Vietnamul de Nord și Vietnamul de Sud, în urma primului război dintre Franța și comuniștii vietnamezi sprijiniți de China și URSS. A funcționat și în timpul războiului americano-vietnamez, până la reunificarea Vietnamului din 1976.

3. *Loaves and Fishes*, volum din 1959 al poetului și prozatorului scoțian George Mackay Brown (1921 – 1996).

4. Idem, *A Time to Keep*, cel de-al doilea volum de proză scurtă, din 1969.

Când am ajuns la St. Andrews în toamna lui 1970, pentru a doua etapă a studiilor mele scoțiene, orașul mi s-a părut o lume în sine, care nu era conectată la restul lumii. Efectele celui de-Al Doilea Război Mondial nu dispăruseră cu totul în Scoția, nici după douăzeci și cinci de ani, și un soi de austeritate persista în sălile încălzite cu parcimonie din clădirile rezidențiale și în apartamentele studentești, în supa cam zeamă chioară servită la prânz și la cină, și pe chipurile ofilite ale veteranilor care umblau pe străzi în cârje sau își făceau veacul în fața unor beri la pintăs prin cârciumile întunecate, cu ochii înfundați în găvane. Văzuseră, la viața lor, tot ce era mai rău în regiuni îndepărtate ale unei lumi sfâșiate de război, și rănilor lor, fizice sau emoționale, nu aveau să se mai vindece indiferent cât ar mai fi trăit. Am avut un îndrumător jovial – Cedric Collier îl chema –, care nu se plictisea niciodată să vorbească despre campania din Italia, amintindu-și de Armata a Opta sub comanda lui Monty și cum asediaseră ei fără succes trupele germane din Sicilia. Zicea: „Ne-au venit de hac la poalele stâncoase ale muntelui Etna. Zău?”

Acel „Zău?” uimit, nota finală a oricărei afirmații pe care o făcea, mă lua mereu prin surprindere. Era ca și cum ar fi re trăit chiar atunci rușinea și năuceala de-a se fi trezit el, un britanic, dat de-a berbealeacul pe stâncile-alea de la mama naibii.

Dacă locurile prezentau și un element de nebuie reprimată, St. Andrews avea darul să mă inspire la fel de mult cu frumusețea lui. Orașul era delimitat de plaje lungi. Pe-o parte Est Sands, un golfuleț plin de bărci pescărești care cunoscuseră și vremuri de mai mare abundență. Acele ambarcațiuni roase de apă sărată miroseau a năvoade mucedu și undițe vechi și colcăiau de amintirile unor capturi de mult nemaivăzute. Câteva luntri cu fundurile năpădite de scoici fuseseră trase pe nisip și așteptau vara, cu vopseaua cojită rău de tot pe carene. Rareori veneam pe acea porțiune foarte neregulată a liniei de coastă, care avea un aer nepământean. Altfel stătea treaba cu West Sands. Acea plajă splendidă se arcuria spre apus, în jurul golfului, către un mic estuar al râului Tay. Avea nisipul sticlos când se retrăgea fluxul și se transforma într-o pistă numai bună pentru alergători, care-și croiau drumul printre tufe de alge brune și cochilii de moluște, bucăți de lemn ca niște oseminte albe aduse de apă și scheletele unor pești sau crabi. Scoicarii se chemau *ciip-ciip*, creștând spuma de la mal cu ciocurile lor portocalii și picioarele ca niște fusuri, în timp ce pescărușii plonjau din înalt. Aerul vibra, iar apa, dis-de-dimineată ori spre seară, parcă ar fi fost un scut poleit cu aur.

În primul semestru mi-am organizat viața în așa fel încât să includă și o alergare matinală pe nisipurile din West Ends. Pe-atunci mi se părea cea mai frumoasă plajă din tot universul, un loc unde mă puteam conecta la o realitate profund spirituală. Dumnezeu era prezent acolo, în nisip și-n spuma care se rostogolea, în tot golful acela verde-albăstrui. După alergare, făceam o baie lungă – îmi plăcea să stau în cadă și să citesc –, apoi îmi beam cafeaua alături de colegi într-o cafenea din apropiere, după care urma o zi lungă la biblioteca universității, de pe South Street, unde găseam o încăpere destul de răcoroasă la un etaj din Parliament Hall, al cărei unic ocupant s-ar fi zis că eram. Mă făceam comod la o masă dintr-un colț și începeam să scriu la teza mea despre George Mackay Brown.

Profesorul Falconer fusese de acord, în corespondența noastră inițială, să-mi supravezeze proiectul, deși mi-a spus de-a dreptul descurajant, într-o scrisoare ulterioară, că „s-ar cuveni să discutăm despre alegerea subiectului când ajungeți la St. Andrews. Brown s-ar putea să nu fie cel mai potrivit pentru o cercetare. Nu este un scriitor bine-cunoscut și s-ar părea că încă mai trăiește“. Simplul fapt că Falconer avea deja îndoieli în privința subiectului tezei mele mă îngrozea, iar lucrurile s-au înrăutățit și mai tare la întâlnirile noastre ulterioare, când rezervele lui au devenit din ce în ce mai clare: „Nu sunt convins c-o să meargă în felul ăsta“, mi-a spus. „Americani vin aici, dar nu-nțeleg.“ Problema mea era că nu aveam o alternativă. Dacă teza nu-mi avansa, ce făceam atunci? Mă și vedeam, cu foarte mare ușurință, supt înapoi, prins între Scranton și Saigon – iar câteodată zău că nu vedeam o diferență prea mare între cele două.

Pe de altă parte, era destul de greu să-l iei în serios pe Alec Falconer. Era un tip cam bătrâior, care se apropia de șaptezeci de ani; fusese ofițer în Marina Regală în timpul războiului și-și petrecuse o mare parte din restul vieții gândindu-se la relația dintre Shakespeare și mare. Bardul, cum îi spunea Falconer când își prezenta teoria, dovedise o remarcabilă familiarizare cu protocoalele de la bordul navelor, așa că precis fusese corăbier în celebrii lui „ani pierduți“⁶. A și susținut pe îndelete o asemenea teorie puțin probabilă în „capodopera“ lui din 1964, *Shakespeare și marea*. În această scriere, a sugerat că „un ofițer de marină din secolul XX e în stare să recunoască fără dificultate, chiar și într-un decor elisabetan sau iacobin, la lume cu care este familiarizat, de rapoarte informative, ordine din partea flotei, semnale, strategii, manevre și ceremoniale navale regale“. Ca dovadă, a citat din *Othello*, precizând că, atunci când o altă corabie se ivește la orizont, invariabil se aude un strigăt vechi de când lumea: „O pânză! O pânză!“

Mare păcat era, mi-a spus profesorul Falconer, că „un american care se pretinde istoric“ de la „nu știu ce universitate mărunță de provincie“ susținuse recent că Shakespeare, în anii lui pierduți, aproape sigur lucrase în domeniul juridic la Inns of Court⁷ din Londra; fiindcă altfel n-ar fi putut scrie niciodată cu asemenea ușurință despre chestiuni de acest fel, nici nu și-ar fi aflat inspirația chiar așa mult în legislația și jurisprudența prejudiciilor în ceea ce privește

metaforele, precum în *Sonetul 46*, în care un litigiu dintre inima și ochi vorbitorului oferă structura explicită și contextul poemului, cu tot cu pledoariile și verdictul final. Arătându-mi un exemplar al acelei cărți, Falconer mi-a vorbit despre autorul ei, rivalul pe care l-a făcut „un șarlatan și-un escroc“.

Odată, într-o seară ploioasă, m-am întâlnit cu Falconer pe o stradă bătută de vânt, The Scores, de pe care se vedea golful în apropiere de Castle House, unde-și avea sediul Școala de Limbă Engleză. Ținându-și pălăria uriașă de fetru pe cap cu o mână, mi-a spus pe un ton meditativ și cu o figură chinuită: „E-o noapte cruntă pe mare, băiete. O noapte cruntă.“ Nici nu m-a mirat să aflu că după un deceniu pierduse deja lupta cu demența, sfârșindu-și viața într-un azil de boli mintale de la Stratheden, la doar câțiva kilometri de St. Andrews, unde-și petrecea timpul scriind sonetele lui Shakespeare din memorie, convins că erau ale lui și uluit de elocința condeiului său.

Nebunia lui nu mă îngrijora câtă vreme nu mă împiedica să-mi urmez interesul față de George Mackay Brown. Am hotărât să merg înainte, după ce ajunseseam la concluzia că putea să fie în avantajul meu faptul că Falconer bâjbâia. Nu mi-ar fi opus rezistență, mă convingeam de unul singur.

Pe atunci, cursanții postuniversitari aveau puține opțiuni locative la St. Andrews – doar o mână de camere disponibile erau la Deans Court, singura clădire cu spații rezidențiale pentru această categorie de studenți, iar acolo nu puteam să-mi găsesc de locuit. Într-un târziu, m-am mutat în câteva camere de la ultimul etaj al unei case al cărei proprietar era un tânăr lector de la Engleză, pe nume Tony Ashe. El și soția lui, Susan, mi-au devenit prieteni apropiați și confidenți, aproape un fel de părinți-surogat. (Nu trece săptămână, după cincizeci de ani, în care să nu vorbesc la telefon cu Tony, acum trecut bine de optzeci de ani.) Dar o vreme, în primul meu an după ce m-am întors la St. Andrews, am locuit cu chirie într-un apartament igrasios de la subsolul unei case de raport în stil georgian de pe Hope Street, una dintre cele mai elegante străzi de secol optsprezece din orașul vechi (spre deosebire de „orașul nou“, în care majoritatea caselor erau construcții postbelice). Proprietăreasă îmi era o bătrână domnișoară, Miss Ross, o femeie mititică, având nasul ca un clonț vinețiu și părul adunat într-un coc mare, cărunt; purta niște fuste groase de lână care o apărau de ploaie, și probabil c-ar fi apărât-o și de gloanțe. Îi plăteam câte șapte lire sterline pe săptămână pentru privilegiul de a fi ocupat acel apartament mohorât, iar căldura mă privea și depindea de un contor cu șilingis, din spatele unui grilaj. Focul acela „electric“ – un trio de bare orizontale – ardea tare de tot și putea să-ți pârlască țurloaiile, dacă te apropiai prea mult, dar în general dădea mai multă lumină decât căldură în camera de zi, care avea o masă înghesuită într-un colț, unde puteam fie să mănânc de unul singur, fie să-mi tratez cel mult un singur musafir. (De multe ori, scriam la masa respectivă nopțile sau dis-de-diminează.) În bucătărioară, aveam o chiuvetă metalică, o plită, un prăjitor de pâine și un frigider – mic și acela. Într-un dulap îngust de lângă ușă țineam conserve de ton, supă de roșii, fasole și cutii de cereale Weetabix. Câte o pâine maronie, cu coajă

tare, de la Fisher & Donaldson, o brutărie din apropiere, stătea invariabil pe fundul de lemn pentru pâine de lângă chiuvetă și dispărea, de obicei, după trei sau patru zile.

De ce altceva mai aveam nevoie?

Miss Ross era o femeie severă, care frecventa o biserică de „foarte joasă speță“, cum îi spunea ea însăși. Protestantă, cu profunde rădăcini calviniste. Presupunea că eu, ca italo-american, eram romano-catolic practicant, așa că nu a încercat niciodată să facă prozelitism cu mine. (De altfel, tatăl meu trecuse la protestantism ca să se poată căsători cu mama mea și fusese hirotonisit ca pastor baptist la vârsta mijlocie. Descoperise subit credința și-l acaparase pe deplin, iar eu mă obișnuisem să-l văd la micul-dejun stând cu Biblia Regelui Iacob⁹ în ediție Scofield pe masă, alături de brișoa englezească și jeleul de struguri. Făcea la nesfârșit notații pe marginile paginilor și memora capitole întregi.) Din când în când, urcam la parter la ceai, unde adeseori ni se alătura sora ei, o altă Miss Ross care locuia în apropiere, în fosta casă a familiei de pe Bell Street. Proprietăreasa mea, când vorbea despre mine, îmi spunea „tânărul meu american“ și se mândrea cu faptul că avea „un savant postuniversitar din străinătate“ la ea în casă. „Să nu-ți distrugi ochii!“, îmi spunea, făcând ecou deselor avertismente ale mamei mele în privința pericolelor cititului. „Văd ce teancuri de cărți ai la dumneata acolo jos, și toate au scrisul atât de mic!“

La început, accentul ei bolovănos a fost un obstacol, dar am reușit, curând, să-i răspund practic îngânând-o: „E pe-nțeleș?“, mă întreba, dacă i se părea că făceam o mutră nedumerită. „Aha, îi ziceam eu, pe-nțeleș.“

Să te apuci de o lucrare de cercetare în domeniul literaturii engleze la St. Andrews era ceva într-atât de fără sfârșit, încât riscai să înnebunești. Spre oroarea mea, am aflat de la alți studenți că putea să dureze și un deceniu să traversezi lăstărișul academic până să ajungi la vreun rezultat doctoral – iar uneori chiar mă simțeam de parcă m-aș fi autoexilat în locul acela uitat de lume pentru ceva ce s-ar fi putut foarte bine să dureze și un deceniu. Eram deja conștient că munca bine ținută, care mi-ar fi fost necesară pentru a obține un doctorat, risca să depășească posibilitățile mele în materie de răbdare. Ca să se complice lucrurile și mai mult, nu știam dacă-mi puteam permite să stau acolo mai mult de doi ani, fără o brumă de ajutor din partea universității, deși tatăl meu îmi trimitea destul de bucurii, și în mod regulat, cecuri care să mă ajute „să trec pârleazul“, cum zicea el. Dar scrisorile lui se terminau adesea cam așa: „Cred c-ar trebui să te înscrii la vreo școală de Drept din Pennsylvania. E loc suficient la Scranton pentru avocați buni. Și mama ta e de acord cu mine.“

Bineînțeleș că era de acord.

Temerile mele de a nu fi fost supt înapoi în viața de acasă au sporit și mai tare la numai o lună de când mă întorsesem la St. Andrews. Atunci am primit o altă scrisoare de la Scranton, una pe care o și așteptasem cu groază – era o înștiințare de la comisia mea de recrutare. Am studiat plicul (redirecționat de mama mea) îndeaproape – ba chiar am și mirosit hârtia –, după care, oarecum

ezitând, l-am depus, așa nedeșfăcut cum era, în sertarul de sus al comodei din dormitor. Aveau să urmeze și alte scrisori din partea comisiei de recrutare, până la urmă ajungând să formeze un tenculeț, pe care l-am prins cu un elastic și l-am ascuns dedesubtul chiloților, pe fundul sertarului. Mă înfricoșa faptul că scrisorile alea continuau să vină. Oare chiar insistau să mă prezint la datorie? Și dacă nu mă prezentam? Puteau să vină până în Scoția să mă aresteze? Dacă m-aș fi întors în Statele Unite, mi-aș fi pus în pericol statutul juridic? Am decis că nu aveam să deschid acele scrisori niciodată. *Nici-o-da-tă.*

Într-un gest de autoeliberare, am luat ultimul flacon de calmante, în toiul unei nopți, și l-am vărsat în closet. Șuvoiul acela de apă care s-a revărsat peste ele mi-a dat un sentiment de ușurare, de curățare interioară. Aveam de gând să mă mențin în viață și în stare de funcționare și fără ajutorul lor, și să-mi rezolv anxietățile prin propriile puteri. (Și aveam convingerea că pastilele acelea, de fapt, îmi sporiseră starea de panică, senzația de groază care-mi bântuise zilele și-mi lungise nopțile de nesomn, în care se căscau eternități între fiecare două ticăituri ca de gong ale ceasului de pe noptieră.)

Într-o dimineață, pe strada The Scores, m-am ciocnit de Miss Anne Wright, îndrumătoarea mea din anul de studenție, o femeie trecută de cincizeci de ani, a cărei bună dispoziție îmi plăcuse întotdeauna, fiindcă mă înviora. Era ca un fel de Miss Jean Brodie (așa cum o întruchipează Maggie Smith în film) revenită din morți. Cu vocea ei strangulată, care-i şuiera printre dinții de o sclipire falsă de-a dreptul insuportabilă, mi-a spus:

— A, domnule Parini! Ce nume aveți, minunat! Vi l-am reținut! Sunteți italian?

— Bună ziua, Miss Wright.

— Ce căutați aici?

— Aici, unde?

— În Scoția!

I-am explicat că mă întorsesem la St. Andrews pentru cursuri postuniversitare și că aveam să rămân oricât ar fi fost nevoie, până obțineam un doctorat de la Școala de Limbă Engleză.

— Vai de mine! mi-a spus ea. În glasul dumitale detectez hotărâre. Nu e niciodată bună. Dar vino la ceai. Avem de vorbit.

Voia să spună că trebuia să vin atunci, imediat. Drept care i-am onorat invitația.

Miss Wright era directoare la Hamilton Hall, care găzduia un cămin universitar pentru femei și data din ultimul deceniu al secolului XIX, dar pe atunci i se spunea Grand Hotel. Fațada de cărămidă roșie a clădirii, impunătoare, domina Old Course¹⁰ și așa-numitul Royal & Ancient, cel mai vechi și mai prestigios club de golf din toată lumea. Ocupa un apartament spațios la etaj, cu o

vedere amețitoare către golful St. Andrews și West Sands. În zilele senine, se zăreau pe fereastră colinele violacee din comitatul Angus, iar dincolo de ele, către nord-vest, ajungeai cu privirea până în Highlands.

M-a servit cu felii de chec Battenberg (un fel de pandișpan special în pătrate galbene și roz, acoperit cu marțipan) și cu ceai Earl Grey.

— Acum, Jay... Sau ar trebui să-ți spun „domnule Parini“?

— E bine și Jay.

— E chiar foarte bine Jay. Vine de la ceva, e vreo prescurtare?

— Nu. Jay, și-atât.

— În acest caz, va trebui să ne mulțumim cu Jay, a conchis ea, drept care eu am mai luat o felie de chec. Nu erai prea bun la istoria engleză, dacă-mi aduci bine aminte, a comentat mai mult pentru sine, referindu-se la examenele mele din semestrul de toamnă din 1968.

— Regii și reginele Angliei, am zis. Niciodată nu i-am nimerit pe toți.

— Așa se-ntâmplă cu americanii – și mi-a mai turnat ceai. Prea mulți Georgi. Și Eduarzi! Iar treaba cu cei doi Iacob derutează pe toată lumea, fiindcă ei și-au schimbat numerele de ordine.¹¹ Și-a mai luat și ea o felie de chec și a mestecat-o lent, apoi și-a lins degetele lungi – îi vedeam venele de pe gât ieșite în relief, ca niște cabluri de oțel. Într-un târziu, a zis: Ce speri să realizezi? Iartă-mi curiozitatea. Știu că nu e politicos.

— O diplomă de cercetare, după cum v-am spus.

— Asta știu, dar din ce *motiv*? Omul trebuie să aibă un motiv când face anumite lucruri. Altfel, e ca o moară de vânt care se-nvârte în gol.

— Vreau să scriu.

— Serios?

— Poezie, da. Scriu poeme.

— Aha, poezie. Păi atunci trebuie să-l cunoști pe Alastair.

— Pe cine?

— Pe Alastair Reid. A fost student aici după război. Suntem prieteni vechi. E cam fustangiu, dar nu contează – și a făcut brusc o figură ciudată, de parcă și-ar fi amintit ceva ce nu și-ar fi dorit. Alastair a fost în războiul din Pacific, a continuat apoi, dar s-a oprit iar: Nu mi-au plăcut niciodată japonezii ăia. Dumitale-ți plac?

— N-am cunoscut pe nimeni, niciodată, i-am răspuns eu grav, care să fie din Japonia. Chiar că nu am nici un resentiment în ceea ce-i privește pe oamenii de acolo.

— Un diplomat! Bravo dumitale.

— Acest Alastair e poet?

— Până-n măduva oaselor. S-a întors din Ohio, sau Iowa, de undeva de pe acolo, în urmă cu câteva luni. Cu fiu-său cu tot. Au o casă minunată, Pilmour Cottage îi spune. În West Sands, chiar lângă terenul de golf. Vrei să-ți fac cunoștință cu el?

Fără să mai aștepte să răspund, a pus mâna pe telefon și l-a sunat. Alastair i-a răspuns de la primul țârâit, de parcă ar fi așteptat apelul ei.

— Alastair, am un tânăr aici, un fost student. Italian din America. Domnul Parini. Foarte serios, poate chiar *prea* serios. Dar nu asta contează. Vrea să scrie poezie, și i-am spus că-i fac cunoștință cu tine – și mi-a făcut mie cu ochiul, așteptând să primească un răspuns. Mulțumesc, dragul meu Alastair, a zis în cele din urmă și s-a uitat la mine cu o privire triumfătoare. Apoi: Mâine la prânz. Îl găsești pe Alastair la Cross Keys, la barul hotelului. Totuși, să fii prudent. Îi cam place să bea.

5. *Pint*, unitate de măsură pentru lichide, mai ales pentru bere, în arhipelagul britanic și în Statele Unite, echivalentă cu circa 570 g (470 g pe continentul american).

6. Denumire dată, în biografia lui William Shakespeare (1564–1616), intervalului de șapte ani dintre 1585 și 1592, pentru care nu există practic nici un fel de date despre ce a făcut și unde s-a aflat.

7. Un grup de patru instituții, Inner Temple, Middle Temple, Lincoln's Inn și Gray's Inn, de vechime considerabilă, responsabile de instruirea juridică din Anglia și Țara Galilor.

8. În sistemul monetar britanic tradițional, circulau mai multe monede: lira sterlină avea 20 de șilingi, iar fiecare șiling – 12 pence (pluralul de la penny). În 1971, șilingul fusese scos din uz, pentru simplificare, și se trecuse la sistemul zecimal, o liră având 100 de pence.

9. *The King James Bible*, varianta oficială a Bibliei, tradusă în limba engleză pentru Biserica Anglicană sub domnia regelui Iacob I.

10. Cel mai vechi teren de golf din lume, considerat locul de naștere al acestui sport. La St. Andrews s-a jucat golf încă din secolul al XV-lea.

11. E vorba de faptul că regele Iacob VI al Scoției din perioada 1567–1625 a devenit și rege al Angliei și Irlandei, între 1603 și 1625, după unirea Scoției cu cele două coroane britanice. La fel, mai târziu, Iacob II al Angliei, Scoției și Irlandei reunite (1685–1688) a figurat și separat, ca rege al Scoției, sub numele de Iacob VII.

Mi s-a strâns stomacul. Nu știam la ce să mă aștept din partea lui Alastair a doua zi, când am împins ușile batante ale hotelului Cross Keys, dar aveam un presentiment – inconștienții sunt capabili să detecteze asemenea lucruri – că viața mea urma s-o ia într-o direcție neașteptată. M-am îndreptat către bar, care fusese refugiul predilect al unor generații succesive de studenți și profesori, dar acum erau doar câțiva clienți. Un tip cu barbă albă și-o manta murdară stătea într-un colț, cu o pintă de bere în față, și fuma; s-ar fi zis că fiecare bar din oraș avea câte unul dintr-ăștia, câte un veteran pierdut al cine știe cărui război din lumea largă. Erau și două fete la o altă masă, cu pelerine stacojii de studente, care-și beau jumătățile de pintă – așa era considerat potrivit pentru o doamnă să comande –, numai că dintr-un amestec împuțit, semifermentat, de bere și limonadă. Singurul personaj de la bar era un bărbat abia trecut de patruzeci de ani, cu părul roșcat-auriu ce-i stătea ca o coroană peste o față obosită, dar șocant de frumoasă, care iradia un fel de aură de distincție celtică. Avea pomeții obrazilor proeminenți și o rețea de vene albăstrie chiar la suprafața pielii. Fuma o țigară, stând aplecat deasupra unei pinte de bere.

Când m-am oprit lângă el, și-a întors privirile către mine:

— Jay?

— Sunteți domnul Reid?

— Alastair. Și mi-a întins o ditamai mâna, care a cuprins-o pe-a mea fără dificultate. Îți place berea Guinness? E bună pentru dumneata.

— Poate ceva mai ușor?

O străfulgerare de nemulțumire i-a trecut peste figură. „Mai ușor“ nu făcea parte din vocabularul emoțional pe care-l folosea.

O pintă de bere tare a apărut pe tejghea. Barmanul solid îi știa lui Alastair și numele, și obiceiurile, așa că i-a pus în față și-un pahar de tărie. A băut repede măsura de whisky și s-a șters la gură cu dosul mâinii. Avea ceva oarecum înfricoșător omul acela, o energie ca de viperă încovrigată.

— Jock stă-n spatele barului ăstuia de când eram eu student, imediat după război, a zis Alastair.

— Cum era pe-atunci?

— Ciudate vremuri, a zis, și pe fața lui s-a instalat o expresie îndurerată. Să te-ntorci așa, s-aterizezi într-o asemenea lume de fantezie. Mi se părea ireal să port pelerină stacojie, să las impresia c-aș asculta niște cursuri insipide. Se-închideau căminele studențești la ora zece pe-atunci. Nici unul dintre noi nu era obișnuit cu-așa ceva. Drept care ieșeam pe ferestre și escaladam zidurile. Aproape

puteam să luăm în serios una ca asta după tot ce văzuserăm. Nici acum nu iau în serios nimic de felul ăsta. Să nu crezi nimic din ce vezi ori ce auzi, asta-i spun fiului meu. Și Alastair a mai luat o înghițitură, prelungind-o. Iar dumneata ține minte, mi-a spus apoi, c-aici nu-i universitate, e-un platou de filmare. Nu te lăsa păcălit. Conferențiarilor, ba chiar și studenții, sunt actori. Sunt aici ca să atragă turiștii.

Francheța lui mă speria, dar aș fi vrut deja să-l cunosc mai bine pe omul din fața mea. Și aprobarea i-o voiam, din motive pe care nu le-aș fi putut vreodată formula în cuvinte. Aș fi vrut să am un tată ca el – un bărbat curajos, ireverențios, cu un simț înnăscut al autorității personale. Aș fi vrut să fiu eu însumi un asemenea bărbat.

— Ce tăcut ești, a continuat Alastair. Nu te-am convins? Gândește-te. Ce este locul ăsta? Un amestec pestriț de tot felu' de străini. Care vin aici ca să mănânce și să fută.

Aveam o vagă senzație c-aș fi făcut bine să nu mă las copleșit de el, dacă voiam să-i fiu prieten.

— Poate vin ca să citească și să gândească? i-am propus o variantă.

— Da' chiar că ești serios! a exclamat el. Doar m-a prevenit Miss Wright. Bineînțeles că și eu eram serios, deși mai moderat, la vârsta dumitale. Nu e ceva rău. Pe de altă parte, eu stăteam proțăpît pe puntea unui distrugător, în Pacific. Pe deasupra capetelor ne zburau piloții ăia kamikaze.

— Nici nu pot să-mi imaginez...

S-a uitat la mine cu duritate, ca și cum ar fi vrut să mă străpungă până în suflet cu privirile, iar mie mi s-a părut că precis se întreba de ce nu eram în Vietnam. Oare trebuia să mă rușinez de situația încorporării mele? Poate c-ar fi avut o atitudine aprobatoare, dar nu puteam ști sigur. Vietnamul îi provoca pe oameni să reacționeze ciudat, mai ales pe veterani, care trăiau în continuare cu iluzia că purtam acel război pentru apărarea „libertății“. Știam că propriii mei unchi, cei trei care debarcaseră în primul asalt pe plajele din Salerno, în 1943, îmi considerau de prost-gust sentimentele antirăzboinice, dacă nu chiar de-a dreptul trădătoare. (Mamei mele i se păruse întotdeauna mai mult decât dubios faptul că toți trei supraviețuiseră acelei bătălii sinistre. Și-și punea întrebarea: „Ce au știut ei și n-a mai știut nimeni altcineva?“)

Alastair și-a mai comandat un whisky, iar Jock i l-a și pus în față.

— Luptătorii ăia kamikaze nu sunt amuzanți atunci, pe moment, a continuat el, dând păhărelul peste cap. Mai târziu, în schimb, îți provoacă vise dintre cele mai vioaie. Numai noaptea trecută, parcă l-am și văzut pe unul dintre ei venind exact către mine. Am încercat să mă feresc, dar la ce bun? Vasul meu nu l-a nimerit, dar a lovit un altul, iar eu am stat și m-am uitat cum se rupea-n două și se scufunda. Și s-a uitat dincolo de mine, undeva în depărtare. Asta chiar s-a întâmplat. De ani buni. Nu prea mi-a mai revenit în minte, și uite că mi-am amintit acum.

— Ați scris despre un asemenea episod? l-am întrebat, știind că mulți autori din generația lui, cum ar fi James Joyce, Norman Mailer și Joseph Heller, făcuseră din război o temă predilectă a romanelor lor.

Ba chiar mă temeam să nu fi ratat o experiență majoră din viața mea ocolind Vietnamul. Conflictul numărul unu al generației mele nu mi-ar mai fi fost accesibil niciodată, în cariera mea de scriitor.

— Războiul nu e subiectul meu, a zis Alastair.

— Și care-i, atunci, subiectul dumneavoastră?

— Dumnezeu, da' pui mai multe-ntrebări și decât Jasp!

— Jasp...?

— Fiu-meu. O să-l cunoști. Până la urmă, toată lumea-l cunoaște.

— Eram curios, doar atât, am zis, asumându-mi riscul. Care e subiectul dumneavoastră?

Iar Alastair a sorbit din pinta de bere, gândindu-se.

— Încă-l mai caut, a răspuns apoi. Uneori, parcă se materializează-n fața ochilor mei. Alteori... mă rog, mai puțin – și cu degetul arătător de la o mână a părut să-și traseze linia vieții din palma desfăcută larg a celeilalte mâini. Dumneata, ia spune, ai vreun subiect?

— Și eu încă mi-l caut.

— Unde-l cauți?

Întrebarea lui avea o încărcătură ironică și, într-un fel, încrederea în sine a lui Alastair o submina pe-a mea. Chiar și fără să spună prea multe, își asuma dominația, mai ales că avea și o strictețe naturală, un ochi de director de școală, cu care nu eram familiarizat. La noi acasă, tatăl meu invariabil evita să-și exprime autoritatea, preferând să nu aibă nici o opinie, și niciodată nu-i pune sub semnul întrebării pe cei care aveau putere asupra lui. Și mie la fel, mi se părea stânjenitor, ba chiar dureros de multe ori, să iau atitudine, fie și împotriva războiului, deși făcusem asta cu mai multă forță decât îmi era tipic. Lui Alastair, în schimb, s-ar fi crezut că-i făcea plăcere să ia atitudine întruna.

— Scrieți pentru *The New Yorker*, i-am spus. Miss Wright mi-a pomenit de asta.

O fărâma de informație care-mi atrăsese atenția: era vorba de cineva cu legături și-o platformă.

— Fac parte din echipa revistei, a zis Alastair. E cea mai bună slujbă din lume. Nu-mi cere nimeni să fiu prezent într-un birou. Nu dau socoteală nimănui, în afară de domnul Shawn, redactorul-șef. Scriu despre orice-mi atrage atenția. Iar cecurile nu-mi sunt refuzate niciodată. Și-a tăcut o clipă, ca și cum ar fi cugetat asupra vieții lui de până atunci, în timp ce eu mă întrebam dacă, dincolo de toată încrederea pe care o afișa, nu era cumva un om cu multe griji, nu foarte diferit de mine, la urma urmei. Ridurile de pe fața lui păreau să fie justificate, într-un fel sau altul. Apoi a continuat: N-am avut niciodată o slujbă. Un serviciu adevărat.

— Ați fost profesor?

— Anne Wright e vorbăreață. O bătrânică simpatică, nu-i așa? Să nu crezi niciodată o vorbă din ce-ți povestește.

— Ați predat la Harvard?

— Așa ți-a spus ea? Pentru britanici, nu există decât o singură universitate americană, care le subsumează pe toate celelalte. Nu, la Sarah Lawrence – un colegiu mic de fete. Le-am predat latina și greaca.

— Și eu am studiat limbile clasice la colegiu.

— *Arma virumque cano...*

„Lupte vă cânt și pe-oșteanul...”¹² Nu m-a surprins deloc să-l văd făcând un salt la începutul *Eneidei* lui Vergilius, care-i un cântec de război. Alastair mi se părea un războinic în străfundul sufletului, ceea ce mi-l înfățișa ca pe o contradicție față de propria-mi viață.

— Mi se pare mie c-ai cam ocolit Vietnamul, mi-a spus în continuare, de parcă mi-ar fi citit gândurile.

— Cel mai bun prieten al meu e-n Vietnam, iar eu am hotărât să nu merg, i-am explicat. De-aceia sunt aici.

— Adică, ai fentat recrutarea...

— Mai mult sau mai puțin.

— Bravo dumitale. E-un război detestabil.

Poate că voia doar să-mi arate că n-avea nici o intenție să mă critice.

Probabil că arătam tulburat. În tot cazul, i s-a făcut milă de mine și-a schimbat subiectul, întrebându-mă unde-mi terminasem studiile universitare. I-am vorbit despre Colegiul Lafayette, despre care știa câte ceva, spunându-mi că decanul Facultății de Engleză de-acolo, Bill Watt, era o cunoștință de-a lui.

Ce însemna faptul ăsta, că Alastair cunoștea un profesor bătrân pe care-l avusesem eu în Pennsylvania? Măcar era cu puțință așa ceva? L-am simțit sondând o mulțime de zone ale experienței, inclusiv ale mele. Precis că era genul de om care înfuleca experiențe și trecea mai departe. Iar și iar. Alastair, am decis eu, fără să știu prea multe despre el, se îndopase cu viață, ba chiar o înghițise întreagă.

— Sarah Lawrence era un loc interesant pe-atunci, a zis, revenind la stilul de a vorbi monologat, pe care aveam să ajung să-l savurez. Rector era Harold Taylor, cel mai tânăr dintre toți rectorii de peste tot și de oricând. Am fost angajat fără să completez nici măcar o cerere. Ba, mai mult, m-a lăsat să predau ce voiam eu. Nu exista o programă analitică prestabilită.

— Joseph Campbell predă acolo...

— Mitograful...

Mi s-a părut că aprecia faptul că-l cunoșteam pe Campbell și că știam pe la ce universitate mai predă.

Mi-am dat seama că jocul ăsta puteam să-l joc și eu. Puteam deveni parte din toată povestea cu el, dacă voiam cu adevărat. Puteam face asocieri și născoci legături. Sau era vorba numai de pomenitul unor nume? Am zis:

— *Eroul cu o mie de chipuri*¹³ este una dintre cărțile mele preferate.

— Cam reductivă, probabil. Dar Joe e pe calea cea bună. Nu există decât o singură istorie pentru el, călătoria eroului. Care ia multe forme – și Alastair s-a uitat înăuntrul berii sale, ca și cum s-ar fi depus ceva interesant pe fundul paharului pe care-l ținea în mână. Dumneata ești acum pe undeva, pe parcursul acelei călătorii, undeva pe la-nceput.

— Am citit cartea de două ori, i-am spus.

— O dată era suficient, a zis Alastair. „Este o singură poveste, și numai una.” Știi poemul ăla? Am scuturat din cap că nu, simțindu-mă respins. Alastair a continuat să vorbească, nefiind conștient de sentimentele mele sau neinteresat poate de ele: „Lui Juan, la solstițiul de iarnă”¹⁴ de Robert Graves. Îl știi pe Graves?

— Nu foarte bine...

Fie și numai spunând asta, m-am simțit ca un impostor. Ce știam eu de adevăratele despre Graves? Numele lui trona pe multe ediții broșate în librăria locală, iar eu ținusem în mână un exemplar din *Miturile grecești* ¹⁵, cu numai câteva săptămâni mai devreme. Îmi făcusem o idee preconcepțată despre Graves, cum c-ar fi fost genul acela de antreprenor literar de nivel enciclopedic pe care cultura britanică îl producea în mod regulat. Să fi fost și Alastair așa ceva?

— Mai ales poemele să i le citești cu atenție. Uimitoare poeme: simple, muzicale, pline de straturi. Romane a scris ca să-și plătească facturile: *Eu, Claudius* ¹⁶, *Regele Isus* ¹⁷... Și-a făcut o pauză, adăugând apoi: Zicea odată că prășește câini de dus la expoziție ca să-și întrețină pisicile.

La una ca asta, mi s-a părut că nu mai aștepta nici un răspuns de la mine. Alastair făcea o trecere în revistă, își explora propriile gânduri, îngăduindu-le să capete formă și exprimare. Eu nu făceam altceva decât să stau întâmplător lângă el și să-l ascult. Dar îl găseam atât de șarmant – un om care mi se părea mai plin de viață decât oricare alții pe care-i știam. Avea o minte și un limbaj care zbârnâiau. Cunoștea oameni, și anume oameni interesați. Când vorbea, puneă în context ce știa. Puteam să învăț de la el și-mi doream ca și el să vrea să mă cunoască.

— După război, mi-a spus, ca și cum ar fi început o proză scurtă, i-am scris lui Graves. Locuia la Majorca, într-o vilă de piatră din care se vedea marea, împreună cu nevastă-sa, cu amanta și copiii. Și Alastair a tras din țigară mai s-o înghită, apoi a tușit copios. În fiecare zi, cobora o potecă pietroasă până la mare și înota. O viață perfectă.

— Deja-l invidiez.

Alastair încuviința puterile mele de ordin empatic. Mi-am dat seama după cum aproba din cap.

— Dumneata scrii poezii? m-a întrebat. Miss Wright a scos pe gură porumbelul proverbial.

— Da, dar nu sunt bune. Încă nu sunt.

— Răspuns corect, a zis. Cu toții trăim în lumea lui „încă nu”. În scrisoarea pe care i-am trimis-o îi spuneam lui Graves că *încercam* să scriu poezii și că urma

să vin în Spania. Oare s-ar fi deranjat să-și arunce un ochi peste ele? O impertinență. Dar asta-i bine. Un tânăr, dacă are cât de cât respect de sine, chiar trebuie să fie impertinent.

— Și v-a răspuns?

— Îi pomenisem c-am studiat clasicii la St. Andrews, iar el mi-a răspuns că se apucase, nu de multă vreme, să-l traducă pe Suetonius pentru Editura Penguin. *Viețile celor doisprezece Cezari*. Una dintre marile scrieri de ficțiune.

— Nu de istorie?

— Istoria e tot o formă e ficțiune, trebuie să le dai faptelor o formă, să le aranjezi într-un anumit fel. Și a dus pinta la gură și-a sorbit ce mai rămăsese pe fund. Graves mi-a oferit o slujbă, să-i fiu secretar. Trebuia să-i pun la dispoziție o traducere brută din latină, să fac partea de salahorie. El urma să stilizeze ce i-aș fi pus eu în față. Mi-a spus că puteam locui într-o căbănuță din grădina lui. Cum aș fi putut refuza o asemenea ofertă? Și Alastair s-a uitat iar dincolo de mine, cu ochii ațintiți către unul dintre colțurile de sus ale camerei. A zis apoi: Graves fusese rănit grav în Războiul cel Mare. Avea nervii zdruncinați, așa c-ar fi fost un aranjament ideal, din punctul lui de vedere. O vale pașnică de calcar, pini, rozmarin. Un sat la țărnul mării.

— Un loc numai bun să-ți liniștești nervii.

Mă gândeam la propriii nervi în pioneze și la nevoia mea de a mă calma.

— În fine, mai întâi mi s-au calmat mie nervii, a zis Alastair. Dar Graves i-a venit de hac liniștii mele sufletești destul de repede. Poveste lungă... Și pauza pe care a făcut-o a fost mai mult decât elocventă.

— A fost un bun profesor, presupun? am întrebat.

— Am învățat să scriu de la Graves numai stând lângă el și lăsându-l să mă „corecteze“, cum zicea el. Țin minte primele săptămâni, când mi-a dat de tradus câteva pagini. Am lucrat intens ore-n șir, ajungând la ce mi se părea mie a fi o versiune perfectă-n limba engleză. Și i-am pus paginile pe birou înaintea cinei, rămânând în picioare lângă el. A trecut peste ele repede cu privirea și s-a răstit la mine: „Stai jos!“ Mi-am tras un scaun. După care m-am așezat și m-am uitat cum tăia propoziții întregi cu stiloul și le-ncercuia pe altele, ca să le mute în altă parte. A tăiat adjective, dar a găsit substantive mai bune, care n-aveau nevoie să fie susținute cu determinanți. La fel a făcut și cu adverbele, care s-au văzut absorbite în verbe mai bune. Dacă-ți trebuie vreun adjectiv sau adverb, înseamnă că tot mai scormonești după substantivul sau verbul corect. Așa zicea Graves. Am învățat și eu asta. Numai că învățatul doare, fiindcă smulge câte ceva ce se potrivea ușor, care dădea o senzație confortabilă. Toate construcțiile pasive au dispărut. „Întotdeauna să preferi diateza activă!“, mi-a lătrat în stilu-ăla scârbos de școală publică. Un sfat elementar, numai că folositor. Trebuie să-nveți cum să tai în carne vie ceea ce scrii ca să poți reconstrui apoi. Vedere și revedere. Tufa de trandafiri o cureți de uscăciuni până la rădăcină. Abia pe urmă înfloarește cum trebuie. Și-a făcut o pauză: Dumneata grădinărești?

— Nu.

— Mare păcat, a zis. Ai face bine să te-apuci.

Părea bizar să mă sfătuiască să mă apuc de grădinărit! Și totuși, eram conștient că avea dreptate, că ratasem ocazia de-a mă conecta la lumea fizică în felul acela tactil, caracteristic grădinarilor; iar dacă era vorba să mă fac poet, ar fi fost bine să învăț cum să ating, să văd, să miros.

În acel moment am știut cu absolută convingere că urma să-mi fac ucenicia cu Alastair și să învăț de la el cât mai mult cu putință.

— Unde ați crescut? l-am întrebat.

Nu mai îmi păsa dacă întrebările mele îl plictiseau, trebuia neapărat să aflui totul despre omul din fața mea.

— Tatăl meu era preot la Galloway, mama era doctoriță. Lucrau acasă, într-o parte și-n cealaltă a casei parohiale. De-asta lucrez și eu acasă. N-am avut niciodată o slujbă în sensul de a merge „la serviciu“. Nu funcționează la toată lumea. Nenorocit egoist, așa zice fiu-meu. Să zicem că n-am nevoie de prea mult. Sau că nu-mi doresc multe. Dorința e cauza nefericirii. Călătoresc având la mine cel mult o geantă de voiaj sau două. Una pentru mine, una pentru Jasper. Câți ani are? Nouă sau zece... Aproape unsprezece? Le pierd șirul.

Știam deja destul de multe, ca să nu pun întrebări despre mama lui Jasper. În mod evident, ea *lipsea* din tablou. Dar era oare, la fel ca mama mea, prezentă prin absență? Am simțit un fel de carapace de intimitate în jurul lui Alastair, indiferent cât de invizibilă ar fi fost, și mi-am dat seama că, dacă aș fi întins o mână, dacă l-aș fi atins, el s-ar fi retras în acea carapace. Nu voia să-mi bag nasul prea mult, și am avut suficientă minte cât să rezist ispitei.

— E ciudat să te-ntorci în Scoția după ce-ai fost în străinătate mai mult timp, a zis Alastair. Noi am fost în Ohio anul trecut. Am avut un curs de ținut. Nu mi-a plăcut niciodată Scoția, cât am locuit aici, așa c-am stat mai mult prin alte părți. Am cumpărat o mică fermă-n Majorca, în urmă cu niște ani.

— Ca să fiți aproape de Graves?

Nu mi-a răspuns. Când a început iar să vorbească, parcă avea o voce diferită, chiar dacă și-a completat proza scurtă de până atunci – pentru moment.

— După vrei doi ani, lucrând cu el îndeaproape, m-am îndrăgostit de una dintre zeițele lui. Avea câteva tinere – acolite, amante, ce-or fi fost. Doamna Graves nu aproba prezența lor, dar nici n-o dezaproba. Una dintre ele, o fată cu ochi negri, cu părul tăiat drept pe frunte, m-a năucit din prima clipă. Am început o poveste amoroasă cu ea, chiar sub nasul lui Graves. El s-a prefăcut că nu observă și n-a scos o vorbă despre asta, niciodată. Noi credeam că nu am fost descoperiți. Și totuși, o dată, și-a suflecăt mânecile și s-a pus pe tăiat lemne. Eu stăteam într-o parte, dar, la un moment dat, și-a zvârlit înspre mine topor! Mi-a trecut la doar câteva palme de cap și s-a înfipt într-un perete de lemn. Destul de impresionant, nu-i așa? Știa cum s-arunce un topor. Dumnezeuule mare! Am priceput mesajul, în tot cazul, și câteva zile mai târziu am șters-o de-acolo sub acoperirea nopții, c-o barcă de pescuit și cu tot cu fată. Din ziua-n care am plecat

nu l-am mai văzut pe Graves.

Să fi fost o poveste adevărată? Părea oarecum de neimaginat, o fantezie de vreun soi anume. Dar mi-a spus-o cu atâta convingere, că l-am crezut, chiar dacă mi-aș fi dorit să nu-l cred.

Asta să fi fost esența narațiunii? Trebuie să relatezi, pur și simplu, o poveste într-o manieră credibilă, lăsându-ți imaginația s-o guverneze?

— Da' dumneata ești cumplit de tăcut, mi-a spus.

— Îmi pare rău.

— Să nu-ți pară. Mai bine spune ceva.

Mi-am dat seama că putea fi periculos pentru mine să mă apropii prea mult de omul acela. Nu lua prizonieri, în schimb te ataca direct. Pentru un tânăr ca mine, fără o direcție, cu incertitudinea mea în materie de viață, așa ceva era terifiant. Ar fi trebuit să mă uit la mine însumi în oglindă și să nu clilesc. Ar fi trebuit, de fapt, să spun exact ce gândeam, ba chiar să inventez ce voiam să spun.

— Pari să fii pe punctul de-a gândi, a zis tot Alastair. Ca un copil care dă să se cace-n pantaloni.

Era momentul să mă storc de ce strop de curaj mai aveam în mine până nu mai rămânea nimic.

— Mă-ntrebam dacă să v-arăt ceva din ce-am scris, i-am răspuns.

— Bineînțeles. Adu-mi un poem în care după-masă vrei dumneata. Pe la ora ceaiului ar fi cel mai bine. Bem un ceai, și eu îți corectez ce-ai scris.

Și-a scos un pix și mi-a trecut adresa pe un colț de hârtie.

Când am ieșit pe trotuar, m-am simțit exaltat – mi se părea că se deschideau tot felul de uși, de ferestre invizibile. În sfârșit, cunoscusem pe cineva care era în stare să-mi arate un drum de urmat. Nu aveam de unde ști, bineînțeles, în acel moment, ce rol anume avea să joace în existența mea. Dar intuiția îmi spunea că avusesem o întâlnire bună și că viața mea era pe punctul de a se schimba în feluri inexplicabile.

După câteva minute, când încă mai încercam să procesez în minte acea primă întâlnire cu Alastair Reid, am auzit o scandare undeva, nu foarte departe, pe Market Street:

— Ho-Și-Min! Ho-Și-Min!

Un grup de studenți protestatari mășăluiau lent către mine, cu pancarte ridicate în aer. Bandane și pantaloni evazați erau din abundență, și mi-au amintit de zilele în care și eu protestasem la Washington. Am simțit un imbold să mă alătur mișcării lor, dar m-am abținut. Venisem acolo, în Scoția, ca să mă țin departe de curent, măcar atâta cât se vedea. Scrisorile de la comisia de recrutare erau bine dosite într-un sertar și voiam ca sentimentele să-mi adaste acolo. Nedesfăcute.

La fântâna din fața mea, de fapt din fața hotelului Cross Keys, se adunaseră un grup destul de răsfirat de veterani britanici. Am rămas năucit văzându-l printre ei pe profesorul Falconer, purtând o pălărie în stil napoleonian.

Constituția lui firavă era ascunsă de o uniformă care-i venea prost, o rămășiță de pe vremea când făcea parte din Marina Regală. O sabie de ceremonie îi atârna de curea, iar pe piept îi trona un șir de medalii. Părea pierdut și mărunț printre camarazii lui și-n acea uniformă. Majoritatea celor din grup mai mult ca sigur luptaseră alături de Falconer împotriva puterilor Axei, cu toate că-i însoțeau și doi sau trei bătrâni din Războiul cel Mare, dintre care unul (în fotoliu rulant) purta bereta regimentului său.

Profesorul s-a uitat la mine și-a schițat un vag surâs. Pe urmă, au sosit și protestatarii din grupul studentesc și-au părut a-i înfrunța pe veterani. Falconer și-a dus mâna dreaptă, instinctiv, la mânerul sabiei.

O femeie, pe care o mai văzusem și altădată, s-ar fi zis că era conducătoarea protestului. Zveltă și înaltă, avea părul blond, cu șuvițe de culoarea căpșunii, prins într-o coadă strânsă la spate. Era încălțată cu pantofi sport de un roșu aprins peste niște ciorapi albi și radia încredere în sine, în timp ce le striga instrucțiuni membrilor grupului ei, modulându-le scandarea, ușor-ușor, sub forma unui cântec pe care au continuat să-l cânte, postându-se față-n față cu mai-bătrânii foști războinici. „Nu ne mișcăm de-aici”¹⁸, intonau protestatarii, deși veteranii păreau mai degrabă cei care nu s-ar fi dus de-acolo. Ba chiar l-am văzut pe profesorul Falconer mișcându-și buzele: „Ca un arbore crescut lângă apă – fredona mai mult pentru el însuși –, nu ne mișcăm de-aici.”

12. În traducerea lui George Coșbuc, așa cum a apărut în ediția din anul 1980, publicată de Editura Univers.

13. *The Hero with a Thousand Faces* (1949), lucrare de mitologie comparată a lui Joseph John Campbell (1904–1987), autorul conceptului de monomit, după care toate miturile sunt variațiuni ale unei singure mari narațiuni.

14. „To Juan at the Winter Solstice“, poem din 1944 al poetului, criticului și autorului de romane istorice Robert Graves (1895–1985).

15. Idem, *The Greek Myths*, titlul unui compendiu de mitologie greacă.

16. Idem, *I, Claudius*, roman scris sub forma unei autobiografii a împăratului roman Claudiu. În limba română, a fost tradus de Silvan Iosifescu în 1969, sub titlul *Eu, Claudius, împărat la Editura Tineretului*.

17. Idem, *King Jesus*, roman din 1946, care abordează numai latura umană a lui Isus Hristos.

18. *I [sau We] Shall not Be Moved*, inițial imn religios al populației de culoare din Sudul american, devenit imn de protest.

Înainte să-i fac o vizită lui Alastair cu vreun poem de-al meu, m-am gândit să trec pe la Clubul de Poezie, care se întrunea o dată pe săptămână într-o cameră de deasupra barului de la hotelul Star de pe Market Street. Majoritatea celor care veneau acolo aduceau câte o poezie de-a lor, care trecea din mână-n mână. Uneori, câte unul citea, cu voce tare, un poem preferat al unui poet clasic sau contemporan. Avusesem de gând să merg și eu la un asemenea club, după ce aveam să mă întorc la St. Andrews, dar tot amânasem. Poate că din aroganță – mă credeam fără îndoială mai bun decât oricare dintre ei, că doar erau studenți, cei mai mulți. Dar mă și temeam, fiindcă mulți dintre cei de acolo, îmi aminteam din primul meu an, vorbeau fără nici o reținere. Acum, când mi-l imaginam pe Alastair tăindu-mi adverbele și adjectivele, mă gândeam că era cazul să-mi înving reticența.

Bella Law – așa o voi numi aici – prezida reuniunile clubului, conducându-le cu o mână fermă, dar și cu grație. Am recunoscut-o de îndată ca fiind lidera protestelor antirăzboi, și-au început să mi se învârtă rotițele prin cap: era o coincidență, poate, deși până la urmă nu te mai surprindea nimic, într-un oraș atât de mic. Avea ochii de un verde-cenușiu pal și părea să cuprindă cu ei toată încăperea dintr-o singură privire. Mi-au plăcut la ea încheieturile fragile ale mâinilor și picioarele foarte lungi și subțiri. Avea o voce proaspătă, dar cu un timbru gutural, care m-a cucerit. Când râdea, își înclina capul într-o parte. I-am remarcat buzele destul de pline și gâtul frumos, alungit. Mi s-a părut atrăgătoare, dar la modul neconvențional. Chiar și felul în care se scutura uneori din tot corpul și-mi zâmbea stânjenită mi-a rămas la suflet.

Pantofii sport roșii o făceau să iasă în evidență. Nu mai văzusem asemenea încălțări până atunci la St. Andrews.

— Ai un poem pe care să ni-l faci cunoscut și nouă? m-a întrebat.

Îl adusesem pe cel pe care aveam de gând să i-l arăt lui Alastair, dar ce conta pentru mine atunci era să reușesc s-o impresionez pe Bella. L-am citit cu voce tare, deși eram încordat:

*Băltoacele de sânge din junglă s-au golit
acum de cadavre;
oameni care de curaj, din lene sau doar indiferență,
au căzut în luptă.
Forțele Nordului și ale Sudului
înaintează printr-o lume devastată.*

Aici nu se creează nimic,
e numai moarte,
și Moartea-i vicleană, avidă, indiferentă și ea.
Devorează tot ce mișcă și-ntoarce
un soi de giulgiu sângeri.

Cei prezenți n-au reacționat nicicum, ceea ce a făcut ca Bella, poate din simțul datoriei sau din amabilitate, să comenteze:

— Un lucru mă nedumerește, a zis. Poate să fie Moartea *vicleană* și *avidă*, și-n același timp *indiferentă*? Oare nu este aici un contrasens?

Capetele au încuviințat, ca niște porumbei care ar fi coborât în picaj după câte ceva de înghițit, iar eu am început să regret versul cu pricina. Și totuși, numai atât se putea spune despre poemul meu?

După reuniune, m-am așezat lângă Bella, care frunzărea un dosar. I-am spus:

— Te-am văzut mărșăluind pe Market Street, zilele trecute.

— Cu grupul nostru antirăzboi, da... Poți să ni te-alături. Mai urmează și-alte marșuri. Mă străduiesc s-aduc un vorbitor de la Londra, un veteran din Vietnam. Mișcarea britanică împotriva războiului începe să capete puțin avânt.

M-am declarat de acord să vin și eu, după care am invitat-o jos, la barul hotelului, unde ne-am găsit locuri la o masă din fund, lângă peretele acoperit cu lambriuri de stejar. I-am adus o pintă de bere tare, așa cum ceruse.

— Mersi, mi-a spus.

— Îmi place să văd asemenea proteste.

— Probabil că și folosesc la ceva, dacă reușesc să le trezească oamenilor conștiința. Dar cu tine ce-i? De ce nu te-au trimis în Vietnam?

— Am tras o combinație de numere destul de bune, dar am o comisie de recrutare de-a dreptul dementă, i-am spus. Îmi tot vin scrisori de-acolo. Nici nu le deschid.

— E și-asta o formă de protest...

— Dar nu cred că ignori comisia de recrutare și n-ai parte de consecințe, am zis, ceea ce a făcut-o atentă.

— Bun, și ce cauți atunci la St. Andrews? Pare să nu fie deloc aproape de ce făceai tu-n America.

— Tocmai asta e ideea, să păstrez o anumită distanță, i-am spus.

Ca să mă justific întrucâtva, i-am povestit despre teza mea care-l avea ca subiect pe George Mackay Brown, reușind s-o amuz cu faptul că Falconer „se temea” că Brown „mai trăiește încă”. I-am pomenit în trecere că-mi luasem licența în engleză, dar și că studiasem greaca veche în ultimul meu an la Colegiul Lafayette – pe care o începusem, de fapt, în anul petrecut la studii în străinătate chiar acolo, la St. Andrews. Momentan, luam parte la un seminar despre comediiile lui Aristofan ținut de profesorul K.J. Dover, o figură legendară a Facultății de Limbi Clasice.

Bella și-a tras din mânăce o batistă albă, ca să-și sufle nasul. Apoi a zis:
— Un american care studiază greaca veche și-și ignoră ordinul de recrutare.
Există un Dumnezeu, până la urmă.

— Trebuie neapărat să-mi povestești ceva despre tine, i-am spus.

— Neapărat...?

— Sunt genul care pune o mulțime de-ntrebări...

— Nu mă deranjează.

Și mi-a spus că învățase la Benenden, o școală șic de fete din Kent, pe care o urmărise și mama ei înainte. Asta explica de ce, cu toată că era scoțiancă, vorbea englezește cu un accent de școală publică, în care *toast* suna ca *taste* și *house* ca *nice* 19. Dar a preferat să nu răspundă la întrebări despre anii ei de școală, zicând că „n-au fost cine știe ce interesați“. Familia ei, pare-se, avea o „cabană de vânătoare“ la Perth, și mi-a sugerat să merg acolo în vizită cândva:

— Tati caută-ntotdeauna pe câte cineva care să meargă să vâneze cu el.

— Și tatăl meu la fel, am zis, dar n-am continuat gluma. Nu era cazul, dacă voiam să mă țin după această femeie, și știam foarte clar că voiam.

Am încercat să reconstitui lumea ei în mintea mea: școală privată în Anglia, părinți bogați cu o cabană de vânătoare la poalele munților scoțieni. Astea se combinau cumva cu vederile ei politice radicale și cu interesul profund pentru poezie, și-n plus – cum am descoperit ceva mai târziu – cu arta modernă. Fete ca ea nu cunoscusem la Scranton și mi-a plăcut ridicol de mult să aflu cum era viața în școlile cu internat englezești și ce tradiții pitorești aveau. Parcă și vedeam elevii cum făceau dușuri cu apă rece, cum se răsteau la ei directorii cu toci academice pe cap și cum jucau diverse jocuri în lumina blândă, cretoasă, tot mai palidă, a înserărilor, pe niște câmpuri de un verde luxuriant, în timp ce clopotele din turlele bisericilor care se înălțau la mijloc de sat răsunau înfundat în depărtare. Mi se păreau de admirat vechile simțăminte imperiale pe care le descria Henry Newbolt²⁰ în *Vitai Lampada*, un poem teribil și minunat în același timp, al cărui refren marțial răsună viguros: „Jucați! Jucați! Dați drumul jocului!“

Bella s-a strâmbat când i-am pomenit de acest poem, zicând:

— Mi-au ajuns minunatele bețe de hochei...

Locuia la Hamilton Hall, pe care o cunoșteam bine pentru că acolo era directoarea Miss Wright, și-am invitat-o să vină la mine acasă la cafea.

— A, la cafea, mi-a răspuns. Problema este c-am de tocit semestrul ăsta. După ani întregi de lasă-mă să te las, trebuie să recuperez timpul pierdut.

— Oamenii mai muncesc, dar mai fac și-o pauză...

— Plus că, mi-a spus, uitându-se într-altă parte pentru o clipă, am deja un prieten. Angus îl cheamă, e student la Medicină.

— Tot vreau să-ți ofer o cafea, într-o bună zi, i-am răspuns, hotărât să nu renunț chiar atât de ușor. Asta, bineînțeles, dacă Angus n-are nimic împotriva...

— Nu suntem logodiți, nimic de felul ăsta. Și, aplecându-se, m-a sărutat pe frunte. N-am înțeles dacă voia, printr-un asemenea gest, să mă descurajeze cu

totul, sau, dimpotrivă, să mă încurajeze. A ținut să adauge, în tot cazul: Nu știu foarte bine ce fel de cuplu suntem sau încotro ne-ndreptăm. Suntem un cuplu... nici prea-prea, nici foarte- foarte. Peste tot și nicăieri.

Un cuplu nici prea-prea, nici foarte-foarte? Peste tot și nicăieri?

Revenit la mine-n apartament, seara târziu, încă întors pe dos de refuzul ei, dar și cu amintirea buzelor cu care-mi ștampilase fruntea, mi-am făcut un ceai și-am început să schițez un poem despre ce se întâmplase – ori, mai degrabă, *nu* se întâmplase – între mine și Bella. Poate că pe-acela urma să i-l arăt lui Alastair a doua zi.

19. „Pâine prăjită“, „gust“, „casă“, „frumos/plăcut“.

20. Sir Henry John Newbolt (1862–1938), istoric, poet și romancier englez, autorul poemului *Vitai Lampada*, inspirat de poetul latin Lucrețiu (sec. I î.Hr.), care descrie pregătirea unui viitor soldat britanic prin meciuri de crichet.

Casa de piatră, joasă, era într-un cartier amărât, nu departe de țărmul Mării Nordului, care abia se vedea când stăteai în fața ei. Am deschis poarta de fier, mai mult ruginită, și-am mers pe alee către ușa din față, rezemându-mi bicicleta de o tufă de sorb. De deasupra capului mi-a ajuns la urechi huruitul moale a o sută de corbi, păsările alea mari de pradă, cu aripile parcă murdare de funingine și care croncăne, stârnind ecouri. Nici n-am putut să număr câte pisici se uitau la mine precaute.

— Cleme pentru pantaloni și tot ce mai trebuie, a zis Alastair, când mi-a deschis ușa.

Un ou a trecut ca glonțul peste umărul său și-a pleoscăit la picioarele mele.

— Jasp!

Fiul lui s-a înființat la ușă. Avea ochii negri, părul negru. Era frumos.

De ce aruncase Jasper cu oul peste umărul tatălui său n-am înțeles, dar mi-am dat seama repede că jocul era parte din viața lor împreună și că Jasper era un copil ca nici un altul: surprinzător cu prisosință, neastâmpărat, isteț cu asupra de măsură, impertinent și pregătit pentru lucruri neașteptate, pe care taică-su i le servea din plin. Cât ne-am îndreptat către bucătărie, Alastair l-a ignorat pe băiat, care părea să ne dea târcoale.

Bucătăria era o încăpere uriașă din partea din spate a casei și avea în centru o plită de gătit masivă, AGA21, pe cărbuni. Printr-o nișă cu ferestre murdare de la urmele de ploaie se vedea Marea Nordului forfotind în tăcere și sclipind argintiu. Old Course se întindea între casă și golful mării, și-am observat pe teren un bărbat cam bătrân, cu o pălărie de tartan, holbându-se la o minge care i se dusesese pe o porțiune cu nisip.

— Stă acolo de-o săptămână, a zis Alastair. Dacă până săptămâna viitoare nu pleacă, o să cer să fie alungat. Ceai?

Era o fiertură tare, pe care el o numea „ceaiul constructorilor“, așa cum le plăcea tâmplarilor scoțieni să bea, după ce fierbeau săculeții de ceai într-o cratiță cu apă, ca să obțină o tărie suplimentară. Ar fi putut sta în picioare și de una singură, nu mai avea nevoie de ceașcă.

Am fost instruit să mă așez la masă alături de Alastair, el și Jasper mâncând printre borcane cu gem, firimituri, suporturi pentru pâinea prăjită (pe care tronau câteva felii reci, rămase de la micul-dejun), farfurioare de unt și niște biscuiți de casă ciudați, pe care i-ar fi putut modela Picasso, unii având forme erotice.

— Jasper s-a distrat cu biscuiții, a zis Alastair. Puțe și ouțe, o imagine-ntotdeauna clasică la băieți.

— Mie-mi plac tare de tot puțele și ouțele, am comentat, și-n clipa următoare mi-a părut rău.

— Ia să văd ce-ai să-mi arăți, a zis Alastair. Și mă refer la poezia ta.

I-am depus pe masă poemul meu de dragoste dedicat Bellei, așa nefinisat cum era. Începea cu:

Altminteri, în vântul care nu știe de nume,

singur numele tău îmi cântă-n urechi.

Silabele-s vânt în aerul nemișcat.

Alastair a scos un icnet, citindu-mi versurile. Să fi fost sunetul disprețului sau, îndrăzneam eu să sper, un semn de admirație? Apoi, cât a continuat să citească, și-a acoperit gura cu palma. Când a terminat, și-a aprins o țigară, cugetând. Aproape că-i auzeam zbârnâitul roțițelor prin minte.

— Nu-i lipsește farmecul, a zis, după care, fără să-mi lase timp să-i răspund, și-a scos din buzunar stiloul și s-a pus pe lucru.

Mai întâi, a făcut să dispară „aerul nemișcat“, apoi alte formule de-ale mele stoarse cu greu. Pe toate le-a tăiat cu câte o linie trasată rapid cu stiloul. A mutat strofe întregi de la un capăt al poemului la celălalt, iar pe mine m-a cuprins o vagă furie. Furie pe stupizenia mea, bineînțeles, dar și pe indiferența lui față de sentimentele mele. Se vedea clar că nu-mi aprecia urechea pentru muzica poeziei. Asta probabil că era-n regulă. Aroganța lui, în schimb, mă exaspera. Prima datorie a criticului, îmi spuneam în sinea mea, era să parcurgă un text cu înțelegere și să încerce să priceapă un alt punct de vedere.

— Ține minte, mi-a spus Alastair, că stanță înseamnă, pur și simplu, cameră.

— Știu ce-nseamnă.

— Un poem este o casă cu mai multe camere, adică strofe. Dumneata ești arhitectul. Poți să schimbi proiectul inițial.

M-am uitat cu groază cum tăia toată ultima strofă.

— Niciodată să nu termini un poem cu idei de-nțelepciune, mi-a spus. Niciodată nu mulțumesc pe nimeni, și-ntotdeauna irită. Lasă-ți cititorul să-și imagineze finalul. Îngăduie-nțelepciunii să vină de la sine, cu puțin noroc. Și s-a uitat mirat la mine: Te-am supărat cu ceva?

— De ce-ați crede una ca asta?

— Bine, mi-a spus. Nu ești supăracios. Asta-i ceva important. Un poet nu poate avea sentimente când e la faza de ciornă. Viziune și reviziune, așa spun eu întotdeauna.

— Și-atunci, cum știți când e terminat un poem?

— Niciodată nu e terminat, e doar abandonat. Publicarea e-o formă de a scăpa de el, a zis. Ca și cum i-ai da drumu-n closet – și-a tras de un cordon imaginar, ținându-se de nas. Apoi a ținut să adauge: Numai că poemele sunt greu de pierdut, cam cum sunt și copiii. Se țin întruna după tine, îți dau ghionturi ca

să reacționezi cumva la ele. Vor de la tine ceva ce nu poți cu-adevărat să le dai.

Atunci a intrat Jasper împreună cu un tânăr cam de aceeași vârstă cu mine, cu părul negru lăsat lung, strâns cu o bandană de un galben aprins.

— El e Jeff, a zis Alastair. Jeff Lerner, din Ohio. Mi-a fost student anul trecut, la Universitatea din Antioch. Tocmai s-a instalat în camera de oaspeți.

— O face pe bona pentru mine, a zis Jasper. Neplătit, bineînțeles.

— Nu-i bine să fiu lăsat singur cu bebelușii, ne-a explicat Jeff. Îi mănânc așa cum sunt, cruzi.

— E greșit să mănânci bebeluși, i-a răspuns Alastair.

Mi-a plăcut Jeff din prima clipă. Radia o aură de ireverență și prospețime, și i-am căzut de acord să ne întâlnim la cafea în oraș, a doua zi.

— Vrei să-mi citești? m-a întrebat Jasper cu o voce zglobie.

— Dă-i drumul, a zis Alastair. Eu am de curățat niște cartofi. Poemul dumitale oricum nu pleacă nicăieri, așa că lasă-l să se odihnească-n pace.

— Să nu-l iei în serios, mi-a spus Jeff. Promit să-mi placă poemele tale.

Jasper m-a condus la etaj, în cămăruța lui din fundul casei. Simțeam întruna un fel de furnicături în picioare, aveam o senzație de ușurință. Alastair mă prinsese în mrejele lui. Viața lui, lumea lui mi se impuneau privirilor. Mi le doream.

— Borges vine-aici, mi-a spus Jasper.

— Țsta cine mai e?

— Jorge Luís Borges! Scriitorul argentinian. Ce, n-ai citit nimic de el?

— Nu.

— O să-ți spună tata cine e. Tocmai traduce din Borges.

— Bine, spune-mi despre tine, Jasper, i-am spus. Ce mai citești?

— *Robinson Crusoe*.

— Nu-i cam avansat pentr-un băiat?

— Și eu sunt avansat. Pentr-un băiat.

— Poate că nu ești băiat.

— Un bărbat foarte scund, atunci? a propus el. Tata zice că ești poet. E-adevărat?

— Vreau să fiu.

— Poet în devenire. Eu sunt marinăr în devenire. Sau spoitor. Sau spion...²²

— Ce-i un spoitor?

— Un țigan. Din cei nomazi. Din nordul Indiei, la origini. Dar sunt de mai multe feluri.

— Serios?

— De ce ești atât de ignorant?

— Habar n-aveam de spoitori, am zis.

— Nici de Borges. N-ar trebui să mă șocheze. Americanii-s ignorați.

— Așa crezi?

— Așa zice tata. Și-am trăit cu el în Ohio tot anul trecut. Așa că știu despre ce vorbesc.

M-a sfredelit cu ochii lui mari, negri, apoi a tras un volum de poeme de Rudyard Kipling de pe un raft mic pe care-l avea lângă pat. A deschis cartea și-a citit o strofă:

*Pisi știe să stea lângă foc și să cânte,
Pisi e-n stare să se cațere-n copac,
să se joace c-o prostie de dop și c-o sfoară,
ca să se-amuze pe ea, nu pe mine.
Dar mie-mi place Binkie, câinele meu,
pentru că el știe să se poarte frumos.*

— Tu cu ce ești, cu câinii, sau cu pisicile? a vrut să știe Jasper, lăsând poezia deoparte.

— Nu știu sigur.

— Alastair e cu pisicile. Nu poți avea încredere-n ele. Au câte nouă vieți. Nu cred nimic din ce le spui. Se iubesc prea mult, sunt iresponsabile, chiar periculoase. Și-și iau prea multe neveste. Ca tata.

Potopul de propoziții m-a năucit. Țasta să fi fost realmente un copil? Și chiar așa-i spunea lui taică-su, pe numele mic?

— Alastair îmi citește din *Crusoe*. Așa vreau să trăiesc și eu.

— Singur, izolat pe o insulă-n mijlocul mării?

— Ajungi, până la urmă, s-o iei de la capăt.

— Asta-ți dorești?

— Suntem în Scoția ca s-o luăm de la capăt.

— Drept ce anume?

— Drept orice ne dorim.

Brusc, Alastair s-a ivit în cadrul ușii. Avea o față luminoasă, deschisă, binevoitoare. I se citea iubirea în ochi. Și-un egocentrism care m-a cam înfricoșat.

— Și-a făcut apariția omul cu pisicile, a zis Jasper.

— Ești obraznic, i-a spus Alastair, așezându-se pe marginea patului.

— Sunt un fiu de pasăre. Spune-i...

Fără nici cea mai vagă ezitare, Alastair a început să recite un poem de-al său din memorie:

Fiul meu are păsări în cap.

De-acum, i le cunosc. Le-aud

țipetele ascuțite, cacofoniile

stridente, ciripiturile, gângurelile.

I se-ațin prin spatele ochilor și se pun

pe câte-o cracă, sau carte, se potolesc,

au ghearele-ncordate, aripile-nfășurate.

E-o lume de păsări în care trăiește.

21. Model de cuptor și plită de gătit, inventat în 1922 de fizicianul suedez Nils Gustaf Dalén (1869–1937), laureat al Premiului Nobel și director al companiei suedeze AGA.

22. Trimitere la romanul de spionaj *Tinker Tailor Soldier Spy* (1974) de John le Carré (1931 – 2020). Titlul s-ar traduce, textual, *Spoitor, croitor, soldat, spion*, dar a circulat sub varianta *Cârțița*, fiind vorba de un spion sovietic infiltrat în serviciile secrete britanice.

Bella mi se ivea în fața ochilor peste tot, fiindcă St. Andrews era ca un acvariu. Adesea mergea mână-n mână pe străzi cu Angus, prietenul ei nici prea-prea, nici foarte-foarte. Angus avea un aspect plăcut, deși cam din topor: era un tânăr cu părul brun-roșcat, cu o figură pătrătoasă, alungită și de multe ori nebarbierită, cu brațe lungi, musculoase, și ochi albaștri. Odată, m-am trezit în spatele lui la raionul de carne din magazinul alimentar de pe South Street; când m-a văzut uitându-mă fix la el, mi-a întors o privire sarcastică.

Mă interesa numai fiindcă Bella se arăta interesată de el, drept care trebuia să reprezinte ceva ce-i plăcea ei la bărbați. Presupuneam, bazându-mă pe nici un fel de experiență, că o relație autentic romantică nu avea cum să supraviețuiască mai mult de câteva nopți pline de senzualitate, dacă respectivul cuplu nu reușea să-și creeze și una de prietenie. Aveam o viziune măreață, poate idealizată, despre ce voia să însemne asta în timp real, imaginându-mi c-aș fi purtat lungi conversații despre politică, poezie, romane și filme cu orice viitoare iubită. Îmi doream pe cineva care mi-ar fi împărtășit curiozitatea legată de ciudățenia vieții. Voiam totul, de fapt: o reacție aparte la dorințele mele, la pasiunea mea profundă, un sentiment al transcendenței.

Dintr-un impuls, m-am dus într-o după-masă la Hamilton Hall și-am bătut ușor la ușa Bellei de la etajul întâi.

Mi-a deschis și, când m-a văzut, și-a lăsat ochii în jos.

— Am trecut pe-aici, i-am spus pe un ton semeț.

— La cafea...?

Era o zi ploioasă, rece și întunecată, și cu siguranță mi-ar fi prins bine o cană de cafea. M-a invitat în cameră și mi-am dat seama că lucra: patul cast, de-o singură persoană, era cotropit de cărți și notițe scrise de mână.

— Muncești din greu, i-am zis.

— Pierd vremea citind cărți care nu sunt pe lista pentru examen.

— Țasta-i întotdeauna semn rău.

— Cum de n-ai venit la grupul nostru antirăzboi? m-a întrebat. Avem o întâlnire mâine-seară, în spatele hotelului Cross Keys. Câtorva dintre colegii mei le-ar face plăcere să te cunoască.

Luând parte la întâlniri de felul ăsta mi-ar fi fost ușor să mă întâlnesc mai des cu Bella, dar ezitam nu numai din cauza fricii mele de femei în general, ci și pentru că simțeam nevoia, în continuare, să stau pe margine, să nu-mi asum poziția în privința războiului, oricare ar fi fost ea, nici să nu intru prea tare în detalii despre ce însemna faptul că părăsisem Statele Unite și în ce fel. Într-o

noaptea, avusesem un coșmar în care se făcea că țineam la un miting împotriva războiului chiar acolo, la St. Andrews, și că unchii mei veniseră să mă asculte – cei trei care debarcaseră pe plaja din Salerno. Geno, Julie și Tony stăteau pe rândul cel mai din spate, încruntați și cu brațele încrucișate. Pe urmă, când am încercat să intru în vorbă cu ei, s-au ridicat și-au plecat, scuturându-și capetele. Oare nu le respectasem curajul, voința de a risca totul pentru libertatea mea viitoare? Ce însemna să te duci acolo, în linia întâi a frontului, cum făcuseră ei?

— Poate c-ai putea spune ceva despre situația în ceea ce privește recrutarea, a zis Bella, și despre cum există în America tendința de a-i recruta pe cei lipsiți de resurse, mai ales negri și săraci? Ești într-o situație unică și poți vorbi. Le-ai captat atenția. Vom merge câțiva la Londra, luna viitoare, la un miting mare de tot, în fața ambasadei americane. Ai face bine să vii și tu cu noi.

— Mă tem să nu fi rămas în urmă.

— În urmă cu ce?

— Cu cercetarea mea. Falconer îmi pune-ntruna bețe-n roate în privința temei alese. Crede că n-ar fi trebuit să mă opresc la un autor încă-n viață.

— Nu-l băga-n seamă.

Ei îi e ușor să vorbească, m-am gândit, dar cu voce tare am zis:

— Se mândrește cu felul cum s-a prezentat el în război.

Bella s-a ridicat și-a luat un exemplar din *Shakespeare și marea* de pe raftul de cărți de lângă biroul ei.

— E-atât de... minunat de *țăcănită*, mi-a spus.

Avea toate ustensilele de servit cafeaua pe comodă, cu un model de câni care dădeau de înțeles că-i plăcea să trateze lume la ea-n cameră. Oare eu nu eram cu nimic mai mult pentru ea decât unul dintr-un lung șir de musafiri cu care-și bea cafeaua? Până atunci, nu făcusem nici un pas înainte în „relația“ noastră, dacă așa ceva era. Probabil că se întreba de ce nu mă dădusem încă la ea, cu toate că relația ei cu Angus îmi oferea o scuză pentru a nu-i face nici un fel de avansuri prea vizibile.

— Ești foarte serios când vine vorba de poezia ta, mi-a spus. Cei mai mulți dintre cei care vin la Clubul de Poezie sunt... mă rog, bâjbâie.

Bâjbâitul deci, pentru ea, nu era ceva bun.

I-am povestit că-l cunoscusem pe Alastair, poetul acela ireverențios și elocvent cu un băiat și fără soție.

— S-ar zice că el și Jasper se mută-n fiecare an. Mi-ar plăcea să trăiesc și eu în felul ăsta.

— Nu poate fi bine pentru copii să se mute-ntruna, chiar atât de mult.

Fără s-o întrebe nimeni, mi-a vorbit despre tatăl ei, om de afaceri și fost profesor universitar, și despre mama ei, care „se ocupa mai ales de grădină“. Avea și-un frate care, mi-a spus, „a renunțat la Cambridge, deși era triplu maxim²³, și-a dispărut undeva-n serviciul extern“. Era mai mare decât ea cu opt ani și-i scria în fiecare lună din Afganistan. Îl chema Ptolemy, dacă așa ceva era

cu puțință.

— După astronomul grec²⁴, a ținut să precizeze Bella, nu după generalul²⁵ din armata lui Alexandru.

— N-aș fi făcut o asemenea confuzie, am zis eu.

— Îi spunem Tolly.

— Tolly Law, deci... Frumos.

— De ce spun americanii întruna „frumos“? E-atât de-anost.

— Interacțiunile noastre zilnice sunt anoste prin definiție.

— Anoștii-i conduc pe-anoști, a comentat ea.

— Scrii și tu poezie? am întrebat-o.

Mi-am dat seama că nu văzusem niciodată ceva scris de ea și că nu se înfățișa cu nimic la Clubul de Poezie, deși se vedea clar că-i conducea reuniunile.

— Scriu, dar... nu-mi place s-arăt ce scriu, să-mi fie rușine, a zis. Eventual, într-o bună zi. Cine poate ști încotro se-ndreaptă lucrurile, nu crezi?

Eram curios în legătură cu Angus, dar Bella nu i-a pomenit numele și nu era nici o probă a existenței lui în camera ei. Nici măcar o șosetă rătăcită în vreun colț, nici un manual de medicină uitat la fereastră. Nu ținea pe birou vreo poză cu el și coechipierii lui din echipa de rugby. Să fi fost iubiți? Sau doar „nici prea-prea, nici foarte-foarte“ iubiți? M-am întrebat dacă aveam cea mai mică șansă de a pătrunde pe terenul lui, poate chiar să-l înlocuiesc. Dar cum aș fi putut începe măcar să-ntreb asemenea lucruri?

— Mă tem că va trebui să revin la ce făceam, a zis Bella.

I-am priceput aluzia și mi-am terminat cafeaua dintr-o singură înghițitură, apoi am plecat de la ea din cameră, derutat, dar și cu speranțele stârnite. *Cine poate ști încotro se-ndreaptă lucrurile?* – așa se exprimase.

23. În sistemul britanic al evaluărilor academice, mai ales de la universitățile Cambridge și Oxford, *triple first* este acel student care a obținut calitative de nivel maxim la trei specializări diferite.

24. Ptolemeu (Claudius Ptolemaeus, sec. II d. Hr.), matematician și astronom grec din Alexandria, a trăit în Egiptul devenit provincie romană.

25. Ptolemeu I Soter („Salvatorul“, 367–282 î.Hr.) a cucerit Egiptul după ce s-a destrămat imperiul lui Alexandru Macedon și a întemeiat dinastia Ptolemeilor, devenind primul faraon elenist, în jurul anului 305 î.Hr.

— Nu degeaba Stevenson era scoțian, a zis Alastair.

— Cine?

— Sper că nu mă-ntrebi cine a fost Robert Louis Stevenson.

Cu asta, m-a scos din sărite. Nu mai trebuie să spun că-mi pusesem deoparte sentimentele, fiindcă voiam să fac parte din familia lui Alastair, unde aluziile făcute în treacăt erau evidente și abundente. Voiam să ajung aproape de flacăra lui, ceea ce putea fi deopotrivă periculos și dătător de căldură.

A scos o tavă fierbinte cu biscuiți brun-roșcați din plita model AGA și-a pus unul alături de cana mea de ceai, după care mi-a întins *Doctorul Jekyll și domnul Hyde*, într-o ediție veche Penguin.

— V-ați scris autobiografia? l-am întrebat.

— Amuzant mai ești. Și-a părut a se gândi cât își mai aprindea o țigară. E-o lectură obligatorie, dacă vrei să-nțelegi viața scoțiană.

Cât am răsfoit eu volumul, Alastair a rulat cam neglijent o marijuană groasă în foiță de țigară franțuzească și-a aprins-o, trăgând în piept, ca s-o facă să-i sclipească vârful. A tras un fum prelungit și mi-a întins-o și mie. Chiar că mi-a plăcut izul acela dulceag, de mucegai, deși la început am tușit de mi-au ieșit ochii din cap, încercând iar apoi, dar inhalând fumul mai cu milă. Parcă mi se aprinsese gâtulejul, dar eram hotărât să mă arăt deschis unor experiențe noi, să mă las pătruns de lumină.

— Ce nu-mi place mie-n Scoția, mi-a spus Alastair pe tonul lui obișnuit, de limbă ascuțită, este că virtutea e considerată o realizare. Și definitivă foarte precis. Tot timpul suntem judecați, cu toții, în țara asta nenorocită. Parc-ar exista o tablă de ținut răbojul pe-acolo pe sus, prin cer. Am impresia că și aud cum scârțâie creta pe ea, deasupra capului meu.

— Tatăl dumneavoastră era pastor, i-am zis.

— Da, și-ncă unul aspru. Dar și blând. Mama mea era o femeie strictă, prinsă într-o viață ocupată, cu practica ei medicală, cu mai mulți copii și-o casă mare de ținut. Catastrofa obișnuită.

— Ați fost căsătorit?

— Întrebări, întrebări... a zis. O dată sau de două ori. „Nu ne-așteaptă nimic pe lume, numai schimbarea“, cum zicea Borges. Ai auzit de Borges?

— Propriu-zis, nu...

— Asta-nseamnă deloc în jargonul jayez. Ești un virgin literar.

— E prea frig în Scoția ca să faci sex, i-am spus, și i-am ciupit o coardă sensibilă.

— Aștia nici măcar nu-și dau hainele jos de pe ei când se fut, a zis Alastair. M-am gândit să confecționez un set special de pijamale scoțiene. Cei doi pot să se ia-n brațe, să deschidă niște mici fante-n partea din față, cât să-și elibereze crăcanele, și... mă rog, să se-mpreuneze. N-ar avea de dat jos nimic, doar să desfacă fantele-alea mici. Ca un coridor către Nirvana.

Jasper s-a ivit în cadrul ușii, cu părul lui negru ca un coif, cu ochii lui mari și frumoși.

— Asta cu pijamalele de futut a fost ideea *mea*, tată, i-a spus.

— Ți-am furat-o.

— Mereu îmi furi ideile...

— Tu ești viitorul Edison, Jasper.

— Și-atunci, eu, sau tu, cine se-mbogățește?

— Facem totu' pe din două, nu, ce zici?

— Al dracului comunist, a zis Jasper.

S-a întors și-a plecat.

Alastair și-a mai aprins o dată țigara cu marijuana, iar a tras din ea îndelung, iar mi-a întins-o și mie. Puțin îi păsa, evident, că Jasper știa că fuma iarbă. Când de diferită putea fi atmosfera din casa lor de lumea copilăriei mele, în care totul se desfășura pe ascuns. În care dorințele de tot felul sălășluiau în camere întunecoase, iar ușile și ferestrele lor stăteau întotdeauna ferecate. „Nu lăsa pe nimeni să știe ce gândești“, îmi spusese tatăl meu odată, iar eu îl luasem foarte în serios.

M-a luat iarăși tusea și m-am dus la chiuvetă să-mi iau un pahar cu apă. De-acum se făcuse târziu, și cu fiecare clipă era din ce în ce mai întunecat. O umbră de teamă s-a prelins pe deasupra mea ca un corb, stârnind aerul cu aripile ei negre.

— Ai mai primit vreo scrisoare de la comisia dumitale de recrutare? m-a întrebat Alastair, ca și cum ar fi știut, cum- necum, la ce mă gândeam.

— Trei am primit.

— Aruncă-le, mi-a spus. Și-avea o anumită prospețime în voce care m-a făcut să mă întorc spre el. Când i-am văzut privirea plină de afecțiune, aproape că m-au podidit lacrimile. A adăugat: Războiul nu merită niciodată să-i dai viața ta.

— Păi... ați luptat în războiul împotriva lui Hitler.

— Erau alte vremuri.

— Eu nu vreau să merg în Vietnam.

— Atunci, nu te duce, a zis, și-a desfăcut o sticlă de vin roșu din Bulgaria, umplând un pahar pântecos cu lichidul acela rubiniu-închis. Întotdeauna să-ți cureți gâtul de iarbă, mi-a spus, cu niște viță stoarsă.

Iar apoi, după ce și-a golit paharul dintr-o singură înghițitură, și-a mai turnat unul, cu ochii sticlindu-i.

Adusesem un poem să i-l arăt, dar, când am văzut cât de năucit era, m-am răzgândit – nu mai avea rost să-mi bat capul, bănuind că rezultatele unei

— asemenea consultări nu mi-ar fi folosit la nimic.

— Ai vreun poem la dumneata? Că faci o mutră de parc-ai avea.

— Nu e bun. L-am scris ca să seduc o fată, Bella.

— Ține minte ce zice Auden: „Poezia nu face să se-ntâmples nimic.“ N-are nici o valoare utilitară.

— Nu pot să mi-o scot din cap.

— Atunci, adu-o la Pilmour! O să fac tot ce pot pentru dumneata.

— Mai bine nu.

— Seducția tot o artă este, dar mai puțin complicată decât poezia. Gândește-te la miliardele de cupluri care și-o trag în fiecare noapte pe câte un pat leoardă de nădușeală. Bărbați cu femei, femei cu femei, bărbați cu bărbați, bărbați cu țestoase. Care se transformă-n dihania cu două spinări²⁶, cum zicea Shakespeare al nostru.

O voce s-a auzit de la etaj:

— Tata, era vorba să-mi citești înainte de cină!

Dar Alastair nu l-a băgat în seamă pe Jasper.

— Știi să gătești? m-a întrebat.

— Propriu-zis, nu...

— Nici nu mă gândeam c-ai ști. Hai să te-nvăț eu. Și-a scos niște cuțite și-un fund gros de lemn, pe care ne-am apucat amândoi să mărunțim usturoi, cepe și morcovi, după instrucțiunile lui mai mult decât precise. Gătutul și scrisul, a zis, formează o combinație perfectă. Eu pendulez toată ziua înainte și-napoi, între birou și plită. Sunt lucruri fundamentale. Pui la un loc elemente și variate, și distincte, care sunt ingredientele fruste. Adugi apoi flacăra – chimie curată.

— Adică poezia-i o supă?

— Mai curând, o tocană. A turnat o cantitate enormă de ulei într-o tigaie, apoi m-a întrebat, fără vreo legătură evidentă: Ce-i cu mașina dumitale aia nouă? Te-am văzut pe North Street ieri. Aproape c-ai dat peste o biată bătrânică. Deși nu ne-ar prinde rău mai puține bătrânici în țara asta.

— E-o rablă ruginită, i-am răspuns. Un Morris Minor din '57.

Eram destul de mândru de-acea mașină, într-un fel. Era în două culori, cu acoperișul alb și restul de-un roșu ca merele glazurate. Patru cilindri, patru viteze, cu schimbător manual. Nu prea fusese bine îngrijită. O luasem în coproprietate cu un alt cursant de la postuniversitare, din Australia, și toată afacerea nu mă sărăcise cu mai mult de câteva sute de lire.

— Citește-mi tu, a zis Jasper, ivindu-se brusc lângă mine. Tata mi-a promis că-mi citește, da' nu mai vrea. S-a matolit.

— Citește-i, m-a îndemnat Alastair. Altfel, e-n stare să cheme poliția.

N-am avut ce face și l-am urmat pe băiat în camera de zi, unde s-a cuibărit lângă mine pe canapeaua verde, cu pernele ei pline de cocloașe, care avea un iz de umed. Covorul indian de pe podeaua de lemn înfățișa elefanți și tigri în nuanțe închise de albastru și roșu. Se făcuse întuneric în cameră pe măsură ce se lăsase amurgul, așa c-am aprins o lampă.

— Să ne axăm pe Stevenson, a zis Jasper.
— E preferat în această casă, nu?
— Tata-l adoră. Și Borges îl adoră.
— Și Borges e mereu prezent, nu? Știi cumva când vine?
— Curând...
— De ce-i Borges atât de important în casa voastră?
— Nu știi nimic, nu? Tata zice că ești cam greu de cap.
— A zis el așa?
— Nu, nu greu de cap. Neinformați – și Jasper și-a scuturat pletele negre și strălucitoare, apoi a strâmbat din nas. Ar trebui să-mi pun lacăt la gură, și asta zice tata. Nu-ți face griji, te place.
— Mă crede naiv, am zis.
— Asta ce-nseamnă?
— Că-ți lipsește cunoașterea lumii.
— Mie nu-mi lipsește, nu-i așa?
— Nu. Ai fost în atâtea locuri. Mai multe, în orice caz, decât apucă să vadă vreodată cei mai mulți oameni.

— Majorca ne place, dintre toate, cel mai mult.
— Dar ce vă place așa mult?
— Vinul, femeile...
— Și cântecul, nu?
— Mie nu-mi plac decât Beatlesii.
— Da' chiar îți plac vinul și femeile?
— Nu cine știe ce.
— O să-ți placă.
— Așa zice și tata.

Și Jasper mi-a pipăit fața, trecându-și degetele peste trăsăturile mele. Uite-așa vede Borges, a zis. Știai că-i orb? Mereu îți pipăie fața.

— Mă bucur că eu nu sunt orb.
— Eu aș prefera să fiu surd, mi-a întors el vorba.
— De ce?
— Fiindcă tata-mi spune mereu tot felul de lucruri. Uneori, aș prefera nici să nu le aud.

— Bine, dar trebuie să-l ascuți pe taică-tu.
— Asta-i un clișeu. Ca să scrii bine, tot el zice, trebuie să eviți clișeele. Un clișeu e orice vorbă sau expresie care ți se pare familiară – e-un termen vechi din tipografie. Încerc să mă feresc de ele.

— Ca de ciumă.
— Uite, și-asta-i un clișeu.
— Corect.

Alastair și-a făcut apariția în cadrul ușii, lovind cu o lingură într-o tigăiță. Era ora cinei.

— Mi-e foame! a strigat Jasper, ca să acopere zgomotul.
— Păi, atunci, ai noroc, a zis tatăl lui.
Și iarăși i s-a citit în ochi acea iubire.

26. „IAGO: Domnul meu, sunt un biet om, care a venit să-ți spună că în clipa asta fata dumitale și maurul se joacă de-a dihania cu două spinări.“ *Othello (actul I, scena I)*, în românește de Ion Vinea, în volumul W. Shakespeare, *Opere complete*, VI, Editura Univers, București, 1987, p. 270.

Adesea îl vedeam pe stradă și pe profesorul Falconer, înaintând cu greu sub rafalele vântului, un bărbat însingurat, cu fruntea încrețită de gânduri. De fiecare dată, îi înfloreau pe chip o expresie de mirare când ajungeam față-n față cu el și-i spuneam: „Bună dimineața, dom'le profesor“ sau „Ce zi frumoasă!“. Bănuiam că războiul continua să-l preocupe, la fel ca pe mulți din generația lui. Cerul colcăia și-acum, pentru el, de avioane Messerschmitt și Junkers. Încă mai aștepta să audă semnalul care punea capăt alarmei aeriene.

Îl interesa faptul că un student american își dorea să se axeze pe scrierile unui poet scoțian care trăia în insulele Orkney, dar nu-mi era deloc ușor să-i lămurisc pe de-a întregul de ce eram atât de încântat de poetul respectiv. Într-o zi, a scuturat din cap a sastiseală, în timp ce stăteam în camera lui de lucru, și mi-a spus:

— Sper să dai peste vreun manuscris. O teză trebuie să conțină și cercetări originale. Scrie-i domnului Brown. Vezi dacă mai are niște manuscrise. Și du-te la el, fă-i o vizită, dacă poți. După mine, ar trebui să se poată. Cercetare!

În aceeași seară, i-am scris lui George Mackay Brown, prin intermediul editorilor săi. După câteva săptămâni, am primit o scrisoare din arhipelagul Orkney, cu un scris bizar, neciteț, aplecat într-o parte, pe hârtie albastră, în care-mi spunea că se simțea „înălțat“ de interesul meu față de scrierile lui, cu toate că și „umil“. Că trebuia „cu certitudine“ să-i fac o vizită. „În general, ies în întâmpinarea feribotului în fiecare după-masă, cu toate că rar se întâmplă să cunosc pe cineva care debarcă.“ Îmi dădea numărul lui de telefon de acasă și-mi propunea să-l sun „cu câteva zile înainte să ajungeți la Stromness“, fiindcă el „nu pretindea să fie anunțat din timp“. Scrisoarea era semnată, pur și simplu, „George“.

Entuziasmat de acest răspuns, m-am dus cu câteva pagini din teza mea la profesorul Falconer, care a continuat să se arate mai deloc interesat de ce lucram.

— A, deci teza merge mai departe! mi-a spus. Principalul este să perseverezi, chiar dacă lucrezi prost.

— E-atât de prost ce lucrez?

— Nu, doar gândeam cu voce tare, a zis el. Ce vreau să spun, de fapt, este s-o ții tot înainte! Niciodată să nu te retragi! Așa le-am spus și subordonaților mei de pe vas: „Înainte!“

Că unul ca el ar fi putut ajunge pe bune la comanda unei nave de război în timpul unei conflagrații – așa ceva îți făcea mintea să stea-n loc, și n-am putut să nu mă gândesc la viața lui privată. Se zvonea c-ar fi locuit cu soră-sa și n-ar fi

— avut o viață a lui proprie. Întâmplător, l-am vizitat acasă, după ce am primit o invitație cel puțin ciudată.

Era o după-amiază însorită de la mijloc de noiembrie și l-am întâlnit pe profesorul Falconer plimbându-se prin claustru, pe la baza clopotniței străvechi din curtea interioară.

— Ia uite, a zis, bâlbâindu-se și făcându-mi semn cu mâna să mă apropii. Ia t-te uită!

— Bună ziua, dom'le profesor. Ce mai faceți?

— P-p-pot să vorbesc ceva cu dumneata?

— Bineînțeles.

Și-am adoptat o atitudine de luare-aminte.

— E un tânăr, vezi dumneata. Speram să vă prezint pe unul celuilalt.

— Da, sigur că da.

— Bun așa. Vino la mine acasă, la numărul 2, Alexandra Place. Știi unde e, da? Miercurea viitoare. La ora ceaiului, sau când? Mai bine să zicem la patru?

— E foarte bine. Mi-ar face plăcere.

El mi-a zâmbit, părând să scormonească prin sertarul memoriei:

— E-un american, la fel cam ca dumneata. Interesat de poezie, de fleacuri de-astea.

Eu am început să mă mut de pe un picior pe celălalt, în timp ce el scotocea în minte după ceva mai multe informații despre acel tânăr.

— Cum îl cheamă? l-am întrebat.

— A, da... Îl cheamă Jay Parini, mi-a răspuns.

— Păi, domnule profesor, i-am spus, eu sunt Jay Parini!

El a făcut ochii mari:

— Vai de mine! Mare păcat. Oricum, dumneata vino. Vino, și gata!

Înainte să-și reia plimbarea, m-a întrebat, pe un ton de tânguială:

— Ai cumva două jachete?

Era o poveste atât de bună de spus, că trebuia neapărat s-o spun cuiva, și mi-am închipuit că Bella s-ar fi distrat, auzind-o, așa încât m-am înființat la Clubul de Poezie din acea seară și-am tras-o deoparte după aceea. Chiar că s-a distrat, nu glumă. A fost impresionată și de două dintre poeziile lui Alastair, pe care le-am citit cu voce tare în timpul reuniunii.

— Mi-ar plăcea să-l cunosc, a zis, așa c-am invitat-o să meargă și ea cu mine la ceai la Pilmour Cottage, a doua zi.

„Merge bine treaba cu ea“, mi-am spus în sinea mea când am luat-o de la Hamilton Hall cu Morrisul meu. Din păcate, n-am reușit s-o impresionez cu mașina.

— Pe bune că văd șoseaua pe sub tălpi, mi-a zis, ridicându-și genunchii la piept.

Mașina mea era mai curând un miraj decât un vehicul adevărat, iar podeaua, ce-i drept, era subțire ca o foaie de hârtie. Dar ne făceam treaba cu ea.

L-am găsit pe Alastair cam năuc și uitase, cum-necum, că veneam la el la ceai. Am stat în jurul mesei, tăcând cu toții, până când a devenit cam jenant. Când și-a întors privirile, în fine, și s-a uitat lung la ea, Bella n-a mai reușit să se uite în ochii lui. Era pentru prima oară c-o vedeam descumpănită.

— Bella..., i-a spus Alastair, rânjindu-i pieziș. Prescurtare de la ce... Arabella?

— Da.

— Păi *ara* înseamnă altar, și *bella* înseamnă frumos. Deci, dumneata ești un altar frumos pe care cineva s-ar putea sacrifica, într-o bună zi.

Vizita noastră aluneca rapid într-o direcție greșită. Îmi părea deja rău c-o adusesem și pe ea.

— Tatăl meu mi-a spus că-nseamnă „a face un sacrificiu, ca să te rogi“.

— Eu n-aș face niciodată un sacrificiu pentru așa ceva, i-a replicat Alastair.

Îi povestisem Bellei despre Alastair și Graves, așa că ea n-a ezitat să pună întrebări: Nu era Graves mai bun ca poet decât ca romancier? De ce locuia în Majorca? Nu era *Zeița albă*²⁷ o carte ciudată-n felul ei? Punea întrebări una după alta, ceea ce pe mine mă încânta: îi adusesem în casă, lui Alastair pe cineva cu minte multă, iar el nu putea să nu aprecieze asta.

— Graves mă urăște, a zis. I-am furat-o pe una dintre zeițe. Nevasta lui probabil că s-a simțit ușurată. Orice era bun, doar să se mai împuțineze turma.

— Dormea cu toate?

— Depinde ce-nțelegi prin dormit...

Mi s-a părut că Bella își aduna forțele, și, surprinzător lucru, i-a susținut privirile într-un mod care pe mine m-a impresionat. Aș fi avut ce învăța de la ea.

— A scris atâtea romane, a zis.

— Nu le mai știe nimeni azi. *Contele Belisarius*²⁸, *Șapte zile în Creta Nouă*²⁹ — ce sunt astea?

— *Eu, Claudius* e bun. Are un narator perfect pentru nebunia care cuprinde un imperiu întreg. Mi-a plăcut scena în care Caligula se vede pe sine în ipostaza de zeu, în timp ce-i sunt retezate picioarele.

— Au! a exclamat Jasper, care apucase să culeagă avioanele de hârtie de pe jos.

— Graves are o atracție naturală față de clasele conducătoare, a zis Bella.

— În sufletul lui, e-un snob, a comentat Alastair. Elev de școală publică, devenit ofițer în armată, devenit scriitor. Nu e cea mai bună succesiune.

Tăcerea mea tot mai fățișă deja mă stingherea când mă uitam cum Alastair și Bella trecuseră la politica primelor decenii ale Imperiului Roman. Îmi blestemam, în sinea mea, lipsa de cunoaștere, simțind că mă cuprinde invidia pentru o fată ca Bella (căreia educația de la școala publică britanică îi dăduse un acces ușor la o paletă vastă de informații), dar și pe Alastair: date fiind charisma lui și fluența în materie de politică și literatură, oare ar fi fost capabil să-i fure inima Bellei, dar

nu pentru mine, ci pentru el însuși? Săvâneze, de fapt, posibila iubită a unui prieten?

În timp ce ei doi își continuau conversația mi-am dat seama c-ar fi fost în stare. Și mă temeam că Bella părea încântată de-acum, de-a dreptul excitată de schimbul de replici.

N-a mai trecut mult și ne-am așezat direct pe jos, în fața focului de cărbuni – era perfect pentru o după-amiază scoțiană, când iarna se apropia. După câteva momente, Alastair a venit cu o tavă de negrese, pe care a ridicat-o sus de tot, precum oficiantul în fața unui altar – genul de altar, m-am gândit eu, pe care până și el ar fi fost gata să se sacrifice.

— O șarjă proaspătă, a zis. Negrese cu hașiş.

— N-am gustat așa ceva niciodată, a răspuns Bella.

— Merg bine cu vin, i-a spus Alastair. Dă-l încolo de ceai.

A dat din mână-n mână tava, și fiecare am luat câte una, cu toate că eu am ezitat, ceea ce sigur s-a văzut pe fața mea. Era o gustare cu potențial amețitor, și nu știam unde și cum avea să ne ducă toată situația.

Bella a mușcat întâi o bucățiță, a mestecat-o încet, apoi a luat o îmbucătură zdravănă. Eu mi-am permis doar să ronțai puțin și m-am simțit ușurat când și-a făcut apariția sticla de vin. Parcă n-aș fi vrut să pierd controlul cu desăvârșire, în parte și fiindcă eram furios pe Alastair pentru felul în care-mi cooptase mie prietena, plus că nu știam cum aș fi putut reacționa în eventualitatea c-aș fi ajuns drogat de-a binelea. Când tu te-nfurii, celălalt câștigă – asta învățasem de la tatăl meu. Dat fiind cât de puțin gustasem, efectul negreselor a fost lent la mine și-a luat forma unei moliciuni care m-a cuprins de la genunchi și mi-a urcat, ușor-ușor, până în creștetul capului.

— Îmi place drăguța ta. Simpatică, mi-a șoptit la ureche Jasper.

Iar Bella, care-l auzise, i-a zâmbit și-a zis:

— Nu sunt drăguța lui. Sunt o prietenă și-atât.

M-a luat o mâncărime din cap până-n picioare, de rușine și de cât de încurcat mă simțeam. Dar tot Jasper mi-a ușurat suferința:

— Ai venit cu el, și ești drăguță, deci... a zis.

— Aici m-ai încuiat, a răspuns ea.

Când să plecăm, Alastair m-a luat deoparte, poate simțind starea mea de jenă și derută.

— E splendidă, mi-a spus. Du-o chiar acum acasă la dumneata. Negresele o să-și facă efectul de minune.

— Serios?

— Ai vreo sticlă de vin în casă?

— Una de Beaune...

— O să țină loc de șarm, a zis Alastair.

După ce-am ieșit, și eu, și Bella clătinându-ne puțin pe picioare, am întrebat-o ce părere-și făcuse despre Alastair.

— E fermecător, mi-a spus, deși mie farmecul îmi creează-ntotdeauna suspiciuni.

Asta mi s-a părut o replică plină de discernământ.

— Am o sticlă numai bună de vin acasă. Vii cu mine? am întrebat-o.

— Mă tem că nu pot, a zis. I-am promis lui Angus că ne-ntâlnim la cină. La el acasă. Locuiește cu scârb-aia de Jack, fratele lui. Te-aș invita să vii și tu, dar nu te-ai simți bine. Ba chiar te-ai simți ca naiba.

Fiindcă rezerva mea obișnuită fusese erodată de hașiș, am întrebat-o fără menajamente:

— Da' tu o să te simți bine?

— Depinde. Eu mă plictisesc ușor. E-o slăbiciune a caracterului meu. Îmi place Angus, dar nu când e și frate-su de față. Deși Jack nu prea se-arată des pe acolo, și-asta-i cam cel mai bun lucru care se poate spune despre el.

Nu știam cum să interpretez atitudinea ei nu numai față de Angus, ci și față de fratele lui. Eram departe de Scranton și de felurile de-a fi pe care le acceptasem ca pe ceva dat la mine în Pennsylvania. Departe și de implicațiile comode legate de comportamentul bărbaților și-al femeilor și ce însemnau acele implicații pentru stabilitatea cuplului. Într-un fel ciudat, aproape că-mi lipseau certitudinile și naivitățile acelei lumi sigure, chiar dacă predictibile. Dar asta, de-acum, era viața mea cea nouă, și mi-am spus că trebuia s-o fac a mea, să accept ce-mi scotea în față, oricât de straniu sau neplauzibil ar fi fost, dacă nu, câteodată, de-a dreptul terifiant.

27. *The White Goddess: A Historical Grammar of Poetic Myth* (Zeița albă. O gramatică istorică a mitului poetic), eseu din 1948 al lui Robert Graves.

28. *Count Belisarius*, roman istoric din 1938 al lui Robert Graves, despre generalul bizantin Belizarie (Belisarius, 500–565 d.Hr.).

29. Idem, *Seven Days in New Crete*, roman din 1949, a cărui acțiune are loc într-o societate utopică și într-un viitor imprevizibil. A circulat și sub titlul *Watch the North Wind Rise* (Vezi cum se stârnește vântul de nord).

Am dormit prost după aceea, și aproape că mi-a părut rău că-mi aruncasem în closet medicamentele. Chiar și somnul obținut pe cale sintetică tot ar fi fost mai bun decât starea în care mă găseam. Mă simțeam apăsător de Vietnam și în fiecare noapte mi-o petreceam, în parte, în acea zonă de război de care uitase până și Dumnezeu, visând la vaste orezării care ascundeau țepușe otrăvite sau la poteci cu tot felul de capcane, pe care aș fi putut foarte bine să umblu și eu, dacă nu fugeam la St. Andrews. Cele mai aprige imagini despre Vietnam le extrăgeam din scrisorile lui Billy. Îmi scria din avanposturi aflate în apropierea Zonei Demilitarizate, unde treaba lui era să interogheze prizonierii de război. „Mă plimb când și când pe-aici, deși este al dracului de periculos“, mi-a scris într-o asemenea scrisoare, pe care am recitat-o de multe ori. „Nu atât din cauza vietcongilor³⁰, cu toate că sunt mai curând siniștri, dacă se întâmplă să dai peste ei din greșală. Toți sunt niște scârbe împruțite. Dar să vezi jungla: peste tot liane care atârnă și se bălăbăne. Plante în mocirlă, care te înțepă. Și niște șerpi dați dracu’. Să mă-ntrebi despre vipera-de-bambus data viitoare când ne vedem. Și furnicile... mășăluiesc nevrotic în pas de găscă – la fel cum îți fac ție gândurile; și niște păsări preistorice parcă proaspăt evadate din iad.“ Zicea că-mi scrie „drogat, sub o lampă din tabăra de bază, unde șobolanii aleargă în sus și-n jos pe pereți, cât motanii de mari. Altfel decât drogat nu poți să stai în Vietnam“. Iar într-o altă scrisoare, mi-a povestit de la un bordel din Saigon: „Băi, asta-i tărâmul de vis. Îți vine să cânti aleluia în cor la tot pasul. Ce corpuri au! Numai țâțe și cur. Și-ascultă-mă pe mine, virginelule, că știu la ce folosește limba fetele-astea. Ia zi, nu ți se pare că sună a vino-ncoace? Fă bine și vino și tu lângă noi! Aud că nu mai au de unde scoate nătărași. Ține minte: *A venit și vremea noastră*.“

„Nu mulțumesc, Billy, băiete“, i-am răspuns. Și i-am descris, cât m-am priceput de bine, ce făceam în fiecare zi, ce prieteni îmi făcusem, pe Alastair și Jasper, pe Jeff, care devenise rapid prietenul și sfătuitorul meu, cum tânjeam după Bella, ce mai făcea profesorul Falconer – lumea aceea mică și bizară din East Neuk of Fife. Erau nopți în care mă trezeam la fiecare oră sau două și mă trânteam pe scaun, lângă focul întreținut electric, vârand șilingi în contorul de gaz și mângâind poeme proaste pe un blocnotes cu hârtie galbenă sau scriindu-i prietenului meu din Vietnam scrisori din ce în ce mai lungi. Îmi ziceam că fac asta ca să-i mai distrag atenția bietului nefericit, dar la fel de mult îmi distrăgeam și mie însumi atenția de la îndoielile care mă bântuiau despre teza mea, despre sentimentul de vinovăție pe care mi-l dădea faptul că Billy ajunsese în acea bolgie de iad, și eu nu – și poate că altcineva pătimea în locul meu. Exact asta îmi

spuse Billy când ne întâlniserăm să bem ceva la Joey' Bar din West Scranton, când mai erau numai câteva săptămâni până la plecarea lui: „Dacă tu nu mergi, o să meargă altcineva-n locul tău. Poți să trăiești c-un gând ca ăsta?”

Să fi fost adevărat așa ceva? Că războiul era un fel de joc de sumă nulă? Oare nu cedam în fața unei versiuni greșite a istoriei, dacă mă înrolam? Presupunând că aș fi mers acolo, mergeam pentru mine însumi, nu pentru țara mea, mă duceam ca să trăiesc o „experiență”. Aș fi căutat „să nu ratez ocazia”, dacă tot venise și vremea unuia ca mine.

Scrisorile din partea comisiei de recrutare soseau întruna, sporindu-mi anxietatea și făcându-mă să mă aștept, în orice moment, să-mi bată cineva în ușă. La Scotland Yard, mă gândeam, precis exista vreo unitate în cârdășie cu cei de la FBI sau cu cine știe ce agenție internațională clandestin, care-i târa pe dezertorii ca mine unde le era locul.

Într-o dimineață, la cafea, Jeff a încercat să-mi potolească starea de nervozitate:

— Nu cred că vor să pună laba și pe tine, mi-a spus. Nu vor s-o pună pe mine, din câte-mi închipui, așa că de ce te-ar vrea neapărat pe tine? Ai fi cumplit ca soldat. O să țopăie vietnamezii de fericire dacă află că te duci și tu să lupți cu ei. Uite, îi scriu eu lui Nixon și-i spun: „Lăsați-l în pace pe Jay Parini!”

Lui Billy nu i-am spus – iar lui Jeff, cu atât mai puțin – că nu reușeam să dorm, că noaptea mă simțeam de parcă m-aș fi scufundat prin straturile spațiului, având conștiința ca un acoperiș care se prăbușește peste podeaua de sub el, și pe urmă peste cea de și mai jos, într-o casă în flăcări. Mă gândeam la moarte mult prea des, și nu mi-a priit câtuși de puțin c-am văzut cum un student se dădea peste cap cu bicicleta pe Strada Clopotului. A țâșnit vreo trei metri în aer și-a căzut înapoi la marginea trotuarului, cu sânge curgându-i din urechi. (N-am aflat ce se mai alesese de el, și nici n-aș fi vrut să știu.) Într-o seară, am auzit la BBC că fusese un accident la metrou la Londra și că muriseră o călugăriță și alte câteva persoane. Pe urmă, unul dintre profesorii mei s-a prăbușit peste catedră și-a murit la patruzeci și șapte de ani, într-o după-masă, cică avusese un atac de cord. Atât de multă moarte în lume, și-atât de puțin se atenua zumzăitul în urechea cea mai profundă a minții mele. Cum era posibil să vezi atâtția oameni fățându-se pe străzi, și atât de veseli, de parcă nu le-ar fi fost scris să moară, de parcă n-ar fi purtat în piepturi câte o bombă cu ceas?

Anxietatea mea nu era deloc ajutată să scadă de faptul că dădeam peste Bella foarte des, când la magazin, când prin localuri, când la ceainăria de pe South Street. Într-o seară, când am ieșit de la o serată dansantă plicticoasă de la Clubul Studenților, i-am văzut pe ea și pe Angus plimbându-se mână-n mână prin fața intrării în curtea interioară a colegiului și i-am urmărit de la o distanță anume – ca un obsedat sexual. Au intrat pe-o alee cu pietriș din apropiere de Est Sands și-au dispărut înăuntrul unei căsuțe cu tencuială mozaicată despre care am presupus că era cea împărțită de Angus cu fratele lui. M-am oprit în grădina de lângă acea casă și m-am uitat în sus, la ceea ce-mi închipuiam că era fereastra luminată a

camerei în care dormeau. După ce lumina s-a stins, am luat-o către plajă, într-o tăcere nefericită, și m-am așezat pe un perete de piatră, ascultând cum valurile zgomotoase își toceau dinții cu o tenacitate repetitivă, complet irațională. Ce rost mai avea să trăiești? Luna plină strălucea la suprafața mării, dar nu era o lumină frumoasă, care se împrăstia în toate părțile – era intransigentă și rece.

I-am povestit a doua zi lui Jeff, care mi-a spus:

— Tu nu stai bine cu capu'. Zău c-ar trebui să te duci la un doctor!

În dimineața următoare m-am înființat la infirmerie, unde am vorbit cu o asistentă care avea uniformă albastră țeapănă. M-a ascultat răbdătoare cât i-am făcut confesiunea că nu dorm, ceea ce venea la pachet cu neputința de a lucra, cu sentimentul damnării și cu ce i-am spus că resimt ca pe o „criză existențială“. I-am explicat că mă gândeam adeseori la moarte, dându-i ca exemplu visul oribil pe care-l avusesem, că eram târât de un autobuz prin toate colțurile aglomerate ale unei răspântii pe care mi se părea c-o știam, deși era dintr-un oraș necunoscut din străinătate. „Eventual Anvers sau Stuttgart“, i-am spus, cu toate că nu fusesem niciodată în acele orașe, am ținut să precizez.

— Anversul are niște patiserii foarte bune, a zis ea.

I-am spus și că nu dormisem nici măcar o noapte din săptămâna care tocmai trecuse fără să mă trezesc cu lacrimi în ochi.

— Asta nu-i bine, a zis. Trebuie să mergi la doctorul Gillies.

A dat un telefon, cât am stat acolo, și mi-a întins un colț de hârtie. Aveau programare pentru a doua zi.

Clinica se afla tocmai în New Town, mai la margine, și într-o clădire fără nici un stil, placată cu stuc de o culoare pală, ca mai toate construcțiile de dată recentă din Scoția. Pe ușă trona o placă de alamă care proclama numele doctorului și gradele lui profesionale, mai multe ca într-un termometru. Dedesubt, era trecut cuvântul *Psihiatrie*, care a străpuns aerul mental din jurul meu. Nu mă gândisem niciodată la mine ca fiind genul care să aibă nevoie de un psihiatru.

Doctorul Gillies ocupa un cabinet mic, antiseptic, având un perete întreg acoperit de o serie de fișete metalice. Mi s-a părut că avea cincizeci și ceva de ani, și era un ins ca un vampir de slăbănog, cu o barbă blond-cenușie bine aranjată și-o chelie lucioasă. Vorbea cu un accent pe care l-am interpretat ca fiind unul sever de Glasgow, în timp ce se uita fix la mine prin ochelarii în rame de sârmă. Haina de doctor, albă, avea pe un rever o pată curioasă, ca de ruj de buze.

După un interogatoriu tensionat de cincisprezece minute, m-a diagnosticat cu depresie.

— Asta-i blestemul climei nordice, mi-a spus. Îl văd în fiecare zi. Lipsa de somn. Lipsa de motivație, privitul în gol. Atacurile de panică nu sunt deloc neobișnuite. Cum transpirația cum stai?

— Dacă transpir, adică?

— Da, de exemplu în pat.

— Nu cine știe ce. Nu știu ce să vă spun.

— Te-ai descrie ca fiind persoană însuflețită?

— În ultima vreme, nu.

— Dar altădată?

— Nu știu.

Atunci el a scuturat din cap, cu un aer grav:

— Care crezi că e principala dumitale grijă?

— Moartea, i-am spus. E-atâta moarte-n jur.

— Finitudinea cu care ne confruntăm toți – limitările, condiția umană...

— Cam așa ceva. Și-am adăugat, după o clipă de tăcere: Iubesc o femeie. Dar iubeste pe altcineva.

— E foarte normală o asemenea configurație, mi-a spus. Depresia dumitale transformă o situație normală într-una dezastruoasă.

— Nu pot să trăiesc fără ea, l-am asigurat.

— Asta nu-i ceva neobișnuit, e-un sentiment de disperare, însoțit de unul de frustrare. Li se-ntâmplă mai ales bărbaților tineri.

— Sunt un clișeu caraghios, i-am spus.

— Ba nu, domnule Parini. Eu n-aș merge chiar așa departe. Dar nici unul dintre noi nu este original.

— Mă puteți ajuta?

— A, da... Cred că da, mi-a spus doctorul Gillies.

Mi-a povestit, cu un entuziasm pe care abia izbutea să și-l strunească, despre „tehnologiile de-a dreptul excitante“, care transformaseră psihiatria în ceea ce el numea o „minunată lume nouă“, părând să nu fie conștient de conotațiile sumbre care însoțesc formula respectivă. S-a aplecat către mine:

— Ai auzit vreodată de terapie electroconvulsivă?

Nu auzisem, dar tot nu mi-a plăcut cum sună. „Convulsiv“ – cum adică? Probabil că doctorul Gillies îmi citise gândurile în expresia de pe față, fiindcă a zis:

— Nu-i nevoie să te temi. Apoi și-a coborât vocea cu câteva registre: E foarte simplă procedura. O aplic aici, cu ajutorul domnișoarei Macdonald, asistenta mea. Fixăm câte un punct de contact electric de fiecare parte a capului dumitale, aproape de tâmpile. După care îți trecem un strop de curent electric prin creier – un zvâcnet scurt, și-atâta tot. Un singur tratament ajunge, de obicei.

— Și ce face?

— Ce face? Și doctorul s-a uitat în altă parte. Să zicem c-amestecă pachetul de cărți.

Le-amestecă?

— Să te programăm pentru săptămâna viitoare? Am câteva locuri disponibile.

— Nu știu ce să zic.

Atunci doctorul Gillies s-a apropiat de mine:

— Să știi c-ai să-ți dai seama de diferență, mi-a șoptit cu un aer feroce.

I-am bălăjit ceva pe post de mulțumesc și-am ieșit cât de repede am putut,

apoi am pedalat ca un nebun pe stradă. N-aveam nici un chef să-mi fie
amestecate cărțile în cap.

30. De la Viet Cong, sau Frontul Național pentru Eliberarea Vietnamului de Sud, organizație paramilitară comunistă, care funcționa în Vietnamul de Sud, Laos și Cambodgia, în confruntare cu forțele americane.

— Borges e-n oraș! a exclamat Alastair către mine, abia mai putând să respire, când m-am ciocnit de el în față băcăniei Geddes, furnizor de vinuri fine, brânzeturi și afumături de pe Market Street – nu era genul de magazin din care să-și facă Alastair Reid cumpărăturile în mod obișnuit. Mi-a explicat că scriitorul argentinian fusese dus la Pilmour Cottage în seara din ajun de către Norman di Giovanni³¹, un american care adeseori călătorea împreună cu el în perioada respectivă.

— Borges e destul de fragil, dar mi l-a dat Norman în grijă pentru câteva săptămâni. Traducem câteva poeme noi.

Am intrat împreună în magazinul acela minunat, cu izurile lui atât de bogate, și m-am uitat cu interes la el cum și-a cumpărat o felie groasă de dolcelatte, o variantă mult mai cremoasă de gorgonzola, și o sticlă de vin spaniol, roșu-închis. Vin bun, de data asta. Nu mă gândeam că era client fidel la Geddes, unde totul costa foarte mult. Când m-a întrebat dacă voiam să vin și eu la cină, m-am grăbit să-i spun că da, numai c-a trebuit să-i mărturisesc: în ciuda predicilor lui, nu citisem încă nimic din ce scrisese Borges.

— Traducerile sunt oribile, cele mai multe, a zis Alastair, ca și cum ar fi vrut să mă disculpe.

— Va trebui să-nvăț spaniola, i-am răspuns.

În comparație cu greaca, spaniola nu părea deloc dificilă.

Alastair știa, bineînțeles, că nu m-aș fi apucat să învăț limba spaniolă doar ca să-l citesc pe Borges. Mi-a pus o mână pe umăr, de parcă mi-ar fi spus: *Da, bine, bine...*

— E-aici! a exclamat Jasper, când mi-a deschis ușa.

Jeff stătea proțâpît în spatele lui, cu un zâmbet radios pe față și-o bandană galbenă pe frunte, respirând înfiorat. Ai fi zis că Dumnezeu în persoană se pogorâse în camera de alături.

Bătrânul stătea gârbovit în penumbră, pe fotoliul cu tetieră, sprijinindu-și mâinile pe un baston cu mânerul de fildeș, cu părul pieptănat lins pe spate. Își arăta din plin toți cei șaptezeci și unu de ani pe care-i avea, ba chiar încă vreo zece în plus. Purta un costum cafeniu cu dungulițe, care stătea otova pe el și-i lăsa la vedere manșetele mari, cu o vestă în carouri parcă strânsă de un lanț de ceas din aur. Cravata lată, de un albastru prăfos, era plină de cascade portocalii, de pești zburători și de rămășițele multor mese. Gulerul cămășii, pătat și scâmoșat pe la margini, sugera că fusese purtat mulți ani, dacă nu mai multe

generații. Își vorbea lui însuși când am intrat noi, zâmbind cu o grimasă oblică și înălțându-și ochii mari și goi către tavan, ca pe niște faruri de automobil.

Ne-am apropiat de el, fără să vorbim. Pe urmă, Jasper a zis, cu vocea lui pițigăiată:

— El e Jay Parini...

— Mă bucur să vă cunosc, domnule, i-am spus.

— Vorbește mai tare, sunt orb! a exclamat Borges.

Jasper a făcut o mică vultură cu un deget în jurul urechii lui, arătându-mi unde să-i vorbesc.

— Jay Parini! am strigat.

— Aha, Giuseppe Parini³²! a răspuns el. Un preferat al meu, dintre poeții italieni. *Il giorno*, ce performanță! Un adevărat Alexander Pope³³ al Italiei!

— Da, cunosc poemul... măcar așa, puțin, i-am spus.

Cu toate că mă simțeam nejustificat de mândru să împart numele de familie cu acel poet italian de secol optsprezece, nu-mi bătusem capul niciodată să-i citesc versurile cu atenție. Să-mi fi sesizat Borges impostura?

— Și eu mă bucur să te cunosc, în fine, mi-a spus. Ai auzit de Palermo?

— N-am fost niciodată-n Italia.

— Nu cel din Sicilia, unde-i Mafia. Cel de la Buenos Aires – Palermo e-un *barrio*, un cartier-anexă, o periferie. Din păcate, sunt gangsteri și la mine-n Palermo, trebuie să recunosc asta. Neam de hoți – cuțitari! Dar trebuie să știi că este una dintre cele mai vechi părți ale orașului și are o arhitectură colonială atât de splendid de tristă. Mulți italieni s-au așezat acolo, și-adeșori, pe străzi, vorbesc italienește. Cei mai buni dintre ei citesc poezia lui Parini.

Aveam să descopăr curând că vorbea frecvent în felul ăsta, cu accente impresioniste punctuale, cu ocolișuri globale și asociații de tot felul, într-o manieră mai mult decât disjunctivă. Părea să se învârtă după coada proprie, în jurul unui stâlp invizibil, și mi-am pus întrebarea dacă o asemenea interacțiune avea ceva de-a face cu faptul că era nevăzător, ca și cum cei care nu văd ar fi capabili să simtă mai mult decât noi, ceilalți, să facă salturi mentale, uneori chiar să revină pe urmele lor, ca să-și limpezească ori să-și consolideze argumentațiile anterioare.

— Jay e scriitor, a ținut să precizeze Jasper.

— Sunt convins de asta: Giuseppe Parini! Și eu aș fi fost un scriitor mai bun, poate chiar citit de mai multă lume, dacă m-aș fi numit Federico García Lorca. Preciz il cunoști pe Lorca – poet, dramaturg și-un egoist feroce, nu? A venit la Buenos Aires odată, acum vreo patruzeci de ani. Avea un anturaj foarte prost. Auzi, Oliverio Girondo³⁴! Nu mă lăsați să vorbesc despre un asemenea om, vă rog!

— Girondo? a întrebat Jasper.

— Mi-aș dori să nu fi auzit niciodată numele individului, a zis Borges.

Alastair tocmai atunci a intrat în cameră, prinzând numai finalul conversației, și-a zis:

— Lorca! Un poet atât de bun. Îmi plac și piesele lui.

— Alastair, i-a dat replica musafirul, spui asta numai ca să mă iriți pe mine.

— E-un cusur al dumatăle, Borges, că-l urăști pe Lorca.

— Trebuie neapărat să știi că pentru Gironde am resentimente și mai mari.

Mi-a furat-o pe cea mai frumoasă femeie din toată lumea, pe Norah Lange³⁵. Mi-a furat mireasa.

— Dar n-ai fost niciodată căsătorit cu ea.

— Tocmai asta-i problema. Dă-mi voie să-i lămuresc lui Giuseppe, aici de față

— și capul lui ca un glob masiv s-a întors înspre mine. Catastrofa s-a petrecut în 1934, cred. Sau în 1933? Memoria este o oglindă care se poate face țândări foarte ușor. Și țândările-alea m-ar face pe mine fâșii, fâșii. Aș sângera uite-aici, pe podea, până aș muri.

— E melodramatic, ne-a spus Alastair mie și lui Jeff. Dar pe hârtie se controlează foarte bine.

— Nu știți voi cât am suferit eu de pe urma lui Gironde, a adăugat Borges, uitându-se în gol către tavan.

— Ba știu! a exclamat Jeff. Și eu am avut de suferit de pe urma lui. Ultima oară a fost văzut în Ohio.

Alastair a fost încântat să audă așa ceva, la fel și Jasper, care a bătut din palme, pretinzând că și el avusese de pățimit de pe urma lui Gironde la școala de acolo, din St. Andrews.

— Gironde-i peste tot, a zis.

— Atunci mă-nțelegeți, a conchis Borges.

Curând, ne-am adunat în jurul mesei din bucătărie la o tocană succulentă de vită, făcută cu arpagic și usturoi, capere și cartofi roșii, toate fierte într-un sos dens cu vin de Madeira. Alastair ne-a turnat vin tuturor, inclusiv lui Jasper. Pe plita de gătit AGA trona o tavă cu negresele lui de-acum bine-cunoscute.

— De când mă știu m-am visat în Scoția, a zis Borges.

— Când îți pui o dorință... a comentat Jasper.

— Familia mea se lăuda cu descendența ei nordică, dar bunica mea era o englezoaică absolută, din Staffordshire. Fanny Haslam o chema. Străbunicul meu, Edward Haslam, a fost director de școală la Buenos Aires, unde l-a cunoscut bunica mea pe colonel³⁶ – a recitat Borges aceste informații, de parcă le-ar fi avut imprimate pe un cartonaș, le-ar fi memorat și le-ar fi scos la iveală la momentul oportun.

— E vorba de bunicul său, colonelul, a intervenit Jeff, iar eu mi-am pus întrebarea de când se îmbibase el de toată acea borgesologie.

— Un foarte mare om, da. Iar engleza mi-a fost prima limbă, a precizat Borges. Limba mea maternă.

— Și-atunci, de ce vorbești cu așa un accent? a vrut să știe Jasper.

Alastair l-a ținut cu privirea.

— Nu-i vorba că nu-mi place accentul, s-a grăbit să precizeze băiatul.

— Este un accent de Staffordshire, a zis Alastair.

— Mă tachinează, ca-ntotdeauna, dragul meu Alejandro.

— Sunt un tip amuzant. Întreabă-l pe Jay.

— *¡Eso!* Eu n-am fost niciodată amuzant în același fel. Dar asta-i o tragedie mică, nu-i una mare. Dragul meu prieten Bioy Casares – el are umor cât pentru amândoi.

— Ce mult îmi place *Invenția lui Morel*, a zis Alastair.

— Unicul roman perfect din toată istoria romanelor.

— Un fugar pe-o insulă, un ucigaș, undeva în Pacific. Timpul se dizolvă, realitatea se dizolvă, a explicat Alastair.

— Cititorii devin invizibili, chiar și pentru ei înșiși. Numai povestea trăiește. Și asta-i și soarta scriitorului, nu-i așa? Să dispară.

— Elsa³⁷ ce mai face? l-a întrebat Alastair.

— Soția mea... și ea a dispărut, și nu mă simt nefericit, i-a răspuns Borges. Mariajul nu mi-a stat niciodată în caracter.

— Ce vorbești?

— Divorțăm, recunosc, asta-i adevărul. Ce, am uitat să vă spun asta? Scuzele mele, dar... cum să explic? O uniune care n-a fost propriu-zis o uniune. Aparențele pot să-nșele. Niciodată nu ne-am cunoscut unul pe celălalt cu adevărat. Un sfat, Giuseppe: nu te grăbi să te căsătorești.

Ca și cum graba ar fi fost problema mea.

— Dar ai curtat-o cinci decenii pe Elsa, i-a spus Alastair. Juma' de secol, adică!

— Este ceva adevăr în asta, numai că nu e tot adevărul. Am iubit-o când era o fetișcană de șaptesprezece ani și m-am însurat cu ea când era deja o femeie bătrână. Sunt două lucruri care nu trebuie confundate niciodată. Să ne gândim la cât de des ne mor celulele și sunt înlocuite una câte una! Iar și iar ne iubim pe noi înșine, și ce e mai rău ne pândește mereu în viață. Căsnicia asta... a fost greșeala mea. O iubeam pe Norah Lange, în tot cazul, nu pe Elsa. Mama tot mă prevenea: „Elsa-ți vrea banii“ – așa zicea. Și eu îi răspundeam: „Bine, mamă, dar eu n-am bani. *¡Ay, caramba!* “

— Nimeni nu zice *¡Ay, caramba!*, i-a spus Alastair.

— Alejandro, nu m-ai auzit pe mine zicând așa acum?

— Jay scrie poezie, a zis Jasper, observând probabil că nu știam unde și cum să-mi înfig și eu vâsla în apele acelea învolburate. În sensul ăsta, semănam uneori cu tatăl meu, care putea foarte bine să se țină deoparte, fără să se impună (nici mie nu-mi plăcea acest obicei și aveam să lupt de-a lungul anilor ca să scap de el).

— Ai publicat vreo carte, Giuseppe? m-a întrebat Borges.

— Încă nu, i-am răspuns. N-am destule poeme, și cele pe care le am nu-s pregătite pentru public, deocamdată.

— Așa ziceam și eu, când eram de vârsta dumitale. Dar tot mi-am publicat cartea.

Lua înghițitură după înghițitură, mâncând cu lăcomie, și toți l-am urmărit

uimiți cum se ștergea iar și iar la gură cu dosul palmei. Câteodată, mai scotea o batistă din buzunar și-și curăța degetele.

— Îi place mâncarea, ne-a spus Alastair nouă, celorlalți. Dar, dacă stă destul în Scoția, o să-i mai piară apetitul.

— Am foarte tare Scoția la inimă, poate nu m-ai înțeles? Asta se datorează, cred, măcar în parte, faptului că aici a trăit cel mai mare scriitor de limbă engleză.

— Care e acela? l-am întrebat.

— Stevenson, dragă tinere.

— I l-am ridicat în slăvi lui Jay, a zis Alastair.

— Și eu la fel, a intervenit Jasper.

— Eu îl ador pe Robert Louis, a completat Jeff.

— „Acasă-i corăbierul, acasă de pe mare,/ și vânătorul acasă din munte.“³⁸ Astea, Giuseppe, sunt cele mai frumoase versuri din poezia engleză. Aș fi fost în stare să ucid, numai să scriu și eu asemenea versuri.

— Pot să trecă testul invidiei, a zis Alastair.

— De fapt, știi ce? Într-o bună zi, chiar o să le scriu, a plusat Borges. O să le revendic.

— Nu e foarte citit în State, am zis eu.

— În State se citește foarte puțin, mi-a răspuns Borges. Am călătorit în țara dumitale, de fiecare dată ca să țin conferințe. De pildă, la Harvard, la Cambridge. Le spun studenților să-i citească pe cei cu-adevărat mari: Stevenson, Chesterton, Wells. Și pe Chidiok Tichborne – așa poet mai zic și eu!

— Tichborne? a ridicat Alastair o sprânceană.

Lui Borges i s-a luminat chipul, însuflețit de atenția noastră. Ne-a spus:

— A scris un singur poem, intitulat *Elegie*. O elegie pentru el însuși. A fost condamnat și-nchis în Turnul Londrei, voindu-se ucigaș al Elisabetei. Era catolic, ți-neți minte. Implicat în complotul lui Babington³⁹, care urmărea s-o aducă la tron pe Maria, pe regina scoțienilor. Un desăvârșit poem:

*Floarea vârstei mele s-a ofilit de griji,
ospățul bucuriei mele mi s-a oprit în gât,
Țarina mea cu grâu a dat numai neghină*

*și tot binele meu e doar speranță-n van.
Ziua-i trecută, dar soarele nu l-am zărit,
și-acum trăiesc, și-ndată viața mea s-a dus.*

— Vă-ntreb: se poate mai bine de-atât? „Țarina mea cu grâu a dat numai neghină“ – metafora înălțată la nivel de perfecțiune. Iar eu, vedeți și voi, sunt un om bătrân. Mă aflu-n propriul Turn și-mi aștept execuția. „Și-acum trăiesc, și-ndată viața mea s-a dus.“

— O să muriți curând? a întrebat Jasper, care-și culegea caperele din tocană,

una câte una, și le înșira pe marginea farfuriei.

— Într-adevăr, băiete. Uită-te la mâinile-astea ofilite, la cum stau de gârbovit! Uită-te-n ochii mei, care nu mai văd nimic!

— Ajunge, a zis Alastair. Scoția lucrează cu darurile ei de magie neagră. Morbiditatea e blestemul național aici.

— Trebuie să-l citesc pe Tichborne, am zis. Pe tot!

— Da! Și, dacă știi spaniola, Giuseppe, ți-l recomand și pe Lugones⁴⁰. Apleacă-te mai întâi peste istoria iezuiților. Ce capodoperă! Dar cine-l mai citește azi pe Lugones? A fost eroul tinereții mele: poet și traducător, teolog, istoric, eseist, dramaturg, romancier. Mai scrie cineva în toate aceste genuri, în ziua de azi?

— Da, eu, a zis Alastair.

— Alejandro, vino-ți în fire! Nu mai e nimeni ca Lugones. Epoca noastră-i ucide pe marii scriitori. Nu mai există cititori pentru un autor de asemenea calibru.

— Dumneavoastră sunteți un mare scriitor, l-a contrazis Jasper.

— Mare *cititor*, poate. Marii cititori sunt rari, încă și mai greu de găsit decât marii scriitori. Ceea ce nu era cazul pe vremea lui Leopoldo Lugones.

Alastair l-a condus pe Borges în camera de zi, după cină, iar Jeff a împărțit vin în cupe de cositor, care făceau parte din decorul casei, și a trecut pe la toți cu stăvila cu negrese lucioase, care mi-au amintit de ultima dată când mă dedulcisem din ele împreună cu Bella. Îmi părea rău că n-o adusesem cu mine în acea seară, să-l cunoscă și ea pe Borges. I-ar fi plăcut felul lui de a vorbi, volutele mentale pe care le făcea, spectacolul acesta literar susținut de un singur om!

Borges și-a ridicat negresa la nas și-a mirosit-o înainte să muște din ea. Pe urmă, a zâmbit, schițând un sentiment de ușurare.

— Am, cum se zice, o predilecție pentru dulciuri, a zis. Alejandro mă cunoaște bine.

— Ai să le găsești pe gustul dumatăle, Borges. Negrese de-ale mele speciale, scoțiene, din care ți-am dat și aseară. Îndulcite cu praf de stele.

— Mă faci fericit...

După numai un ceas, negresele își făcuseră efectul, și Borges recita voios și copios, pe dinafară, din autorii lui preferați, sau ne predica pe te miri ce teme, de la paradoxurile lui Zenon până la înțelepciunea din *Zohar*⁴¹, sau cita cuvânt cu cuvânt un pasaj destul de lung din *Confesiunile unui opioman englez*⁴² ale lui De Quincey: „Spațiul s-a dilatat și s-a umflat până la dimensiunile unui nesondabil infinit. Asta însă nu m-a tulburat la fel de mult precum extinderea uriașă a timpului. Mi se părea uneori că trăisem șaptezeci, dacă nu o sută de ani, într-o singură noapte.“

Când l-am aplaudat, ne-a spus:

— Nu sunt eu pentru voi John Barrymore, actorul preferat al buncii mele, dar vă primesc aplauzele. Și s-a ridicat, aplecându-se puțin sprijinit în baston.

Trebuie să luăm puțin aer, nu credeți? Simt nevoia să respir! Marea Nordului ne cheamă!

— O plimbare pe-ntuneric, a zis Jeff. Ce idee bună.

— Pentru cineva care nu vede, nu e nimic neobișnuit, a lămurit Alastair.

Am ieșit cu toții în aerul care-ți dădea fiori, sub luna plină, și-am luat-o spre plajă, de-a curmezișul terenului de golf. În afară de Jasper, nici unul nu era treaz.

— Trebuie să știți că tânjesc după apropierea Mării Nordului de când eram copil, ne-a spus Borges. Și iată-mă aici, prea orb ca s-o văd, în schimb îi simt prezența. Simțiți mirosul de sare!

— O aveți chiar în față, la vreo sută de metri, i-a spus Jeff.

Bătrânul a pornit la întâlnirea cu marea ca și cum ar fi putut-o vedea, repezindu-se înspre apă, unde lumina lunii se împrăștia și ea cu o stranie intensitate. Nu era ușor traseul însă, pentru că avea de trecut mai întâi de gaura cu numărul șaptesprezece, cu petice de nisip și altele mai pietroase. Când a ajuns totuși la țărm, îi mai rămânea să străbată o culme cu ierburi costiere.

— E-n stare să se sinucidă, i-am spus lui Alastair.

— Doar e Borges. E capabil să zboare.

Să fi fost Alastair atât de drogat, încât pierduse contactul cu lumea fizică?

Nici eu nu eram, propriu-zis, vreun cap-limpede, numai că împreună cu Jeff îl urmăream pe Borges îndeaproape, ca și cum aveam de păzit un băiețel năbădăios de doi ani.

Bătrânul s-a oprit pe marginea unei dune abrupte, ascultând valurile sau, eventual, pe zei. Și-a ridicat brațele în sus, cu baston cu tot, și-a făcut o piruetă, dar când s-a oprit era cu fața spre noi și spre Old Course, nu spre mare. Cu o voce tunătoare, a început să recite din „Corăbierul”⁴³, în varianta originală, anglo-saxonă:

— *Mæg ic be me sylfum/ soðgied wrecan,/ siþas secgan...*

— N-ar trebui să-l întoarcem cu fața-n partea cealaltă? a întrebat Jeff în șoaptă.

— Lasă-l în pace, i-am spus.

Prea era minunat, puțin probabil și dătător de satisfacții: un poet bătrân și orb, lângă o întindere de iarbă. Alastair, Jasper, Jeff și cu mine ne-am adunat înaintea lui Borges, ascultându-i recitarea bizară, pe fondul țipetelor de pescăruși care se roteau pe deasupra capetelor noastre și al foșnetului spumei din apropiere, care mai că-l acopereau cu totul.

Alastair ne-a tradus și nouă, celorlalți, acele versuri esențiale:

— „Pot să mă transform în fiul meu adevărat,/ și să vă povestesc despre călătoriile mele/ și despre ce zile de luptă am îndurat.”

Pare-se că Borges își dorea de mult să stea la țărmul Mării Nordului și să recite din acel poem, spus la persoana întâi de un bătrân lup de mare care-și rememorează anii lungi de solitudine petrecuți printre valuri, ceea ce este un simbol al vieții însăși.

— Old Course l-a sfințit, mi-a șoptit Jeff la ureche. Golful n-o să mai fie niciodată la fel.

31. Norman Thomas di Giovanni (1933 – 2017), editor și traducător american.
32. Giuseppe Parini (1729 – 1799), poet iluminist italian, din perioada neoclasică.
33. Alexander Pope (1688 – 1744), poet iluminist englez.
34. Oliverio Girondo (1891 – 1967), poet argentinian de avangardă, care a studiat în Europa și a introdus în Argentina curentul denumit ultraism.
35. Norah Lange (1905 – 1972), poetă argentiniană de avangardă.
36. Francisco Isidro Borges Lafinur (1835 – 1874), colonel în armata argentiniană, de origine uruguayana.
37. Elsa Astete Millán (1910 – 2001), prima soție a lui Borges, cu care s-a căsătorit în 1967, când el avea 68 de ani. Mariajul a durat trei ani.
38. Ultimele două versuri din poezia „Requiem“ (1884) a scriitorului scoțian Robert Louis Stevenson (1850 – 1894), parte din propriul epitaf, pe care și l-a compus în 1880.
39. Anthony Babington (1561 – 1586), nobil englez, inițiatorul unui complot vizând asasinarea reginei Angliei, Elisabeta I, și înlocuirea ei cu Maria I Stuart, regina Scoției, deja prizonieră, faptă pentru care a și fost spânzurat.
40. Leopoldo Antonio Lugones Arguello (1874 – 1938), scriitor și om de cultură, considerat întemeietorul modernismului în scrisul argentinian.
41. Sau *Cartea splendorii*, lucrare majoră a misticii evreiești și text fundamental al Cabalei.
42. *Confessions of an English Opium-Eater* (textual: *Confesiunile unui mâncător englez de opiu* – 1821), scriere autobiografică a lui Thomas Penson De Quincey (1785 – 1859).
43. „*The Seafarer*“, poem în engleză veche cunoscut numai din așa-numita „carte de la Exeter“ (secolul X).

M-am întâlnit cu Bella chiar a doua zi la ceainăria Mac Arthur, de pe South Street, un local mare, cu milieuri așternute pe mese rotunde și cu un veșnic zdroncănit de porțelanuri și o conversație generală ținută în șoaptă plutind în aer. Era singură și avea privirile ațintite spre paginile unui roman pe care-l ținea proptit de zaharniță. M-am apropiat de ea cu grijă:

— Pot să m-așez?

Citea *Amantul doamnei Chatterley* și mi-am dat seama c-o deranjasem. Dar era, la urma urmei, ora ceaiului, cu invitația obișnuită la socializare, proprie acestei tradiții britanice; iar ea făcuse o alegere, la urma urmei, când se apucase de citit în public.

— După cum vezi, fac o pauză de la lucrurile mai serioase, mi-a spus. Pe unde-ai umblat?

— M-am rătăcit în bibliotecă, i-am răspuns, așezându-mă la masa ei.

Voiam să-i spun despre întâlnirea cu Borges, era ca un cadou pe care abia așteptam să i-l ofer.

— Știi cum e: dacă numai lucrezi, și nu te distrezi...

— N-am cu cine să mă distrez...

— Ț,ț,ț... a făcut Bella.

— Am impresia că tu lucrezi al naibii de mult.

— După cum spui asta, sună de parc-aș fi bolnavă sau instabilă psihic. Vin examenele-n iunie, așa că știi cum se zice, tocesc.

— Angus tocește și el?

— Mediciniștii nu se opresc niciodată din învățat. Dar el se mută curând la Glasgow. Dacă nu acolo, atunci la Manchester, să-și încheie pregătirea.

Mi se lipiseră ochii de platoul etajat cu prăjituri din mijlocul mesei. Era o piramidă de ispite – fursecuri cu puncte lucioase, care erau stafidele, prăjiturile cu cremă de vanilie, biscuiți de ovăz, bețișoare de turtă dulce. La fel ca Oscar Wilde, și eu puteam să rezist la orice, mai puțin la tentații, așa că mi-am umplut farfuria. Chelnerița în uniformă neagră mi-a luat comanda – un ceainic întreg.

— Și te muți și tu la Glasgow cu el? am întrebat-o. După ce termini aici, la St. Andrews?

— Dumnezeu mare, ce idee ți-a venit! Nu, știe tatăl meu pe cineva care are galerie la Florența, un bătrânel amuzant, c-o mustață gen Fu Manchu⁴⁴. Sper să prind o stagiatură acolo.

— Florența e minunată primăvara, m-am găsit să-i spun, deși nu știam nimic

despre acel oraș. Când apar florile, vreau să zic.

— În aprilie, glicina, m-a completat ea. Uriășe tuneluri purpurii de glicină.

— Mi-ar plăcea să le văd și eu.

— Toamna și primăvara e cel mai bine. După iunie, se face insuportabil de cald și de aglomerat, mi-a spus Bella, pe tonul ei răbdător-informativ, de docență, ținându-și ceașca de ceai cu amândouă mâinile și sorbind încet din ea. Florența nu-i propriu-zis un oraș, e-un muzeu.

— Toată lumea vrea să-i vadă poponețul lui David.

— Un dos care a străbătut vremurile. Și vederea din față e plăcută. Niște testicule aproape fără cusur. Să vii să mă vizitezi, dacă obțin stagiatura.

Invitația mi-a stârnit simțurile, dar m-a și lăsat perplex. De fapt, nu mi se părea nimic mai rău decât să fac o asemenea călătorie ca s-o văd, iar acolo să nu fiu decât un fel de frate care o însoțește la muzee sau restaurante. Aveam deja o soră foarte simpatică în Pennsylvania, pe nume Dorrie, mersi frumos, iar acum ceea ce-mi doream era să studiez corpul Bellei cu vârfurile degetelor, ca un orb care citește un text în Braille. Avea niște buze pline care mă impresionau prin forța lor, cum stăteau în fața ei și mă uitam la ele, tânjind să i le sărut. Ochii ei proeminenți sclipeau într-o nuanță verde-cenușie.

— Borges e-aici, i-am spus.

— Aha, da, argentinianul. Alastair lucrează cu el?

— La unele traduceri. E-atât de-aparte...

— Aparte, cum?

— Fiindcă nu vede, vorbește întruna.

— De ce-ar vorbi un nevăzător mai mult decât oricine altcineva?

— De obicei, ne ghidăm după reacțiile celor din jurul nostru. Dacă eu bat câmpii, tu te-ncrunți și mă reduci la tăcere.

— Eu nu mă-ncrunt.

— Ai înțeles ce vreau să spun.

— De ce nu-ți găsești vreo iubită?

Asta da lovitură sub centură, venită din senin. Știa ce sentimente am față de ea – n-avea cum să nu știe –, și totuși mă trosnea cu o asemenea întrebare? M-am uitat fix la fursecul mâncat pe jumătate din farfuria mea și la grămăjoara de gem de lângă el.

— N-am vrut să te supăr, mi-a spus, dar te văd mereu pe stradă, și-ntotdeauna singur. Și prin West Sands.

— Pe-acolo alerg în fiecare dimineață.

— Chiar în fiecare dimineață?

— Aproape, în tot cazul.

— Ești un tip disciplinat.

— Numai când vine vorba de West Sands. Mi-am făcut o religie din asta. Bine ai face să vii și tu cu mine cândva.

— Presupun că da, mi-a răspuns, făcând ochii și mai mari către mine. E cea mai bună plajă din toată Scoția. Cel puțin așa zice Angus.

— Ei, atunci *precis* e cea mai bună.

— Nu te lua de Angus. E-un scump.

Ne-a sosit un ceainic mic, placat cu argint, plus unul mai mare, cu apă fiartă, pentru porțiile următoare.

— Nu știu de ce ți se dau câte două ceainice, am zis.

— Înseamnă că nu știi multe lucruri, mi-a trântit-o Bella.

Dacă era atât de greu de priceput codul manierelor britanice de la ora ceaiului, codul adevăratelor sentimente ale Bellei se dovedea încă și mai dificil. Ce făcea, mă ținea la distanță, sau mă ducea cu zăhărelul? Oare ea știa ce voia, sau ce fel de lucruri îmi sugera?

— Tot mai primești scrisori? a vrut să știe.

— De la comisia de recrutare, sau de la mama?

— De care ți-e mai mare groază?

— Nu știu să-ți spun...

Mi-am turnat o ceașcă de ceai, amintindu-mi de-o scrisoare a maică-mii pe care o promisem în ajun. „Trebuie neapărat să fii foarte atent cu fetele scoțiene“, îmi scria. „Toate vor să se mărite cu vreun american, dar numai ca să vină la noi în țară. E ca și cum ar primi un pașaport gratuit.“ Era și asta unul dintre avertismentele ei, care nu se mai terminau. *Ai grijă ce mănânci. Vezi să te ferești de anturajele proaste. Dacă e curent în casă, pune-ți pulover. Să nu bei prea mult. Să nu stai până târziu noaptea, ca să nu fii extenuat a doua zi.* Era bine intenționată, sigur că da, numai că se purta ca o educatoare a poporului, cam ca Ben Franklin, dar fără atâta spirit cât avea el.

— Treaba cu Vietnamul ar fi trebuit să se oprească de niște ani buni, a zis Bella.

— Nixon a mințit când a zis că-i pune capăt, i-am spus.

— Surpriză, surpriză! Kissinger e și el un mincinos, a răspuns ea. Sunt convinsă că discuțiile de pace de la Paris au fost sabotate. Zeci de mii de civili au murit de-atunci, și mai mor încă, fără nici un motiv.

— Diavolul e-adeptul aritmeticii, i-am spus. Toată treaba e-o cârpăceală nenorocită.

Cunoștințele ei amănunțite în privința războiului din Asia de Sud-Est m-au cam făcut să mă rușinez. Și nici măcar nu se confrunta cu vreun risc – oricum, nu personal – în acel conflict.

— Există vreo speranță? m-a întrebat.

— Speranța mi-o capăt stând aici cu tine, în siguranță, la MacArthur.

— Ești un escapist.

— Exact așa.

— De unde și visurile cu Florența...

Dintr-odată, dorința – șoricelul acela care se poate transforma în dragon – a răbufnit pur și simplu. Voiam tare de tot s-o iau și s-o țin strâns în brațe, să-i pipăi trupul neted și lung, întins lângă al meu peste cearșafurile reci. În mintea mea, o dezbrăcam, în timp ce vorbeam unul cu altul, îi ridicam puloverul de

cașmir, îi desfăceam sutienul. Îi slăbeam cureaua și-i trăgeam fermoarul de la blugi, îi făceam chiloțeei să alunece în jos. Îi deznodam șireturile „alergătorilor“, cum le spunea încălțărilor ei sport – minunații ei alergători, ispititori și-atât de cumplit de roșii...

— Am face bine să luăm cina-mpreună într-o seară, i-am spus.

— De ce nu? Ți place mâncarea chinezească?

— La Pearl of Hong Kong?

— Perfect, a zis, și mi-a scris numărul ei de telefon pe un colț de hârtie.

I-am scris și eu numărul meu de telefon – pe prima pagină din *Amantul doamnei Chatterley*.

— Lawrence ar fi de acord, a zis.

Am plecat de la ceainărie într-un vârtej de sentimente, un amestec de speranță și oroare. Mă simțeam ca un copil stând întins pe iarbă, vara, cu o margaretă albă între degete, smulgându-i petalele una câte una, șoptindu-și: „Mă iubește... nu mă iubește...“

— Alo, Jay?

Era vocea lui Alastair, care părea să găfâie. S-a întâmplat ceva.

— Da?

— Un prieten de la Londra – de fapt, e fratele bunicului meu – s-a îmbolnăvit. Nu e ceva grav, dar nu se știe niciodată. E trecut bine de nouăzeci de ani. Jasp și cu mine trebuie neapărat să mergem la el. Nu cred să lipsim prea mult – o săptămână, poate. Dar e foarte important. Și am așteptat să aflu ce legătură aveam eu cu asta. E vorba de Borges, a continuat Alastair. Nu poate fi lăsat singur. Iar Jeff s-a dus la Edinburgh, fir-ar al naibii. Ieri a plecat! Aici, Alastair s-a oprit, ca și cum ar fi vrut să-mi lase răgazul necesar să mi-l imaginez pe Borges bâjbâind prin casa lui de unul singur și lovind cu bastonul de pereți. Ce zici, n-ai putea să te muți la mine, la Pilmour, numai pentru o săptămână? Câte zile precis, nu știu să-ți spun. Poți să lucrezi aici ce vrei dumneata. Și nu-ți face griji, Borges e absolut independent.

Dumnezeule! Oare ajunsesem eu însumi în așa măsură dependent de aprobarea lui Alastair, încât simțeam nevoia să răspund la orice capriciu de-al lui?

Știam, bineînțeles, că un bătrân orb nu e niciodată independent. E chiar opusul independentului. Și nici nu-mi închipuiam în câte feluri ar fi putut să depindă Borges de mine.

— Plecăm în cel mult o oră, a continuat Alastair. E posibil, ce crezi?

— Într-o oră?

— Poți să vii, deci?

Fie și numai gândul mă tulbura. Dar nu-i puteam spune nu. În tot cazul, nu lui Alastair, după câte făcuse pentru mine. Chiar dacă-mi umplusem deja paginile jurnalului cu întâlniri: ceai cu noul meu prieten Tony Ashe, posibilă cină la Pearl of Hong Kong cu Bella. Oare aveam cum să fac atât de multe ajustări de

program?

— Bine, i-am spus lui Alastair. Mă descurc.

Într-o stare de totală derută, mi-am aruncat câteva lucruri într-un rucsac din foaie de cort (renunșasem definitiv la termenul *ghiozdan*, și mă trezisem punând o *grădină* pretențioasă în locul banalei *curți* din America), inclusiv o lungă scrisoare primită recent de la Billy, pe care n-o citisem încă, și câteva dintre cărțile lui Mackay Brown, plus acea scrisoare a lui adresată mie tocmai din arhipelagul Orkney, în care-mi transmitea că trebuia neapărat să-i fac o vizită, „și-anume curând“, scriindu-mi și numărul de telefon la care-l puteam suna. Un vag resentiment m-a cuprins când mi-am dat seama c-ar fi trebuit să merg în insulele Orkney, să-mi întâlnesc subiectul tezei de doctorat, nu să mă îndrept spre Pilmour Cottage, ca să am grijă de Borges. De fapt, eram disperat să avansez cât de cât cu teza mea, în zilele ce aveau să vină. Borges ar fi vorbit cu mine, pe lângă mine și prin mine, împrăștiindu-mi gândurile ca pe niște pietricele de pe-o alee. M-aș fi luptat să citesc despre George Mackay Brown ori să mă gândesc la el, în timp ce Borges mi-ar fi stat aplecat peste umăr. Bietele mele poeme s-ar fi trezit scrise într-o spaniolă de doi bani.

În timp ce mă îndreptam spre Pilmour în Morris Minorul meu, mă întrebam dacă nu cumva pachetul meu de cărți se pregătea să fie totuși amestecat.

Preluarea ștafetei s-a făcut rapid. Automobilul Mini al lui Alastair, procurat recent la mâna a doua de la sora lui, parcă pufnea pe nări pe aleea cu pietriș din fața casei, pregătit să-i ducă, pe el și pe Jasper, la gara din Leuchars. Mi-a depus cheile casei în palmă.

— Lui Borges îi place terciul de ovăz la micul-dejun, a zis Alastair. Cu lapte și trei lingurițe de zahăr. Cu fructe, dacă se poate. Stafidele-s bune. Îi fac bine și la digestie. Și-i place și șunca. O mulțime de șuncă, foarte crocantă.

— O s-avertizez porcii din zonă...

M-am uitat la ei cum au luat-o din loc. Jasper a scos capul pe geamul deschis și mi-a făcut cu mâna. După ce-au plecat, am intrat în casa care în primul moment mi s-a părut goală. În camera de zi, unde lumina pătrundea pe o fereastră ca o coloană în care firele de praf jucau în liniște, Borges ședea pe fotoliul cu tetieră înaltă, ținându-și ochii goi ațintiți înainte și bărbia sprijinită pe mâinile puse una peste cealaltă, pe mânerul de fildeș al bastonului. Costumul cafeniu cu dungulițe i se șifonase ca pieळा unei piersici stătute. Pielea îi părea străvezie și subțire ca hârtia de orez.

— Sunteți bine, domnule Borges? l-am întrebat, simțindu-mă nelalocul meu și ușor năucit.

— Fără *domnule*, te rog, mi-a răspuns. Borges, și-atât. *Borges*.

— Foarte bine, *Borges*. Sunt eu, Jay.

— Giuseppe, doar nu sunt senil! Alastair mi-a spus niște povești minunate despre dumneata. Vii din Pennsylvania? Din frumoasele păduri ale lui William Penn⁴⁵? Dar să fie așa frumoase, oare? Totul se exagerează-n America.

— Câtiva scriitori buni tot avem.
— Edgar Allan Poe îți place?
— Îmi place.
— Poe zicea că o povestire trebuie să-ți creeze o impresie unitară, bine definită. Același lucru se poate spune și despre un eseu. Adevărul este că nu există o diferență între cele două genuri.

— V-ați născocit eseurile? l-am întrebat.
— Literatura mea toată e numai o invenție, mi-a spus. Am fost în Israel anul trecut, în vizită. Sunt un mare admirator al minții evreiești, care este și elevată, și cosmopolită. Iar Israelul, ca stat, mă inspiră. Ce situație de nerezolvat, și ce tristă – imposibil de tratat cu Palestina. Pretenții concurente și-n egală măsură valabile. Aici, figura lui a părut a se strânge ca un pumn, apoi s-a deschis iar. Ce-mi place mai ales, a continuat, este că intri într-o librărie în Israel și dai peste un perete întreg de cărți din categoria *siporet*, adică texte narative. Romanele și scrierile de nonficțiune stau lipite unele de altele, ba chiar se oglindesc unele într-altele. Orice ți se filtrează prin memorie devine ficțiune, vezi dumneata. *Fictio* – pe latinește, înseamnă „să dai formă“. Și eu dau formă lucrurilor. Las unele detalii, suprim altele – și Borges a urcat pe-o creastă a valului gândirii, după ce-a făcut o pauză foarte scurtă: Le rămâne zeilor să decidă care îngeri se cocoață pe umerii cui anume.

— Îngerii... credeți în îngeri?
— Cred în orice, dragă băiete. Este secretul vieții. *Bileven* e credința noastră, în engleza medie. Înseamnă „să ții la suflet“. Același lucru cu *gelefen* din engleza veche. *Glauben* pe nemțește.

Mi-am dat seama că m-aștepta o săptămână lungă.

— E ceva ce-ați dori să faceți în cursul acestei săptămâni, Borges?
— Bineînțeles că este! Alejandro mi-a spus c-ai acces la un automobil.
— Am, ce-i drept, niște roți care poartă cu ele un motor. Și mult aer.
— I-auzi, aer! Să fim atunci liberi ca vântul de-apus. Aș vrea să mă duci pe aripile vântului dumitale prin toată Scoția. Îmi doresc să văd The Highlands!
— Bine, Borges, dar cum adică să vedeți? l-am întrebat.
— A, nu, te rog, a zis. Nu-mi spune că și dumneata ești orb.
— Nu sunt.

— Ce noroc pe mine, atunci! *Dumneata* o să fii ochii mei. După care mi-a pomenit despre un bărbat de la Inverness pe care-și dorea neapărat să-l viziteze, un anume domn Singleton, care pregătea un volum de ghicitori anglo-saxone. Îi scrisese lui Borges în urmă cu vreo doi ani. Apoi a zis: O să descoperim această Țară a Minunilor împreună. Știu pe dinafară etapele de pe hartă: Perth, Aviemore, Inverness. Loch Ness și monstrul din el, Grendel! Și câmpul de bătălie de la Culloden! Numai că citești harta și se cheamă că declami o poezie!

Și Borges a făcut niște ochi enormi, deși globii ochilor lui erau goi pe dinăuntru.

Îi promisesem lui Alastair că urma să stau cu Borges. Dar îi promisesem,

oare, că aveam să fiu acolo când se întorcea? Ar fi fost de acord să mă știe plecat spre coclaurii din Highlands cu cel pe care mi-l dăduse în grijă? Am întrebat, cu toată precauția de care am fost în stare:

— I-ați pomenit lui Alastair de-această excursie?

— Nu, tocmai ce mi-a venit ideea. Sau viziunea, dacă vrei. Hai, la drum, Giuseppe!

— Acum?

— Numai *acum* există! a exclamat Borges, cu o tărie care nu admitea replică. Dragă băiete, acționează! Nu tergiversa! E cel mai mare dintre toate păcatele. M-am gândit, să știi, la treaba asta, la pașii care te conduc spre rău. Crima – e foarte rea și e-un *păcat*. Ea te conduce la furtișaguri. Și furtișagurile – Dumnezeu! – te conduc la beție și la nerespectarea sabatului. Și, dacă nu respecti sabatul, ajungi la impolitețe, și-n cele din urmă la tergiversare! Adică aluneci direct în fundul iadului!

Poate că i-am zâmbit. Numai că el, bineînțeles, nu m-a văzut, ci a continuat:

— Am eu bani pentru camerele de hotel, pentru mese, mi-a spus. Pe dumneata nu te costă nimic. Și pentru benzină tot eu plătesc.

— Nu-i nevoie de asta, i-am răspuns.

— Ba e foarte mare nevoie. Mă vezi că sunt un om bătrân. Dumneata ești tânăr. Trebuie să pui deoparte tot ce ai, pentru viitorul care te-așteaptă. Eu, dimpotrivă, simt nevoia să mă consum.

— Sună ca o afacere foarte bună pentru mine, i-am răspuns, deși nu eram într-un totu convins că era chiar așa cum spunea el.

Dacă aș spune că mă încercau sentimente amestecate în privința unei atât de intempestive călătorii prin părțile sălbătice ale Scoției ar însemna să dau o explicație facilă agitației care mă cuprinsese. Căpătasem o responsabilitate care se suprapunea, la mine, cu o foarte redusă experiență la capitolul nevoi ale oamenilor în vârstă. Puteam eu, realmente, să fac așa ceva, oricum s-ar fi numit? Nenumărate motive pentru care ar fi trebuit să-i opun rezistență lui Borges și să evit acea hălăduială neverosimilă mi-au fulgerat prin minte. Dar la orizontul mental din capul meu sclipea o lumină care părea să-mi atragă privirile dincolo de piedicile, tot mentale, tot din capul meu. Aș fi putut învăța câte ceva numai stând în apropierea unui asemenea om, care știa, evident, o mulțime de lucruri despre literatură și viață – un scriitor pe care Alastair, de bună seamă, îl admira. Vedeam clar că era și un ins dificil, plin de sine, care nu se controla prea tare când vorbea. Mai mult ca sigur că mi-ar fi pus răbdarea la încercare. Dar, la un anumit nivel, profund și probabil inaccesibil, m-am gândit c-aș fi putut, eventual, scoate o poveste bună din acea ocazie unică.

— Există ceva minunat în Marea Britanie, a zis Borges. Micul-dejun inclus în prețul camerei. Și se fac niște mic-dejunuri copioase. Dumitale-ți place șunca? Dar făina de ovăz?

— E bună făina de ovăz.

— Negătită, dacă se poate. Le ceri dumneata pentru mine?

— S-ar putea să stârnim nedumerire.

— Eu nu mai simt nevoia să păstrez aparențele. Este și ăsta unul dintre avantajele vârstei înaintate. Nimic nu mai contează prea mult, și foarte puține lucruri mai contează.

Era important, a mai zis, ca eu să-i numesc tot ce vedeam, să-i pun în cuvinte orice experiență prin care treceam, ca să-i rămână lui permanentă în minte.

— Descrierea înseamnă revelație, mi-a spus. El avea să suporte toate cheltuielile, dar eu aș fi contribuit la călătorie cu această numire cu voce tare a tot ce era în jurul nostru. Nimic nu există, a zis Borges, până nu-și găsește un loc în limbă.

— Să ne facem un plan? l-am întrebat.

— Asta nu mă privește pe mine. Cum zice Burns într-un poem? „De cele mai deștepțe planuri, deopotrivă la șoareci și oameni, îndată praful se-alege.”⁴⁶ Mare adevăr. Suntem în țara lui Burns doar, unde totul stă într-o rână.

— Așadar, Highlands să fie? Spre Inverness?

— *Ahora vamos*, a zis el. Să ne-aruncăm cu capul înainte. Orice-am descoperi, ca-n toate labirinturile, va rămâne pe veci al nostru. Iar dumneata, Giuseppe, oriîncotro ai merge, tot pe Giuseppe-l găsești. Eu merg unde merge Borges.

44. Dr. Fu Manchu, personajul negativ prin excelență, o combinație de geniu al crimei și savant nebun dintr-o serie de romane ale scriitorului englez Sax Rohmer.

45. William Penn (1644–1718), scriitor și teolog englez, întemeietorul provinciei americane Pennsylvania.

46. Din poemul „*To a Mouse*” („Unui șoarece”), compus în 1786 de poetul scoțian Robert Burns (1759–1796).

Ne-am început călătoria luând-o în direcția greșită, cel puțin dacă scopul nostru era să ajungem la Inverness. Dar am avut senzația că lui Borges i-ar fi plăcut „să vadă” Lower Largo, cătunul unde se află casa lui Alexander Selkirk⁴⁷, persoana reală din spatele personajului fictiv Robinson Crusoe. Fusesem odată acolo cu un prieten, și povestea lui mă intrigase. Iar Crusoe, știam prea bine, însemna foarte mult pentru Alastair și Jasper, așa încât se putea să fi fost ceva care i-ar fi plăcut lui Borges.

De la bun început mi-am dorit să-i fiu pe plac. Presupuneam că e o figură literară notabilă în Argentina, cu toate că habar n-aveam ce putea să însemne asta. Mă stingherea faptul că nu citisem nimic din ce scrisese, dar îmi închipuiam că trebuie să existe vreun roman important și lung de-al lui, pe care l-aș fi citit într-o bună zi. Aveam propriile ambiții vagi de a realiza ceva în literatură, eventual un poem de o lungime considerabilă sau, cu voia Domnului, un roman, poate chiar unul cu greutate, ca *Moby Dick*, sau *Litera stacojie*, sau *Portretul unei doamne*. Romanul, numai el putea cuprinde pe de-a întregul experiența. Era „cartea strălucită a vieții”⁴⁸, cum atât de memorabil formulase Lawrence.

Am luat-o de-a lungul unei porțiuni stâncoase a liniei de coastă, cu fereastra de pe partea mea coborâtă, ziua fiind surprinzător de caldă pentru primăvara timpurie de afară. Satele pescărești sclipeară, de-o strălucire nefirească, arămie și curată. Dar un sentiment al responsabilității mă copleșea, reducându-mă la tăcere în timp ce șofam. Fusesem desemnat să-i spun lui Borges tot ce vedeam și să-i descriu cu precizie. Și totuși, cum aș fi putut să mă achit de-o asemenea sarcină? Știam măcar cuvintele care să descrie ce văd? Stâncă și apă, flori și păsări. Așa, n-ar fi mers niciodată! Între timp, Borges ședea cu genunchii ridicați, cu bastonul între picioare ajungându-i până la bărbie.

— Ce automobil să fie acesta? m-a întrebat, rupând el primul tăcerea, după ce trecuseră poate vreo douăzeci de minute.

— Un Morris Minor. Mă tem că destul de vechi. Și rablagit.

Și, ca la un semnal, motorul a tușit și-a pârâit.

— E ca Rocinante mașina dumitale. Eu am tăcut, neștiind cum altfel să-mi exprim confuzia. Despre gloaba de cal bătrân și trândav al lui Don Quijote vorbesc, a continuat Borges. *Rocín*, în spaniolă, e-un cal de muncă, dar un cal bun – asta, niciodată. *¡Nunca!* Trândav, pentru că-i sleit de oboseală, cam la fel ca mașina dumitale, ceea ce poate c-o face să nu se ridice la înălțimea sarcinii de circumnavigare a Highlandsului. Și-a dus o mână la frunte, ca și cum ar fi încercat să-și aducă aminte de ceva, după care a zis: Și-a dat puțină osteneală

Cervantes, ca să-i găsească un nume calului.

— N-am citit romanul, Borges. Ar fi trebuit să-l citesc.

— Da, și totuși, crede-mă, o să-l citești într-o bună zi, și-o să ai un profund sentiment al aducerii aminte. Așa se-ntâmplă când citești un text clasic. Te găsește el pe unde-ai fi.

— Și-o să devină povestea mea, nu-i așa?

— Dacă nu te părăsește norocul, cred că da. Și-a început să fredoneze un cântecel în limba spaniolă, pentru el însuși. Ai văzut vreodată, m-a întrebat apoi, cum ajunge un animal să semene cu propriul stăpân? Sau poate stăpânul ajunge să semene cu animalul?

— Eu n-arăt câtuși de puțin ca mașina mea, i-am spus.

— Încă nu...

Marea Nordului s-a ivit brusc în stânga noastră, improșcând cu spumă stâncile de mai jos de noi. În apropiere, se zăreau bărci de pescari, și la orizont câte un tanc petrolier din loc în loc.

— E foarte-ntunecată marea, ziua-n amiaza mare, i-am spus, căutându-mi cuvintele, ca să descriu ce vedeam. Sunt și valuri...

— Nu-i destul de precis, m-a certat Borges. Vorbește-mi despre valurile care se sparg, despre caii cei albi care calcă-n picioare marea. *Întunecat* nu-i amănunțit. Ce culori sunt? Găsește metafore, imagini, vreau să văd și eu ce vezi dumneata. Descrierea-nseamnă revelație! Cuvintele care creează imagini. Cam ca la cinematograful. Acolo sunt imaginile-n *mișcare*! Și-a profitat de pauză, ca să-și coboare și el fereastra, să simtă briza pe față, cu ochii închiși, cu nările din ce în ce mai largi, să tragă-n piept din plin aerul rece și sărat. *Beowulf* – sunt îndrăgostit de el, a zis, motiv pentru care am foarte la inimă și Marea Nordului. *Beowulf* a înotat cu platoșa pe el și cu sabia la cingătoare. Nouă monștri l-au târât până pe fundul mării. Și tot i-a omorât, unul câte unul! *Hârști!* Închipuie-ți-l în mijlocul apelor înroșite de sânge. Era sleit de puteri și s-a lăsat purtat de valuri până pe Tărâmul Finilor.

Am tăcut amândoi, Borges fiind sleit și el de această rememorare a experiențelor lui *Beowulf*, iar eu neavând cu ce să contribui la cele spuse de el. Mă îngrijora faptul c-aș fi putut ceda sub presiunea încercării de a vedea ce spera el să „vadă”. Când propriile poeme, la care trudeam, nu glumă, de multe ori își ratau ținta, cum aș fi putut spera să invoc așa, intempestiv, imagini și metafore destul de penetrante încât să-i satisfacă nevoia de viziune acelui pasager atât de neverosimil?

Borges mi-a pus o mână pe brațul stâng, apoi m-a strâns de cot.

— Omul acela de care vorbeam, domnul Singleton... Mi-a scris la Buenos Aires de la Inverness. Împărtășim interesul față de poezia anglo-saxonă, dar ghicitorile sunt cele care ne intrigă. Jocuri ale minții, originile tuturor subiectelor – și-a scos din buzunarul de la piept al hainei un colț de hârtie, după care l-a vârat înapoi. Mi-a trimis numărul lui de telefon, și mama mea l-a notat aici.

— Și l-ați adus tocmai din Argentina?
— Păi nu era prea greu...
— Ce știți despre domnul acesta, Singleton?
— Că pricepe semnificația unei surprize. O ghicitoare explodează și produce înțeles, dar numai în ultima clipă, când rămâi față-n față cu ea. Când stai *sub semnul adevărului*. Și din această înțelegere știm totul. Așa că-mi doresc să-l surprind, spunându-i: *Borges e-n fața dumitale. Te-ai gândit vreodată c-așa ceva se poate-ntâmpla? Uită-te bine la mine, domnule Singleton!*

La fel îmi doream și eu, mi-am dat seama pe loc, atunci, să mi se întâmple cu Mackay Brown: să mă găsesc față-n față cu omul din spatele poemelor și povestirilor. Voiam să se uite bine la mine, cititorul lui ideal. Schimbul de emoții care se petrece pe albul paginii s-ar fi petrecut atunci într-un timp și-un spațiu concret. Trebuia neapărat să se întâmple și-asta, mi-am spus în gând. Aveam să-l duc pe Borges în insulele Orkney!

Am făcut popas la Crail, un cătun, ca să ne plimbăm prin jurul portului cu ziduri de piatră și cu pâlcul său pitoresc de vase de pescari. Țipetele neîntrerupte ale pescărușilor mi-au sugerat fundalul scenei și i-am explicat lui Borges că pe cerul de deasupra golfului se vedea cum găștele de mare plonjau după câte un pește, apoi se ridicau înapoi în țăriile cerului, ținându-și următoarea masă în ciocuri.

— Ce fel de pești? a vrut să știe.
— Heringi, cred. Poate scrumbii? Nu știu sigur.
— Mi se pare foarte incitant. Când eram copil, stăteam și mă uitam la păsările care zburau peste Río de la Plata. Niște păsări atât de colorate. Cădeau ca săgețile din cer și omorau viperele. *Vârști!* Nu ne plăceau deloc viperele-alea.

— Mie șerpilor-mi provoacă mereu silă.
— Uite ceva ce-avem în comun, Giuseppe! Chiar și dacă nu ne propunem asta în mod conștient, ne-aducem aminte de șarpele din grădina raiului și de biata Eva, nevinovata de ea. Ce ființă mai e și șarpele! Și-atât de falică, nu crezi?

— Încerc să nu mă gândesc la falus, cu excepția cazului în care nu reușesc să mă gândesc la nimic altceva, și asta-n cea mai mare parte a timpului.

— E soarta bărbatilor tineri să aibă o concentrare limitată. Unul dintre puținele avantaje ale orbirii mele este că nu mi se mai lipesc ochii de tot felul de lucruri excitante. Eu privesc în interior acum, deși prin mintea mea trec munți și faleze periculoase.

— „Ah, mintea... În minte-s munți și sunt faleze-abrupte“⁴⁹, am zis, citând poemul celebrul de Gerard Manley Hopkins. Nu voiam să-i dau impresia că nu știam chiar nimic.

— Hopkins, dragul de el, a zis Borges. I-a citit pe poeții anglo-saxoni și-a învățat de la ei. Mă bucur atât de tare, crede-mă, că îți e cunoscut acest poet.

Am pornit iar la drum, trecând prin Anstruther, unde ne-am oprit să absorbim atmosfera, după care am continuat către Lower Largo, de unde era

Alexander Selkirk. Iamă pomenit lui Borges de asta, în timp ce treceam încet cu mașina pe Main Street, printre case de gresie cu câte trei niveluri, ale căror acoperișuri de țiglă oranj reflectau soarele după-amiezii târzii.

— Am auzit de Selkirk ăsta, mi-a răspuns Borges, încercând să-și amintească detalii. A fost un erou al copilăriei mele. Crusoe, în viața reală! Îmi doream să mă izolez, ca și el, pe-o insulă-ndepărtată, numai că trebuie să fii atent ce-ți dorești, că ți s-ar putea-ntâmpla. Orbirea, pentru mine, este insula cu pricina.

— Păreți să fi pus la cale o întreagă operațiune-n sensul ăsta, i-am spus.

— Asta-i și lecția lui Defoe din roman – să te folosești de ce ai la-ndemână. Cred că Selkirk a fost chiar mai interesant decât Crusoe. Un căpos teribil, dacă mai țin minte faptele ca lumea. Se certa zi și noapte cu bietul taică-su. Eu nu pricep atâta reticență față de propriul tată. Al meu era un domn gentil. Îl respectam.

— Tatăl meu cedează, de obicei, motiv pentru care este un om de-afaceri de mână a doua, dar un tată foarte bun. Mama mea insistă să fie totul după cum vrea ea.

— Și-a mea la fel! E bătrână, dar încă plină de viață, și-ntruna îmi organizează – dacă nu cumva-mi ruinează – viața. O să evadez eu de lângă ea, la un moment dat. Soția mea, cu care nu mai împart existența, n-o place deloc pe mama. Care mamă făcea ca totul să fie cu neputință pe când eram căsătoriți. Și-i făcea viața dificilă și surorii mele. Știi, am și-o soră.50

— Și eu! Pe Dorrie. Nu se-nțelege cu mama deloc. Sunt ca uleiul și apa.

— Vai de mine... Asta-i o poveste veche de când lumea, cu mamele și fiicele. Mamele și fiii, mă rog, asta-i altă poveste cunoscută și nu-ntotdeauna fericită. Fosta mea soție și mama mea erau precum câinele și pisica.

— Ați divorțat?

— În curând. N-a fost niciodată un mariaj adevărat, recunosc. N-am cunoscut-o deloc. Am fost practic logodiți câteva zeci de ani, dar eu, în tot acest timp, am fost îndrăgostit de-o altă femeie.

— Povestiți-mi, l-am rugat, gândindu-mă că m-ar fi putut învăța câte ceva important despre cum trebuiau iubite femeile.

Martor mi-era Dumnezeu că nu mi-ar fi stricat un îndrumător în domeniu. Femeile îmi erau străine, o rasă aparte. Mă proiectam către ele, venind cu fantezii acolo unde, poate dacă n-aș fi fost atât de intimidat, aș fi descoperit realități mai convingătoare, mai puțin împovărate de presupuneri tembele.

— Vrei să-ți povestesc viața mea? Nu vreau să te fac nefericit, Giuseppe. Mai bine să ne gândim la Selkirk, modelul de ingeniozitate, omul acela dătător de speranță. A fost abandonat pe-o insulă pustie. Sau, dacă nu mă-nșală memoria, s-a autoexilat. L-a înfruntat pe căpitanul corabiei cu care naviga și-a fost lăsat pe-un țărm oarecare. Pe mine mă obsedează abilitățile de supraviețuire, iar Selkirk a fost un geniu, la cum s-a priceput el să supraviețuiască. A vânat capre sălbătice, carnea le-a mâncat-o, iar din pieile lor și-a făcut îmbrăcăminte. Patru ani a trăit uitat pe-o insulă din largul coastelor chilene. Pe de altă parte, în mocirla de-

acolo, a descoperit cei mai formidabili napi sălbatici, și verze roz, chiar și tufe de piper de munte. Au încercat șobolanii să-l mănânce, așa că a realizat o alianță cu pisicile sălbatice. Dormea cu ele, iar mâțele-l iubeau și împreună îi alungau pe șobolani. Poate că un tânăr ca dumneata are ce-nvăța din povestea lui?

— Adică să mă-mprietenesc și eu cu pisicile sălbatice?

— Ca Selkirk, da. Când mă gândesc la el, sunt năpădit de admirație.

— Selkirk era un pirat, i-am spus.

— Nu veni cu argumentul ăsta împotriva lui! Și eu sunt un pirat. Scriitorii sunt mereu pirați, pradă-n stânga și-n dreapta, iau tot ce le place de la ceilalți, după care modelează ce-au furat, în funcție de scopurile lor. Scriitorii se hrănesc din cadavrele celor care au trăit mai înainte, din precursorii lor. Pe de altă parte, îi și inventează pe-acei precursori. Îi recrează după chipul și-asemănarea lor, așa cum a procedat Dumnezeu cu primul om.

Mi se păruse axiomatic, până atunci, că autorii trebuie să pornească de la nimicăieri, de la nimic, și să se inventeze, cu toate că eram conștient că influențele contau, că te afundai în trecut și găseai lucruri acolo care se cereau recreate. Oare tatăl și mama mea fuseseră inventați de mine? Atât de mult din ce scrisesem, din tot ce gândeam, era derivat din originile mele. Poate-mi cream eu părinții? De când ajunsesem la St. Andrews, bineînțeles că urmărisem poemele și romanele care alcătuiau opera lui Mackay Brown. Dar el oare-și inventase precursorii, cum sugera Borges? Poate rescrisese în mintea lui toate acele saga din vechea norvegiană, în cine știe ce fel? Bănuiam că-l cunoștea pe Hopkins foarte bine, de vreme ce împărtășeau aceeași viziune de un catolicism puternic, iar limba lor afișa o concretețe atât de intensă, sprijinită pe-o muzicalitate aliterativă și pe ceea ce Hopkins numise odată „ritm săltăreț“, unul în care ȋopăi de pe un picior metric pe altul.

Mă uimea și mă intriga bătrânul de lângă mine. Simțeam că, dacă-l ascultam cu atenție, aș fi putut să-mi revizuiesc unele prezumții de mult înrădăcinate în minte.

— Trebuie să mâncăm ceva, mi-e tare foame, a zis Borges, dintr-odată schimbând subiectul (trebuia să mă obișnuiesc, și încă repede, cu asemenea rupturi de ritm). Mi-ar plăcea să vizitez o cârciumă de-aici. Alastair nu vrea cu nici un chip să mă ducă la o cârciumă. Cică-i atâta zgomot. Vreau să-ncerc berea scoțiană.

— Să mergem la hotelul Crusoe, i-am spus. E chiar aici, lângă noi. Are imitații de grinzi aparente în stilul Tudor, și-s de culoarea brânzei cheddar învechite. Precis are și-un bar.

— Minunat! Să stăm neapărat acolo peste noapte.

Rezervări nu aveam, dar nu ne-a fost greu deloc să luăm două camere pentru o noapte, în condițiile în care turismul scoțian din acea perioadă a anului era oricum, numai înfloritor nu. După ce ne-am lăsat bagajele în camere, am coborât iar, încă și mai jos, barul-restaurant fiind situat sub nivelul solului. Era întunecat și doar vreo doi sau trei alți clienți, niște bărbați destul de în vârstă, cu pardesiuri

de stofă, stăteau tăcuți cu câte o pintă în față. Încăperea mirosea a tutun și bere vărsată, iar în șemineu, dincolo de grătarul metalic, ardea un foc, lângă el stând câteva pisici tolănite pe un covoraș împletit și făcându-și toaleta. Pereții înfățișau gravuri cu imagini de la vânători de vulpi, care păreau vag nelalocul lor acolo, în East Neuk of Fife.

L-am așezat pe Borges la o masă de stejar.

— Mă simt foarte confortabil aici, mi-a spus. Miroase a cărbuni încinși. Foarte tare-mi place mirosul ăsta. În casa bunicului meu, de la țară, peste tot ardeau focuri de lemne. Era un erou în Argentina bunicul meu, colonelul. Când trecea pe dinaintea lor, bătrânii făceau adesea plecăciuni, șoptindu-i câte o vorbă de salut. Respect, nu glumă!

— Ce vreți să beți, Borges?

— Bere scoțiană tipică, de la pompă.

— De la robinet, l-am corectat.

Și-a frânt mâinile într-o manieră ciudată, de parcă ar fi fost ale altcuiva, și-a zis:

— Eu nu beau de obicei băuturi tari. Odată, demult, când eram student, se zicea despre mine: „Borges e-un bețiv.“ De-atunci, am grijă să nu mă fac de râs. Dar mă simt absolut eliberat de tânărul care eram, de-acel Borges – iar eu m-am gândit ce ușurare ar fi fost pentru mine să mă simt eliberat de sinele meu tânăr. Borges acesta, de-acum, bărbatul ăsta mult mai bătrân, da, *el* ar vrea să bea pe parcursul acestei călătorii. Și-a dat cu palma-n tăblia mesei: Dar bețiv nu sunt!

Am căzut de acord că nu era bețiv și-am adus, pe urmă, două pinte cu bere caldă Export, fără damf, arămie, din care beau studenții la St. Andrews în cantități considerabile. Borges și-a luat paharul între mâinile care-i tremurau vag și s-a aplecat peste el. A mirosit spuma groasă de deasupra băuturii propriu-zise, a amestecat-o puțin cu un deget, pe care și l-a lins apoi ca să-i simtă gustul.

— Foarte bună, a zis. Nu-i tare și nu-i prea rece. Asta-i greșeala pe care o facem noi în Argentina. Berea-i prea rece și nu-i mai simțim gustul. Și despre mâncare se poate spune același lucru. Mie nu-mi place mâncarea când e prea fierbinte. Moderație!

— Și mie-mi place moderația.

— Înseamnă că instinctul înțelepciunii-l ai. Cum zicea Confucius? Că doctrina valorii medii este cea mai înaltă virtute și că e rară la oameni. Budiștii îi spun calea de mijloc. Aristotel considera că esența virtuții stătea în moderație. Eu susțin moderația în toate lucrurile, inclusiv în moderația însăși. Drept care, gata cu asta.

A băut lung și încet din bere, zâmbind, apoi s-a șters de spuma de pe buze cu mâneca. Ochii goi păreau să i se umfle în găvane. A căscat, rânjind la nimic anume, apoi a râgâit, șoptindu-și ceva în sinea lui, în spaniolă. Mi-era clar: avea să fie o călătorie foarte lungă.

— Alastair vă pomeniște scrierile mai tot timpul, am zis, în speranța de a-l stârni să spună ceva, orice.

— Alastair exagerează mereu, mi-a răspuns. Ține minte, dragă băiete, că eu scriu numai povestiri dintre cele mai mici. Unele nu au decât o pagină, sau chiar mai puțin.

— N-ați scris romane?

— Nici măcar unul singur, a zis, cu un zâmbet care i s-a șters la fel de repede cum îi apăruse pe față. Dar trebuie să știi c-am sperat câteva decenii să scriu o epopee despre Pampas. Una cu *gauchos* și prostituate, cu mulți criminali. Unde revoluțiile ar fi venit și-ar fi trecut. Ar fi fost o saga despre viața de familie, întinsă pe mai multe generații, cu povești de amor eșuate, cu incesturi, dar și cu spectaculoase realizări. Ar fi existat în ea fratricid și matricid. Chiar și patricid, care-i cel mai teribil dintre toate păcatele. Volumul ar fi ajuns la o mie de pagini, până la urmă, ca să cuprindă tot ce mi-aș fi dorit eu să spun.

— Și ce s-a întâmplat cu romanul?

— N-a fost să fie. E-atât de frustrant. Și-au trecut multe și lungi decenii. Și-apoi, într-o bună zi – într-o singură zi! – m-am trezit de dimineață și m-am așezat la masa de lucru. Poate într-o oră, dacă nu și mai puțin, am scris o recenzie de-o pagină a romanului cu pricina, iar asta mi-a satisfăcut impulsul.

47. Alexander Selkirk (1676 – 1721), ofițer în marina regală britanică și corsar care și-a petrecut patru ani și patru luni din viață (între 1704 și 1709) pe o insulă pustie din Pacificul de Sud.

48. D.H. Lawrence, în eseu „Why the Novel Matters“ („De ce contează romanul“), din volumul *Phoenix*, 1936.

49. Vers din poemul „No Worst, There Is None. Pitched Past Pitch of Grief“ („Mai rău de-atât nu e nimic. Durere după culme de durere“), poem din ciclul *Terrible Sonnets* (*Sonete cumplite*), scrise de poetul englez Gerard Manley Hopkins (1844 – 1889).

50. Norah Borges (Leonor Fanny Borges Acevedo; 1901 – 1998), artist vizual și critic de artă.

La micul-dejun ne-am îndopat cu scrumbii afumate, ouă ochiuri și cu feliuțe de șuncă – nu era ceva ce-aș fi mâncat eu în mod normal, dar Borges avea o idee a lui despre ce anume constituia un mic-dejun scoțian perfect, iar eu mă simțeam, în acea etapă a călătoriei, ca și cum aș fi făcut un soi oarecare de alianță cu el. Își înfuleca mâncarea fără să mai știe de el, pătându-și cravata, iar ceilalți clienți care-și luau micul-dejun – comis-voiajori, pensionari – se uitau la el dezgustați. Când m-am dus la toaletă, un bărbat între două vârste care se postase lângă mine, la pisoarul vecin, m-a întrebat:

— De când e orb bietul dumatăle tată?

M-am întors la masă și-am ridicat problema itinerariului nostru. Borges mi-a explicat că, după ce se termina șederea lui la Alastair, avea în plan să meargă în vizită la Edinburgh, așa că puteam lăsa deoparte acea destinație. Mi-a pomenit, în trecere, că urma să călătorească și la Oxford mai târziu, mai în primăvară, ca să i se decerneze un grad onorific. Un doctorat la Oxford mi se părea de-o grandoare inimaginabilă – ceva de care numai cineva ca Mark Twain sau Rudyard Kipling putea avea parte. Și mi-am dat seama numai acum că-l subestimasesm, probabil, pe Borges. Oare nu-l ascultasem pe Alastair? Până și Bella știa mai multe despre el!

Am cumpărat un ghid din holul hotelului și, studiind harta, am schițat un plan pentru mica noastră excursie. După ce ne opream la Dunfermline să ne luăm prânzul, urma s-o luăm pe autostrada M-90 către Perth. De-acolo, ne-am fi îndreptat direct spre Inverness, inima întregii zone Highlands, traversând Munții Cairngorm. Borges îl putea întâlni pe domnul Singleton, după care am fi făcut un ocol ca să ajungem la Loch Ness. Câmpul de luptă istoric de la Culloden, aflat nu departe, i-ar fi plăcut la fel de mult. Dacă lucrurile mergeau după cum gândeam eu, ne-am fi putut repezi până în insulele Orkney cu feribotul, preț de-o zi, ca să-l întâlnesc pe Mackay Brown, căruia probabil că i-ar fi convenit că veneam însoțit de o cunoștință precum Borges, argentinianul atât de cultivat. La urma urmei, și unuia, și celuilalt le plăceau poemele anglo-saxone și cele scrise în vechea norvegiană.

Dar nu i-am propus imediat lui Borges și această parte a periplului. Trebuia să aduc vorba despre asta în condițiile cele mai potrivite. El nu știa nimic, de fapt, despre teza mea, nici despre nevoia mea de a sta de vorbă cu un scriitor din Orkney. Atenția lui se concentra intens asupra propriei călătorii fanteziste prin Highlands, și-mi dădeam seama, din conversațiile pe care le purtam cu el, că dădea foarte ușor la o parte orice i se părea nerelevant. Știa foarte bine ce voia să

vadă. Sau ce voia să-i descriu, ca să i se pară că vedea.

Borges își adusese cu el numai costumul cafeniu pe care-l purta, o singură cămașă albă cam uzată și aceeași cravată extravagantă, cu pești zburători și cascade portocalii, pe care o purtase și în ziua în care făcuserăm cunoștință. Nimic de pe el nu dădea impresia de prospețime. Nici eu nu mă pregătisem prea bine pentru o asemenea plimbare, fiindcă îmi luasem numai două cămăși, o pereche de blugi și un pulover primit cadou de la mama. Purtam o jachetă de catifea reiată maro-deschis și-o cravată pe care mi-o pusesem din respect față de convențiile britanice. Mi-aș fi dorit să am un treni impermeabil, dar nu aveam – probabil ca s-o sfidez pe mama mea. („Dumnezeule, ce umezeală-i acolo – îmi scrisese într-o scrisoare, nu demult –, și ce frig! Nu știu de ce-ți place atât de mult. Nu știu pe nimeni căruia să-i placă. Și, dacă ieși pe-afară, ține minte să-ți iei o pelerină de ploaie. Nu stai așa de bine cu plămânii. Riști să te îmbolnăvești foarte tare, cum ai pățit în tabăra de atunci, la cercetași – și atunci nici măcar nu a fost o vară umedă!“)

Ne-am îndreptat spre Dunfermline, Borges fiind într-o stare de spirit dintre cele mai bune. Probabil fiindcă avuseserăm fiecare camera lui la Lower Largo și ne simțeam odihniți. I-am pomenit de asta, iar el a zis:

— Ce lux, da, numai că n-aș vrea să cheltuim prea mult pe camere. Mai bine să ne cheltuim toți banii pe mâncare bună. Și bere. Nu ești de acord?

Nu eram, nu. Oare-și dădea seama după cum îi mormăisem ceva pe post de răspuns?

— Dumitale de unde-ți vin banii? m-a întrebat.

— Primesc o bursă, i-am spus. Și-mi trimite și tatăl meu ceva.

M-am gândit la tatăl meu care trăgea din greu la Scranton, Pennsylvania. De multe ori, ajungea seara târziu acasă de la birou. Vindea polițe de asigurări de viață pentru familii și, cu toate că nu stăpânea foarte bine toate aspectele tehnice ale slujbei lui, părea să se priceapă al naibii de bine la tot ce ținea de cele comerciale. (Mama zicea întotdeauna: „Taică-tu ar fi-n stare să-i vândă și unei vaci o sticlă cu lapte.“) Adevărul este că mă simțeam recunoscător față de el, dar și oarecum vinovat, gândindu-mă că trăiam, în bună măsură, pe spinarea lui, de vreme ce bursa de la Colegiul Lafayette nu era prea mare. Și nu-mi era clar deloc nici mie, darămite altora, dacă noua ședere în Scoția mă putea conduce către ceva care să semene măcar a carieră. („Te-ai gândit vreodată la podiatrie?“, mă întrebase mama mea recent. „Nu e rea, ca domeniu. Gândește-te la toți cei cu dureri de picioare, cu bătăături, cu monturi. N-ar fi mai bună decât școala de Drept?“)

— Ah, Giuseppe! Înțeleg de ce taci, de ce te simți stânjenit. Și pe mine m-a sprijinit familia mea cu destui bani, dar nu cu sume extravagante. N-am fost un copil bogat. Ce-i drept, am urmat o școală plăcută în Elveția. Bunica mea era englezoaică, ți-am povestit deja, și era de părere că trebuie să merg la Oxford, într-o bună zi. Că trebuie, eventual, s-ajung *don*⁵¹ acolo – profesor, adică. *Don*

Borges. În spaniolă, sună minunat. Dar eu n-am urmat studii universitare. Spre deosebire de dumneata.

— Nu s-ar zice c-a fost vreun impediment. Păreți foarte bine informat.

— Ei, da, *informat*... a zis Borges, pe un ton sec. Nimeni nu te poate învăța nimic. Țta-i adevărul numărul unu. Cu toții ne-nvățăm noi înșine. Toată viața mi-am trăit-o în cărți, în biblioteci. Țin minte fiecare bibliotecă prin care am trecut în viață, la fel cum nu mi-am uitat nici o amantă, mirosul fiecăreia, textura pielii, ce gust avea, chiar și cât de luminos părea să fie aerul din jurul ei. Sau că de-ntunecat. Exact așa, fiecare bibliotecă a fost pentru mine ca o femeie, un obiect erotic, o ființă a întunericului, plină de mirosuri și texturi, de gusturi...

Obiect erotic, o bibliotecă? Păi, în cazul ăsta, eu eram însuși Casanova.

În Dunfermline am intrat pe High Street, trecând prin dreptul unei pancarte care anunța că în acel oraș se născuse Andrew Carnegie⁵². I-am spus asta lui Borges, iar el s-a luminat la față:

— Părintele bibliotecilor! a zis. A transformat o mare avere obținută din oțel în cărți peste cărți și alte cărți. Și nu avea nici el, cum nici eu nu am, o educație oficializată. Spre deosebire de dumneata, Giuseppe!

— Da... Educația mea de până acum e-o farsă, i-am spus, și replica m-a luat prin surprindere până și pe mine. Mi-am pus întrebarea dacă era vreun adevăr în ea, dar, în tot cazul, i-am atras atenția lui Borges cu ce zisesem.

— Atunci trebuie să te așezi în ce bibliotecă vrei, numai să fii condus de ohotărire, a zis el. Problema este, vezi dumneata, că nu există decât o singură bibliotecă. Biblioteca universală.

Și asta, ca mai toate remarcile lui, demne de oracolul din Delfi, m-a intrigat. Îmi plăceau bibliotecile și le găseam locuri de refugiu, mai ales la Scranton. După școală, uneori până seara târziu, mergeam la vechea bibliotecă publică de pe Vine Street și hălăduiam printre teancurile de cărți prost luminate, uimit de toate, dar mai ales de romanele de mult abandonate, cu titlurile pălite ori șterse cu bună-știință și cu autorii uitați. Fiecare bibliotecă pe care o văzusem vreodată fusese, în mare măsură, identică oricărei alte biblioteci, cu tot murmurul de voci din ea, cu ecourile prăfuite ale unor epoci apuse, cu mirosul dulceag al paginilor atinse de mucegai și desprinse din cotoare, cu speranțele părăsite, cu pretențiile lor de glorie și transcendență. Chiar că biblioteca universală.

Când am trecut pe dinaintea Bibliotecii Carnegie, Borges a insistat să ne opresc „cât să băgăm nasu-năuntru“. Era o clădire de gresie închisă la culoare și i-am descris-o cât de bine m-am priceput, străduindu-mă să găsesc termenii potriviți și detalii cât mai sugestive, formulate metaforic.

— S-ar zice că-i botoasă, i-am spus, și are ferestrele ca niște ochi cu pleoapele grele. Acoperișul seamănă c-o frunte încruntată. Pare să dezaprobe tot ce mișcă.

— Ne consideră inadecvați, mici prin comparație, a zis Borges, dând din cap la încuviințare, în timp ce-l conduceam în vestibulul de după intrare, unde un bărbat cu părul alb ca zăpada, într-un costum de tweed cu textura ca de zale, s-a repezit înspre noi. Părea mirat să vadă vizitatori și avea o privire oarecum

dezinteresată.

— Mă numesc domnul Dunne, a zis. Doriți să vizitați, presupun? Bineînțeles că asta vreți. Și, cum și-a dat seama că Borges era nevăzător, acest neajuns ne-a obținut o anumită îngăduință din partea lui. Aceasta, ne-a explicat apoi, a fost prima din cele peste două mii cinci sute de biblioteci pe care le-a întemeiat domnul Carnegie.

— Prea multe, a comentat Borges. Era de-ajuns una singură.

Domnul Dunne s-a încruntat, dar eu m-am abținut să-i descriu lui Borges ce mustră făcuse.

— Dumnezeu a fost primul și singurul bibliotecar, a mai zis el.

— Aici, primul bibliotecar a fost domnul Peebles, nu s-a lăsat mai prejos nici domnul Dunne, citând, probabil, dintr-un ghid invizibil din mintea lui. Mai bine de două sute de candidați au fost pe-acel post, dar el s-a dovedit a fi un bărbat remarcabil, de patruzeci de ani la vremea respectivă.

— Eu am început să lucrez într-o bibliotecă la vârsta de treizeci și opt de ani, a zis Borges. Așa că atâta lucru am în comun cu domnul Peebles al dumneavoastră. Sănătatea i s-a deteriorat rapid tatălui meu și n-am avut ce face decât să-mi găsesc o profesie. Eram bibliotecar de la natură. Și-acum tot bibliotecar sunt în sinea mea. Dar anii aceia de început n-au fost chiar așa fericiți. Nouă ani de tristețe și neliniște, într-o sucursală mărunță a bibliotecii municipale. Am lucrat ca prim-asistent al celui care se ocupa de catalogare. Dar aveam puține cărți și prea mult timp la dispoziție. Asta-i marea problemă a universului, domnule Dunne. Atât de mult timp, și-atât de puține de făcut.

— Mâinile care lenevesc sunt jucăriile predilecte ale Diavolului, a zis ghidul nostru de ocazie.

— Vai, dragul meu Dunne! Credeți într-o asemenea propoziție? Viața-nseamnă propoziții despre viață, bineînțeles. Dar a dumitale-i greșită. Mâinile care lenevesc sunt ale Domnului, sunt convins de asta. Dumnezeu e bibliotecarul-șef și ne invită să ne pierdem vremea printre rafturile lui.

— Sunteți creștin, domnule? a vrut să știe domnul Dunne.

— Îl iubesc pe Isus. Dar dumneata?

— El e Domnul și Mântuitorul meu.

— Ei, atunci, a zis Borges, aveți multe-n comun cu vărul dumitale, marele poet și cleric. „Sfășie-mi inima, Dumnezeule cu trei chipuri.”⁵³

— Nu suntem rude, i-a răspuns tăios ghidul nostru. Numele meu se scrie cu u, nu cu o – D-u-n-n-e.

— Ce păcat, a zis Borges. Dar dați-mi voie să vă spun că lucrarea Domnului nostru este să ne-ajute să găsim cărțile pierdute, cele care dețin cheia.

Domnul Dunne a oftat și ne-a condus cu supușenie în sala de lectură, unde ne-a tratat cu cafea. I se vedea pe față că era intrigat de Borges, în ciuda voinței lui.

— De unde sunteți, mai exact? a vrut să știe.

— Sunt argentinian și fost director al Bibliotecii Naționale.

Auzind asta, domnul Dunne a devenit brusc atent, de parcă un general și-ar fi făcut apariția pe neașteptate în cazarma lui. Până și draperiile de la ferestre au părut a se îmbătoșa, sub adierea unui vânt invizibil.

Ne-a pus dinainte ceștile de cafea. Borges a învârtit lichidul fierbinte dintr-unul cu degetul, apoi și l-a lins.

— E minunată, i-a spus domnului Dunne. Vă mulțumesc! Am înghețat de când am ajuns în această țară. Bunica mea zicea că nu-i e cald nimănui în Scoția. Și-a sorbit din cafea, rotindu-și privirile goale de jur împrejurul sălii. Simt mirosul cărților, a zis apoi, dilatându-și nările.

— Sunt cărți pe rafturi peste tot în jurul nostru, i-am spus.

— Le vezi, cumva, și titlurile?

— E-un raft întreg de Sir Walter Scott. Romanele din seria *Waverley*⁵⁴.

— Nu-i la fel de bun ca Stevenson. Dar lumea tot l-a observat! Până și rușii cei mari îl admirau pe Scott.

— Și mai văd *Encyclopedia Britannica*.

— Da? Ce ediție?

M-am ridicat și m-am dus până acolo, ca să cercetez un volum dintre cele douăzeci și nouă.

— 1911, i-am spus.

— Cea mai grozavă enciclopedie din câte există! Savanții cei mai desăvârșiți din toate domeniile au fost aduși laolaltă în acele pagini. Ai putea trăi veșnic în ediția de colo, și să n-o mai părăsești niciodată. Eu m-aș simți fericit să mor între paginile ei. La biblioteca municipală nu lucram decât o oră pe zi. După aceea, mă retrăgeam la subsol, unde se păstrau enciclopediile.

Și-a pornit și el înspre acele rafturi de cărți, condus de mine.

— Uitați aici raftul cu Scott, i-am spus, ducându-i o mână la cotoarele cărților.

Borges a luat un volum de pe raft și-a început să-i lingă pofticios cotorul, cu o limbă ca de pisică. Mi s-a părut că i se citea chiar și voluptate în ochi.

— Ce faceți acolo, domnule? a întrebat domnul Dunne, peste al cărui chip s-a așternut dezaprobarea unor secole întregi.

— Unele cărți ar trebui gustate. Mie-mi place să le degust, a zis Borges, trecându-și limba peste lungimea întreagă a cotorului legat în piele.

— Așa ceva e cu neputință, a insistat domnul Dunne.

— Arată-mi și depozitele. Du-mă la ele, dragă domnule Dunne, i-a spus Borges.

Eram convins că urma să fim dați pe ușă afară de ghidul nostru, dar el, în schimb, s-a lăsat înduplecat și ne-a condus într-o cameră ticsită de-a dreptul amețitor cu cărți. Erau multe asemenea încăperi adiacente, și fiecare se deschidea către o altă încăpere, și încă una. Borges a pipăit un raft, ca și cum și-ar fi căutat drumul cu vârfurile degetelor, apoi și-a lipit fruntea de cotoarele mai multor

cărți, la fel cum cineva și-ar sprijini capul de o cruce, în Vinerea Mare.

— Să nu cumva să le mai lingeți, i-a spus domnul Dunne. Este interzis cu desăvârșire.

Borges a bombănit în spaniolă ceva ce-a sunat a latină, după ce ritm avea și ce intonație liturgică. O fereastră fără perdele lumina coridorul în față, razele aurii ale soarelui forând printre storurile plumburii. Strălucirea i-a aurit fața lui Borges, făcând să-i pară supradimensionat capul și așa mare. Ochii lui clipeau grăbiți.

— Trebuie să fiți de acord, nu-i așa?, domnule Dunne, că universul e-o bibliotecă. Când eram tânăr, am scormonit prin depozitele sucursalei de lângă locuința mea de la Buenos Aires. Nutream cea mai fierbinte speranță că urma să dau peste volumul care avea să-mi spună tot ce trebuia să știu, ca să pot supraviețui. Când o fi să mor, sper din tot sufletul să plonjez cu capul înainte peste balustradă și să cad printre acele rafturi de cărți. Biblioteca în sine se continuă la nesfârșit, fără vârf și fără fund. Nu există decât laturi și rânduri peste rânduri de cărți. Dar ne vorbesc în toate limbile pământului. Se zice că fiecare posibilitate de exprimare va putea fi descoperită în acest univers al cărților.

— Așa ceva e prea mult, a zis domnul Dunne. Nu se poate să ne lăsăm atât de tare amăgiți. Isus vrea să vorbim numai limbajul adevărului.

— Iar adevărul se poate afla numai din aceste mormane de cărți, l-a completat Borges. Nu-i numai un singur adevăr, sunt multe adevăruri! Dar nu există decât un singur Bibliotecar, un singur Director al bibliotecii!

— Sper că nu sunteți dumneavoastră acela.

— Am și eu momentele mele de divinitate. N-avem cu toții?

— Eu sunt creștin, a zis domnul Dunne, dintr-un motiv care mie unuia mi-a rămas neclar.

— Prietenul meu aici de față e romano-catolic, a zis Borges, iar mie mi s-a părut curios că pleca de la o asemenea premisă. Poate din cauza numelui meu cu sonorități italiene?

— Sunteți catolic? s-a întors către mine domnul Dunne, cu toate că întrebarea lui a sunat de parcă ar fi vrut să știe, de fapt, dacă nu cumva eram necrofil.

— Cred în Dumnezeu, i-am răspuns.

— Și Dumnezeu crede-n dumneata, mi-a spus Borges.

Mi s-a părut, pentru o clipă, că bietul domnul Dunne mai avea puțin și plângea. Să-l înțeleagă pe Borges era prea mult pentru el. I-am pus o mână pe braț, ca să-i dau un sentiment de siguranță, dar el și l-a tras brusc de sub mână mea. Cred că-l îngrozeam la fel de tare ca Borges, de-acum.

— E minunată biblioteca dumneavoastră, i-am spus atunci, căutând vreo expresie banală, un fel de cheie de boltă care să-i semnaleze iminența plecării noastre, cu toate că nu avea cum să se întâmple prea curând. Atât de multe cărți, am adăugat apoi.

Domnul Dunne a zis cu un aer de om învins:

— Mai sunt multe încăperi și multe-multe cărți.

— Da, pentru că universul chiar este infinit, a comentat Borges. Biblioteca este o sferă al cărei centru e peste tot și-a cărei circumferință este imposibil de atins. Atât de mult îi plăceau propriile vorbe, încât s-a oprit o clipă, ca să le îngăduie să se rostogolească precum ecoul printre rafturile cu cărți. Apoi a completat: Am scris odată, undeva, că oglinzile și copulația sunt abominabile, pentru că și unele, și cealaltă înmulțesc numărul bărbaților de pe lume!

Îmi părea și rău de domnul Dunne, bietul de el, care nu era capabil pe de-a întregul să absoarbă un asemenea vizitator. Își tot ștergea ochelarii cu o batistă, doar-doar își limpezea vederea, până la urmă.

— Îi sunt recunoscător domnului Carnegie, a continuat Borges. Era un omuleț cam prostovan, din câte am auzit, dar și foarte bogat. Știa cum să-nmulțească dolarii. Probabil că-i un dar să poți înmulți lucrurile. Eu am încercat, deși n-am reușit, să-l înmulțesc pe Borges.

— Chiar dacă o singură bibliotecă e de-ajuns, am comentat eu de astă-dată, smulgându-i un zâmbet dulce lui Borges.

Domnul Dunne rămăsese gură-cască lângă noi. Cred că-l făcusem să-și depășească propria capacitate de înțelegere.

— Ar trebui să mergem, zău, i-am șoptit la ureche lui Borges.

— Atât de curând?

— Mai avem kilometri buni de parcurs până s-ajungem unde-o să dormim, i-am spus.

Făcând un gest disperat, domnul Dunne mi-a vârât cu forța în mână o broșură pe care m-a îndemnat s-o consult mai târziu, când aș fi avut răgazul necesar. Avea „să-mi sugereze întreaga măsură a realizărilor domnului Carnegie“, a zis.

Borges a început să fluiera, în timp ce-l conduceam către mașină. S-a oprit să facă pipi pe roata mea din față, fredonând cu glas tare, cât mă uitam eu în altă parte. Cu siguranță că nu era locul potrivit în care să se ușureze; de altfel, niște stropi s-au întors împotriva lui și i-au udat pantalonii.

Când am deschis ușa pasagerului, ca să-l ajut să se urce, am întors privirea către domnul Dunne, care se holba în sus, la cer, ca și cum ar fi cerut ajutorul divin. Peste ce dăduse, peste vreun demon de cine știe ce fel, sau, poate, peste vreo întruchipare a divinității? Nu cumva își pierdea mințile? Își muta greutatea de pe un picior pe celălalt, etalând un fel de zâmbet, și, la urmă de tot, ne-a făcut semn cu mâna. De-acum, bineînțeles, știam foarte bine cum te simțeai când Borges dădea cu tine de pământ.

Rămas-bun, domnule Dunne, mi-am spus, în sinea mea. Și cetele îngerești să vă ajute să vă regăsiți liniștea.

Oxford și Cambridge. În limba spaniolă, *don* este un termen de respect față de un bărbat.

52. Andrew Carnegie (1835 – 1919), industriaș american de origine scoțiană care și-a donat cea mai mare parte din avere unor scopuri caritabile, mai ales construcției unui număr impresionant de biblioteci.

53. Primul vers din „Sfântul Sonet XIV“, cuprins în volumul de *Poeme* publicat postum, în 1633, al poetului englez John Donne (1572 – 1631).

54. Denumire dată unei lungi serii de romane ale scriitorului scoțian Sir Walter Scott (1771 – 1832), care au fost publicate, inițial, fără numele autorului, așa încât au rămas cunoscute după titlul primului roman din serie.

Urinatul ăsta pe roata mașinii mele s-a dovedit chestiune recurentă de-a lungul periplului meu cu Borges. La fel ca majoritatea bărbaților de-o anumită vârstă, urina des, și de fiecare dată insista să opresc repede, ca să se poată ușura pe marginea drumului, de preferință, pe roata mea din stânga-față, pentru care părea să fi dezvoltat o chemare aparte. Nici nu porniserăm de jumătate de oră în călătoria noastră spre nord, că dintr-odată a strigat:

— Am o urgență! Trăsura dumitale trebuie să facă popas.

— Rocinante-i cal, nu trăsură.

— Hooo, ți-am spus. E lucru știut despre *gauchos* că sunt în stare să se ușureze fără să se mai dea jos de pe cal. Ingenioasă, nu glumă, o asemenea dexteritate. Și mi-a recitat un fragment dintr-un poem spaniol, pe care l-am rugat să mi-l și traducă. A zis: „Calul mi-a dispărut, la fel și femeia... Sper să se-ntoarcă la mine calul. Femeia nu-mi trebuie.“ Și s-a întors spre mine: Cred că-ți trebuie o femeie. Ce zici, am dreptate?

— Așa e, îmi trebuie, am răspuns, întrebându-mă dacă nu cumva-i povestise Alastair despre chinurile mele romantice, sau poate că era el în stare să miroasă la mine însingurarea, la fel cum ar fi mirosit un raft cu cărți. Dar n-am noroc, am adăugat.

— Nici eu! Ai auzit vreodată de ceea ce se numește *iubire neîmpărtășită* ?

— Și-ncă cum!

— Vai de mine! Avem atât de multe-n comun, din cât îmi dau seama.

Oare chiar aveam atât de multe în comun cu bătrânul acesta orb, care nu se putea opri din vorbit, care ignora pe toată lumea din jurul lui și care părea obsedat de nu știu ce femeie cunoscută în urmă cu mulți ani? Așa urma să ajung și eu peste cincizeci de ani?

— Eram îndrăgostit, a continuat Borges, profund îndrăgostit. Poate c-am fost mereu îndrăgostit de Norah Lange și numai de ea.

Pomenise deja de prea multe ori de Norah, și mi-am pus întrebarea dacă avea să depășească vreodată acest obstacol de care se tot împiedica. Oare și eu, când le vorbeam lui Alastair și lui Jeff despre Bella, tot așa de sugrumat păream, de împotmolit în mâlul meu emoțional? Nu cumva mă uitam la Borges ca într-o oglindă?

— Prefer să nu vorbesc despre Norah Lange, a zis tot el. Hai să renunțăm la subiectul ăsta. Mai bine spune-mi despre tânăra care ți-a frânt inima. S-a întâmplat de curând, din câte-am înțeles?

— O cheamă Bella Law.

— *Bella Law* – demnă de-un autor ca Dickens! Nu-mi spune că e și roșcată.

— Castaniu-roșcată. Cu nuanțe de blond în lumina soarelui.

Chiar și numai vorbind cu el, Bella parcă era prezentă în mașină, cu ochii ei verzi-cenușii, cu vocea ei vag răgușită. Promisesem că aveam să-i dau un telefon ca să aranjăm o cină în cursul săptămânii la Pearl of Hong Kong, dar dacă nu reușeam să ajung înapoi la timp? Îndrăznisem să cred că am făcut niște pași înainte și că Angus pierde teren ca obiect al afecțiunii Bellei. Poate c-ar fi trebuit să rămân la St. Andrews și să-mi încerc norocul cu ea, în loc să mă urc la volan și să o iau pe coclauri prin Highlands, alături de un scriitor din a cărui operă nu citisem nimic până atunci. Eram conștient că Alastair îl admira fără nici un fel de rezerve, numai că Borges mi se păruse, de la bun început, obsedat de sine, oarecum sărit de pe fix, plus că nu împărtășeam pe de-a întregul prețuirea care i se acorda. Mă gândeam întruna la George Mackay Brown și la povestirile lui chinuite, dar altfel minunate, cu personaje însingurate din arhipelagul Orkney, la poemele lui lirice concrete, inspirate de locurile acelea. Îmi plăceau reținerea din acele poeme, și contururile precise ale fiecărei expresii, și efectul de sculptură atent cizelată în limba propriu-zisă.

— Dumnezeule mare, Giuseppe, trebuie să-ți povestesc. Norah locuia într-unul dintre cele mai bune cartiere din Buenos Aires. Tronado se chema strada ei. Țin minte și azi cât era de lată și de umbroasă, de la platanii care o străjuiau. Dar mama ei a rămas văduvă prea devreme. Și pe ea o iubeam, la fel de mult ca pe Norah.

— Și-ați cerut-o de nevastă pe Norah?

— De mai multe ori, da. Era scriitoare și ea, din păcate. Un scriitor să iubească o scriitoare – nu-i bine deloc.

— Bella speră și ea să se facă scriitoare, am punctat eu.

Dar Borges a gemut:

— Nu pot să vorbesc despre așa ceva. N-ai vrea s-auzi un bătrân ca mine plângând, nu zic bine?

— Ce-i drept, nu mi-ar plăcea.

— Emoțiile puternice se cer evitate, mai ales atunci când impietează asupra trebuirilor pe care le avem de făcut. Dumitale și mie ne curge prin vene sânge european. Al meu e sânge nordic. Suntem oameni reci, din câte vezi. Războinici.

— Eu fac tot ce pot ca să evit să devin războinic, i-am spus, nerăbdător să schimbăm subiectul de la poveștile de dragoste sortite eșecului, deși să vorbim de război nu se putea numi o temă preferabilă.

— Nu te-ai dus în Vietnam s-o faci pe războinicul, a zis Borges. Mă și întrebam cum de nu.

— Comisia mea de recrutare din Pennsylvania tare mult ar vrea să mă duc, i-am răspuns. Insistă să-mi trimită avize de recrutare.

— Și dumneata ai tot evitat chemările?

— Nici nu deschid plicurile, niciodată. S-au strâns mai multe într-un sertar de la mine din apartament.

— E-o formă de protest!
— Sau un semn de lașitate. Sau de lăncezeală. Sau de nepăsare.
— Nu știu. Nu cred că simt ceva din toate astea la Giuseppe. Și-a bălăjit niște vorbe numai pentru sine, poate căutând să pună în context ce voia să zică, după care mi-a mai spus: Nu detesta chiar toate războaiele. Uneori, în circumstanțe teribile, asemenea conflicte se dovedesc necesare. Trebuie să-ți povestesc despre Juan Perón, dictatorul. Sau poate că nu. Mă tulbură numai când mă gândesc la el.

Am tăcut, așteptând ca Borges, eventual, să intre în detalii – sau nu – legat de Perón și întrebându-mă iar de ce naiba păstram scrisorile alea pe fundul unui sertar. N-ar fi fost mai bine să le deschid, pur și simplu? Dacă cei de la comisia de recrutare tot insistau să mă prezint la datorie, puteam să fac o declarație de forță, pretextând că aveam obiecții de conștiință. Dacă nu mergea nici asta – și probabil că n-ar fi mers, la ce comisie de recrutare aveam –, aș fi putut să renunț la cetățenie cu totul. Puteam să devin canadian, fiindcă auzisem că-i primeau cu bunăvoință acolo pe cei care nu se lăsau înrolați. Dar asta m-ar fi rupt pentru totdeauna de lumea pe care o știam, cea din America. M-aș fi trezit un străin autentic, nu doar un emigrat intern. Iar asta mă speria, fiindcă-mi iubeam familia, chiar și orașul natal, Scranton, cu peisajele și ritmurile lui familiare, cu sentimentul pe care mi-l dădea, acela de a fi acasă, ceea ce este imposibil de găsit în altă parte. Oricât m-aș fi plâns de mama mea, o iubeam și pe ea. Își făcea griji profunde pentru starea mea de bine, ca și tatăl meu, de altfel. Legăturile dintre noi se dovedeau a fi oricum, numai fragile nu.

Mi s-a părut ciudat că Borges, chiar și cu mintea lui atât de cosmopolită, părea să fie atras de Buenos Aires, de mirosurile și gusturile de-acolo, de ritmurile lui de gândire pe care le cunoștea foarte bine. Acolo era pentru el acasă, și niciodată n-ar fi putut să se elibereze de tot ce însemna metropola sud-americană.

Planul nostru, acum, era să parcurgem un drum cât mai lung din Perthshire până la căderea nopții, trecând pe autostrada M-90 prin orașul Kinross. Îi descriam lui Borges ce vedeam de-o parte și de alta, cât mă pricepeam eu de bine, apelând la imagini și metafore, observând lacurile sclipitoare, pământul fertil cu hambare de piatră și colinele parcă presărate cu oi alb-cenușii. Primăvara tocmai începuse să-și manifeste prezența, făcând să se deschidă florile în pete de culoare, ici și colo.

— Ce flori? Numește-le. Amănuntele mă interesează.
— Narcise, i-am spus.
— Narcise... le-ador.

I-am pomenit de o biserică impresionantă, de gresie vineție, când am intrat în Perth. Râul Tay sclișea în fundal, curgând pe la marginea câmpiei parohiale – un teren de lângă biserică pe care pășteau în voie niște oi. Ne-am oprit puțin să ne plimbăm princimitir, alături și el aceleiași biserici, pe sub stejarii cu crengile

incovoiate, și m-am întors cu spatele când Borges a profitat și s-a oprit lângă un copac, să urineze pe trunchiul în care ciocănea ușor cu bastonul. După un geamăt, a scos și-un fluierat ușor, așa că mi-am închipuit că reușise ce-și propusese.

Fusese mai tăcut ca de obicei, de parcă s-ar fi pierdut brusc printre cugetări problematice. M-am bucurat de asta și l-am lăsat cu propriile reflecții, care însă le-au provocat pe-ale mele. Mă simțeam întrucâtva ușurat să-mi analizez gândurile, care mă duceau înapoi la cine altcineva decât la Bella. Mă gândeam cu groază c-ar fi putut să interpreteze tăcerea mea din ultimele zile ca pe un semn că-mi pierdusem interesul în privința ei, când lucrurile stăteau exact pe dos. Trebuia neapărat să găsesc o cabină telefonică în acea seară și s-o lămuresc cum de ajunsesem să călătoresc prin Highlands – și nu singur, ci însoțindu-l pe Borges.

Foarte curios cât de departe părea să fi rămas în urmă St. Andrews, ca visul dintr-un vis. Fusesem fermecat de Alastair și de Jasper, numai că ei dispăruseră din viața mea într-un timp foarte scurt, chiar dacă pe Alastair îl regăseam în Borges. Îmi dădeam seama că bătrânul argentinian era sursa multora dintre ideile lui, mai ales tendința lui de a fi mereu prezent, de a sorbi lumea dintr-o singură înghițitură. Dar Alastair era mai cinic decât Borges, mai predispus la critică. De multe ori mă simțeam criticat de el, mai ales atunci când mă puneam să scriu, parcă simțindu-i arsura privirii peste umărul meu. Îmi lua în derâdere interesul față de suflet și de soarta lui, sau interesul față de teologie. Când îi spuseseam cu câtă sete citeam *Curajul de a fi* 55 de Paul Tillich, mă întrebase: „De-a fi ce anume?” și-mi răspunsese că mai bine aș fi grădinărit sau aș fi gătit. „Taie lemne, adu apă“, zisese, citând un vechi precept budist.

La Perth, în centrul atât de liniștit al orașului, ne-am oprit să mâncăm de prânz la o tavernă care se numea Cock & Bull, unde cârciumarul, un ins cu mutra plină de negi, ne-a sugerat să vizităm Palatul Scone.

— O să-i placă la bătrănu' tău, ăhă!, mi-a șoptit la ureche. Istorie, de-aia vindem noi aici, ăhă!

— Da, trebuie neapărat să mergem acolo, a zis Borges. Macbeth⁵⁶ și Robert the Bruce⁵⁷ au călcat prin locul acela sfânt!

Când ne pregăteam să ne urcăm înapoi în mașină și-a ridicat privirile goale spre cer, unde norii negri începuseră deja să se adune, și-a părut să adulmece aerul.

— Ce s-a întâmplat? l-am întrebat.

— Vine ploaia, mi-a spus.

Nici n-a zis bine, că s-a și pornit o burniță, deși nu avea cum să dureze mult, fiindcă plafonul de nori, de fapt, era ciuruit. Am plecat mai departe prin ploaie și curând am tras într-o parcare pustie la Scone, un palat construit în stilul neogotic, din blocuri de gresie roșie, cu parapetei, turnuri și creneluri. Îmi frunzărisem ghidul turistic, împărtaşindu-i datele elementare și lui Borges. Vechii regi scoțieni fuseseră încoronați la Scone secole de-a rândul. Vreo treizeci și opt de monarhi îngenuncheaseră înaintea Pietrei Destinului. Mi-am luat libertatea să

bat puțin câmpii, oferindu-i o istorie rasă, tunsă și frezată. Borges a schițat un zâmbet:

— Pronunți Scone ca și cum ar rima cu *bone*. Dar el rimează cu *spoon* ⁵⁸. E-un cuvânt de origine pictă. Ai auzit de picti?

— L-am și pupat pe unul, cu ani în urmă.

Dar el, pe bună dreptate, a ignorat o asemenea remarcă.

— Scoția, mai demult, au cucerit-o pictii, care coborau din Scandinavia și-ar fi acostat în Irlanda mai întâi. Asta-i una dintre teorii. Erau creștini, Giuseppe, la fel ca dumneata. Nu erau păgâni, așa că nu spune una ca asta despre ei.

— Jur că nu l-am făcut niciodată păgân pe vreun pict!

— Construiam clădiri frumoase și erau artiști capabili să deseneze imagini pe piatră: un lup, un somon, o felină, un animal care semăna cu un tigru. Strălucii! Am citit despre ei și mi-am dorit să ajung aici. „Pe toți, și fiecărui cu-nchinare,/ poftescu-vă la Scone, la-noronare!“ ⁵⁹

— Dar Scone, aici, nu pare să rimeze cu *spoon*.

— Știi cum îl pronunța Shakespeare pe *one* ?

— Mă-ndoiesc foarte tare că rima cu *spoon*.

— Dragul meu, dumneata ești pus pe luptă, cu armura completă, cu sabia scoasă din teacă! Și s-a întins ca să-mi atingă fața cu amândouă mâinile, pipăindu-mi atent fiecare trăsătură. Mi s-a părut ciudat, dar mă simțeam și relaxat cumva, și-am început să cred că soarta îmi pregătea ceva, că nu întâmplător ajunseseam să parcurgem împreună acel traseu aparte prin Highlands. O figură severă, da, știam eu! a zis Borges.

— Dar nu sunt deloc sever.

— Ba nu, obiectez! Simt forță-n trăsăturile dumitale.

Mi-ar fi plăcut să mă simt și eu la fel de sigur de forța mea, cum zicea Borges. Insista să-mi ridice oglinzi în fața ochilor, și ce se reflecta în ele mă-ntorcea pe dos uneori. Nu-mi dorisem niciodată să mă uit la mine însumi prea îndeaproape, să văd imperfecțiunile pielii, nasul prea lat și turtit, buza de sus destul de proeminentă. Începuse deja să mi se rărească părul, și stăteam, de la o vreme, destul de gârbovit, ca și cum lumea întreagă mi-ar fi apăsât prea greu pe umeri. O forță adevărată era, de fapt, un element nou pe care mai aveam până să-l remarc, să-l văd în acea reflecție. Și, la urma urmei, avea vreun sens toată acea călătorie? Dar dacă Alastair, binevoitor fără să și-o fi propus, născocise periplul meu alături de Borges, bănuind că bătrânul argentinian m-ar fi putut învăța ceva, chiar indirect?

Ploaia s-a oprit, deși o pâclă tot a rămas, ca o mantie suspendată în aer, peste parcul din jurul Palatului Scone. Era după-masă târziu, spre seară, și o pancartă ne anunța că palatul era închis vizitatorilor până în luna mai. Când i-am spus că ajunseseam acolo într-un moment nepotrivit, Borges nu a dat nici un semn de nefericire.

— Palatul Scone, a zis, nu este o clădire importantă. Și oricum, eu tot nu văd nimic. Îmi place goticul autentic, nu imitațiile astea palide, cu șanțuri cu apă și

nuvele, probabil și cu-o sală de arme înăuntru, ba chiar și cu temnițe! O fi vreun arest în castelul ăsta? Presupun că da. Se reproduc asemenea elemente, dar sunt curată fantezie. Lui Walter Scott i-ar fi plăcut.

— Deci nu vă place.

— Prefer tot ce-i autentic, atâta timp cât este inventat.

Am remarcat o pancartă care te îndrepta, pe după colțul clădirii, către grădina din spatele ei, și i-am sugerat lui Borges să ne plimbăm puțin pe-acolo. Poate în grădină am fi avut acces, dacă nu aveam în palat.

El și-a trecut o mână pe după brațul meu – începusem deja să mă bucur, ba chiar să contez pe momentele de intimitate în care-l ghidam –, și-am luat-o amândoi pe-o potecă îngustă, care trecea pe sub un fag masiv. Pietrișul ne scrâșnea sub tălpi.

— Îmi place să umblu peste floricelele-astea de porumb, mi-a spus. E-un fel de muzică făcută cu picioarele. Un preludiu la corul deplin al pietrelor.

— Și la tăcerea zgomotoasă a cerurilor, am adăugat.

Un nor se strânsese deasupra noastră, jos, tangibil, aproape că pulsa. Și apoi, curios lucru, ca și cum s-ar fi materializat din ceața umedă, trei femei destul de în vârstă s-au ivit înaintea noastră. Să fi fost angajate ale palatului? Parcă erau prea bătrâne pentru așa ceva și prea ciudat arătau, toate cu pelerine cenușii de ploaie și căciuli croșetate. Una dintre ele avea fața înfășurată cu un fular lung, negru, care nu-i lăsa la vedere decât ochii. O alta avea așa de mult păr pe față, că m-am întrebat dacă nu cumva era bărbat. Ultima era ceva mai tânără decât celelalte două, și firavă, cu pielea ca de crep.

— Căutați cumva grădina? s-a interesat cea din urmă.

— Dacă-i deschisă, da. Prietenul meu a venit tocmai din Argentina s-o vadă.

— Sunt reprezentantul Bibliotecii Naționale argentinienne, a intervenit Borges.

— Atunci asta e o zi norocoasă, a zis femeia cu fularul negru. Și cum ne cântați, noi așa jucăm.

— Prin urmare, ne aflăm într-o piesă?

— Al cărei scenariu se află-n Ceruri, a răspuns femeia.

Părea că totul e deja prea mult. Aș fi vrut să-l duc pe Borges înapoi la mașină, dar știam că el ar fi preferat s-o țină tot așa. Drept care, am întrebat:

— Avem voie să intrăm?

— Mergeți unde mergeți, fiule, și mergeți cu-ncredere, a zis aceea mai mărunță dintre cele trei.

Borges a spus ca pentru sine, dar cu voce tare:

— Asemenea glasuri, atât de stranii și fantastice! Îngeri, sau demoni? Ce contează?

Femeia cu fular pe față ne-a lămurit că erau surori și locuiau la Kinross.

— Surorile Stranii! a exclamat Borges. Dragile mele, am citit despre voi de când mă știu.

— Vechile spirite ale copacilor, a precizat, pe ton de incantație, cea cu păr pe față. Și tinerii lor înlocuitori.

— Asta nu-mi sună a bine, a zis Borges și m-a strâns de braț într-un fel care-i scotea în evidență vulnerabilitatea.

Comentariul său a făcut-o pe cea cu barbă să râdă hăhăit, după care a proclamat:

— Mort ești de pe-acum!

— Nici n-am pretins altceva, i-a răspuns Borges, dar m-a strâns pe mine și mai tare de braț.

— Vă deranjează? l-am întrebat.

— N-au nimic să mă-nvețe, a zis el. Trimite-le înapoi în ceața din care s-au întrupat.

Dar n-am avut cum și de ce să intervin. Cele trei femei se făcuseră deja una cu pâcla și dispăruseră, indiferent cine vor fi fost.

Borges a preluat inițiativa și m-a condus el pe mine, ca și cum ar fi fost sigur de drumul pe care trebuia s-o ia. Curând, o poartă de fier forjat a scârțâit pe niște balamale ruginite și-am văzut o suprafață mare presărată cu ghiocei, peste care plutea ceața. O cărare cu iarbă, străjuită de straturi de violete, ducea către un șir de garduri verzi. Aceea, m-am gândit, probabil că era intrarea.

— Urmează un labirint, am anunțat.

— Sunt convins că știi: liliicii se orientează după același sistem ca sonarul. La fel procedez și eu, a zis Borges, și s-a repezit în labirintul acela, cu mai multă energie, mult mai sprinten decât l-aș fi crezut în stare. De unde știa încotro să se îndrepte? Pereții de porumbăr îl închideau între ei.

— Borges! l-am strigat, dar n-am reușit să-mi dau seama, când am intrat și eu în labirint, pe care dintre aleile întortocheate o luase, la stânga sau la dreapta.

L-am strigat. Numele i s-a înălțat, ca într-un balon de dialog din benzile desenate, și-a plutit prin aer pe deasupra labirintului: *Borges! Borges!*

Timpul a părut a schimba vitezele în interiorul acelei mase verzi, și mersul înainte al zilei noastre de plimbare a luat sfârșit. Labirintul mă vrăjise și-mi scotea în față mereu alți pereți de vegetație, îmi oferea opțiuni binare, numai că, orice alegere aș fi făcut, mă trezeam pe alte coridoare, prin alte tuneluri de frunze ceruite. Încolo și-ncoace treceau grăbiți iepuri, și aerul mirosea iute, a umezeală, urină și rășină de pin.

— Borges? am încercat iar, oprindu-mă și privind în ambele direcții, doar-doar îl vedeam ivindu-se.

Unde era? Cât să fi trecut, minute sau câteva ore, până am luat-o pe un coridor unde l-am văzut așezat pe jos, gâfâind, cu picioarele încrucișate sub el, dar într-o poziție nefirească? Cu siguranță că timpul devenise flexibil ca un gumilastic, din pricina labirintului și-a ceții.

— Sunteți în regulă, Borges? l-am întrebat, aplecându-mă să-l ajut să se ridice-n picioare.

— Sunt recunoscător pentru mâna de ajutor pe care mi-o întinzi, a zis,

reuşind să-şi regăsească echilibrul. Şi-ajungem, iată, la capătul labirintului, Giuseppe, dar asta-i numai începutul. E ca orice povestire bună, care nu are, propriu-zis, un final. E-un mod în care poţi învinge moartea.

— Cum aşa? l-am întrebat, simţindu-mă atras în vârtejul dramatic al ideilor lui.

O dată în plus, el juca rolul lui Socrate, iar eu eram chemat să dau viaţă unui discipol, precum în dialogul *Menon*, în care filozoful grec demonstrează, o dată pentru totdeauna, că până şi un sclav, chiar dacă e complet needucat, poate înţelege conceptele geometrice, dacă stăruieşte cât de cât. Asta să fi fost rolul meu în preajma lui Borges, trebuia să mă prefac a fi tânărul naiv, care învăţa lucruri deja prezente în sufletul şi-n mintea lui?

— Care-i distanţa cea mai scurtă dintre două puncte?

— Linia dreaptă, am răspuns.

— Adică o naraţiune care porneşte de la început, trece prin mijloc şi ajunge la sfârşit.

— Exact.

— Dar, dacă avansăm în zigzag, ca-n labirintul ăsta sau ca-n oricare altă structură labirintică? Răsucim timpul, dacă mă-nţelegi. Divagaţii! Dacă adăstăm în aceste bucle ale istoriei, în aceste intervale întortocheate şi atemporale, poate că nu mai ajungem niciodată la final sau, dacă da, găsim vreo deschizătură acolo şi putem s-o luăm de la capăt.

— Ca şi cum ne-am ascunde-n timp?

— Da, dar timpul este şi el o altă ficţiune. Foarte utilă, mai ales pentru nişte scriitori ca noi. Avem nevoie de sincopile dintre momente, chiar şi de cezurile dintre metrii unui poem, sau de un respiro înaintea punctului culminant dintr-o povestire. Ai citit vreodată cele *O mie şi una de nopţi*?

— Nu.

— Trec secolele, şi noi tot mai ascultăm glasul Şeherezadei.

— Ea e naratoarea, nu?

— Vezi, asta ştii deja, chiar dacă n-ai citit cartea. Nici nu-i nevoie să citeşti această carte anume, dintre toate cărţile. Deja face parte din memoria noastră a tuturor.

— Trebuia să nu se oprească din spusul poveştilor, ca să rămână-n viaţă, am zis.

Borges atunci s-a apropiat de mine şi mi-a pus o mână pe umăr. Mi-a pipăit obrazul cu o gingăşie aproape paternă.

— O strategie de supravieţuire, fiule, mi-a spus. Intrăm în labirint, vezi dumneata, ca-n orice poveste şi, dacă avem noroc, ajungem în punctul de unde am plecat – întotdeauna la noi înşine.

(1886 – 1965).

56. Personajul istoric Macbeth (1005 – 1057), modelul lui Shakespeare pentru eroul dramei sale cu același titlu, care a domnit peste o parte din teritoriul Scoției de azi, așa-numitul regat Alba, între 1040 și 1057.

57. Robert I (1274 – 1329), rege al Scoției între 1306 și 1329, supranumit Robert *the Bruce* sau *de Brus*, considerat erou național în Scoția.

58. „Os“, „lingură“.

59. Ultimele versuri din *Macbeth* (actul V, scena VIII), în românește de Ion Vineanu, reproduse după volumul W. Shakespeare, *Opere complete*, VII, Editura Univers, București, 1988, p. 328.

60. Trimitere tot la *Macbeth* (1606) de Shakespeare, în care apar trei vrăjitoare, supranumite *The Weird Sisters*.

Am lăsat în urmă labirintul Palatului Scone, cu învățăturile lui subtile și fantomele cu totul aparte, și ne-am îndreptat în continuare spre Killiecrankie, mult mai la nord față de Perth, în munții Cairngorm. Deja mă simțeam ceva mai bine, fiindcă intrasem în ritmurile acelei călătorii ieșite din comun și devenisem parcă mai puțin refractar față de Borges. Nutream speranța că aveam să ajungem în munți a doua zi dimineața, când vârfurile ar fi căpătat un soi de luminozitate capabilă să impresioneze chiar și un om care nu vedea. Trebuia totuși să exprim în cuvinte pentru el acea senzație sau, dacă nu, să mă comport ca un laș, adică să ignor tot ce vedeam, de parcă și eu aș fi fost orb.

Deocamdată, soarele scăpăta și am traversat râul Garry, trecând peste un pod străvechi, situat nu departe de cătun, care nu dădea nici un semn de viață în timp ce ne apropiam de el. Am oprit în fața unei case cu obloanele închise, dar cu o pancartă pe ușă cu aceste cuvinte: „MORAG – CAZARE CU MIC-DEJUN – LOCURI LIBERE“. I-am spus lui Borges c-am fi făcut bine să ne luăm camere acolo, până nu se înnopta de-a binelea.

După ce am sunat de mai multe ori, ne-a deschis ușa o femeie în vârstă. De fapt, a întredeschis-o doar, preț de câteva degete, probabil temându-se c-am fi putut să dăm buzna peste ea în casă. Prin acea crăpătură a scos un nas lung și încovoiat, mai degrabă un clonț.

— Aveți cazare pentru noapte? am întrebat-o.

— Ahă, a zis ea, și ne-a lăsat să intrăm într-un vestibul prost luminat, unde a mai aprins o lampă cu un abajur de sticlă model Tiffany. În aer plutea un miros greu de parfum, care se făcea una cu izul de pipi de pisică. Plătiți în avans, a ținut să precizeze.

— Dac-așa doriți...

— Camera vă costă două lire.

— Ne trebuie două camere.

— Una singură este. Și patu-i mare.

— Speram să găsim două camere.

— Nici o speranță, a zis femeia, cu aerul că jubilează.

— Există vreun hotel aici, la Killiecrankie? Serios c-am prefera să fie două camere.

Dar ea n-a făcut altceva decât să se uite fix la mine.

— Ce denumire minunată, a exclamat Borges, prefăcându-se că nu m-a auzit cum aproape că mă milogisem să găsim o soluție ca să nu trebuiască să dormim în același pat. Killiecrankie! Una dintre moștenirile rafinate ale limbii galeze, cu

vocale care se-ntindca un acordeon și cu aerul ținut pe loc de toate acele consoane sprintene.

— Găsim niște camere prin apropiere? am insistat eu. Cu siguranță că există vreun hotel în zonă, măcar și-o cârciumă cu două camere de oaspeți pentru consumatori.

— Nu pentru astă-seară, a zis femeia, cu o fermitate care punea punct discuției. Ce doriți să mâncați la micul-dejun?

— Scrumbii afumate, a intervenit Borges. Pot să-mi permit să sper la o specialitate de Arbroath, bine afumată?

— Pâine prăjită și marmeladă, i-a tăiat avântul gazda.

— Poate niște ouă?

— Asta da, un ou fiert. Șunca-i bașca.

— Plătesc bucuros pentru șuncă, a zis Borges. Dacă nu primim scrumbii, trebuie neapărat să mâncăm șuncă.

— Trebuie să folosiți toaleta înaintea mea, ne-a informat femeia. Nu-i decât una, cea din camera mea. Să nu stați mult.

Deși eram îngrozit numai când mă gândeam la cât de lungă avea să fie noaptea petrecută la „MORAG – CAZARE CU MIC-DEJUN“, am completat un formular pentru mine și Borges și-am plătit cele două lire sterline, plus cincizeci de pence pentru șunca de dimineață. Dacă-mi aduc bine aminte, banii aceia proveneau din portofelul meu personal.

— Mare păcat de șiling, a zis femeia, când i-am întins moneda de cincizeci de pence.

Țara întreagă tocmai trecuse la sistemul zecimal, dar cei din generația ei nu reușeau să se adapteze la schimbarea banilor. Mulți încă mai gândeau în guinee (o guinee având douăzeci și unu de șilingi).

— Probabil c-o să vă obișnuiți să numărați, i-am spus. E și mai ușor așa.

— O fi mai ușor pentru dumneata.

Borges își găsisese un balansoar, se așezase în el și zâmbea, legănându-se înainte și înapoi. Pe gazda noastră asta a făcut-o să se încrunte. O pisică i-a sărit în poală, iar el a strigat:

— Un tigrul!

— Asta-i cea blândă, a zis femeia. Mângâiați-o după urechi.

Borges i-a urmat îndemnul, și îndată am auzit un tors sonor.

— Aici ați locuit toată viața? m-am interesat.

— De ce, arăt chiar așa de amărâtă?

— Nu, mă-ntrebam numai... Locuiți singură?

— De când a murit Baldie, soțul meu, da.

— De ce, era chel?

— Nu, îl chema, de fapt, Archibald. Așa-i spuneam noi, Baldie. Și femeia și-a strâns ochii atât de tare, c-am crezut că avea de gând să plângă. Eu sunt doamna Braid.

— Soția lui Baidie Braid, a comentat Borges, după care, și-a înălțat nasul în aer, cu nările fremătând. Miroase a rinichi, oare, doamnă Braid?

— A friptură și plăcintă de rinichi.

Am întrebat-o unde puteam găsi un restaurant, iar ea ne-a sugerat pubul de alături, The Puddock.

— Au și mâncare, a completat.

Asta era ceva rar în cârciumile scoțiene, unde mâncarea venea pe locul al doilea, după alcool. Te considerai norocos dacă primeai o chiflă veche c-un cârnat sau niște sărățele.

— The Puddock! a exclamat Borges. Știi ce înseamnă? Broscoi. Așa-i spun scoțienii aceluia amfibian.

— Tatăl dumitale are dreptate, a zis femeia.

— Nu e tatăl meu. E-un prieten.

Doamna Braid s-a uitat la mine, bănuitoare. De ce-ar fi călătorit un tânăr ca mine cu un prieten atât de bătrân? Care mai era și străin, cum prea bine se vedea. Simțeam cum se adunau în mintea ei întrebările de felul ăsta, ca o grămadă vineție de nori, și cum ar fi dat să mă acuze, de parcă ar fi fost ceva nefiresc în legătura dintre mine și Borges.

— Eu mă bag în pat la ora zece, ne-a spus gazda noastră de ocazie, cu un fel de rea-voință în glas. Bine ar fi să folosiți toaleta până nu mă retrag la mine-n cameră.

— Cu mult înainte, prea bună doamnă, a zis Borges. Dormitul – și visatul, de bună seamă – sunt ocupațiile mele preferate, imediat după citit. O plăcere profundă pentru cineva care nu vede, ca mine, și-o mare ușurare să te cufunzi în beznă fără cine știe ce așteptări. Când visez, văd culori vii, tot curcubeul etalându-se prin fața ochilor mei.

— Dacă sunteți orb, cum de puteți citi?

— Sunt mulți cititori pe lume, și-i descopăr pe rând, unul câte unul. Un singur cititor e sublim. Doi sunt zgomotoși.

L-am lăsat pe Borges în salon, cu pisicile, iar doamna Braid a mers cu mine să-mi arate camera pentru care plătisem. Am fost oripilat văzând că patul nu era nici măcar ca paturile duble obișnuite și că mirosea stătut, a urină și naftalină. Draperiile erau bleumarin, dar păreau negre. Un singur bec atârna gol de tavan, la capătul unui cablu.

— Găsiți prosoape-n baie, a zis femeia. Ușa vopsită-n albastru de la capătul holului. Dacă aveți nevoie de apă caldă, spuneți-mi dinainte. Să dau drumu' la ăla... cum îi zice? Și-a făcut o pauză: Costă ceva-n plus. Câțiva șilingi, în bani vechi.

I-am spus că nu aveam nevoie să facem baie, dându-i de înțeles c-am fi putut, la urma urmei, să ne dovedim niște oaspeți rezonabili și nepretențioși (pe cât posibil, și nepreocupați de igienă).

— Dar closetul? În multe case scoțiene, o baie obișnuită nici nu avea closet, pentru că se folosea numai pentru spălat. Chiar așa, nu-i decât unul?

— Mai era unul, la capătul holului, mai demult, dar nu mai e-n funcțiune. Bateți la ușa camerei mele, și-l puteți folosi pe-al meu. Ne descurcăm noi cumva, nu-i așa?

Cât am stat la The Puddock, să mâncăm pește cu cartofi prăjiți, abia comestibili, Borges a băut trei pinte de bere. Îmi și tremura mâna, când i le puneam în față, una după alta. Urinase atât de frecvent, pe parcursul drumului nostru până acolo, și-atât de stânjenitor, deși era pe timp de zi, încât noaptea.. nici nu mai știam la ce să mă aștept.

După masă, ne-am întors la „MORAG – CAZARE CU MIC-DEJUN“. Doamna Braid îmi dăduse mie o cheie, dar casa cufundată în beznă avea darul să mă intimideze. Nu-i place nimănui o casă întunecată. Am găsit comutatorul destul de repede și-am aprins lumina pe coridor, apoi l-am condus pe Borges la etaj, lucru destul de greu de făcut, fiindcă băuse prea mult și nu se mai ținea bine pe picioare. Mă strângea de braț cu o mână, iar cu cealaltă se sprijinea în baston, pentru echilibru, fredonând cam prea tare un cântec scoțian, în timp ce intram în camera noastră comună. Avea o voce câtuși de puțin muzicală, aproape ca un hârșăit de rașpel, în schimb cânta cu sentiment.

— Există nostalgie-n Scoția, mi-a spus. În poezia și-n muzica lor, în peisaj, pe care-l simt cu mirosul. Au și-o istorie tristă, sunt un popor dezamăgit. Dar eu nu sunt nostalgic, Giuseppe. Numai pentru ceea ce ține de prezent. Mă simt atras de ce se-ntâmplă, când se-ntâmplă. Asta-i o veste bună, cred, câtă vreme nu se-ntâmplă, iar la momentul respectiv o să mă intereseze mai puțin.

Îmi pierdusem de-acum apetitul pentru filozofare și nu-mi doream decât să dorm. Călătoria cu Borges era, pentru mine, ca și cum aș fi fost chemat la catedră de profesor, fără să am la mine caietul cu tema pentru acasă, ori ca și cum aș fi urcat pe-o scenă fără textul piesei și mi s-ar fi spus că trebuie să improvizez (asta era, de fapt, un coșmar care-mi pe care-l tot aveam).

Mi-am adus aminte de avertismentul gazdei și l-am condus pe Borges la ușa dormitorului ei, pe care am deschis-o fără să bat, presupunând, fără vreo bază anume, că nu era nimeni înăuntru.

Dar doamna Braid era chiar acolo, urcată deja în pat, și stătea rezemată de tăblia de mahon sculptată, nu glumă, cu o pernă la spate, o bonetă de dormit din flanelă trasă zdravăn peste urechi și-o lanternă ațintită către paginile unui roman de Agatha Christie. O plapumă groasă de puf i se înălța până la bărbie, și un pince-nez îi stătea proțăpăit pe vârful nasului, care părea chiar mai lung decât i-l țineam eu minte, ca un organ invaziv care domina încăperea el singur.

— A, doamnă Braid, i-am spus. Prietenul meu are nevoie să meargă la toaletă.

— Știu, mi-a răspuns. Doar e orb.

Borges m-a strâns de braț, parcă vrând să se asigure. Pentru a doua oară în cursul aceleiași zile, cum se întâmplase și cu surorile străni, l-am simțit vulnerabil. Probabil că nu-i venea ușor să se miște fără vedere, ghidat de un tânăr

străin pentru el, care nu dovedise nici un talent vizibil în a-l ajuta să recunoască lumea din jur.

— Pe-aici, i-am spus cu tărie, conducându-l pe după celălalt capăt al patului și simțind apăsarea privirilor cercetătoare ale gazdei.

I-am vârât perișorul de dinți în buzunarul de la piept al pijamalei și l-am poziționat în fața toaletei, după care am închis ușa după mine și-am așteptat în fața ei.

Și-am așteptat.

Oare chiar se putea să dureze cincisprezece, dacă nu douăzeci de minute, ca să urineze și să se spele pe dinți? Sau poate, în mintea lui, compunea deja vreo epopee?

— Nu mă simt prea bine, a zis doamna Braid. Cred că din cauza orei. Nu dorm cum ar trebui zilele-astea.

— Îmi pare rău, i-am răspuns.

După ce Borges a terminat, am schimbat rolurile – am intrat eu la toaletă, iar el a rămas postat în fața ușii. Când am ieșit în dormitorul gazdei, l-am găsit așezat pe marginea patului ei, care nu părea deloc să se simtă în largul său, de vreme ce stătea cu nasul ridicat în aer, ca vârful Matterhorn, și-i pulsau nările, iar buzele subțiri le avea țuguiate.

Nu m-a surprins faptul că Borges găsisse cu cale să se așeze chiar pe pat. Nu-l țineau picioarele prea bine, și-i lipseau și mobilitatea, și echilibrul, chiar și sprijinindu-se în baston.

Când ne-am întins amândoi în patul comun din cealaltă cameră, ceva mai târziu, m-am gândit iar la telefonul pe care trebuia să i-l fi dat deja Bellei. Poate că era vreun telefon public la The Puddock, și cu siguranță exista vreo cabină telefonică pe undeva prin orașelul acela, dar nu-mi bătusem capul să mă uit după ea, și acum analizez posibilitatea să nu fi fost vorba de uitucenie din partea mea, cât de lipsa încrederii. Am oftat cam prea tare. Ezitarea era un defect al meu; mă temeam de opțiunile binare, așa cum descoperisem în labirintul de la Scone, cu câteva ceasuri mai devreme.

— Nu-mi place să aud un tânăr gemând, a zis Borges. Ai tot timpul s-ajungi să gemi. S-a întâmplat ceva, dragul meu băiat?

— Am uitat să dau un telefon.

O licărire gălbuie se strecura prin perdelele subțiri de la felinarul de pe stradă și colora tavanul. Am presupus că Borges vedea nimicul obișnuit pentru el.

— Dar nu e nici un telefon aici.

— Probabil c-aș fi găsit vreo cabină telefonică-n oraș, am zis, cu toate că știu că trebuia oricum să amân totul până a doua zi dimineață.

— Aveai vreo urgență?

— Fata de care v-am povestit, Bella? I-am spus că urma s-o sun. Ne-am făcut planuri să ieșim la cină săptămâna asta.

— Și-acum ai planuri mai urgente, a zis Borges. Înțeleg asta. Norah Lange același lucru făcea – îmi ciupea corzile sufletului. Chiar și numai așa, când îi

costese numele, m-apucă dorul de ea. Și nu vorbesc de Norah Lange de-acuma, care-i o femeie foarte bătrână, chiar dac-o iubesc și-n această versiune a ei. Tânjesc după fata de nouăsprezece ani, sau de douăzeci, cu părul roșcat și talia subțire. Avea pistrui pe ceafă.

Mi-a venit să-i dau brânci din pat, să cadă jos. Numai să-l aud pălăvrăgind despre iubirile pierdute nu-mi trebuia mie. Aveam nevoie de spațiu ca să văd cum aș fi putut să-i motivez Bellei c-o abandonasem pentru nu știu ce literat bătrân și tăcănit. Dar știam deja că șansele să adorm erau aproape inexistente până când Borges nu-și spunea povestea, drept care l-am întrebat:

— Și cum a fost cu Norah, până la urmă?

— Nu pot să vorbesc despre asta. Nu suntem la spovedanie, și-n tot cazul, nu-mi plac preoții care-ți pretind confesiuni fără perdea, la schimb cu dezlegarea de păcate.

Așa c-am așteptat să-i treacă și lui răbufnirea de furie, simțindu-i trupul mare și nu foarte plăcut mirositor lângă mine. Și mai era și salteaua, care se înclina către centru și ne făcea să ne ntâlnim și să ne atingem în moduri de-a dreptul ciudate.

— O iubeam, a zis într-un târziu. Dar Oliverio Gironde o iubea și el. Un prost, un filfizon, care cu siguranță *nu* era un bun scriitor. Plus că era și prea în vârstă pentru Norah. Purta niște costume, și pălării de fetru de culoarea ciocolatei, și-o mustață parcă de pe altă lume. Și veste-n culori vii. Ar fi trebuit să-mi cumpăr și eu vreo vestă roșie sau galbenă, dar credeam – și s-a dovedit că am greșit rău de tot – că Norah era mai presus de-asemenea lucruri. Era o fată sălbatică și-avea inima curată. Absolut inocentă. Și ce putea să-i spună, cum o lingusea – foarte eficient, iar ea s-a lăsat cucerită de el. Ba chiar mai rău, s-a măritat cu el în secret, după mai bine de un deceniu de coabitări sporadice. Nu există lucru mai trist pe lume.

Cum naiba făcusem eu de-aterizasem în același pat cu bătrânul ăsta nevăzător, în schimb vorbăreț peste măsură, într-un orașel oarecare din Highlands? Omul ăsta cu pijamaua lui galbenă, satinată și caraghioasă, și cu mirosurile lui de transpirație stătută, de urină și de loțiuni cu care nu eram deloc familiarizat?

— N-avea nevoie să-i aprobați măritișul, i-am spus.

— Nu mă insulta, Giuseppe...

M-am simțit ridicol de mic și-am luat hotărârea să nu-i mai vorbesc până dimineța. Parcă niciodată nu mi se păruse mai de dorit evadarea în somn.

Borges s-a întors pe partea lui de pat, cu spatele spre mine; pe urmă s-a răsucit iar, apropiindu-și fața de perna mea. M-am tras cât am putut de tare spre marginea patului de pe partea mea, riscând să mă răstorn pe jos, ba chiar oprindu-mă în ultima clipă de câteva ori. Iar el se întorcea iar, brusc, în direcția cealaltă.

Pe măsură ce noaptea se scurgea, răsucelile astea bruște și agresive se tot repetau. Pendula când într-o parte, când în cealaltă, și trăgea pătura cu el, pe

mine lăsându-mă dezvelit și înfrigurat. Făcea mișcări spasmodice cu picioarele și trăgea pârțuri zgomotoase. Mormăia și respira horcăit. Parcă și fredona.

Curând, o ploaie deasă a început să șfichiuiască geamurile și să bată darabana pe acoperișul cu țigle, reușind să acopere zgomotele făcute de bătrânul de lângă mine.

Ajunsesem, în cele din urmă, la periferia somnului, când Borges m-a smucit de braț.

— E vorba de natură, ea m-a chemat! a zis.

— Ce?? am întrebat eu, năucit.

— Trebuie neapărat, rogu-te, să mă conduci până la cămăruța magică.

Nu mă surprindea. Cele trei pinte de bere îi umpluseră ochi vezica slabă. Drept care l-am ghidat pe holul sumbru, pe care numai lumina din camera noastră comună îl mai scotea din beznă, și-am bătut ușor la ușa doamnei Braid.

— E urgent! a strigat Borges, când eu am deschis ușa, ca să-l pot conduce până la toaletă.

Gazda noastră a rămas culcată pe întuneric și n-a scos o vorbă când ne-am strecurat pe lângă patul ei, târșâind picioarele amândoi. O dată în plus, l-am poziționat pe Borges în fața closetului și m-am întors în dormitorul ei.

— Ce s-a întâmplat? a vrut să știe.

— Prietenul meu avea nevoie să...

— ...facă pipi?

— La toaletă, da.

— Nu-i nici o oră de când a făcut ultima dată.

— E bătrân. Are vezica slabă.

— Eu sunt mai bătrână. Și n-am nimic la vezică.

Iar eu n-aveam nici un chef să mă lansez într-o competiție a vezicilor, așa că am tăcut, ascultând răpăitul ploii pe geamuri.

— Da' zău că nu se grăbește, a zis tot ea. Baldie al meu nu mai reușea deloc să scoat-afară udu', la sfârșit de tot.

Chiar dacă tocmai mă ciondănisem cu Borges, nu mi-a plăcut ce insinua doamna Braid.

— El nu-i la sfârșit, i-am întors vorba.

N-a trecut mult și Borges a mormăit sonor de cealaltă parte a ușii.

— Giuseppe! S-a isprăvit!

— Vorbele din urmă ale Mântuitorului nostru, a ținut să punteze doamna Braid.

Iar Borges a ieșit pe ușa toaletei, zâmbitor.

I-am urat gazdei noapte bună în continuare și l-am condus înapoi în camera noastră, unde a și adormit în câteva momente; în schimb, eu am început să-mi fac tot felul de griji, auzindu-l cum înghițea zgomotos, gema și hârâia. Avea plămânii ca niște brizanți care văzuseră și vremuri mai bune, și mormăia parcă a pagubă, pronunțând expresii în spaniolă sau latină. Fiindcă mă simțeam la un milion de kilometri depărtare de tărâmul somnului, mi-am lăsat gândurile să se

întorcă la Bella. Era cu puțință, oare, să se fi despărțit de Angus? Relația lor nu era una fericită, am decis eu, așa încât aveam nu numai ocazia, dar și datoria să mă bag pe fir! Mi s-a părut că vedeam trăsăturile Bellei într-o umbră care se prelingea peste tavan. Ce făceam, visam? Chipul a părut să se apropie de mine, dar, când am întins mâna să-l ating, Borges s-a ridicat dintr-odată în capul oaselor lângă mine și mi-a spus:

— Am nevoie la toaletă.

— Iarăși? Atât de repede?

— Berea scoțiană se revarsă prin țevăria bieteii clădiri vechi, aici de față.

— Mai tare decât berea argentiniană?

— Nu-și dorește nimeni o manifestare accidentală, mi-a răspuns el, înfigându-și unghiile în pielea încheieturii mele.

Iarăși l-am condus până la ușa doamnei Braid, întrebându-mă dacă se cuvenea să bat. Borges își muta greutatea de pe un picior pe celălalt și respira sacadat, ca un băiețel neerlandez cu degetul mare vârat în țevă.⁶² Am deschis ușa, l-am apucat pe după talie și l-am condus pe lângă patul în care gazda noastră dormea dusă și sforăia. După ce l-am poziționat a treia oară în unghiul cel mai bun, am ieșit în cameră și-am închis ușa toaletei după mine.

Am așteptat să iasă până când am început să tremur.

— Borges? am șoptit la un moment dat.

Cum n-am auzit nici un răspuns dinăuntru, am presupus că se așezase pe vasul de toaletă, ca să stea mai mult. Un mormăit ușor mi-a confirmat varianta, și m-am resemnat să-l aștept.

— Baldie n-a mai ieșit, a zis doamna Braid, cu o voce care m-a făcut să tresar. Ultima dată, vorbesc.

— Ce ziceți acolo?

— Cu șapte ani în urmă, Baldie al meu a intrat să facă pipi. N-am vrut să-l deranjez, deși probabil că i-aș fi salvat viața.

— A murit acolo, înăuntru?

— Pe closet.

— V-a murit soțu-n toaletă?

— Ahă. Ți-o fi murit și dumitale bătrănu'?

— Aăă... nu cred. Aș zice că mai degrabă nu.

— Dacă-l strigi, ar trebui să-ți răspundă.

I-am urmat sfatul:

— Borges! Ce mai faceți?

Doamna Braid a zis:

— Poate-ar fi bine să sun la poliție.

— Nu cred că-i cazul. Probabil că n-a murit.

— Nu încă, a comentat ea, și-a aprins lumina, după care s-a ridicat în capul oaselor, în timp ce eu mă așezam la celălalt capăt al patului. Deșteptătorul de pe

noptieră a sunat de douăsprezece ori, tare și apăsător. Ce om bun a fost Baldie al meu, a ținut să adauge femeia.

— Sunt convins că a fost.

— Nici urmă de răutate nu avea-n el.

— Nimic...

Alte vreo cinci minute ni le-am umplut cu evocarea diverselor virtuți ale lui Baldie Braid. Într-un târziu, o voce firavă s-a făcut auzită din spatele ușii:

— Giuseppe...?

A fost pentru mine, trebuie să recunosc, o ușurare să-l aud încă-n viață.

— Unde-i ușa? Sunt aici, înăuntru.

I-am deschis și l-am scos de acolo, ținându-l de cot.

— Ai avut noroc, a zis doamna Braid. Eu n-am fost la fel de norocoasă. L-am găsit acolo, și-i atârna capu-n piept, serios vorbesc. Mort de-a binelea.

— Cine-i mort? a vrut să știe Borges.

— Baldie. Cic-a murit acolo înăuntru, pe closet, i-am spus.

Borges a afișat o figură angoasată:

— Și tatăl meu a murit pe căcăstoare, a zis. Cred că știi c-a fost inventată de un englez, Thomas Crapper⁶³, ce nume predestinat! Mama l-a găsit așezat acolo, cu becul stins, așa a murit și el. Așa o să mor și eu. Ca Baldie. Ca tatăl meu.

— Da' nu aici, a zis doamna Braid.

— În universul acesta, orice-i posibil. Vă rog să mă iertați, doamnă Braid. Îmi amintesc ce zicea Sir Thomas Browne în *Religio medici*: un domn este cu adevărat acela care deranjează cel mai puțin. Privind lucrurile astfel, v-am greșit cu asupra de măsură-n această seară.

— Dacă vă vine să faceți, domnule, trebuie să faceți, nu? i-a răspuns femeia. Noi așa zicem pe-aici, în Scoția.

Venind din partea doamnei Braid, a fost un moment de generozitate luminos și neașteptat, plus că ne-a oferit, pentru prima oară, și un rânet larg, dezvelindu-și dinții depărtați și ascuțiți, ca niște sulite dintr-un gard.

— Asta-i vorba lui Sir Walter Scott, poate? s-a interesat Borges. De la el pare să vină.

61. Adjectivul *bald* înseamnă „chel“.

62. Trimitere la romanul pentru copii cunoscut în românește sub titlul *Patinele de argint* (*Hans Brinker; or, the Silver Skates: A Story of Life in Holland*), publicat în 1865 de Mary Elizabeth Mapes Dodge (1831 – 1905), în care e vorba despre un băiat care astupă cu propriul deget o țevă de scurgere și salvează astfel o comunitate.

63. Thomas Crapper (1836 – 1910), instalator englez devenit om de afaceri, care a inventat mai multe instalații de baie, printre care și toaleta cu apă curentă din interiorul locuințelor. Ca substantiv comun, *crapper* e derivat de la *crap* („rahat“ în limbaj argotic).

A doua zi dimineața, la micul-dejun, așa epuizată cum era, doamna Braid a produs trei felii de șuncă împănată cu grăsime – eu n-am găsit nimic apetisant la ele, dar Borges le-a înfulecat bucuros. Și-a lins degetele ca o pisică, apoi și-a potrivit cravata la gât pe coridor, înainte să plecăm, în fața unei oglinzi oricum invizibile pentru el. Era de un formalism inflexibil, făcând parte dintr-o generație de bărbați dintr-o clasă anume, care nu ieșeau niciodată în văzul celorlalți fără cravată. Doamna Braid, în schimb, mai avea puțin și-i dădeau lacrimile când am plecat – fie întristată să piardă compania acelui bătrân scump, care o mișcase până în adâncul sufletului cu o noapte în urmă, fie ușurată să ne vadă îndepărtându-ne. Probabil, am decis, și una, și cealaltă.

Pe mine, în tot cazul, mă încerca un sentiment de ușurare să văd în oglinda retrovizoare pancarta cu „MORAG – CAZARE CU MIC-DEJUN“. Cu toate că dormisem pe sponci, mă simțeam ciudat de vioi. Cerul era strident de albastru, spuzit cu păsări, și parcă plutea în aer expectativa. Călătoria noastră lua întorsături neașteptate și nu mă puteam gândi la nimic altceva decât că lui Billy Giordano aveau să-i placă la nebunie povestirile mele cu și despre Borges. Cel puțin, când i-aș fi povestit cum decursese noaptea petrecută la Killiecrankie, precis ar fi găsit-o încântătoare. Ar fi adorat-o până și Alastair, cu trecerea timpului, adică la mult timp după plecarea lui Borges din Scoția.

Rocinante a mea s-a cabrat, a nechezat, apoi a revenit la viață cu un huruit profund, sacadat, care m-a făcut să mă îngrijorez. Cheltuisem foarte puțin pentru partea mea din acea mașină, și se putea foarte bine să ajungă să mă coste zdravăn chilipirul, cât de curând.

— Lui Don Quijote îi plăcea la nebunie să pornească la drum în fiecare dimineață, a comentat Borges. Dumneata, Sancho, te bucuri?

— Doar nu vă gândiți la mine, pe bune, ca la un Sancho Panza?

Nu-mi pica deloc bine la stomac numele scutierului. Ce eram eu, secundul nătarău al lui Cervantes, un fel de plăcă de rezonanță, capul sec din spatele capului răutăților?

Borges și-a țuguia buzele, ca și cum ar fi vrut să facă pe supăratul, apoi mi-a răspuns, pe un ton apologetic:

— Nu ești Sancho decât dacă ești scutierul meu. Dar nici eu nu sunt, propriu-zis, Don Quijote. Nu sunt nebun, de pildă. Iar dumneata, din câte bănuiesc, nu ești gras. Și cu siguranță nu ești neinstruit.

— De ce, Sancho Panza era analfabet?

— Nu-i cel mai bun mod de a-l descrie. Influența lui Don Quijote asupra lui

era de așa natură, încât Sancho a căpătat un fel de gust pentru înțelepciunea literară. Cât de chibzuite sunt aforismele lui! Cum ar fi asta: „Fă-te miere și-au să te pape muștele.“ Îmi pare rău că nu m-am prefăcut, când eram tânăr, într-un fagure de miere. Poate că atunci l-aș fi ntrecut pe ticălosul de Girondo, rivalul meu. Sau altul, *escucha* – fii atent aici: „Omul norocos n-are de ce să-și facă griji.“ Eu am devenit un om norocos. Aproape că sunt un scriitor cunoscut când mi se apropie apusul.

— Ăsta da noroc, bineînțeles, i-am răspuns, întrebându-mă dacă nu cumva îl subestimasesem rău de tot pe Borges. Oare unde era cunoscut?

— Vezi dumneata, mi-a spus, eu mi-am conceput opera pentru publicul cel mai mic din câte există, vorba aceea: „Puțini, dar unul și unul.“ Nu e bine ca imaginația unui scriitor să se dilueze-n mulțime!

După câteva minute, a mai venit cu un aforism, așa, ca de încheiere:

— Un prost știe mai multe la el în casă decât un înțelept în casa unui străin.

— Numai noi înțelegem contextul a tot ce spunem sau ce facem.

— Vezi că ești, la urma urmei, Sancho? Tocmai ce-ai spus ceva minunat.

— Îl parafrazam pe Sancho.

Deși nu citisem cartea, bănuiam care putea fi rolul scutierului în acel cuplu peripatetic.

— Parafraze nu există. Numai fraze.

Îmi făcea plăcere, cum-necum, că-i făcusem o plăcere lui Borges. Mă tot întrebasesem până atunci dacă el unul obținea ce-și dorise de la excursia în care porniserăm. Cu toată reticența mea, învățasem deja o mulțime de lucruri de la tovarășul meu de drum atât de vorbăreț. Felul lui de-a fi și de-a lua în piept lumea nu era și al meu, dar tot îmi plăcea libertatea cu care făcea tot felul de asocieri în minte, cum sărea, ca o maimuță-n junglă, de pe o cracă pe alta, atârănând când cu un braț, când cu celălalt, prin coroanele înalte ale copacilor care erau gândurile lui. Îmi amintea de Alastair, care poate că tocmai de la Borges învățase tehnica, ba chiar se modelase pe sine după eroul său.

Mi-am adus aminte că Alastair, pe lângă tot ce scrisese despre Borges, tradusese și din Pablo Neruda și-mi spusese cum vedea el diferența dintre cei doi autori sud-americani: „Neruda iubește lumea de-aici; Borges – alte lumi.“

L-am întrebat pe Borges dacă-l cunoștea pe Neruda.

— A, Fluierașul Fermecat! mi-a răspuns. Și el era prieten cu Oliverio Girondo. Numai că pe el nici nu mă gândesc să-l denigrez. Iar poemele lui, nici atât. Ele sunt copiii lui, și te-ntreb eu pe dumneata: se cuvine să-i faci pe copii vinovați pentru păcatele taților? Nu cred. Sunt niște orfani drăgălași, cu chipuri întristate, rămași singuri pe lume, nevinovați în felul lor. I-aș apăra din toate puterile mele pe fiecare-n parte și pe toți la un loc. Am cumpărat un volum de poezii de-ale lui Pablo cândva, demult, dintr-un anticariat de la Madrid. Mi s-a părut un orfelinat cartea lui, și-n mod regulat le făceam câte-o vizită celor internați acolo, captivilor palizi și-nfomețați dintre copertele ei. Dar tatăl lor a fost un prost. Îl prețuia pe Stalin. Auzi, pe Stalin! Și-i dis plăceau Statele Unite –

— Țara dumitale. Eu refuz, Giuseppe, să disprețuiesc țara dumitale, oricât de mult m-ar dezamăgi.

— Și pe mine mă dezamăgește, cu siguranță, i-am spus.

Dar am încercat să scap de-acele gânduri – Statele Unite mi se păreau atât de departe, în momentul acela, și bine că erau cu-adevărat – în timp ce urcam pantele cafenii ale munților Cairngorm, îndreptându-ne către Aviemore, sătucul cu vederi uimitoare ale acelei văi lungi unde venisem la un moment dat pentru o săptămână de schiat. Îmi rămăseseră în memorie vârfurile profilate pe cerul albastru înghețat. Într-o după-masă, chiar pe vârful unui munte, văzusem un vultur auriu și i-am pomenit lui Borges de el, sperând să-l provoc la un expozeu pe vreo temă alta decât politica.

— Ador vulturii aurii, a zis el. Dar trebuie să fii foarte atent, pentru că de multe ori e Zeus, care ia forma unui prădător magnific. Adu-ți aminte că s-a transformat chiar în acel vultur ca să-l răpească pe bietul Ganimede, fiul lui Tros. Homer îi spunea „cel mai frumos băiat din Grecia“. N-a fost prea fericită povestea lui. Apropo de asta, fiule, unde suntem? Nu văd nimic!

— Urcăm în masivul Cairngorm, i-am spus. Deocamdată, suntem la poale. Grozavi munți. Mă-ndrept către Aviemore. E-o zonă sălbatică.

— Ah, sălbăticia! Povestește-mi!

Am făcut și eu ce m-am priceput:

— Văd câmpuri presărate cu stânci, coline cafenii și vineții de-o parte și de alta, vârfuri înzăpezite-n depărtare. O linie a orizontului ca dinții de fierăstrău. Păduri întinse de pin caledonian în zonele mai joase, rămășițele a ce-a fost odată o imensă pădure de pin – cel puțin, așa pretinde ghidul meu de călătorie. Cea mai mare parte a regiunii se-nalță parcă deasupra nivelului pinilor.

— Știi, a zis Borges, eu am locuit în Elveția pe când eram băiat și încă nu-mi pierdusem vederea. Nu mă dau în vânt după munți, de felul meu. Sunt un orașean și ca instinct, și ca obiceiuri. Dar îmi plac lichenii care se agață de stânci la înălțimile mari. Mă plimbam pe colinele din jurul Genevei și-i observam. Alge, mușchi, fierea-pământului, chiar și fungi. Îi știi, fungii – dumneata le-ai spune ciuperci. Îmi plac pentru că se fac în atât de multe culori. Și pălăriile lor spongioase întotdeauna mi se par – cum să le spun? – sexuale.

Nu orice obiect care-i mai mult lung decât lat se poate numi simbol falic, aș fi vrut să-i răspund, dar mi-am ținut gura.

— Tatăl meu, trebuie să-ți spun asta, era și el orb sau aproape orb, a continuat Borges. Lipsa lui de vedere a devenit o ușă care se deschidea către întuneric. Imaginează-ți cum eram eu pe-atunci, un băiat al cărui tată nu-l putea vedea practic deloc. Am călătorit la Geneva în 1914, în căutarea unui tratament pentru vederea lui. Ca-ntotdeauna, intuiția s-a dovedit a nu fi punctul său forte. N-a prevăzut războiul, atât de orb era și față de realitățile politice. Și-uite așa m-am transformat într-un adolescent elvețian! Ce școală am făcut la viața mea, în Elveția am făcut-o. Și trebuie că eram un băiat timid și ciudat. Era și-o fată acolo, Emilie.

— Întotdeauna-i și-o fată, am comentat.

Borges și-a îngăduit să alunece într-o reverie, gândindu-se la Emilie.

— Era frumoasă, atât de frumoasă. Ca o vază de porțelan. O divinizam. Ne-am sărutat pe malul lacului într-o seară – singurul eveniment aparte din al doilea deceniu al meu de viață.

— V-a fost și prima iubită?

— Nu mă-ntrista, Giuseppe. Eram nevinovat pe-atunci. La fel și Emilie. Gura-i un loc atât de intim când vine vorba de sărutat. Și ce activitate stranie, deși minunată. Nu crezi? Fă-ți un obicei din asta. E singurul sfat pe care ți-l dau.

— Și mie-mi place sărutatul, i-am spus, amintindu-mi de sărutul cast, indescifrabil, pe care mi-l dăduse Bella pe frunte în seara în care băuserăm prima noastră cafea împreună, la ea-n cameră. Involuntar, am ridicat degetele și mi-am pipăit locul cu pricina.

Să-i dau telefon, m-am gândit. Să găsesc neapărat o cabină telefonică.

Un timp, destul de mult, am mers în tăcere, cu tovarășul meu de drum pierdut în reveriile lui, alternând zâmbetele cu grimasele. Nu era-n stare să ascundă nimic, niciodată, și nici măcar nu încerca, mai cu seamă tristețea și fericirea care se succedau înăuntrul său și care i se înfățișau inevitabil pe chip. Oare și chipul meu era la fel, un debușeu al efluviilor de sentimente din mine? Borges cel orb, evident, nu mi-ar fi putut spune.

M-am întrebat cu voce tare dacă se culcase cu acea Emilie, poate gândindu-mă la situația mea mai mult decât la cea prin care trecuse el, deși nu mi-am dat seama de impertinența din curiozitatea mea.

— Împreunare sexuală, zici? Dar ce-ntrebare, dragul meu confrate mai tânăr! Foarte rar mi se-ntâmplă să-mpartășesc asemenea intimități, dar dumneata și eu am devenit suflete-pereche. Frați întru cuvânt! N-am să-ți ascund adevărul. Tatăl meu, un bărbat la fel de timid ca și mine, m-a chemat la el în birou, la Geneva, în ziua-n care am împlinit nouăsprezece ani. Era-n august și tocmai ce terminasem cu școala. Mi se deschidea în față lumea întreagă. Tatăl meu a zis: „Georgie, stai jos“, cu o voce gravă, care m-a și înfricoșat. M-am așezat pe scaunul din fața mesei lui de lucru, temându-mă de ce putea fi mai rău. Și, într-adevăr, asta a și urmat. Ce putea fi mai rău!

— Adică...?

— M-a întrebat: „Georgie, te-ai culcat cu vreo femeie pân-acum?“ Auzi dumneata, propriul meu tată!

— Și...? Vă culcaserăți?

— I-am dezvăluit adevărul, că eram încă virgin. A oftat și mi-a spus că asta-și imaginase și el. Iar acum trebuia să urmez instrucțiunile lui. Dintr-un sertar al biroului, a scos un cartonaș pe care era scrisă o adresă: „Place du Bourg- de-Four 23, apartamentul C“. Nici până-n ziua de azi n-am uitat scena umilinței mele desăvârșite. Se făcuseră aranjamentele necesare cu o prostituată, iar tatăl meu mă trimitea la ea cu acea rușinoasă îndatorire.

— V-a trimis la un bordel?

— Așa se obișnuia-n Argentina. Un tată avea datoria, *responsabilitatea*, să facă-n așa fel încât fiul lui să ajungă la vârsta maturității având și experiența cărnii. Și nu era un obicei rău, fiindcă specia omenească trebuie să procreeze. În cazul meu însă a urmat un ditamai ghinionul. Nu eram pregătit pentru așa ceva. Femeia nu avea nici treizeci de ani, dar mie mi s-a părut foarte bătrână, aproape o hoască, și-avea un păr lung, negru și cârlionțat, care m-a oripilat. Mi-a tras bretelele, pe urmă pantalonii. S-a pus pe lucru cu buzele, în maniera tipică. Eu am rămas în picioare, șocat. Țasta-i singurul cuvânt potrivit – eram *șocat*. M-am trântit pe spate-n pat și mă tem că s-a străduit până la epuizare. Dar n-a putut obține erecția. Nimic nu m-a excitat.

— Erați impotent?

— Îmi displace termenul.

— Scuzați...

Am condus mai departe, o vreme, fără să vorbească nici unul dintre noi, gândurile mele descriind volute prin zone sumbre. Oare și eu aveam să mă dovedesc impotent, când mi s-ar fi oferit ocazia? Să fi fost, poate, genul de bărbat care se vede obligat să-și trăiască viața separat de ceilalți?

— A fost umilitor, a continuat Borges, în prelungirea unei conversații duse înlăuntrul său până atunci. A fost pusă-n temă și mama mea cu toată povestea. Și-acum știe totul despre mine. Ceea ce face ca viața să fie cu mult mai dificilă.

— Mai este încă-n viață mama dumneavoastră, nu?

— *Doña* Leonor? Ea e ca soarele și luna la un loc. Sunt oare în viață soarele și luna?

— Sunt manifestări ale naturii.

— *Manifestări ale naturii!* Exact asta e și mama mea. Și niciodată n-a fost pe placul ei nici una dintre femeile pe care le-am iubit. Pe Norah mi-a detestat-o pentru că strămoșii ei nu se puteau măsura cu-ai mei.

— Și pe soție?

— Soția mea... nu mai îmi este soție, propriu-zis. Iubesc o altă femeie. Pot să-ți mărturisesc secretul meu cel mai profund? O iubesc pe Maria Kodama. Ea e japoneză, pe jumătate – jumătatea mea preferată, dacă pot spune așa. Era o copiliță când am cunoscut-o. Dar ce copiliță strălucită! După nici un deceniu, mi-a devenit studentă la universitate. Biata de ea, nu mai făcea față, la cât avea de lucru. Când a venit la mine s-o ajut, am invitat-o în apartamentul în care locuiam ca să ne continuăm discuția și, la scurt timp, iubirea noastră – de la o simplă scânteie, te-asigur, câteva frânturi drăgăstoase de conversație – s-a transformat într-o vâlvătaie. Nu exagerez, o vâlvătaie!

— Dar sunteți mult mai în vârstă...

— Am cu aproape patru decenii mai mult decât ea, dar cine mai stă să calculeze? Vârsta nu-nseamnă mai-nimic dacă și când e vorba de iubire.

Nu reușeam să-mi imaginez cum se putea ca un bărbat care se apropia sau chiar trecuse de șaptezeci de ani să se îndrăgostească de-o femeie de douăzeci și ceva. Oare ea nu se simțea fiica sau nepoata lui mai degrabă decât iubita lui?

— Sufletul e veșnic, a zis Borges. Iar timpul nu-și are locul în existența lui cea mai profundă. Mă-ntreb dacă ești de acord. Zici *da*, însă chiar ești de acord?

— De ce-mi tot puneți întrebările acestea? Eu habar n-am de nimic. De-acum știți asta. Poate c-am citit câteva cărți. Și prost nu sunt. Dar ce știu eu despre orișice? Uneori, stau în biserica de la St. Andrews și las tăcerea să mă-nvețe. Acesta-i Dumnezeu pentru mine. Uneori, îi simt spiritul cum se mișcă în timp ce alerg pe plajă. Dar am impresia că învăț foarte puține lucruri, ceea ce mă-ngrijorează. Nu vreau să fiu genul de om care nu face decât să râcăie puțin suprafața, care nu-și pătrunde în profunzime nici propriul suflet.

— A, sufletul dumitale! Îmi place cuvântul ăsta.

Gândurile mi s-au îndreptat către Alastair, care tăiasе cuvântul *suflet* dintr-un poem de-al meu, spunându-mi să nu-l mai folosesc niciodată. „Există eul“, așa zisese. „Dar nu și sufletul. E-un concept demodat.“

Borges, prin urmare, îl contrazicea pe Alastair în privința sufletului.

— Atât de mulți din generația dumitale, mi-a spus, refuză până și să folosească acest cuvânt. Eu celebrez sufletul. Îi cânt existența eternă în momentul prezent! Și-a făcut o pauză, iar apoi a trecut la un alt subiect: Nu uita că ești cel care vede și pentru mine, acum. Ia spune-mi, ce se deschide înaintea ochilor noștri? Pentru mine, nu sunt decât niște dungi oblice de galben și alb.

Un nagăț a trecut în zbor de-a curmezișul drumului, așa că i-am pomenit de el.

— Vezi? Știi mai multe lucruri decât ți se pare că știi, m-a încurajat Borges. Și-ți mulțumesc pentru asta!

După vreo doi kilometri, mintea lui era tot la nagățul de mai devreme.

— Nagățul e-un soi de fluierar. Și-unul, și-altul au glasuri țipătoare și zboară după traiectorii neregulate.

Ca de fiecare dată, cunoștințele lui Borges despre natură m-au surprins, mai ales fiindcă erau ale unui om profund stăpânit de lipsa vederii. În scurta mea ședere în Scoția, nu prinsesem decât o spoială de culoare locală, învățând să disting un nagăț de-o cioară. Știam să fac deosebirea dintre niște păsări evident marine și șoimi. Știam că vererile roșcate pe care le vedeam repezindu-se de colo-colo printre tufișuri nu erau la fel cu vererile cenușii pe care le văzusem în copilărie. Dar mă și întrebam ce însemnau toate acestea. Conexiunile dintre cuvinte și lucruri contau, bineînțeles, dar exista o relație ocultă aici, și simțeam nevoia să învăț hocus-pocusul cerut pentru a face respectivele conexiuni.

Tot urcând noi acele coline, începusem să simt atracția cerului, iar văile pline de vegetație, care păreau să se rostogolească în toate direcțiile, și vârfurile ascuțite din depărtări aveau darul să mă miște. Acum aș fi vrut, mai mult ca niciodată, să scriu despre asta, să găsesc în limbaj echivalențele a ceea ce mă înconjură, în locurile acelea și întotdeauna.

O cabină telefonică roșie, stingheră, de pe marginea drumului, mi-a sărit în ochi. Cine dădea telefoane de-acolo, din creierii munților Cairngorm? Era o apariție providențială, așa că am tras brusc pe stânga.

Borges a tresărit, ca și cum s-ar fi întâmplat cine știe ce rău, și i-am explicat că trebuia să dau telefonul acela odată. Nu dura mult, doar câteva momente. A părut dezamăgit peste măsură, de parcă i-aș fi întrerupt călătoria fără vreun motiv solid, și s-a lăsat pe spate, închizându-și ochii.

După ce am format numărul, a urmat un semnal acustic, apoi un bâzâit ca de mers în gol. Am încercat s-o apelez pe centralistă, care m-a întrebat la ce număr voiam să sun, dar și convorbirea cu ea s-a întrerupt, lăsându-mă cu același bâzâit anonim. Iarăși am format numărul de la Hamilton Hall, și, spre marea mea ușurare, mi-a răspuns o voce de fată (chiar dacă nu auzisem, propriu-zis, c-ar fi sunat la celălalt capăt al firului):

— Hamilton, etajul întâi. Cu ce vă pot ajuta? Am rugat-o să bată la ușa Bellei. O să-ncerc, mi-a răspuns, câtuși de puțin entuziasmată.

S-a întors după câteva minute, cu vestea că nu răspundea nimeni la ușă. Dacă așa era, de ce lipsise atât de mult? Poate că Bella îi deschisese, dar își rugase colega de cămin să spună că lipsește?

Când m-am urcat iar în mașină, am oftat profund. S-a umplut bietul Morris Minor de sentimentele mele.

— Era vorba de-acea tânără?

— Da. De Bella Law.

— Trebuie să fie mai bună chiar și decât numele acesta miraculos. N-am dreptate?

— Mie mi se pare absolut minunată. Așa o inteligență rară, critică, și-o agerime... Și are un simț aparte al dreptății. Conduce o grupare antirăzboi de la St. Andrews.

— Tot ce-mi spui, în descrierea dumată, pare periculos și cu vino-ncoace.

Așa era, într-adevăr, și periculoasă, și cu vino-ncoace. În multe privințe, nu se deosebea de Alastair.

Ne-am reluat periplusul și-am ajuns pe o porțiune de drum deschis, cu vederi uimitoare și de-o parte, și de cealaltă. Am admirat peisajul parcă fără margini care se arcuia în sus, de-a lungul pantelor cenușii ale unor coline, către o înșiruire de munți, unul în spatele celui alt. Nu puteam decât să-mi imaginez culorile, când ar fi înflorit, fiecare în sezonul potrivit, grozama galbenă ca muștarul sau iarba-neagră, care de fapt e purpurie. M-am întristat gândindu-mă

la Borges și la orbirea lui, care-l făcea să treacă pe lângă atâta frumusețe fără să fie conștient de ea. Nici nu era de mirare că trăia pe deplin în sala cea mare a propriei minți.

I-am destăinuit că-mi venea greu să pun în cuvinte nimerite imaginile care-mi defilau pe dinainte, iar el a încuviințat ferm din cap.

— Aceasta și este, dragul meu, treaba pe care o avem de făcut, de fiecare dată. Să găsim un limbaj adecvat pentru ceea ce ni se dezvăluie. Mă bucur că știi asta și dumneata. Eu resimt aceeași consternare destul de des, când încerc să le atașez cuvinte sentimentelor, să evoc o imagine și s-o declar pură.

Ne-am oprit la un han de pe marginea drumului, la intrarea într-un sat a cărui denumire n-o știam, ca să mâncăm o supă condimentată și niște rulouri cu brânză. Borges mi s-a părut nefiresc de potolit în timpul mesei și-am sperat că starea de spirit îl descuraja să mai filozofeze la fel de frenetic, pentru că nu prea mai avea despre ce anume. Și totuși, de îndată ce ne-am întors la mașină, a revenit la metafizică; era întotdeauna o preocupare latentă la el, și-anume una care ieșea la suprafață ca un monstru marin – scotea capul din apele întunecate, arunca priviri prudente de jur împrejur, după care se cufunda înapoi. S-ar fi zis, m-am gândit eu, că spațiul îngust și tavanul jos al mașinii mele îi aplicau pe creștetul capului o presiune care trebuia neapărat să fie cumva eliberată.

— Oare timpul există realmente? s-a întrebat. Nu, și-a răspuns tot el, apoi l-a citat pe Schopenhauer: „Nici un om n-a trăit vreodată în trecut și nici unul nu va trăi vreodată în viitor; singur prezentul este formă pentru tot ce-nseamnă viață.” De aici, a sărit la un savant budist care ar fi spus: „Viața nu durează decât atât cât durează un gând.”

— Bine, dar *avem* un trecut, i-am obiectat, fiind cât pe-acți să dau pe dinafară de nerăbdare. Mi-l țin minte pe-al meu destul de bine.

— Ți se *pare* că-l ții minte. Apoi, după o pauză mai lungă, m-a întrebat: De ce-ai venit în Scoția? Ca să scapi de trecutul ăsta, pe care crezi că ți-l amintești așa de bine?

— Mai degrabă ca să scap de maică-mea, i-am spus. În mintea ei, nu există o viață a mea, proprie, care să n-o includă și pe ea. Când i se face ei foame, îmi spune mie să mănânc.

— Frate al meu, a zis Borges, amândoi ne confruntăm cu aceeași problemă. Eu încerc să fac abstracție de *Doña Leonor* când îți vorbesc dumitale. Fiecare moment pe care-l petrec alături de dumneata este o îndepărtare de ea, ca o excizie. N-o să fie de acord niciodată cu Maria Kodama. Din fericire, încă nu știu nimic despre această problemă a sufletului meu. A părut să rumege puțin chestiunea, după care a vrut să știe: Ce părere și-a făcut mama dumitale despre domnișoara Law?

— Abia dacă mi-am făcut și eu vreo părere despre Bella, i-am spus. Ați mers prea departe cu gândurile.

Doar gândul că mama mea s-ar fi putut afla în aceeași încăpere cu Bella și mi se părea imposibil. Erau două creaturi din sisteme planetare diferite, care n-ar fi

putut coexistea niciodată; nu în decursul vieții mele, în tot cazul.

— Bella este un obiect al dorinței dumitale, și-ai s-o cunoști. Îți garantez asta. Măcar atâta lucru poate prezice și Borges.

— Atunci sper să fiți un ghicitor cu har, i-am spus.

— Poți să mă numești Șeherezada, mi-a replicat el. Cele *O mie și una de nopți* sunt pentru mine sursa tuturor lucrurilor pe care le fac.

— Și, de fapt, cine a scris poveștile acelea?

— Eu le-am scris. Eu am scris totul.

— Asta-i o balivernă.

— Nu, e-adevărat. Pe fiecare dintre clasici l-am scris de mai multe ori. Ceea ce, bineînțeles, i-a enervat frecvent pe contemporanii mei.

Am presupus că e o glumă. Chiar și așa, a pus capăt conversației noastre de până atunci și-a urmat o tăcere unică de vreo jumătate de oră, timp în care mi-am pus întrebarea de ce nu voisem, oare, să-i spun lui Borges nimic limpede despre părerea pe care și-ar fi putut-o face mama mea despre Bella. Nu-i pomenisem nici o vorbă mamei despre ea în scrisorile trimise acasă. Dar de ce? Mă temeam să recunosc, oare, că visam și eu la împlinirea sexuală, așa cum făceau mai toți cei de vârsta mea? Vederile politice ale Bellei ar fi mirat-o sau ar fi înfuriat-o – atâta lucru știam și eu. În lumea în care trăia mama mea, o fată ca Bella precis ar fi trecut drept o străină, o ciudățenie.

La un moment dat, Borges a icnit:

— Dă-mi voie, Sancho, să-ți spun că aceste câteva zile petrecute în Highlands vor dăinui în mintea mea ca un antract minunat, o desprindere de cursul firesc al vieții.

Adică asta eram în mintea lui, un antract? Ce gând umilitor. Deși funcționa și în sensul celălalt – Borges era și el un antract discret în viața mea. Pentru că, în acele câteva zile, controla fiecare moment al ei, cât nu eram adormit – mi-o coloniza, cum ar veni. Și totuși, după scurta raită pe care o dădeam împreună prin Highlands, nu aveam să-l mai revăd niciodată. Cum l-aș mai fi putut revedea? El avea să dispară spre sud, mai întâi la Oxford, apoi să se întoarcă la el acasă, în Argentina. Probabil c-avea să și moară în scurtă vreme. În afară de scrierile lui, pe care aș fi făcut bine să le citesc, aceea era singura întâlnire posibilă între mine și el.

Am ajuns, la un moment dat, să găfăim la deal în viteza întâi a mașinii pe o porțiune abruptă de câțiva kilometri, dinainte de Aviemore. Am oprit pe marginea drumului îngust, ca să percep în toată măreția ei perspectiva munților Cairngorm și-am avut un fel de oftat mental: creastă după creastă muntoasă, fiecare despărțită de celelalte prin câte un brâu de ceață galben-vineție care o ținea pe la mijloc precum o ghirlandă, vârfurile strălucind ca niște pietre prețioase cu multiple fațete. Ravene și vâlcele, ca niște puțuri adânci în peisajul denivelat, se vedeau tot mai sumbre în depărtare. Versanții colinelor se desfătau în lumina aurie a după-amiezii care se pregătea să lase loc înserării. Am văzut, mai jos de noi, un snop de pini izolați, ca un smoc rămas nebărbierit pe obrazul

unui bărbat. Pe platoul aflat dincolo de o adâncitură pe care o făcea drumul – topăiau căprioare, adăstând în petele de lumină de culoarea bronzului – și simpla lor vedere m-a mișcat profund. Lumea era de o frumusețe indescriptibilă, și-n egală măsură stranie.

— Unde suntem? a vrut să știe Borges.

— Într-un loc de unde se văd munții Cairngorm. Suntem lângă Aviemore.

I-am descris tot ce vedeam înaintea ochilor, cu toate amănuntele de care am fost capabil, și-n timp ce-i vorbeam, urechile lui îmi sorbeau cuvintele, așa cum un om însetat ar fi sorbit apa ținută în căușul palmelor.

Dintr-odată, a bubuit un singur tunet, și ploaia s-a și revărsat. Nu strălucise până adineauri soarele?

— Dă-mi voie să mă plimb puțin pe-aici, a zis Borges. Furtuna mă cheamă la ea!

Până să apuc eu să-l rog să renunțe, el și deschisese portiera și se repezise în ploaia șfichiuitoare de-afară. L-am auzit răcnind celebrul vers din *Regele Lear*: „Suflați, turbate vânturi, să vă crape și bucle obrajilor, suflați!“⁶⁴ – în timp ce bătea cu bastonul în pământ, ca să-și croiască drumul înainte și-n sus. Când am deschis și eu portiera, ca să dau fuga după el, mașina a luat-o înapoi, cu frâna de mână scrâșnindu-i, fiindcă, la cât de abruptă era panta, n-o putea ține pe loc. Am tras o înjurătură și-am călcat frâna de picior cât am putut de adânc, reușind cu dificultate să bag în viteza întâi. Acum nu s-ar mai fi dus la vale atât de ușor, cu toate că nu aveam încredere nici în transmisie. Am tras frâna de mână de mai multe ori, fiindcă își revenea câteodată cu această manevră. Ultimul lucru care mi-ar mai fi lipsit era ca Rocinante a mea să se ducă la vale de pe acea cornișă pitorească.

Mulțumit că reușisem să stabilizez mașina, fie și pentru o vreme, m-am uitat afară, încercând să-l reperez pe Borges. Mi-a luat ceva timp să-mi dau seama că nu-l vedeam pe nicăieri. Drumul nu făcea nici un cot după care să fi dispărut. Unde naiba era? M-am trezit punându-mi, aproape serios, întrebarea dacă nu cumva vrăjitorul ăsta își trăsese pe el vreo mantie care-l făcea invizibil.

Am sărit jos din mașină și-am luat-o la fugă în susul drumului, strigându-l: *Borges! Borges!* Ecoul i-a rostogolit numele peste dealuri și văi, amplificându-l.

O siluetă mi-a apărut pe la colțul ochiului, ca o pată mai închisă la culoare, dincolo de marginea drumului. Probabil că se răsturnase acolo, cât nu mă uitasem eu! Alunecase pe-o porțiune umedă, în pantă.

— Borges! l-am strigat iar, și m-am lăsat să alunec și eu pe suprafața nesigură, păstrându-mi echilibrul cât de bine puteam pe acel pietriș, ca un schior care se înclină să ia o curbă pe zăpada proaspăt căzută.

Aterizase cu fața în jos pe o tufă de scaieți, și bastonul i se oprise la câțiva metri mai jos de el însuși. Nu mișca.

Dumnezeule mare! mi-am spus. *L-am omorât pe Borges!*

L-am întors cu fața în sus. Avea o zgârietură pe frunte care abia se vedea, și gumea ușor. Dar a deschis ochii – era viu!

— Borges, puteţi vorbi? El, clipind des, s-a holbat către soarele ivit iar dintre nori. Borges, m-auziţi?

— N-a fost, cum ar fi zis Milton, o căzătură prielnică⁶⁵, mi-a răspuns.

Am răsuflat uşurat că, până şi într-o asemenea situaţie de criză, mai era încă-n stare să-l citeze pe John Milton. Era clar că lumea lui, măcar ea, nu se prăbuşise.

— Pare-se că mi-am pierdut echilibrul, a mai zis.

— Vă puteţi ridica-n picioare?

S-a ridicat, sprijinindu-se de mine şi răsuflând greu. Am încercat să-l ajut să ajungă pe o porţiune de teren mai dreaptă.

— Mă tem că sunt ameţit. Se-nvârte cerul cu mine, mi-a spus.

— Atunci mai bine vă-ntindeţi.

— Chiar mă simt epuizat, dacă tot ai adus vorba.

L-am ajutat să se întindă pe nişte iarbă moale şi i-am pus o piatră acoperită de muşchi sub cap, în loc de pernă.

— Staţi aici, să vă odihniţi puţin, până mă duc eu să caut ajutor, am zis, deşi habar n-aveam ce ajutor şi unde l-aş fi putut găsi, de vreme ce mai aveam câţiva kilometri buni de făcut până la Aviemore.

— Suntem singuri aici, în sălbăcie, mi-a răspuns el. Aşa că dumneata lasă-mă să mor sub această ploaie blândă. Nu-i chiar atât de rău. Ciorile o să-mi ciugulească oasele de carnea de pe ele. Natura mă va lua-n primire. Voi fi absorbit.

Era melodramatic de stupid ce-mi spunea. Dar m-am abţinut să-i răspund.

Printr-un capriciu al norocului – sau poate a fost magie borgesiană la mijloc –, după numai câteva minute a trecut pe-acolo un tânăr fermier cu un Land Rover străvechi şi i-am făcut semn să oprească. Mi-a spus că era un spital sătesc la Kingussie, lângă Aviemore, şi împreună am reuşit să-l urcăm pe Borges pe ditamai bancheta din spate a maşinii lui. Eu m-am ţinut după ei până acolo, gândindu-mă la strania fragilitate a vieţilor noastre fizice şi la cât de stângaci ne agăţăm de trupurile noastre nevolnice şi trecătoare. M-am gândit şi la ce-ar fi avut Alastair de spus când ar fi aflat de căderea lui Borges în şanţul de pe marginea drumului. Oare trebuia să-mi asum vinovăţia pentru incidentul cu pricina? Fusesem eu de vină? Parcă-l şi vedeam pe Alastair uitându-se urât la mine, cu sprâncenele arcuite, şi eram deja nemulţumit.

În spital mai era doar o tânără gravidă, care trăsesse o căzătură în casă, şi acum făcea tot posibilul să nu ne bage în seamă. O asistentă, şi ea tânără, cu voce profundă şi cu părul şaten prins într-un coc, m-a luat deoparte pe coridorul din afara salonului, vrând să afle dacă Borges era tatăl meu. Iarăşi! M-am străduit să-mi reţin râsul de astă-dată, deşi aş fi putut să-i spun că da, chiar *era* tatăl meu şi voiam să-l omor. Patricid! În schimb, i-am răspuns că era un scriitor celebru din Argentina, directorul Bibliotecii Naţionale, după care, mi-am dat seama că o

asemenea informație, pentru ea, nu însemna nimic și m-am oprit în mijlocul frazei.

— Mare noroc pe dumnealui, a zis femeia. S-a lovit la cap, și e-un om bătrân. Îl ținem aici peste noapte. Durează douăzeci și patru de ore ca să ne dăm seama dacă are vreo comoție, deși nu cred. O mică lovitură, nimic mai mult. Nu vă faceți griji.

Să nu-mi fac griji – chiar așa. Mi-am găsit loc de dormit într-o pensiune din apropiere, năucit cum eram de un soi de mahmureală de la toată revărsarea de adrenalină din acea zi. Savurându-mi solitudinea, m-am trântit pe patul dublu mare, bucuros că aveam timp și spațiu numai pentru mine. O cameră întreagă de liniște! Dar, când am închis ochii și-am încercat să ațipesc, n-am putut, căci vedeam doar imagini cu trupul inert al lui Borges zăcând peste pietrișul umed și-am auzit iar și iar o voce care se reverbera peste dealuri și părea să mă acuze tocmai pe mine: *Borges! Borges!*

Dar dacă avea, într-adevăr, o comoție? Ce urmări ar fi putut avea? Dureri de cap, sau amețeli? Dificultăți de vorbire? Principala calitate a lui Borges, de bună seamă, era capacitatea de a vorbi. Un Borges laconic n-ar mai fi fost el însuși.

Tremurând tot, mi-am adus aminte de cea mai recentă scrisoare pe care o primisem de la Billy și-am pescuit-o de pe fundul rucsacului. Era scrisă pe o hârtie albastră, subțire și fășuitoare, cu o cerneală care probabil că se întinsese pe ea de la transpirația mâinii autorului, făcând ilizibile unele pasaje. Totuși, am citit ce se putea și-am rămas uimit:

„Fiecare zi e o ruletă rusească – rotim butoiașul pistolului. Eu am fost norocos până azi. Numai locașuri goale. Cum e, dacă nu-i porcească, o asemenea baftă?

Tipii care patrulează cad unul câte unul, ca niște lumânările. Am fost într-un sat de lângă DMZ săptămâna trecută, pasămite pentru niște «activitate de spionaj». Nu sună șmecher așa ceva?

Oricum, prietenul meu Nicky Boose (pe-aici i se spune Bozo) e doctor, mai degrabă un fel de infirmier, și i-am făcut o vizită; dacă spun c-a fost un coșmar de căcat, sunt prea blând cu visele rele. Eram acolo, în cort la el, și-am văzut cum un doctor și-a vârât capul cu totul în măruntaiele unui cadavru. Și l-a scos de acolo cu o mutră de ziceai că uite-acum borăște. Cereți să vină Medivacul, a zis. Așa c-am cerut noi, ceilalți, un elicopter prin radio.

Așteptați voi, mă gândeam, să vină așa ceva. Probabil că piloții erau deja morți și ei.

Am văzut doi de la Beretele Verzi întinși pe niște mese, plini de sânge, și unul zbiera în gura mare după mă-sa, lângă mai mulți dintr-o miliție locală, ARVN⁶⁶ îi zice, niște nenorociți de vietnamezi de doi bani, care pretind că ne ajută, în schimb ne plantează bombe artizanale în corturi. Sunt convins că așa fac. Sunt mai răi decât dușmanii.

Eu n-am văzut nici un cadavru până să vin aici, dacă nu-l pui la socoteală pe

căminele meu cel bătrân, Kisser. Aici, până și cei vii sunt morți. Ne mișcăm de colo-colo ca niște cadavre, așteptând să ni se pună plăcuțele de identificare la degetele picioarelor goale sau, eventual, un sicriu comod, căptușit, în care să fie liniște (dacă suntem norocoși). Sau, dacă nu, să putrezim în junglă.

Nu-mi propun să te trag după mine aici, *amigo*. Poți să mori într-o mulțime de feluri și de locuri. Să te calce o mașină, când traversezi strada. Să te facă terci o scârbă de autobuz. Poc! și gata, ești o amintire. Sau, și mai rău: ești o amintire pierdută.

Prin urmare, care-i morala, dacă există vreuna? Trageți-o cât puteți. E singura înțelepciune pe care o poate căpăta oricine din căcatul ăsta de-aici. Trage-ți-o de câte ori poți. Mai fă și alții ca noi. Fute-te, și iar fute-te, și mai fute-te după aia încă o dată. Fute-te până-i sună apa în cap lumii întregi. Țasta-i scopul meu acum, viitorul pe care-l visez. Păzea, fetelor! Billy se-ntoarce acasă!“

Doamne, ce mi-a plăcut scrisoarea lui, și ciudățeniile de școala vieții din ea, și argoul milităresc, și tonul impertinent! Billy avea un „dar al turuielii“ – așa zicea mama mea despre el, de când îl cunoscuse. Ei bine, acolo, în scrisoare, mai făcuse un pas înainte, vârând câteva paragrafe pe care nu le-aș mai fi putut uita.

M-am întors la spital în acea seară, după cină, cu un pachet de biscuiți glazurați cu ciocolată pe care Borges i-a devorat, nu altceva, deși am văzut, după tava goală de la picioarele patului său, că fusese deja hrănit de personal. Am fost ușurat că-și revenise, că redevenise bătrânul incorigibil cu care mă obișnuisem. Am stat de vorbă fericiți, cu glas tare, făcând să răsunе salonul, al cărui unic ocupant era de-acum chiar el, Borges.

— Poți să dormi aici, Giuseppe, mi-a spus, ducând un deget la pansamentul minuscul de pe capul său, care-i acoperea o leziune invizibilă – de fapt, o zgârietură, și-atât. Asistenta-mi spune că nu mai sunt alți pacienți. Numai Borges.

— Mulțumesc, dar mi-am găsit o cămăruță numai bună, la doi pași de-aici.

— Ei, atunci, o să-mi lipsești.

Mi s-a părut că exact asta simțea și mi-am dat seama că și el, curios lucru, avea să-mi lipsească mie. În doar câteva zile, Borges devenise pentru mine mai mult decât o simplă îndatorire plicticoasă pe care mi-o pusese în cârcă Alastair. Între noi, începuse, cum-necum, să se formeze o conexiune.

Tot așa m-am simțit ușurat văzând că Borges *nu* își pierduse darul vorbirii. Asta cu siguranță. Mi-a spus:

— Când m-am trezit, adineauri, am crezut că sunt iar la spitalul din Buenos Aires. Când eram încă tânăr – n-aveam nici patruzeci de ani – și la scurt timp după moartea tatălui meu, m-am izbit cu capul de marginea unei ferestre. Și ce colț ascuțit avea! Începuse deja să mă lase vederea. Și-am căzut la podea, sângerând rău de tot. Am rămas acolo, trăgând să mor, într-o băltoacă de mine însumi! În acea stare cumplită m-a găsit mama mea și-a trezit până și morții – sper că-ți imaginezi destul de bine cum vine asta – din cimitirul Santa Maria de la

Concepţion. Săptămâni întregi am zăcut în acel salon de spital, cu septicemie. Am fost la un pas de moarte, pot să te-asigur, la cel mult un pas! Mi s-a schimbat viaţa pentru totdeauna.

— Serios? Cum vi s-a schimbat viaţa? l-am întrebat.

— Îmi pui cea mai simplă întrebare, dragul meu băiat, ceea ce este un dar socratic. Şi totuşi, e-atât de greu de răspuns la ea. Pentru mine, a fost drumul Damascului. Am avut o viziune în care-mi apărea Dumnezeu – deşi poate că era doar o înlănţuire de imagini, pe care le-am luat drept o divinitate compozită. În tot cazul, am fost înălţat în al treilea cer. Aşa i-a spus apostolul Pavel, auzind corul celor o mie de înger. Am auzit şi eu această cântare, şi mi-am văzut prietenii şi duşmanii în public, deşi cu aripile strânse. Raiul era, sau poate Iadul – nu ştiu sigur care dintre ele.

— Oamenii ajunşi în pragul morţii au adesea viziuni ale vieţii de apoi, am răspuns. Văd un soi de luminozitate la orizont, ca în amurg, după ce soarele a coborât în spatele colinelor vineţii sau mai jos de linia mării.

— Chiar că-mi spui lucruri minunate, a zis Borges.

Eram conştient că exagera, nu-i spusese nimic ieşit din comun. Jasper, de pildă, ar fi răs de clişeele pe care eram în stare să le debitez!

— După accidentul acela din 1938, am început să scriu povestiri – pe cele bune. Incredibile vremuri au fost. Nu mă puteam opri din scris. Îmi vorbeau îngerii, iar eu scriam după dictarea lor, în ciuda voinţei mele, fără vreun act conştient din partea mea. Cam un deceniu am tot zburat cu acest covor fermecat. Numai că anii mei buni mă tem că au fost mai puţini decât mi-aş fi dorit eu.

— De ce nu-aţi mai avea încă înainte ani buni?

Borges a întins însă o mână după mâna mea, iar eu, ca să-mi arăt înţelegerea faţă de el, i-am luat acea mână.

— Ştii, mi-a spus, ţin minte că m-am trezit în acel spital, după câteva zile de letargie, şi le-am văzut pe călugăriţe, cu bonetele lor, zâmbindu-mi şi încercând să mă readucă în simţiri. Se întrebau dacă nu-mi pierdusem, cumva, minţile. Nu era ceva neobişnuit, mi-au spus, în cazul cuiva care se lovea la cap atât de violent, să uite lucruri. Dar eu nu-mi pierdusem din capacităţile de aducere-aminte, dimpotrivă –Doamne, Dumnezeule! – mi se înmulţiseră. Zău că era îngrozitor! Zăceam acolo şi-mi aminteam ce modele şi desene aveau podelele din fiecare încăpere a casei mele din Palermo. Sau prosoapele de la spălătorie, cu ţesăturile lor complicate şi culorile lor. Fiecare pahar din bufetul nostru, cu forma şi dimensiunile lui precise. Parcă vedeam în faţa ochilor o cupă de cristal cu tăieturi în relief şi cuţitul de argint încovoiat din sertar, fiecare lingură şi furculiţă, unele dintre ele rămase de la o nuntă din secolul al XIX-lea. Puteam să văd cu precizie figurile tuturor celor pe care-i întâlneam vreodată şi toate frunzele de pe toţi copacii prin dreptul cărora trecusem. Toate amănuntele-astea mă copleşeau, mă făceau crâncen de nefericit.

— Cumplită memorie, am zis. Înfricoşătoare. Ar fi bună de-o povestire.

— A și fost. *Funes sau omul cu memoria perfectă*, în care-mi imaginam cum ar fi să trăiești fără darul de-a putea să uiți. Funes era nefericit, vezi dumneata, îl trântise calul și paralizase. Cum stătea el acolo, cum zăcea-n camera lui, a descoperit că nu mai putea uita nimic. Absolut nimic! Și-a devenit observatorul însingurat și lucid al acestei lumi insuportabil de precise. Nu putea nici să doarmă, bietul de el, pentru că somnul îți pretinde să ștergi experiența zilnică, să-ți întorci spatele. Până la urmă, nu mai putea gândi, tot ce făcea era să-și amintească. Să gândești, sunt sigur că știi, înseamnă să dai la o parte diferențele, să generalizezi, să construiești abstracțiuni. În esență, e vorba să selectezi.

— Și n-ați uitat niciodată nimic, am zis.

— Nu spune asta! De ce mă chinuiești?

— Toate bune? s-a interesat asistenta, băgând capul pe ușă.

Borges i-a strigat:

— Ba nu-s deloc bune! Sancho, aici de față, mă acuză de-o memorie fără fund! Crede că nu sunt în stare să fac diferența între obiectele mentale! Ar vrea să mă-nchidă într-o lume vertiginoasă, în care fiecare pietricică are numele ei, diferit de ale tuturor celorlalte pietricele. E ca John Locke⁶⁷, el a-ncercat să-și imagineze o limbă atotcuprinzătoare, în care orice cuvânt are un referent, și numai unul. Vă puteți imagina o asemenea limbă? Ce bibliotecă ar putea cuprinde infinit de multe volume, cu toate formele posibile de exprimare?

Asistenta s-a uitat la Borges, apoi la mine:

— L-ați acuzat pe domnul de toate astea?

— Era, mai mult sau mai puțin, o glumă, i-am spus.

— Mi-am închipuit odată, a zis Borges, o hartă absolută a Argentinei. Conținea fiecare umbră cât de mică din orice peisaj, fiecare piatră, tufiș sau fir de apă care fremăta și se rostogolea. O hartă care nu lăsa nimic neevidențiat! Fiecare centimetru al fiecărui râu era marcat corespunzător pe harta cu pricina. Orașul Buenos Aires nu era doar o rețea de străzi și alei întretăiate, cu parcuri, piețe și grădini ascunse; dimpotrivă, fiecare centimetru pătrat al fiecărei străzi își găsea reprezentarea corespunzătoare pe hartă. Era ca o fotografie care ar fi avut o asemenea rezoluție, încât nici un detaliu nu mai dispărea. Nu lipsea nici măcar o frunză de pe nici o creangă de copac. Nici n-aș putea descrie uimirea care se instalase pe chipul asistentei în timp ce-l asculta pe Borges, care a continuat: Problema era că harta, dac-o întindeai, se făcea de dimensiunile țării întregi. Era oglinda perfectă a realității geografice. Nu era bună de nimic.

— Mă tem că nu vă simțiți bine, a comentat sora medicală.

— Ba, dimpotrivă, niciodată nu m-am simțit mai bine! a contrazis-o Borges. Aproape c-am uitat de mașinațiunile infame ale lui Oliverio Gironde. Țin minte câteva dintre multele dovezi de dispreț pe care mi le-a servit Norah Lange de-a lungul deceniilor. Insulte multe și mici ale mamei mele s-au contopit într-o singură și mare ofensă, pe care am vârat-o într-un sertar și-am încuiat-o acolo. Pot să merg înainte, dar numai fiindcă am lăsat în urmă o mulțime de lucruri și le-am uitat cu bună știință. Povara trecutului devine mai ușoară, odată cu

amnezia care-mi însoțește viața. Parcurg prezentul nestingherit.

— Sigur sunteți bine, domnule? m-a întrebat asistenta pe mine.

— Da, sigur, i-am răspuns, sorbind dintr-un pahar cu apă de pe tava de lângă patul lui Borges.

— Pot să vă vorbesc puțin? mi-a șoptit ea.

Am urmat-o pe coridor, unde Borges nu ne-auzea.

— Prietenul dumneavoastră pare foarte confuz, mi-a spus.

— Ăsta-i felul lui de-a vorbi.

— Nu pare să știe ce i s-a întâmplat, nici măcar unde se află.

I-am dat asigurări că știa prea bine și unde se afla, și ce i se ntâmplase. Urma să vin să-l iau de dimineață. Dacă doctorul nu găsea dovezi ale vreunei comoții, care să fi presupus vreo supraveghere medicală suplimentară, aveam de gând să ne continuăm călătoria spre nord, apoi să ne întoarcem la St. Andrews, după alte câteva zile.

— Eu cred c-ar trebui să-i fie anunțată familia despre problemele lui, a zis ea.

— A, sunt convins că familia lui știe cu ce se confruntă, i-am spus.

64. *Regele Lear* (actul III, scena II), în românește de Mihnea Gheorghiu, din volumul W. Shakespeare, *Opere complete*, VII, Editura Univers, București, 1988, p. 155.

65. E vorba de căderea omului din Rai, despre care discută poetul John Milton (1608–1674) în poemul epic *Paradise Lost* (*Paradisul pierdut*, 1664). Milton era nevăzător, ca și Borges.

66. Prescurtare de la Armata Republicii Vietnam, denumirea forțelor terestre ale Vietnamului de Sud, înființate în 1955.

67. John Locke (1632–1704), medic și filozof iluminist englez.

De dimineață am cunoscut-o pe doctorița Brodie, o femeie de patruzeci și ceva de ani, blondă, cu trăsături ascuțite.

— Bătrânul dumitale a tras o căzătură serioasă! mi-a zis. Ar putea să aibă o comoție, deși nu se știe niciodată. Nu știu ce să spun. Pare confuz, în tot cazul.

— Părea lucid ieri, i-am răspuns. Și are o poftă de mâncare... Putem să mergem mai departe?

— În ce sens?

— Planul era să facem o vizită la Inverness, poate și-n insulele Orkney, și pe urmă să ne-ntoarcem la St. Andrews.

Atunci ea s-a uitat în fișa medicală a lui Borges.

— Nu mai e foarte tânăr, a zis.

— Nu mai e, i-am răspuns. Dar e plin de vigoare, pentru vârsta lui. Și de voință, așa că nu cred să putem schimba traseul așa, pe nepusă-masă. Am eu grijă de el.

Doctorița Brodie m-a studiat cu atenție, ca și cum ar fi vrut să-mi evalueze calitățile de protector.

— Ar putea s-apară dureri de cap. Mă aștept ca starea de confuzie să persiste.

— M-am învățat cu starea lui de confuzie.

Ne-am dus amândoi în salon, unde l-am găsit pe Borges mâncând un sandwich cu șuncă de pe o tavă pe care mai avea o cană de ceai. Arăta incomparabil mai bine decât cu o seară înainte. Renunțase la halatul de spital și-și pusese la loc propriul costum și cravata.

I-am explicat că doctorița Brodie ne dădea voie să plecăm.

— Brodie...?

— Exact așa, domnule, a zis femeia.

— Din Aberdeen?

— Bunicul meu era din Aberdeen.

— Și-a fost misionar în Africa, iar apoi în Brazilia?

— Da, dar... cum de știți așa ceva? Bunicul meu nu era o persoană cunoscută. Nici măcar nu a fost bunicul acela. Cred că străbunicul, mai degrabă.

Vrăjitorul își făcea numărul din nou, iar eu m-am așezat comod, ca să-l văd jucându-și rolul.

— A lăsat în urmă o relatare prescurtată a propriilor călătorii, a zis Borges.

— Vorbiți serios?

— N-aș inventa nimic, niciodată. Decât dacă, bineînțeles, lumea nu ne pune la dispoziție suficient material. Avem nevoie de realitate, după cum probabil știți,

dacă ești medic. E vorba de cărbunii pe care-i punem în arzător și-i aprindem. Într-o zi, eram într-o bibliotecă de la Buenos Aires, și-am găsit ceva scris de străbunicul dumitale, într-un volum cu cele *O mie și una de nopți*. Era ceva pus bine acolo, între pagini. Ai citit *O mie și una de nopți*?

O dată-n plus *Nopțile Șeherezadei*.

— Eu nu citesc prea mult, i-a răspuns ea. E-o chestiune minoră. În meseria mea, nu prea ai timp.

Dar Borges a scuturat din cap:

— Cine n-a apucat să citească *O mie și una de nopți* este o... persoană inocentă, și asta-i periculos.

Doctorița Brodie ne-a făcut rapid externarea după această rafală, întinzându-mi niște așa-numite „pastile de durere“ pentru Borges și avertizându-mă că erau puternice și nu trebuiau folosite decât dacă avea nevoie de ele cu adevărat. Când am întrebat-o ce voia să spună cu asta, ea mi-a spus, privindu-mă conspirativ:

— O să las asta la aprecierea dumitale.

După ce ne-am urcat în mașină, l-am întrebat pe Borges cum era posibilă o asemenea coincidență – ca el să fi citit realmente ceva scris de străbunicul doctoriței Brodie. Nu cumva era născocirea lui tot ce-i spusese?

— Povestea a două vise este o coincidență, precum caii sau leii de pe cer, care sunt, de fapt, doi nori cu forme aparte, a zis el. Visul ei a coincis cu visul meu. Acum însă visul *dumitale*, care e totuna cu ceea ce numești viață, are trăsături care, iată, care coincid cu visul meu. Asta-i coincidența mai surprinzătoare. Două vieți care se desfășoară în zone diferite, în corpuri diferite. Eu am făcut umbră acestei planete cu câteva decenii mai mult, înainte să vii dumneata pe lume. Nu-i foarte mult, în marea organizare a lucrurilor. Măntreb: cine va veni după noi, care să urmeze aceleași traiectorii?

În timp ce șofam, gândurile îmi zburau la viețile noastre paralele – a lui și-a mea. Mașina mea și iapa lui Don Quijote, ascendența mea italienească și copilăria lui din Palermo – nu cel „adevărat“, ci proiecția lui îndepărtată, cea din Argentina. M-am gândit la mama lui poruncitoare, și-n umbra ei și la a mea. Sora lui și sora mea. Tații noștri suav de pasivi și predictibili. Frustrările noastre erotice, visând la câte o parteneră strălucită, dar îndrăzneță, care să aibă, eventual, și-un pic de roșu în nuanța părului. Sau poate niște pantofi roșii? Mai erau apoi aspirațiile mele literare – atât de flagrant nerealizate –, o mână de poeme, nici unul desăvârșit sau așa cum l-aș fi vrut eu. Nesfârșitele jurnale pe care le țineam și care nu erau decât cel mult niște mâzgălituri pe marginea vieții mele. Capitolele mele în ciornă despre George Mackay Brown... Te pomenești, mi-a trecut prin minte și m-a cutremurat, că-ntr-o bună zi o să-mi pierd și eu vederea!

Toate astea erau peste puterea mea de înțelegere.

— Ai dat de Beatrice? m-a întrebat Borges.

— De Bella? I-am lăsat un mesaj.
— Deci o să știe că-ți pasă.
— Nu și dacă nu se găsește nimeni care să-i transmită mesajul.
— Femeile nu sunt atât de crude ca bărbații. Dar am observat un lucru: că rar se-ntâmplă ca femeilor să le pese de frumusețea trupezască la bărbați, așa cum le pasă bărbaților la ele. Femeile se mărită cu câte un suflet, nu c-un trup. Atâta doar că, de multe ori, percep greșit acel suflet. Văd profunzime acolo unde, în realitate, nu-i decât un șanț prea puțin adânc – și, bineînțeles, nu s-a putut abține să nu se mai lanseze într-o tiradă împotriva lui Oliverio Gironde, pe care l-a numit „un mârțog la mân-a doua“.

— Spuneți-mi ceva despre ce-a scris Gironde, i-am cerut, neștiind chiar nimic despre opera lui. Printr-o ciudată întorsătură, mi-a trecut prin minte că era plină lumea de scriitori și mai rămânea foarte puțin loc pentru Borges sau pentru mine.

— Avatarul ultraismului, a zis, unul dintre curentele frauduloase din literatura argentiniană. Atâtea excese! Odată, a comparat mâna unei femei cu un struț mort. Dar *văzuse* el vreodată cum arată un struț mort? Eu măcar am fost la grădina zoologică. Nimic nu-i mai rău decât mirosul de pișat de struț. Ai simțit vreodată așa ceva?

— Nu.

— Când mai treci prin vreun oraș mare, du-te la grădina zoologică de-acolo. Mereu e câte una, și mereu e câte-un struț în ea. Și unde e struțul, e și pișat de struț.

Am ajuns, în huruit de motor, și pe drumul îngust de la intrarea în Inverness, presupusa destinație a călătoriei noastre, unde Borges, cel puțin, avea să-l întâlnească pe domnul acela, Singleton, și să-l provoace la o discuție despre pasiunea lor comună, ghicitorile anglo-saxone. Încă nu-i pomenisem de speranța mea cu totul aparte de a-i face o vizită lui George Mackay Brown, fiindcă mă gândeam că nu i-ar fi surâs ideea, gândurile lui concentrându-se asupra a ceea ce-l preocupa pe el. Dar curând – *curând!* – știam că trebuia să abordez și această chestiune, să-mi afirm și eu nevoile, nelăsând să-mi scape ocazia de a vizita subiectul tezei mele de doctorat. Ar fi fost și păcat să ratez această șansă, când insulele Orkney erau la doar o zi depărtare, ușor de parcurs din acea regiune unde ne găseam.

N-a trecut mult, și orașul Inverness a început să lucească în lumina palidă a soarelui de după-masă. I-am spus lui Borges:

— E un oraș frumos, cu ziduri deschise la culoare, care apucă razele soarelui și le aruncă înapoi, le reflectă. E și-un loc ordonat, cu străzi late și foarte puțină circulație.

Ne-am oprit în fața catedralei St. Andrew, denumită „un reper care merită văzut“ în ghidul meu de călătorie, și Borges a insistat să intrăm înăuntru.

— Până acum am fost niște turiști neglijenți, a zis. N-o să am ce să-i povestesc mamei când o s-ajung înapoi la Buenos Aires!

L-am condus în biserică, unde piatra vineție de la exterior lăsa locul

granitului sever, de neclintit, din care era făcută nava cu cele cinci părți ale sale, iar amvonul era de marmură verde. Ne-am oprit în fața unui înger din piatră albă, și Borges a insistat să pipăie sculptura cu amândouă mâinile.

— Îngerul meu, a zis. Mereu sunt înconjurat de îngeri, dar care nu sunt, de obicei, atât de palpabili.

— Îngerii... credeți în ei?

— Cred în orice, a răspuns.

Un bărbat cu părul alb tuns foarte scurt și-a făcut apariția la capătul culoarului dintre strane și-a pornit în direcția noastră, parcă-n derivă, mergând pe nori. Purta o sutană neagră și s-a oprit lângă noi, privindu-ne curios, ca și cum tocmai descinseserăm dintr-o capsulă spațială tocmai acolo, la el. S-a prezentat ca fiind William Burns, „un preot al catedralei“.

— A, Burns! a exclamat Borges. Îmi plac poemele vărului dumneavoastră iubit, Robbie Burns. Sunteți și dumneavoastră poet, domnule Burns?

— Nu, sunt doar preot.

M-a cuprins invidia pentru simplitatea situației. Mă gândeam că poate aș fi fost bun în rol de preot, plus că mai demult cochetasem cu fantezia unei vieți monahale. Adeseori stăteam în câte o biserică pustie, nu atât rugându-mă, cât plutind, lăsându-mi sentimentele să se agațe de pietrele construcției, uitându-mă la cum se refractă lumina soarelui trecând prin ferestrele înalte ca printr-o prismă. Ideea că Dumnezeu ar fi putut locui într-o casă anume avea darul să mă intrige. Nu putea fi literalmente adevărat. Dar nici neadevărat nu era.

— Un preot e poet, domnule, iar un poet e preot, a zis Borges. *Hieratikos*, pe grecește. Și unul, și altul sunt vehicule ale întrupării. Cuvântul devine trup când îl roștiți.

— Nu sunt atât de special.

— Ei, niciodată să nu vă subestimați puterile, părinte Burns.

— Mă tem că tocmai asta fac.

Și, când a rostit aceste vorbe, o rază de soare aurie a străbătut fereastra de deasupra altarului și i-a luminat preotului fața.

M-am tras înapoi, aproape înfricoșat. Părea șocant de umil, adus de spate, probabil că-i lipsea încrederea în sine, iar articulațiile mâinilor îi erau roase, sugerând ani îndelungați de rugăciuni în chilii nordice, friguroase.

— Spuneți-mi adevărul despre dumneavoastră, a zis Borges.

— Nu eram sigur dacă aveam vocație. Asta-i singurul adevăr.

— De când sunteți preot?

— De patruzeci și doi de ani și trei luni.

— Așa deci, sunteți stăruitor! Asta și voiam să știm. Ați făcut o alegere și mergeți în continuare pe calea credinței. *Felicitades!* Pârâul clipocește-n legea lui. Sunteți ca un semn făcut cu fierul roșu, ca strălucirea cursului de apă care străbate peisajul tern, ca urmele de buze ale sărutului. Ați rămas fidel Cuvântului.

Preotul s-a cutremurat tot, apoi a zâmbit:

— Vă mulțumesc pentru vorbele pe care mi le spuneți.

Borges și-a întins mâinile către el, și preotul și-a înclinat capul înainte. Apoi, apăsându-l pe părintele Burns pe frunte, Borges a încântat:

— *Si quaesieritis eum, invenietur a vobis; si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.*

Dacă nu renunțați la spirit, nici spiritul nu va renunța la voi. Borges îi dăduse preotului o binecuvântare.

Pe obrajii prelatului au început să curgă lacrimi. Și m-am gândit că acelea erau și lacrimile mele. Plângea pentru mine și pentru toți cei care se alătură sau nu spiritului care ne străbate, peste tot în univers. Cum anume le facem față propriilor noastre suferințe a fost singura întrebare care mai merita pusă în acel moment.

Când ne-am urcat iar în mașină mi s-a părut ciudat că-mi lipsea părintele Burns și mi-a părut rău că nu putuserăm sta de vorbă mai mult cu un om atât de blând.

— Unde mă duci? a vrut să știe Borges.

— În centrul orașului.

Am remarcat hotelul Inverness Palace, care parcă era o reflecție a castelului Inverness, aflat pe malul celălalt al râului, având aceeași structură de piatră într-o nuanță de roșu-cafeniu. Am presupus că hotelul văzuse și zile mai bune, dar tot părea impresionant, cu turlele și ferestrele lui cu vitralii, cu fațada masivă. M-am străduit din răspuț să-i descriu lui Borges arhitectura lui, dar nu aveam, pe atunci, un vocabular adecvat unor asemenea scopuri.

— Asta-i fantezie gotică! a exclamat el. O să stăm în acest falnic palat. Sunt cam obosit de cât ne-am fâțâit de colo-colo. Iar căzătura de la munte nu mi-a picat bine. Simt un fel de zvâcnit în ceafă. Am nevoie de-o cameră liniștită, și-am să plătesc pentru două paturi, de astă-dată. Și pentru supliment de șuncă.

— S-ar putea să coste mult camera, i-am spus.

— N-o să mai am nevoie de bani pe coridoarele uitării care mi se deschid înainte.

Am făcut formele de cazare, așa cum a dorit el, și ni s-a dat o cameră cu tavanul înalt, la etajul cel mai de sus, cu figurine grecești pe friza care se desfășura de-a lungul pereților, în reliefuri de ipsos albe. Tapetul înflorat cu fundalul într-o nuanță galben-verzuie mi s-a părut așa de sinistru, încât faptul că nu-l vedea Borges era o binecuvântare. Măcar aveam fiecare câte un pat, despărțit de celălalt printr-o masă de lemn cu intarsii, pe care trona o lampă prăfuită. Pe toți pereții erau gravuri decolorate, în rame aurite, reprezentând regi scoțieni legendari: Alexandru I, Duncan II, Kenneth II, Donald III, Lulach, Robert the Bruce. I-am recitat numele acestea lui Borges, căruia pleoapele îi tremurau, ca și cum s-ar fi străduit să străpungă păcla din ochii lui de nevăzător, ca să se delecteze cu figurile regale care priveau către orizonturile istoriei.

— E vreun telefon aici, în hotel? a vrut să știe Borges.

— Presupun că este.

— Aha, splendid. Minunat! Și mi-a întins un petic de hârtie pe care-l avea în buzunarul hainei. E momentul să-i telefonăm domnului Singleton. Am așteptat răbdător ani întregi. Invită-l, te rog, la micul-dejun mâine. Iar când vine, va trebui să ne lași o vreme singuri, ca să ne putem cufunda în ghicitori.

Ideea unei permisii acordate de Borges la micul-dejun mi-a sunat bine, așa că m-am dus cu peticul de hârtie în holul hotelului, să caut un telefon. Când i-am spus directorului că era vorba de un apel chiar acolo, în localitate, m-a invitat la el în birou, să folosesc telefonul de serviciu.

— Mă bucur să vă fiu de folos, mi-a spus.

Am format numărul, dar nu s-a întâmplat nimic. Nici măcar n-a sunat; liniște de moarte pe toată linia. Mi-am încercat iar norocul. Nimic.

Când i-am arătat directorului ce număr formasem, a zis:

— Ăsta nu e număr de Scoția, domnule. Dați-mi voie să aflu de unde este. Și-a sunat la centrală, de unde i s-a spus că era un număr de Noua Zeelandă. Pare-se că exista un Inverness și pe Insula de Sud.

Simțind eu însumi o imensă dezamăgire, m-am întors în camera noastră comună și i-am dat vestea tristă lui Borges, care a oftat:

— Mama mea nu-mi transmite niciodată limpede aceste lucruri. Și n-o să ajung eu cât oi fi în Noua Zeelandă. Sunt convins că n-ai să mă duci cu mașina dumitale până acolo. Am ratat această întâlnire, Giuseppe. Dar am senzația că-l cunosc pe omul respectiv, în orice caz. Absența lui e totuna cu prezența, în mintea mea – poate chiar mai profundă.

— Poate că da.

Ne-am luat cina, mai pe seară, în sala de mese prost luminată a hotelului, unde tapetul dădea impresia că fusese improșcat cu noroi. Eram singurii clienți, cu excepția unei femei în vârstă, voinică, purtând o rochie vineție, care se uita ținută la noi. Oare îi ofeream chiar așa un spectacol? Pe tot parcursul mesei, care nu avea nimic memorabil, Borges a tăcut cu desăvârșire, mâncând foarte puțină costiță afumată și-abia gustând din garnitura de napi și cartofi. Stătea pleoștit pe scaun, mai sleit de puteri decât îl văzusem până atunci. I se citea gravitatea momentului în trăsăturile căzute ale frunții și obrazilor. Să fi fost vreun efect al loviturii la cap sau, poate, era un semn al dezamăgirii legate de domnul Singleton?

— Mă simt ceea ce s-ar putea numi năucit, mi-a zis, exact când eu mă pregăteam să-i spun cât de interesantă i s-ar fi putut părea o întâlnire cu George Mackay Brown.

L-am condus înapoi în cameră, având grijă să-i arăt unde anume se afla toaleta pe coridor, apoi l-am ajutat să se bage în pat. Mi-a spus:

— Ai fi foarte bun de infirmier.

I-am pomenit că Walt Whitman fusese infirmier în timpul Războiului Civil american, că îi îngrijise pe soldații răniți, mai cu seamă pe fratele său, așa încât vocațiile de infirmier și poet nu se excludeau reciproc. Asta i-a plăcut lui Borges, care a părut a reveni brusc la viață.

— Whitman! Vai, cum l-am iubit pe Walt al dumitale, din care am și tradus. Da, chiar infirmier a fost. Fratele lui a căzut rănit lângă Fredericksburg. Iar el, pe urmă, li s-a dedicat acelor tineri muribunzi. Le citea scrisorile primite de la mamele lor sau de la persoane dragi. Și-i ajuta să scrie și ei scrisori acasă. Le curăța rănile și le schimba pansamentele. Unii i-au și murit în brațe. Și și-a șters lacrimile apărute în timp ce vorbea. Ceea ce mi-a plăcut la Whitman cel mai mult, a continuat apoi, a fost că l-a creat pe Walt Whitman, o proiecție ideală nu a lui însuși, nu, ci a cuiva ca el, a unui personaj căruia, oricine-l citea îi descoperea sufletul și putea să-l admire.

Și cu asta s-a cufundat într-un somn atât de profund, încât aproape c-ai fi zis că nu mai respira. Stând lângă el acolo, întins în patul vecin și ascultându-i sfârșitul slab de tot, dar persistent, mi-am pus întrebarea dacă, și în cazul meu, tot ce aveam de făcut în viață era să scot în față un Jay Parini născocit, unul care nu eram eu. Sau dacă persoana pe care aș fi căutat s-o împing în față nu era, de fapt, *adevăratul* eu, versiunea mea cea mai fidelă. Și dacă trebuia să învăț cum să stau în urma eului respectiv, după acea *persona*, făcându-mi vocea să răsună din spatele măștii.

Deocamdată, am simțit nevoia onestității. Să spun ce și cum simțeam. Să mă arăt. Să mă arăt pe mine însumi și în fața Bellei.

M-am strecurat afară din cameră și m-am așezat la un birouș plasat într-o nișă de unde se vedea râul care scliea în lumina lunii, unde am compus o scrisoare:

„Draga mea Bella,

Sper că nu te supără o asemenea formulă afectuoasă. Mă simt atât de înflăcărat când mă gândesc la tine, încât e ca o atracție sexuală, sunt conștient de asta. Ceva pur animalic. Dar abia dacă te cunosc, iar tu nu mă cunoști pe mine. De câte ori am stat noi de vorbă? Și am vorbit vreodată cu adevărat, sau numai superficial? Te iubesc în feluri pe care-mi vine greu să ți le descriu. Probabil că nici n-ar trebui să spun așa ceva, fiindcă e posibil nici să nu înțeleg pe deplin ce înseamnă expresia. Și totuși, cred că înțeleg.

Am simțit o bucurie, o atracție pentru tine, încă de prima dată când te-am întâlnit, la Clubul de Poezie. (Și nu era vorba numai de încălțările tale roșii, atât de haioase!) Chiar și de mai înainte, la protestul de pe Market Street, când te-am zărit prima oară. Era ceva în reținerea pe care o arătai care m-a vrăjit cu totul. Și în fermitatea și în înflăcăarea convingerilor tale. Poți, oare, să proiectezi reținerea? Eu cred că da. Focul rămâne foc.

Nu vreau să-ți par băgăcios, nici să te fac să mă crezi prost. Știu că pot fi caraghios uneori. Este o doză de prostie în această scrisoare, e și o bravadă. Și-ți spun cinstit că nu-mi sunt clare circumstanțele relației tale cu Angus. Știu că simți afecțiune pentru el, că-l și iubești, poate, și că este un lucru bun și minunat să iubești pe oricine. N-aș vrea să impietez asupra sentimentelor tale.

Voiam să discut despre asta cu tine și am încercat să te sun de la o cabină

telefonică din munți, dar nu am insistat. Precis ai să crezi că sunt un prieten ratat și nesperios. Am făgăduit să luăm cina împreună la Pearl of Hong Kong, și iată-mă la hotelul Palace din Inverness!

Sunt aici cu Borges. Alastair a trebuit să plece brusc la Londra și m-a lăsat pe mine să am grijă de bătrânul nevăzător, care acum sforăie în dormitorul nostru comun. Îi sunt escortă prin Highlands, într-un fel de pelerinaj bizar. Am atâtea să-ți povestesc. Nu-i ușor să fii cu el. Și totuși, Borges are mai multe povești în mintea și în sufletul lui decât oricare alt om în viață. Vorbește fără întrerupere, dar se întâmplă rar să mă plictisească, deși uneori mă simt pierdut în vorbăria lui. E ca și cum ai încerca să treci peste un curs de apă năvalnic, de pe un mal pe celălalt, călcând numai pe niște pietre ude, pe care-ți alunecă pașii. Întruna cad în apa rece ca gheața, dar ies înapoi la suprafață și merg mai departe spre malul opus. În fiecare zi, altă traversare, și în fiecare zi mă împiedic și cad. În schimb, cred că și învăț ceva de la el. E capabil să ia o lume altminteri moartă și s-o readucă la viață, să însuflețească totul chiar și așa, orb cum este, ceea ce seamănă cu o viziune în sine.

Doamne, Dumnezeu! Văd că am început să dau și eu din gură, la fel ca el. Sunt îmbătat, dar nu numai de câteva pinte de bere Export, ci de Borges însuși. Fii sigură că vin să te văd peste câteva zile, când am să ajung înapoi.“

„Cu dragoste, Jay“ – așa am semnat scrisoarea și-am băgat-o într-un plic pe care l-am găsit în sertarul acelui birouaș, simțind o satisfacție intensă că începusem, iată, să spun o poveste în felul meu și cu vorbele mele. Am coborât cu scrisoarea în holul hotelului și i-am rugat pe cei de la recepție să mi-o pună la poșta de dimineață. Naiba să le ia de incertitudini!

Ne-am întors în camera noastră după micul-dejun, iar Borges, așa îmbrăcat cum era, s-a întins pe patul îngust și-a început să geamă.

— Vă doare ceva? l-am întrebat.

Mi-a răspuns:

— Capul meu nu e chiar bine. Mă simt cum se simțea și amiralul Nelson la sfârșit de tot.

— După Trafalgar?

— Da, exact, după Trafalgar. Gândește-te numai la bietul Nelson, dragul de el, împușcat de un nemernic de trăgător de elită francez care se ascunsese în greementul unui vas din apropiere. I-a spus locotenentului său: „Hardy, am fost străpuns de un glonte. Mi-a făcut praf șira spinării, și-o să mor.“ A și murit după nici o oră, zicând atâta: „Măcar mi-am făcut datoria.“

— Numai că n-ați fost împușcat, deci nu-i același lucru, i-am spus.

— Ce faci, mă provoci?

— La un duel? Dacă doriți. Au și săbii aici, în holul hotelului. De ce nu?

S-a frecat la tâmpile, încrețindu-și fruntea și mi-am dat seama că nu-și revenise chiar de tot după ce căzuse în șanțul de pe marginea drumului către Aviemore. Fără cine știe ce tragere de inimă, i-am întins una dintre acele pastile albastre puternice pe care mi le oferise doctorița Brodie. Pe urmă i-am mai dat una, aducându-mi aminte vag de avertismentul ei. Luasem și eu, bineînțeles, o versiune a medicamentelor cu pricina, dar mie nu făcuseră decât să-mi înrăutățească starea, provocându-mi coșmaruri după care ajunsesem să cutreier străzile din St. Andrews la miezul nopții, peste măsură de nefericit. Motiv pentru care le și aruncasem în closet și trăsesem apa după ele.

— O să ațipesc preț de câteva minute, și după aceea ne continuăm drumul, mi-a spus Borges, și l-am văzut, ca de fiecare dată, cufundându-se într-un somn adânc, la fel ca un copil.

Am coborât iar în holul hotelului, să-i telefonez lui Mackay Brown cu ajutorul directorului, care a fost fericit că-mi putea face un serviciu după ce ne tăiase avântul amândurora cu vestea proastă despre domnul Singleton. Era momentul să-mi aranjez o vizită în insulele Orkney, unde mi-aș fi făcut o idee despre cum arătau locurile, fizic vorbind, l-aș fi întâlnit pe însuși autorul meu și i-aș fi putut auzi vocea omenească din spatele cuvintelor scrise. Poate chiar izbuteam să pun mâna pe vreun manuscris original, ca să-i fac pe plac profesorului Falconer.

Scriitorul a răspuns după numai al doilea țârâit:

— Alooo? Mă caută cineva?

Mi s-a părut că avea un ton defensiv, era ezitant și temător, iar legătura era proastă.

— Domnule Brown, sunt Jay Parini. De la St. Andrews. Am avut un schimb de scrisori, și mi-ați trimis numărul dumneavoastră de telefon. Lucrez la o teză de doctorat despre opera dumneavoastră.

— Abia ce-am primit această legătură telefonică, mi-a spus, și a urmat o lungă pauză, în care s-a auzit doar un fel un vuiet. Mă auziți?

— Da, funcționează. Vă aud.

— Aha, bine.

— Mă-ntrebam dacă aș putea da o fugă până la dumneavoastră. Sunt la Inverness cu un prieten, un scriitor în vârstă argentinian, poet și autor de povestiri. Ca și dumneavoastră. E orb.

— Eu nu sunt orb.

— Nu, prietenul meu e orb.

— Vai de mine! E-o veste foarte proastă.

— Îl însoțesc într-o excursie prin Highlands.

— Aha, bun băiat. Și unde sunteți?

— La Inverness.

— Nu-i așa departe! Păi atunci luați feribotul.

— Poimâine-i bine?

— Da, e bine. Aveți un feribot după-masă, care pleacă din golful Thurso. Vă aștept la ora cinci.

— Unde anume?

— La Stromness, la capătul cheiului. Cum vă recunosc? Mai sunt uneori și alți pasageri, pe care nici nu-i vezi, de fapt.

— Eu am părul șaten și-l port destul de lung. Am ochelari. Prietenul meu este un domn în vârstă, nevăzător, cu baston.

Nu i-am mai spus lui Mackay Brown că-l recunoșteam eu, cu siguranță – figura ciupită de vărsat și arsă de soare, pe care i-o văzusem în fotografii, părul șaten, cârlionțat și nepieptănat, și maxilarul de jos proeminent, parcă împins înainte, ca și cum ultimul sertar al unei comode ar fi stat în afară cât era de lung.

— Dumnezeu are un loc anume în inima lui pentru orbi, mi-a spus.

— O să găsim vreun loc unde să dormim la Stromness?

— Bineînțeles! Îl rog pe Hamish de la Strom să vă dea două camere. El e generos, mai ales după ce-și toarnă ceva de băut. Sunt camere deasupra barului. Nu-i nevoie de rezervare.

Mi-am făcut griji când am auzit că nu era nevoie de rezervare. Asemenea camere nu aveau cum să fie confortabile, dar aici era vorba de cercetare, și nu aveau altă soluție. Poate chiar învățam câte ceva!

— Ne vedem joi! a zis Mackay Brown, iar după câteva secunde a zbierat în

receptor: M-auziți, domnule?

— Da, da, vă aud. Rămâne pentru poimăine!

L-am găsit pe Borges mai însuflețit după scurta siestă.

— Parcă m-am născut din nou, mi-a spus, când ne-am urcat înapoi în mașină, spre amiază. Să-ncălecăm iar pe Rocinante, ca să mergem în vizită la Loch Ness, unde sălășluiește monstrul acela cumplit și trist, Grendel!

— Nessie, l-am corectat.

Am observat și că Borges nu numai că-și revenise, dar avea și o culoare mai sănătoasă, parcă pielea îi era și mai puțin ridată. Starea lui de spirit, mai mult decât bună, a umplut mașina brusc, făcându-mă să mă simt oarecum sleit de puteri.

— Cei doi, Nessie și Grendel, te-asigur că sunt una și-aceeași fiară.

Am profitat de moment și i-am expus lui Borges planul meu de-a da o fugă până în insulele Orkney, iar el nu a obiectat, dimpotrivă:

— Ce idee splendidă! a exclamat. Chiar vreau să-l întâlnesc pe autorul dumitale, ilustrul poet al tărâmurilor nordice!

Oare își bătea joc de mine? Am strâns mai tare volanul, lăsându-mi gândurile să alunece către Bella. Nu cumva sărisem peste cal în acea scrisoare? Putea foarte bine să creadă că mi-am pierdut mințile, și la fel de bine se putea să aibă dreptate.

Urma să petrecem o zi lângă Loch Ness, ca să-i fie satisfăcută curiozitatea lui Borges, iar apoi să ne îndreptăm spre insulele Orkney, a doua zi dimineața, după ce ne găseam o cameră la vreuna dintre multele pensiuni de pe malul lacului. Ghidul meu de călătorie avea trecute câteva dintre ele. În momentul respectiv, tot ce-mi doream era o întâlnire preliminară cu Mackay Brown, iar dacă totul decurgea bine, să mă întorc după o lună pentru o discuție în adevăratul sens al cuvântului.

— După Orkney, a zis Borges, trebuie să ne oprim și la Culloden, pe câmpul acelei triste bătălii. Așa, sunt convins că-i vom asigura și un punct culminant excursiei noastre minunate.

Locul unde s-a dat această bătălie de demult parcă-l chema pe Borges, și eram conștient că trebuia să ne oprim acolo, indiferent cât de scurt ar fi fost popasul, pe drumul de întoarcere spre St. Andrews. Aveam de gând să fac astfel încât oprirea să fie cât mai rapidă – doar cât să aruncăm o privire la câmpul de luptă odinioară inundat de sânge. Citisem câte ceva despre situl respectiv și nu-mi plăcuse deloc. Mi-ajunseseră atâtea bătălii și atâta sânge vărsat. Norocul meu că Borges era orb, și îi putea fi distrasă ușor atenția, drept care eram capabil să descriu ce vedeam în moduri care să-i ofere satisfacția dorită. „O landă bătută de vânturi, pe care plutesc fantomele soldaților căzuți“ – mi se adunau deja în minte frazele potrivite, chiar dacă mai aveam până să ajungem acolo. În tot acest timp, nerăbdarea mea de a mă întoarce la Bella nu făcea decât să crească. Trebuia să-mi pun ordine în gânduri.

Când ne-am oprit să punem benzina, m-am uitat cuprins de nervozitate la cei aflați cu mașinile la pompe, mai ales la un tip înalt, cu o pelerină de ploaie. Să fi fost de la Scotland Yard? Nu izbuteam să scap de ideea cum că în orice moment un polițist m-ar fi putut bate pe umăr, să mă aresteze și să mă trimită pachet în Pennsylvania, ca să mă înrolez în armată sau să fiu aruncat în închisoare. (Ambele variantele erau preferabile cămăruței din casa părinților mei de pe bulevardul South Rebecca, unde o maimuță împăiată, cu mutră de șobolan, din copilăria mea, încă mai stătea ghemuită pe tăblia patului, gata să țâșnească.)

— Mă gândesc adesea la monștri, a comentat Borges, în timp ce eu îmi vedeam de șofat. Parc-ar fi reflecțiile-n oglindă ale eului meu cel mai profund, care înoată prin adâncimi de gheață, mai ales noaptea.

M-am uitat la el pieziș, continuând să conduc. Părea să nu fie conștient de nimic altceva în afara propriilor vise. Nu i-am spus nimic, deși scosese la suprafață acei monștri exact când eu mă gândeam că fiarele mele personale se cereau străpunse cu sulița. Parcă și vedeam fălcile, dinții mici, dar ascuțiți, și alunecarea interminabilă și lipicioasă în burta întunecată a unei balene. Dar nu aveam de gând, precum Iona, să mă las scuipat afară pe uscat după trei zile.

După cum citisem la micul-dejun, Loch Ness era lung de vreo treizeci și șase de kilometri și exact așa de adânc și de rece cum și-l imagina Borges. Geologii făceau speculații că niște canale subterane ar fi putut lega lacul de apele oceanului Atlantic, în vremuri străvechi. Din asemenea profunzimi sumbre ieșise la suprafață legenda monstrului Nessie.

— Dihania există, a continuat să peroreze Borges, mai mult pentru el însuși decât pentru mine. Sunt convins de asta. Prezența ei a fost semnalată de Sfântul Adamnan, în secolul al șaptelea. Victimă i-a fost un coleg de-al lui, călugăr în aceeași mănăstire. Bietul om căzuse dintr-o barcă, de fapt, și monstrul i-a smuls un braț pe care i l-a înghițit întreg. Pe urmă, cred, i-a mâncat și urechile – foarte gustoase, urechile sunt o delicată printre canibali.

Tonul neprefăcut și fără inflexiuni cu care vorbea, și ceea ce părea să fie o lipsă de ironie m-au făcut să-l provoc. I-am spus:

— Nessie e-un mit.

— *Mythos*, în grecește, mi-a întors el vorba, nu-i o poveste falsă, ci o poveste care-i mai mult decât adevărată. Mitul este o ruptură în țesătura din care-i croită realitatea, iar prin asemenea fisuri se revarsă energii uriașe. Poveștile noastre, poemele noastre sunt și ele sfâșieturi din acea țesătură, oricât de mici. Gândește-te la *Beowulf*. Prototipul unuia ca Nessie acolo se află, în personajul Grendel, care-i un înger căzut. Invidios pe lumină, trăia cu maică-sa, o femeie dificilă, într-o peșteră. Și dumneata, și eu am trăit în aceeași peșteră, cu mamele noastre dificile și pretențioase. Purtăm semnele propriei captivități, dar, cum-necum, supraviețuim.

— Eu nu mă simt ca un supraviețuitor, i-am răspuns.

Deși încercam să-i închid gura, vocea mamei mele continua să-mi răsună în

cap, cu avertismentele ei care nu se mai sfârșeau. Parc-o și vedeam: „Nici să nu te gândești să te duci la... cum îi zice? lacul ăla. Da, Loch Ness! E-adânc și e rece. Și-are și-un monstru? Nici măcar Nello nu s-ar duce să-noate acolo.“ Nello era fratele cel mai mare al tatălui meu, și oaia neagră a familiei, dintre cei cinci frați. Eu abia dacă-l știam, dar fie și numai o privire aruncată înapoi, în copilărie, îmi provoca un șoc în tot sistemul nervos: avea o față ca o lamă de secure. M-am gândit la el și-am oftat profund.

— Ah, Sancho! Suspini întruna, iar și iar! Câtă amărăciune la dumneata! Nu pune la-ndoială supraviețuirea, nici a mea, nici a dumitale. Ai la dispoziție mai multe puteri decât poți să-ți dai seama. Și, pe când îmi vorbea, în jurul capului avea un nimb ca de sfânt, fiindcă-l învăluia lumina răsăritului. Mi-aduc aminte, a zis, de versurile din *Beowulf* în care Grendel se ivește din mlaștini. Sclipirile de pe cer, în contrast cu strălucirea sălii de ospete, în care lumina te orbește, și muzica te-asurzește. Acela-i orașul etern, sala de ospete. Un loc unde se cântă – și asta-i ceea ce avem la dispoziție dumneata și eu. Cântecul!

Mi se părea plictisitor, cu tot entuziasmul ăsta dublat de voioșie. L-am contrat iar:

— Grendel era un monstru.

— Și eu sunt un monstru. Și dumneata ești un monstru. Nu există ființe umane care să nu-i conțină, în inimile lor, pe Nessie ori pe Grendel. Înotăm în ape sumbre, mai ales noaptea. Eu mă trezesc și constat că tremur. Dumneata, nu?

Ba da, și eu, dar nu voiam să mă gândesc la asta chiar atunci. Borges îmi descoperise punctul nevralgic, iar eu refuzam intruziunea lui. Nu voiam să mă gândesc la nimic, poate doar la cum să ajung în arhipelagul Orkney. Acela trebuia să fie scopul meu. Dacă reușeam să obțin, realmente, vreun manuscris original de la Mackay Brown, aveam măcar o șansă de a supraviețui scepticismului pe care mi-l arăta profesorul Falconer. Aș fi avut o „cercetare“, și nimeni n-ar mai fi putut susține altceva. Dacă manuscrisele erau interesante și folositoare, adică să dezvăluie ceva cât de cât valoros despre poet, cu atât mai bine.

Însă Borges nu renunța și pace. Își mișca buzele în tăcere, acesta fiind un preludiu al următoarei piruete retorice.

— Ai fost odată zeu, așa cum ne-amintește Emerson⁶⁸. Și-apoi s-a revărsat în lume invidia. Ai crezut, de altfel ca și mine, că alții aveau mai multe, indiferent din ce. Mai multă iubire, mai mult talent, mai multă afecțiune din partea tatălui care ocupa tronul.

Asta era, în bună măsură, adevărat. Alții mă depășeau în privința talentului și a potențialului.

— Eu, pur și simplu, nu știu destule, i-am spus.

— Nici eu, a zis Borges. Dar cu toții purcedem de la cunoștințe insuficiente.

Ce idee! Utilă, încurajatoare. După cum obișnuia, Borges a luat-o pe calea reveriei, lăsându-mă să-i ascult gândurile rostite cu voce tare.

— Am avut locul meu în Eden mai demult, a zis, când eram tânăr. Locuiam în Palermo și mă opream la vila în care stăteau Norah și familia sa. Mama ei, *señora* Berta Erfjord de Lange, era ca Eva înaintea căderii din Rai. Prezida peste trei fete frumoase: Haydée, Chichina și Norah. Fiecare dintre ele era ca o reflecție a părului ei roșcat, numai că al lui Norah era ca focul, nu altceva. Chiar ca focul! După ce m-am pârjolit, am fost alungat din paradis. Zeci de ani am adăstat în solipsismul existenței mele complet golite de pasiune. M-am hrănit numai din ceea ce se numește *Tlön*, adică lumea unei perfecțiuni ideale, dar groaznice, care nu cunoaște iubirea – și Borges și-a ținut buzele într-un fel cum nu-l mai văzusem până atunci să facă, mai mult decât o simplă grimasă. Apoi a ținut să adauge: Fără iubire, numai cu simetria rece a ideilor perfecte.

Am încercat să absorb vârtejul de fapte și fantezii. Nu era lucru simplu să-l urmărești pe Borges, dar avea niște angoase inconfundabile. Și-mi părea rău pentru el. Era bătrân și-i zburase timpul pe deasupra capului. Contempla ideea morții, și precis că-și pusese întrebări despre tot ce ratase, mai ales când venea vorba despre iubirea lui pierdută pentru Norah Lange. Reușeam să înțeleg și să apreciez – pentru prima oară, cred – durerea care-l stăpânea în legătură cu ea.

Când am ajuns la Fort Augustus, un sat din colțul de sud-vest al întinderii de apă care e Loch Ness, am tras pe stânga și-am rămas în mașină amândoi în fața hotelului Viking Arms, cu ferestrele sale în stil Tudor, cu caroiaj mărunț, și ușile de stejar. Era așezat cu fața către apa de culoare indigo, dar ușor oblic. Deasupra noastră, pescărușii trasau cercuri prin aer, scoțând strigăte ca niște avertismente.

— Cred c-o să găsim o cameră să rămânem peste noapte, i-am spus lui Borges. Poate chiar două.

— Unde?

— La hotelul Viking Arms, e-n spatele nostru.

— Aș vrea să cad în brațe⁶⁹ vikinge, a zis el. Au femei frumoase, foarte înalte, cu pielea luminoasă, ca de porțelan. Și-au inimile atât de brave.

L-am lăsat pe Borges cu fanteziile lui nordice și-am intrat în acel han, unde m-am trezit lângă mine cu o femeie care s-a prezentat ca fiind Ailith McTaggart. Avea brațe și picioare puternice, păr blond, trăsături dure, și ochi albaștri ca două albăstrele. Avea și o bărbie solidă, trăsături precise și-o energie vibrantă, care mi-au plăcut din prima clipă. Un spirit brav licărea din spatele acestui înveliș carnal.

— Așadar, o cameră?

— Da.

— Foarte bine, avem una, mi-a spus.

— Numai una?

— Da, dar sunt două paturi în ea. Te-am văzut pe fereastră, ești cu bunicul.

— E-un prieten, poet argentinian.

— Aha!

Am presupus că putea fi de-o vârstă cu mine, cu toate că, atât de solidă și de

bine înfipă pe picioare părea, încât i-aș fi dat cu zece ani în plus.

— Ești american? a mai vrut să știe.

— Da, din Pennsylvania, dar acum locuiesc la St. Andrews.

Și i-am servit prezentarea mea biografică în varianta scurtă, perfecționată în ultimele câteva luni: făceam „cercetări în legătură c-un poet scoțian” și speram ca „într-o zi, s-ajung profesor”, după care, am adăugat, în bună măsură bravând, că speram și să-mi câștig existența ca scriitor.

— Scriitor! Și tatăl meu a scris o broșură, mi-a mai spus Ailith. Ai face bine să stai de vorbă cu el. Despre Nessie, monstrul nostru din lac. O găsești la bar, costă o liră. Dar s-a apucat imediat să scormonească printr-un sertar și-a găsit un exemplar: Poți s-o iei pe-asta – cadou, a zis.

Părea să-i facă plăcere să stea de vorbă, povestindu-mi despre studenția ei la Heriot-Watt, la Edinburgh, și presupunând (pe bună dreptate) că mă interesa. Mi-a explicat că studiasse un an la universitate, după care, mama ei murind pe neașteptate, revenise la Loch Ness, ca să-l ajute pe tatăl ei să țină deschis hanul.

— Și ce ai studiat?

— Geoștiințe. O s-o reiau, într-o bună zi. E o secție de cercetare de la Heriot-Watt în arhipelagul Orkney.

Totul părea să țină prea mult de coincidență. Dar, avându-l pe Borges aproape, începusem să iau de bun tot ce era mai degrabă nefiresc.

— Noi mergem în insulele Orkney chiar mâine, i-am spus fetei, care mi-a zâmbit, cu aerul că mă invidia.

— E-atât de aproape, a zis. Și totuși, n-ajung niciodată acolo. Tata zice: „Te duc eu, Ailith. Da' cine vede, între timp, de han?”

Îmi plăcea faptul că vorbea cu atâta nonșalanță. Și era clar că tatăl însemna foarte mult pentru ea.

— Cât suntem aici, i-am spus, am vrea să mergem cu barca, dacă se poate. Prietenul meu ține foarte mult să navigheze pe lac.

— Ia uite ce norocoși sunteți. Avem două bărci, una cu motor și-una cu vâsle.

— Mai bine cu vâsle, am zis. Știam că lui Borges i-ar fi plăcut mai mult așa.

Îndată după aceea, Ailith ne-a condus la malul lacului, tatăl ei urmându-ne îndeaproape. Domnul McTaggart nu avea încă șaiszeci de ani, dar pielea obrajilor și cea de pe frunte îi era numai riduri dese, iar dosurile palmelor îi semănau cu carapacele unor țestoase bătrâne. O cicatrice, cu greu acoperită de barbă, îi împărțea obrazul în două, și m-am întrebat dacă în trecutul său era ceva ascuns.

— Poftiți aici, a zis Ailith, desfăcând parâma unei bărci de la cheiul cam șubred. Părea oarecum îngrijorată de mica noastră aventură acvatică, fiindcă s-a interesat: Presupun c-ați mai făcut așa ceva?

Am asigurat-o că eu, cel puțin, avusesem experiențe nenumărate în materie de tras la rame, la mine, în Pennsylvania. În tot cazul, nu era mare lucru de știut și nu-mi făceam griji că n-am să mă descurc. L-am ajutat pe Borges să urce pe chei, apucându-l ferm de mâna lui liberă, apoi l-am așezat la pupa micii ambarcațiuni cam instabile. La picioarele noastre era o băltoacă de vreo două

degete adâncime – probabil că răsufla pe la chilă, care precis fusesse și ea mai nouă cândva. Borges și-a suflecă pantalonii, în schimb pantofii lui trebuiau puși la uscat peste noapte.

Ailith ne-a împins barca de la mal, deși pe față i se citea îngrijorarea. Tatăl se ținea tot în spatele ei, cu brațele încrucișate peste piept și cu privirea încruntată.

— Ești un adevărat mag, mi-a spus Borges, când a simțit că ieșiserăm pe lac, dac-ai reușit să găsești această barcă.

— Ține-o dreaptă! ne-a strigat Ailith de pe chei. Trage de vâsle încet și fără smucituri, așa-i cel mai bine!

Când s-a simțit că ne poartă un curent pe sub luciul apei, Borges și-a lăsat capul pe spate ca fața să-i fie scăldată de razele soarelui ajuns aproape la zenit, fiindcă ora prânzului nu era departe, mișcându-și buzele cum adeseori făcea când se simțea incitat de propriile-i gânduri, ca și cum ar fi citit ce scria pe o pagină oarecare din mintea lui. A și început să fredoneze, scoțând niște sunete profunde și discordante, care se suprapuneau pleoscăitului ramelor și troncănitului suporturilor metalici ai vâslelor. Apa se lăsa și ea despicată de provă.

— Spune-mi ce vezi. Vorbește! Eu nu văd altceva decât o lumină difuză.

— Malul este încă aproape. Ailith ne urmărește cu privirile. Tatăl ei tot în spate se ține, cu brațele-ncrucișate.

— Ailith... un nume din engleza veche. E-o luptătoare. Are, cumva, un aer de războinică?

— Nu. E zveltă și puternică. Se vede pe ea-ncrederea în sine.

— E-naltă?

— Destul, da. Și subțire.

— Androgenă?

— Are și ceva masculin.

— La fel ca multe femei frumoase, a comentat Borges, apoi și-a lăsat o mână să atingă apa. Spune-mi, a zis, e la fel de frumoasă ca Bella dumitale?

— Cred că da, i-am răspuns, deși o asemenea conversație purtată cu el mi se părea fără substanță și mai degrabă ciudată.

Borges nu trăise, propriu-zis, în carnea și oasele lui, nu străbătuse anotimpurile pielii cu prea multă conștiință de sine. Era preocupat mai mult de imensa bibliotecă din capul său. Pentru el, femeile erau niște ființe mitice și se crampona de un cod al iubirii curteneste, în care bărbatul era un cavaler îndrăgostit de o femeie inaccesibilă (și adesea măritată); o asemenea pasiune rareori ajungea să se consume. De multe ori pomenea de Beatrice, muza care-l farmecă pe Dante, care-l conduce spre lumină pe bărbat.

— Nu mai fi așa tăcut, Giuseppe! Vorbește-mi despre decorul de astăzi, mi-a spus Borges. Dumneata ești ochii mei, ține minte. Și am impresia că mă lași baltă!

— Decorul, ziceți? Și m-am uitat de jur împrejur, adunând imagini. Colinele coboară până la nivelul apei, am zis. Și sunt abrupte. Nu se văd case pe maluri, doar o formă de vegetație. Ferigi, poate? Sunt și copaci aproape de luciul de apă, niște pini înalți, cu coaja roșcată. Stânci albe, chiar la linia malului.

— Galeții ne zâmbesc larg, a zis Borges. Aud clipocitul valurilor. „Sumbră e moartea și mai adâncă decât orice fosă marină” – ce vers minunat a scris Auden. Îi place poezia anglo-saxonă. Ce sonoritate aliterativă, de joc de rime consonantice! *Maravilloso!* Poetul care a scris *Beowulf* stăpânea și el foarte bine această metodă. Foarte dificil de redat în spaniolă – imposibil, de fapt.

— L-am citit foarte puțin pe Auden, i-am spus.

— O să-l adori, Giuseppe. E-un poet foarte inteligent, și scrie într-o limbă sprintenă, spirituală, amestecând urcușuri și coborâșuri.

Am tras la rame câteva minute, încet și cu grijă, văzând că pasagerului meu îi plăcea înaintarea lină. Lacul se frământa împrejurul nostru, și Borges și-a dus degetele ude la frunte, ca și cum s-ar fi binecuvântat singur, în pregătirea liturghiei.

De parcă l-ar fi chemat, un pește a pleoscăit în apa de lângă noi.

— Se-apropie Nessie, a comentat Borges.

— Un fel de păstrăv, asta cred că era. Sar după câte-o insectă. Și m-am uitat peste suportul vâslei, încercând să văd fundul apei, aflat la vreo doi metri și jumătate sub noi. Nu eram prea departe de mal.

— Dragul meu băiat, a zis Borges, las-o în derivă. Eu am urechile ciulite și-aud lucruri pe care dumneata poate că nu le-auzi.

Am lăsat vâslele. S-a făcut o liniște surprinzătoare, pescărușii plutind pe fundalul cerului, ca niște zmeie de jucărie. Ailith rămăsese pe chei, cu privirile ațintite asupra noastră, la nici vreo șase-șapte metri depărtare. Taică-său era tot în spatele ei.

Pe negândite, Borges s-a ridicat în picioare, făcând să se lege barca.

— Fiți atent, Borges! i-am strigat, dar el își tot muta greutatea când pe-un picior, când pe celălalt, ca să-și mențină echilibrul, apoi și-a ridicat bastonul înspre cer și a început, cu o voce găâită, se răcnească niște versuri care aduceau la poezie anglo-saxonă și care au reverberat pe suprafața apei. Stați jos cu grijă! am țipat și eu la el, încercând din răspuț să echilibrez barca.

— Acesta-i Cântecul Creației, a zis Borges. Proslăvește muzica din noi, faptul că suntem capabili să cântăm în cele mai negre momente! Îl înfurie pe Grendel peste poate, pentru că el nu suportă ideea că oamenii știu să cânte așa, că se pot inspira și consola nu numai pe ei înșiși, dar și pe alții. Este un cântec despre origini, despre cum Atotputernicul a modelat pământul cu mâinile lui, a întins câmpiile și le-a prins între ape, a împodobit cerurile cu soarele și luna, ca niște faruri pentru biete ființe create tot de el. A făcut copacii să crească și le-a dăruit ramuri și frunze, apoi a insuflat viață în orice țestoasă, broască, șopârlă, pasăre și animal! Bărbații și femeile din lume s-au cutremurat de bucurie.

— Stați jos, vă rog eu!

— Apoi s-a ivit Grendel, dușmanul din Iad. Acesta-i Nessie, dragă băiete! Și-acum, da, iată-l pe Nessie că se-apropie!

Și, brusc, a sfichiuit aerul cu bastonul, ținându-l cu amândouă mâinile, ca pe-o sabie.

— Borges, nu! i-am strigat, deși era prea târziu.

S-a dezechilibrat, întâi s-a aplecat, cu genunchii tremurându-i și cu buzele țuguiate, și apoi s-a răsturnat peste mine. I-am simțit mirosul de sudoare stătută de la subțioară, și obrazul aspru i s-a frecat de-al meu. Am încercat să-l ridic fără să destabilizez și mai tare barca, și n-a trebuit decât o clipă, nebunească și nefirească, ca să se răstoarne.

N-am avut când să pricep ce se-ntâmplă, nici când să simt vreo frică. Apa mă năucise, și nu voiam decât să înot către mal. Dar cum rămânea cu Borges? Am deschis ochii sub apă și l-am căutat frenetic. Deși era scufundat, și-a ridicat privirile goale către suprafață și a zâmbit enigmatic – era ca un copil prins cu degetele în borcanul cu bomboane. Aveam instruire de salvamar și-am întins o mână către el, apucându-l de guler cam la jumătate de metru sub apă. Cu brațul care-mi rămăsese liber, am împins pentru amândoi către ochiul de apă rece ca gheața de la suprafață.

Cum-necum, Borges încă-și mai ținea bastonul cu o mână, iar cu cealaltă se apucase de mine.

— Încercați să plutiți pe spate, i-am spus, ducând un braț sub haina lui plină cu apă, fiindcă vedeam că pantofii îi trăgeau picioarele către fund.

Barca plutea lângă noi, răsturnată, și l-am tras pe Borges către ea, fiindcă ne trebuia ceva de care să ne ținem, chiar dacă nu eram la mare adâncime, ba chiar izbuteam să ating fundul cu vârfurile picioarelor. Curând, am văzut că Ailith și tatăl ei porniseră înspre noi, motorul celeilalte bărci făcând să fiarbă apa. În câteva clipe au ajuns. Ailith ținea cârma cu amândouă mâinile, în timp ce tatăl ei scutura din cap și din barbă, încruntat. Mica noastră cascatorie nu-i plăcuse – măcar atâta lucru era limpede.

Mă simțeam ca un prost de categorie grea, fiindcă știam că nu trebuie, sub nici o formă, să ieși cu tine într-o barcă simplă, din cele cu vâsle, un om bătrân care mai e și orb, și pe deasupra nici nu știe să înoate, mai ales dacă persoana cu pricina e și copilăroasă, irascibilă și absolut imprevizibilă. Unde dracu-mi fuseseră mințile?

Borges totuși s-a dovedit a fi surprinzător de agil și a reușit să-și pună un picior pe scara de frânghie a salvatorilor noștri. Am ajutat și eu să-i fie urcat – sau, mai degrabă, tras – corpul masiv, pe la prova bărcii de salvare. Domnul McTaggart și-a pus și el brațele musculoase la bătaie, după care Ailith l-a înfășurat pe Borges, ud learcă, într-o pătură de lână și i-a pus pe cap o șapcă de stofă.

— O să fie totul bine, domnule, i-a spus. Vă uscăm la noi, la han.

Borges a șoptit ceva pentru el însuși, cu buzele vineții. Albeața din obraji și respirația sacadată arătau că trecea printr-un șoc. I se roteau în cap ochii goi și se ținea cu amândouă mâinile de baston. Privindu-l, am văzut întruchiparea înfrângerii, un om a cărui aventură, suprapusă peste Cântecul Creației, îl descurajase, măcar de astă-dată.

Seara, am stat cu toții la bar, în fața unui foc. De vreme ce nici Borges, nici eu nu ne aduseserăm haine de schimb, eu purtam o pereche de pantaloni de trening și-o cămașă lăsate-n urmă de un fost client, iar el fusese nevoit să îmbrace niște vechituri de-ale domnului McTaggart – o pereche de pantaloni de twill și-un pulover lăbărțat. Nici n-ai mai fi zis că e Borges.

Ailith i-a dat asigurări că-n doar câteva ore aveau să-i usuce și să-i calce costumul și cămașa, chiar și cravata; aveau la han o femeie căreia o asemenea provocare i-ar fi plăcut, a explicat ea. Și chiar ea avea să-i pună la uscat pantofii de piele, avea să-i usuce și să le dea un strat gros de cremă.

— Vă facem ca nou, domnule, i-a spus.

— Mergea și vechiul Borges, a zis el.

Privindu-l cum stătea comod și-n siguranță lângă foc, m-am gândit la cât de rar impietau aspectele fizice ale realității asupra vieții lui cotidiene. Chiar și umbletul lui – punând talpa toată odată, cu grijă, ca și cum ar fi călcat pe cărbuni încinși cu picioarele goale – sugera o ezitare în felul în care se conecta la planetă. Loch Ness fusese pentru el o idee, nu o masă de apă rece ca gheața, care l-ar fi înecat foarte ușor.

— Ce vi s-a întâmplat acolo? a vrut să știe domnul McTaggart, care-și aprinsese o pipă și se așezase pe locul căpitanului.

— Grendel a fost de vină, a zis Borges.

Răspunsul a provocat o străfulgerare de interes pe figura stăpânului casei, ale cărui priviri s-au înălțat către un colț al tavanului, iar fiica lui s-a luminat și ea la față și-a zis:

— Am citit *Beowulf* în școală.

— Cântecul Creației, asta-i partea mea preferată din poem, a explicat Borges. Tocmai recitam pasajul, când monstrul s-a repezit și ne-a răsturnat barca. Și vă mai place poezia și-acum?

— A, da, i-a răspuns Ailith. Chiar scriu și eu versuri din când în când. L-am și văzut pe Borges înviorându-se în prezența unei alte femei nordice frumoase, o proiecție peste ani a tinerei Norah Lange, care mai și scria versuri când și când! Știi și-o melodie din Cântecul Creației, a continuat ea. În serile de duminică, avem un club de muzică folk aici.

— Vai, rogu-te, cântă! Sigur o să devin un fan al dumatile.

S-ar fi zis că atâta așteptase, fiindcă brusc a scos o chitară dintr-un dulap și ne-a servit o versiune lirică a Cântecului Creației, inspirată după o melodie celtică, pe care o și recunoșteam vag. Tatăl ei, între timp, își mângâia pinta de bere din față și-o asculta cu gura căscată pe fiică-sa, de parcă ar fi simțit pe limbă gustul vorbelor cântate de ea.

Când a terminat, Borges s-a pus pe aplaudat cu entuziasmul unui băiețel.

— Îi lipsește un public, a comentat domnul McTaggart.

— Iată că și l-a găsit, i-am spus eu.

— Mai știi vreun alt cântec, draga mea? s-a interesat Borges. Mi-ar plăcea foarte mult. Aș putea să și dansez! Și s-a ridicat de pe scaun, cu pătura înfășurată

în jurul lui, ca să-și târșăie picioarele în stânga și-n dreapta.

Recuperarea lui completă și trufașă m-a șocat, nu altceva. Era cu puțință, oare? Nu fusese la un pas de înec în Loch Ness de dimineață? Să fi fost obișnuit cu căzăturile-n fund și plonjoanele cu capul înainte? Să fi fost asta, în mod bizar, ce i se întâmpla de obicei, când mergea cu mașina sau pe jos prin timp și spațiu? Să fi fost o parte din viața lui poetică, din felul cum își crea propria lume după nevoile lui, în ciuda tuturor factorilor care conspirau împotriva-i, inclusiv faptul de a fi nevăzător?

Fusese o zi lungă, în tot cazul, și trebuia să ajungem la Pentland Firth până a doua zi la ora prânzului, ca să prindem feribotul care să ne ducă la Stromness. Așa încât i-am urat noapte bună lui Ailith și i-am mulțumit pentru tot ce făcuse.

— Întotdeauna mi-am dorit să ajung în Orkney, mi-a spus.

— Atunci, dă-mi voie să te invit, a intervenit Borges. Plătesc eu pentru biletul de drum, pentru mese și cazare. Dar eu nu vă însoțesc, pe dumneata și pe Giuseppe.

— Nu mergeți în insulele Orkney?

— Nu, Giuseppe! Toată aventura mea de pe lac... Nu vreau să mă mai urc pe vreoa barcă împreună cu dumneata. Și-adevărul este că mă simt epuizat. Mi-a revenit și durerea de cap.

M-a cuprins un fel de dezamăgire, aproape o iritare – chiar așteptasem să asist la o întâlnire între Borges și George Mackay Brown, ca să văd ce se întâmpla, dar această senzație mi-a fost atenuată de una mai puternică: de ușurare.

— Vă mulțumesc, domnule. Merg eu cu prietenul dumneavoastră, a zis Ailith. O să vă țină companie tata. E-un scump.

Această din urmă remarcă l-a făcut pe „tata“ să iasă din cameră, deși Borges nu și-a dat seama că s-ar fi petrecut ceva nelalocul lui. Lipsa vederii îi îngăduia să trăiască în interiorul unei bule proprii, în care nu aveau acces elementele vătămătoare – era un dar, în felul său. Iar eu nu puteam decât să mă perpelesc într-un soi de așteptare flușturistică: eu și Ailith mergeam în insulele Orkney așa, numai noi doi.

După ce s-a culcat Borges, eu am rămas în salonul de jos și i-am scris Bellei o scrisoare preventivă, cu atât mai dificil de compus cu cât mă încerca un vag sentiment de vinovăție pentru aventurile care mă așteptau alături de Ailith, indiferent cum aveau să se desfășoare. I-am scris o dare de seamă plină de înflorituri a călătoriei noastre ghinioniste prin Highlands, reluând povestirea de unde o lăsasem în precedenta scrisoare stânjenitoare și încercând s-o fac uitată pe prima prin prolixitate, întrebând: „Oare chiar se întâmplă toate astea în ceea ce trece acum drept «viață reală», sau m-am aventurat eu pe un tărâm al puțin probabilului?“

Am vârât plicul chiar atunci, seara, într-o cutie poștală din fața hotelului, cu obișnuitele mele îndoieli: poate c-ar fi trebuit să-mi țin gura și să las ca relația mea cu Bella să-și urmeze cursul, oricum ar fi evoluat ea – sau, mai degrabă, n-ar

fi evoluat. Nu mă cuprinseseră îndoielile, după ce i-o trimisesem pe cea dinainte? Dar adevărul era că simțeam nevoia să-i scriu. De ce nu i-aș fi spus povestea așa cum o vedeam eu, de ce nu mi-aș fi găsit o voce a mea, proprie?

68. Ralph Waldo Emerson (1803 – 1882), poet, eseist și filozof american, corifeu al mișcării transcendentaliste de la mijlocul secolului XIX.

69. Joc de cuvinte imposibil de reconstruit: *arm* înseamnă și „armă“, și „braț“ în engleză.

I-am dus lui Borges micul-dejun pe-o tavă: o farfurie de şuncă aproape scrum, ouă fierte, pâine prăjită, o cană mare de ceai şi două pastile albastre, pe care l-am avertizat să le nu le ia deodată.

Le-a înghiţit pe amândouă, dându-le pe gât cu o gură de apă.

— N-are nimic, mi-a spus. Ieri aproape că m-ai înecat. Toată noaptea m-am simţit ca şi cum aş fi plutit. M-am trezit azi-dimineaţă ca o balenă eşuată pe uscat.

— Arătaţi foarte bine. Şi i-am pipăit încheietura mâinii, ca să-i găsesc pulsul. Uitaţi, se simte că bate.

— Da, face ca Big Benul: dong, dong, dong.

— O să vă simţiţi bine-aici, de unul singur?

— Pot savura o noapte liniştită, fără întreruperi, a zis. E cazul să ne dăm seama cu toţii că sunt mult prea bătrân pentru bărcile cu primejdii, pentru monştrii precum Grendel!

M-am uitat pe fereastră către lac, încercând din răsputeri să dau dovadă de răbdare. Până la urmă, i-am spus:

— Mi-am lăsat baltă treburile ca să vă-nsoţesc, Borges. Am amânat o săptămână-ntr-o parte din cercetarea mea. Aţi fi putut să vă răniţi urât de tot când aţi căzut pe marginea drumului, în munţi, şi-a fost cât pe-aici să vă-necaţi – şi eu la fel. Bine că micul accident de ieri s-a petrecut aşa de aproape de mal.

— Trebuie să-mi cer scuze, ai perfectă dreptate. Ai fost viteaz acolo, în apă, când te-ai cufundat ca să mă tragi pe mine afară, deşi aproape că m-ai strangulat – şi s-a pipăit la gât cu o mână. Mi-au rămas urme de la degetele dumitale?

N-aveam cum s-o scot la capăt cu Borges. Mi-am dat seama de asta şi-am oftat. În momentul acela, nu-mi amintea de nimeni la fel de mult ca de mama mea.

— Mă-ngrijorezi, Giuseppe, a zis tot el, întorcându-şi către mine ochii goi, dar altfel semănând cu nişte faruri aprinse. Ți s-a întâmplat ceva? Nu te văd, însă ştiu că arăţi teribil de prost.

Ce-i drept, avusesem o noapte mizerabilă. Mă simţeam vinovat faţă de Bella fără nici un motiv, şi în loc să fiu încântat de perspectiva unei escapade cu Ailith sau a întâlnirii cu Mackay Brown, mă apucasem să rumeg pe marginea câtorva poeme jenant de vechi din caietul meu, cele mai multe despre iubirea neîmpărtăşită.

— Viaţa mea e futută, i-am spus.

— Nimic din limba spaniolă, mi-a răspuns Borges, nu redă propriu-zis

dangățul acestei formule americănești sau contondența sentimentului exprimat de ea.

— Uneori, mă simt pierdut. Nu știu, dar...

— *Una selva oscura...*

— Ce?

Oare nu mai terminam odată cu întrebarea asta?

— Sunt primele versuri ale *Divinei Comedii*. Ne trezim cu toții, iar și iar, în pădurea întunecată a lui Dante. Și tot așa, cu toții, ne vedem obligați să coborâm, unul câte unul, în infern, trecând prin beznă după beznă. Sigur că recunosc: mă roade invidia când mă gândesc la Paolo și Francesca, iubiții prinși în fapt. Fiecare dintre ei s-a ospătat din trupul persoanei iubite. Dă-mi voie să-ți mărturisesc: eu n-am avut niciodată plăcerea. Banchetul zeilor nu mi s-a oferit și mie. Căsătoria mea? O ipocrizie.

Aș fi vrut să-i spun: *Ah, Borges, vă rog, opriți-vă!* Dar a zis tot el:

— N-am avut parte de plăcere fizică în acel mariaj.

— Îmi pare rău. E trist.

— Așa e, e trist. Presupun că și dumneata ești virgin.

— Da, i-am răspuns, rușinat din cale-afară și neputând să spun mai mult, pentru că eram (cum observase cu perfidie Alastair) ultimul tânăr de douăzeci-și-doi de ani virgin din Era Vărsătorului.

— Dar asta-nseamnă puritate, a adăugat Borges. Mă emoționează. Și virginitatea mea, și-a dumitale, dar a dumitale mai mult.

— Detest puritatea, i-am răspuns, în timp ce-mi culegeam scamele de pe pantalonii care tocmai fuseseră centrifugați în uscătorul de haine de la hotel.

— Ai s-ajungi un bărbat căzut în păcat nu peste mult timp, te-asigur. Domnișoara Law este revelația, e calea dumitale, a zis Borges. Urcă la ceruri pe scara ei, cum sugera Platon. Și s-a oprit ca să crăntăne o bucată de șuncă mai arsă decât restul. Apoi a reluat: Dar sunt gata s-accept, dragul meu băiat, că probabil nu cu Bella o să devină viața dumitale... mai nefutută. E și asta o expresie de-a voastră, din America?

Până s-apuc eu să zic ceva, am auzit o bătaie în ușă. Era Ailith. Purta o beretă scoțiană cu pompon, multicoloră, de sub care i se revărsau buclele blonde, un pullover gros de Arran 70 și blugi negri. Avea ghetetele de la muncă destul de nelustruite. Nu mi-a plăcut cine știe ce aspectul ei de băiețoi dur, în schimb i-am admirat nonșalanța, felul de-a fi fără griji.

— S-aveți neapărat o zi bună și-o noapte minunată, a zis Borges, ridicând o mână ca un episcop care și-ar fi dat binecuvântarea.

— O să-i fie foarte bine cu tata, mi-a spus Ailith, când am ajuns în fața hanului. E-un tip responsabil. Mai mult sau mai puțin.

— Dar nu sunt îngrijorat.

— Arăți ca și cum ai fi.

— Nu sunt.

Ba eram. Instinctele mele de îngrijitor erau în alertă și nu voiam ca Borges,

cumva, să se simtă abandonat. Nu-mi plăcea deloc să abandonez pe nimeni – de pildă, atunci când plecasem prima oară și-o lăsasem pe mama la New York să se descurce cu starea de consternare și cu durerea ei. Mă simțisem vinovat și atunci, iar acum mă simțeam vinovat și față de Borges! („Dac-ai fi evreu, îmi spusese Jeff recent pentru tine ar fi Yom Kippur⁷¹ în fiecare zi.“)

— Ești prea bun cu el, a zis Ailith. Mi-ar plăcea un soț așa, ca tine.

— Sunt disponibil, i-am răspuns, ceea ce i-a smuls un zâmbet ambiguu, iar eu am simțit că urma să ne înțelegem foarte bine.

— Îl cunosc pe omul tău, apropo, mi-a spus. Pe George Mackay Brown. Am citit un volum de povestiri de-ale lui anul trecut.

— Nu, zău?

— Păi da, știi să citești. Și mi-a pus o mână pe braț, ca și cum ar fi vrut să-mi spună: *Nu-ți face griji*. O să mă bucur să-l cunosc. Și-ncă și mai mult să cunosc insulele Orkney.

Mergând amândoi cu mașina, mă încerca un sentiment de eliberare, combinat cu o prefigurare savuroasă a timpului pe care urma să-l petrec numai cu Ailith. Nu mai fusesem niciodată într-un spațiu atât de redus alături de o femeie atrăgătoare – și-n tot cazul, nu în circumstanțe atât de intime cum erau cele de acum. Iar insulele Orkney ne chemau la ele, cu perspectiva de a cunoaște un om pe care-l admiram de la distanță de câțiva ani. Din ce mă cufundasem tot mai adânc în scrierea tezei de doctorat despre Mackay Brown, dintr-atât dezvoltasem o viziune tot mai idilică despre cum își ducea el viața pe o insulă pustie, minunată. Și cu atât mai mult ajunseseam să-l invidiez pentru felul în care izbutise să se detașeze de lumea largă și de tot ce însemna ea, ca distrageri ale atenției. Mă însufletea fie și numai gândul că, după câteva ceasuri, aveam să stau alături de omul acela care, până atunci, mi se păruse un personaj adus la viață de mine în paginile care se acumulasem ale tezei mele, și nu o persoană în carne și oase.

— Întâlnirea cu domnul Brown îți provoacă emoții? m-a întrebat Ailith.

— Cam așa ceva.

— Ți-e frică de el. Îmi dau seama. Ține minte: e doar un om.

— Cu draci pe mine și sperios, i-am spus. Ăsta-s eu.

Ailith și-a pus o mână peste mâna mea, cea pe care o țineam pe schimbătorul de viteze, și-am simțit un fior misterios. Oare tot ce făcea era numai ca să se arate amabilă? Sau voia să mă consoleze? Și-a tras înapoi mâna, dar s-a arătat foarte fericită alături de mine tot restul drumului până la golful Thurso, de unde urma să luăm feribotul spre insulele Orkney. Aș fi dat orice ca să-i știu adevăratele gânduri, numai că nu voiam să tulbur liniștea plăcută și voioasă care umplea mașina la fel de mult ca și lumina soarelui de afară, în mersul nostru spre nord. Echilibrul dintre noi era fragil, și n-aș fi riscat să-l stric.

Imediat după prânz, am ajuns la un port parcă desenat pe un timbru poștal, unde toată activitatea se învârtea în jurul feribotului. Am lăsat-o pe Rocinante în

parcarea de mai sus de docuri și ne-am urcat pe vas, alături de vreo șase alte persoane. Totuși, nu-mi plăcea cum arăta cerul, cu norii negri și violeți care dădeau buzna dinspre nord-est. Un vânt energic și care vuia profund ne răvășea părul și mie, și ei, în timp ce pavilionul de deasupra vasului plesnea ca un bici.

— Să te-aștepți la vreme aspră-n estuar, mi-a spus Ailith.

Trebuia să stăm vreo două ceasuri pe-acea găleată nautică denumită *Saint Ola*, care mai făcuse traversarea de-o mie de ori, pe vreme de toate felurile. Ne-am postat pe puntea înălțată de la pupa, de unde am fi putut face cu mâna mulțimii de pe cheiul de mai jos, presupunând că ar fi fost o mulțime acolo. Acum, doar un bătrân cu o caschetă pe cap îi făcea semn unei femei ridate, îmbrăcată cu un impermeabil, care suspina lângă mine.

— Iubiți care se despart? m-a întrebat Ailith.

— El e cam bătrân pentru așa ceva.

— Și ce, adică-ți dispăre dorința? Nu-mi vine-a crede.

Remarca ei francă, fără menajamente, m-a luat prin surprindere. Și bună-dispoziția ei mi se părea cu vino-ncoace, creând o atmosferă de cordialitate lipsită de echivoc. Faptul că ea alesese să locuiască la han, ca să aibă grijă de tatăl ei, mi se părea un lucru admirabil peste măsură – era un semn de caracter. Mă gândeam la ea ca la o femeie cu principii clare, ferme, inviolabile.

La barul de pe feribot, în care se intra chiar de acolo, de pe puntea de la pupa, Ailith părea de-a dreptul incitată de perspectiva micii noastre aventuri.

— Mi-am dorit întotdeauna să văd Scapa Flow⁷², mi-a spus, unde stau ancorate flotele de secole-ntregi. În timpul Marelui Război, nemții își sabordau propriile vase mai degrabă decât să le abandoneze în mâinile englezilor. În ultimul război, au scufundat *Royal Oak*, o imensă înfrângere pentru Marina Regală britanică.

I-am spus:

— Dar văd că ți-ai învățat lecția de istorie.

— Nu mă lua de sus, mi-a replicat ea.

— Nici n-aveam de gând.

— Nu-i de-ajuns că „n-aveai de gând“.

Marea s-a întunecat brusc sub aripa neagră care s-a întins deasupra ei și valurile au început să clocotească. Barmanul, care a strâns paharele și ceștile într-un coș, ca să le știe în siguranță, a comentat că trebuia să ne așteptăm la o „traversare cu hârtoape“. Valurile erau deja de doi-trei metri înălțime, după evaluarea lui.

Aproape instantaneu mi s-a făcut îngrozitor de rău.

— Aș face bine să mă duc lângă balustradă, am anunțat-o pe Ailith.

A părut îngrijorată.

Nici n-am ajuns bine la locul dinainte, pe puntea din spate, că m-am aplecat peste balustradă și-am borât în mare. O parte din vomă vântul mi-a împroșcat-o înapoi, peste încălțări și pantaloni – un miros oribil. Ailith stătea lângă mine, cu

o mână pe umărul meu.

— Pot să te-ajut cu ceva?

— Cred c-ar trebui să merg dedesubt, i-am spus. O fi mai stabil acolo.

— Ești sigur?

Eram absolut sigur, și-am coborât, abia ținându-mă pe picioare, pe o scară metalică, până într-o sală mare destinată publicului, unde vreo doi sau trei pasageri, galbeni la față, stăteau pleoștiți la niște mese de lemn. M-am așezat și eu lângă ei, cu fața îngropată în palme, încercând să atenuez șocul ruliului dintr-o parte-n cealaltă al feribotului, care era deja în haos. Câni de ceai sau cafea se vărsau pe jos, iar o tânără de la masa de-alături a vărsat într-o pungă de hârtie cafenie. Un miros de ranced plutea în aer, și o femeie voinică se smiorcăia zgomotos lângă mine, zicând:

— Vreau să mor...

Oricât de repede s-ar fi încheiat acea traversare, tot n-ar fi fost suficient de curând pentru mine.

Cerul arăta în continuare descurajant de sumbru pe măsură ce ne apropiam de insulele Orkney, care deocamdată nu erau decât o impresie la orizont, una la care să te uiți urât. Vasul a trecut milimetric pe lângă un dig de piatră și-a pătruns în portul bine protejat de la Stromness. O mulțime de alte vase erau ancorate acolo, și pentru toți a fost o ușurare să dăm și de o suprafață liniștită. Deja simțeam tracțiunea inversă a elicelor, feribotul încetinind și acostând la chei cu o bufnitură. Vreo zece bărbați în salopete albastre și încălțați cu cizme s-au pus în mișcare, au eliberat odgoanele și le-au legat de bolarzi. Lanțurile au zăngănit, și pasarela de coborâre a fost lăsată.

Odată ajunși pe chei, râul de mare mi-a trecut, deci n-aveam să mai borăsc și acolo, de față cu George Mackay Brown. Putoarea de vomă venea de pe blugi, iar încălțările îmi rămăseseră pătate. Nu puteam ascunde acele semne ale suferinței care mă copleșise mai devreme, dar fusesem, cel puțin, redat lumii celor vii. Poate că acela eram eu în rol de Iona, revenit la viață? Dar de câte ori trebuia să fiu înghițit și scuipat iar afară?

— Ești sigur că te simți bine? a vrut să fie sigură Ailith când am debarcat și-am pășit pe cheiul solid și stabil.

— De ce, e cineva sigur de asta? i-am întors vorba.

M-am străduit să-mi șterg de pe încălțări grosul vomei, dar mirosul nu dispărea, oricât aș fi frecat.

70. Insulă situată în Firth of Clyde, la vest față de coastele Scoției.

71. Ziua Căinței din iudaism, cea mai importantă sărbătoare de peste an a evreilor, axată pe mărturisirea păcatelor.

72. Zonă marină aflată între mai multe insule din arhipelagul Orkney, care constituie unul dintre cele mai mari porturi naturale din lume, cu ape nu foarte adânci, protejată de vânturi și curenți.

M-am oprit în mijlocul debarcaderului, stingher, între Ailith și George Mackay Brown, care ne-a ieșit în întâmpinare, cum promisese, venind parcă de niciunde și pătrunzând în universul meu dintr-odată. Spiritul se făcea trup chiar în fața mea.

— Aha, uite c-ați venit, a zis Mackay Brown. Unii spun că vin, da' nu mai ajung pân-aici. Vorbă multă, da' nu mai vin!

M-am bucurat că nu trebuia să mă număr și eu printre cei care se făceau de rușine într-un asemenea hal, deși nu eram sigur cine vor fi fost aceia.

Ochii lui argintii mă fixau scormonitori, ca și cum ar fi încercat să discearnă ceva, nu știu ce anume. Răspândeă un miros vag de ceară veche de albine. Bocancii de piele cu care era încălțat păreau a fi cu două mărimi peste ce i-ar fi trebuit lui, și nici pantalonii de pe el nu i se potriveau prea bine.

Era pur și simplu straniu să discut cu subiectul tezei mele de doctorat și să-i văd cu ochii mei figura și părul zburlit pe care până atunci le știam doar din fotografii. I-am întins o mână pe care el mi-a luat-o, cu destulă reticență, în amândouă mâinile lui mult mai mari – mâini de fermier sau de pescar, nu de scriitor, care aveau peri aspri, albiți, pe dosurile palmelor. Avea unghiile de o culoare maro-închis, probabil pătate de tutun, roase și neregulate.

— Și-unde-i orbul dumitale? m-a întrebat. Scriitorul argentinian?

— Nu se simțea prea bine, i-am spus. L-am lăsat la hotel, să se odihnească.

— Mare păcat. De Borges e vorba, nu?

— Da. Cum de știți?

— Am făcut o deducție, presupun, auzind că era din Argentina. Și că Alastair i-a tradus din scrieri. Borges e unul dintre cei mai buni scriitori ai vremurilor noastre, cu gândirea lui speculativă și cu toate labirinturile.

Cu asta, chiar că m-a prins pe picior greșit. Lumea întreagă părea să știe mai multe despre Borges decât mine.

Mackay Brown a întins apoi o mână către Ailith:

— Și pe dumneata, drăguță, cum te cheamă?

— Ailith, de la Loch Ness. Prietenul dumneavoastră m-a pescuit chiar de pe lac.

— Și-anume, cu un fir puternic, este? a zis el, și-a râs de propria glumă. Văd că aduci bună-dispoziție, care-i binevenită aici. De regulă, turiștii aduc boli. Virozele de vară-s cele mai rele, deși, într-un fel, prefer un bolit zdravăn – am o scuză ca să stau acasă cu câte-o fiertură caldă și tot restul.

— Dar stați cel mai mult acasă, nu-i așa? l-am întrebat.

— Crezi că mă cunoști pentru că ești cronicarul meu, ești criticul meu devotat, nu-i așa? Un Boswell⁷³ numai al meu. O să trebuiască să fiu atent ce spun, fiindcă s-ar putea să-mi înregistrezi vorbele pentru posteritate. Foarte periculos e să repeți ce spun alții. Prima și ultima lecție a mamei mele. Și ce clevetitoare putea fi bătrâna!

Cu un șuierat imperceptibil, norii s-au despărțit deasupra capetelor noastre, și soarele a dat buzna printre ei, întărind culorile mării și făcându-i crestele valurilor sticloase în lumina după-amiezii târzii. Țărmul a căpătat nuanțe roz-aurii.

— Vă conduc mai târziu la Hamish, să vă luați în primire camerele, a zis gazda noastră. Deocamdată, veniți amândoi la ceai.

Un vânt rece a măturat cheiul, răsturnând un coș de gunoi. Mackay Brown s-a repezit să-l ridice la loc.

— Îmi pare rău de vântul ăsta de nord, ne-a spus. E ca un cuțit la beregată, prin părțile-astea.

— Și e mai rece aici decât pe țărmul celălalt, a adăugat Ailith.

— Decât pe Loch Ness, cu siguranță. Acolo sunt vânturile dinspre apus și aerul golfului.

Și s-a pus dintr-odată pe recitat din memorie:

*Ah, vânt de-apus, când ai să mai bați,
ca să-nceapă iar să se reverse ploaia?
Doamne, de-aș putea să-mi țin iubita-n brațe,
și să ne ascundem înapoi în pat!* ⁷⁴

Celebrul cântec a părut a sfredeli aerul, cum probabil că și sperase. Ce rău mi-a părut că nu venise și Borges cu noi! Precis i-ar fi plăcut să audă recitalul acela făcut de Mackay Brown, cu vocea lui celtică, aspră și frumoasă, și-ar fi contribuit el însuși cu ceva, probabil în anglo-saxonă sau în vechea norvegiană.

— Absolut perfectă poezioara, nu credeți? ne-a întrebat Mackay Brown. Atâta doar că rareori nu plouă-n Orkney, și patul meu e gol.

Nu știu cum de-mi scăpase până atunci strigătul profund însingurat, de dorință, din acele versuri pe cât de frumoase, pe atât de dureroase, indiferent de câte ori le citisem.

În timp ce mergeam toți trei pe drumul portului, Mackay Brown vorbea cu un soi de energie întâmplătoare și cu un lirism care avea darul să mă însuflețească. Îmi doream să fi putut să-mi notez în jurnalul meu tot ce spunea, dar așa ceva l-ar fi descurajat să mai vorbească. Mă îngrijora ideea c-aș fi putut, cum-necum, să omit ceva din ce spunea. Pentru mine, ar fi fost aur curat când m-aș fi așezat iar la masă, la St. Andrews, și mi-aș fi reluat lucrul. Și profesorul Falconer ar fi ajuns, în cele din urmă, să creadă în ce lucram. Doar mă dusesem direct la sursă.

Nu era mult de mers până la ceea ce se numea „casa de consiliu“ din Mayburn Court, care făcea parte dintr-un șir întreg de case văruiate cu alb și

vărate unele într-altele – modelul obișnuit de construcții postbelice, care deveniseră o pacoste în Scoția. Mackay Brown nu-și mai bătuse capul să încuie ușa – eram pe-o insulă din Orkney, la urma urmei. Am intrat direct în bucătăria înghesuită: borcane de gem și vase de unt, firimituri de pâine prăjită împrăștiate pe tăblia mesei, și chiar în centrul ei trona o Biblie veche. (Parcă am văzut în fața ochilor Biblia tatălui meu, ediția Regele Iacob, de la Scranton, cu adnotările lui scrise mărunț, cu pasajele subliniate, și mi-am pus întrebarea dacă și lui Mackay Brown îi plăcea să se aplece peste paginile Bibliei cu creionul în mână.) Un carnet de însemnări stătea deschis lângă recipientul de unt, cu scrisul aplecat, ușor de recunoscut al scriitorului, cu cerneală deschisă la culoare.

— Vreun poem? l-am întrebat.

S-a înroșit la față și-a închis carnetul.

— Mereu sunt pe punctul de-a scrie câte ceva, mi-a spus. Ceva sau nimic. Omul răspunde sau nu răspunde cu vreo muzică proprie, care să rivalizeze cu muzica lumii din jurul său, notă cu notă. Ar fi și-o vagă insolență din partea lui fie și numai să-ncerce, nu zic bine?

Vorbea ca și cum ar fi tors liniștit, ar fi fredonat întruna – exista o melodicitate în sintaxa lui. Ce spunea el ar fi stat foarte bine pe muzică.

— Vă rog, luați loc amândoi, ne-a spus. Nu ne formalizăm aici, în Orkney. Eu pun apa la fiert.

O vedeam pe Ailith cum îl urmărea cu privirea și mi-am dat seama că-i captase toată atenția. Îl asculta cu buzele ușor întredeschise, uneori schițând și câte un zâmbet.

Scriitorul a început să se fâțâie de colo-colo prin bucătărie. Se vedea clar că se simțea bine în lumea lui suficientă sieși. M-am gândit iar la tatăl meu și la cum ocupa el bucătăria din zori până pleca la lucru. Se făcea stăpân peste plita de gătit, câtă vreme pregătea omleta. Producea felii de pâine prăjită fără număr și felia merele și bananele în castronul meu cu cereale, de parcă aș fi avut nevoie de ajutor.

Îmi plăcea să cred că tocmai acolo, pe-acea masă, Mackay Brown își scrisese probabil cele mai bune lucrări. (Adusesem cu mine, în rucsac, un exemplar din cartea lui recentă, *O vrajă pentru grâul verde* ⁷⁵, și unul din volumul său proaspăt apărut, de *Poezii noi și alese* ⁷⁶, cu speranța că mi-ar fi dat autografe pe amândouă.) Un exemplar din volumul ceva mai vechi, *Pâini și pești*, se afla pe un bufet, alături de cutia de pâine. Să-l fi lăsat într-adins așa, la vedere? Un asemenea gest aș fi putut face eu, presupunând c-aș fi avut vreodată norocul să mă aflu în postura lui, dar nu-mi venea să cred că el ar fi fost în stare, fiindcă mi se părea un om foarte modest, care nu-și dorea cu tot dinadinsul afirmarea.

— Aici a locuit maică-mea, înainte să vin și eu, a zis gazda noastră. Tocmai ce-a murit, biata de ea. Bronșita i-a venit de hac.

— Ați rămas aproape de casă, i-am spus.

— Ahă. E bine-acasă. Cum zice Frost, omul dumitale? „Acasă-i acolo unde

trebuie să te primească.”

Era bine acasă, mi-am spus, și iar m-am gândit la familia mea din Pennsylvania. Fusesse lumea protectoare pentru mine, în multe privințe. Bunătatea și modestia îi prinseseră foarte bine tatălui meu și fuseseră un dar pentru cei din jurul lui. Până și țacăneala maică-mii avusese o nuanță năucitoare de autoparodiare, plus că mama spunea povești cu nesaț. Îmi plăcuse mult să stau la masa bunicii mele italiene, la sfârșit de săptămână, și să mănânc tăiței ei de casă cu sos de carne. O văzusem tăind fâșiulele meticuloș, cu o lamă de bărbierit în ajun, pe niște foi mari de hârtie cerată, și întotdeauna îi admirasem răbdarea și îndemânarea cu care lucra la tăiței. Întreba: „Cine-o să taie paste, dacă nu eu?”

— Am tendința să-mi duc viața între casă și port, ne-a spus mai departe Mackay Brown. Între Ness Road și capătul cheiului.

M-am gândit la Thoreau, care, și el, „a mers mult prin Concord”⁷⁷.

Curând, am avut pe masă ceai, pâine prăjită, o grămadă de marmeladă și-o farfurie cu niște fursecuri în formă de bețișoare noduroase, coapte de vecina lui, pe care Mackay Brown a numit-o „văduva Duff”. Ca să sporească și mai tare amploarea momentului, a desfăcut un pachet de biscuiți digestivi și i-a pus tot pe masă, alături de un alt pachet, de sărățele cu ceapă.

— Serviți-vă, ne-a spus, făcând un gest cu mâna, care voia să sugereze abundența: Din toate mai este.

Ailith a luat niște biscuiți și-a zâmbit cum numai sora mea o făcea când tata ne întindea prăjiturile cu smochine. Zicea întotdeauna, fără pic de ironie: „Smochinele o să vă facă normali.” Cea mai mare groază care păștea orașul Scranton era teama de „anormalitate”.

Mackay Brown era exact opusul nestăvilutului Borges, care era în stare să spună cu glas tare orice gând îi trecea prin cap, oricând i-ar fi trecut, menținându-se pe la mantinelele speculației de-o manieră tipic de compulsivă. Nici un sentiment nu-i rămânea prea mult neexprimat. Nici o idee a sa nu-și căuta în zadar cuvintele prin care să se anunțe. Dacă se poate spune așa, Borges era însuși limbajul. „La ce te gândești, Giuseppe?”, mă întreba, și apoi aproape că zbigiera la mine: „Spune-mi ce ai de spus! Vorbește!”

Rupând o tăcere stânjenitor de lungă, Ailith a pomenit de vremea studenției sale de la Edinburgh.

— Îmi place foarte mult orașul, a zis, amintindu-și că Mackay Brown fusese și el student acolo. Castelul se vede minunat.

— Da, foarte frumos. Ați citit despre zilele când eram student acolo? a întrebat el.

— Am citit despre dumneavoastră-n ziar.

— Vai de mine! Și eu care credeam că sunt anonim. N-ar fi trebuit să-mi trec numele pe cărți. Anonim era suficient. Așa să se spună: Anonim – cine va fi fost el sau ea –, cel mai mare scriitor al tuturor timpurilor.

— Dar v-a plăcut la Edinburgh?

— Poate fi ceva mai frumos? Princes Street⁷⁸, monumentul lui Scott⁷⁹ și, cum

spuneți, castelul de pe deal! Eram un tânăr intrus de pe strada Rose Street, în cafenelele unde se-ntâlneau poeții ca să bea și să se certe.

— L-ați întâlnit acolo pe Hugh MacDiarmid⁸⁰? am vrut să aflu de la el.

— Și-ncă cum! a exclamat Mackay Brown. Un omuleț dificil. Cu har în felul său. Nu și-ntr-al meu.

Adevărul era că-l întâlnisem și eu pe MacDiarmid într-un local din Edinburgh, după o reuniune literară, la care el citise cu glas tare din poemul lui „Un om beat privește ciulinii”⁸¹. Stătuserăm și de vorbă, scurt și deloc satisfăcător, fiindcă el se arătase incoerent. Probabil că se rătăcise prin aburii de alcool. O mulțime de fete drăguțe erau adunate în jurul său, nerăbdătoare să aibă contact cu marele bărbat, ceea ce m-a convins, dacă era să mă iau după expresia din privirile lui, că s-ar fi bucurat peste măsură să le ofere tuturor.

Când a dispărut și ultimul fursec, și fiecare dintre noi își terminase și-a doua ceașcă de ceai, Mackay Brown a declarat că era „vremea Stromului”. Mi-am dat seama că, spre deosebire de Alastair, lui nu-i plăceau taclalele pe teme literare. În bucătăria lui nu se făceau clasificări de poeți și romancieri, nu se pomeneau nume așa, ca din întâmplare.

Pe drumul spre Stromness Inn, n-am putut să nu mă întreb ce aranjamente ne așteptau în privința dormitului. Oare Mackay Brown, care făcuse din frugalitate o pasiune, rezervase pentru noi două camere?

Privind-o pe Ailith, care mergea în fața mea, gândurile m-au dus la Ingibjorg, din poemul lui Mackay Brown, *Testamentul vikingului*. Era „cea mai înaltă dintre femei”, cum zicea el. Mi-a venit ideea să-l trag deoparte și să fac o glumă discretă în sensul ăsta, dar m-am abținut. Nu s-ar fi potrivit niciodată, în compania lui austeră, să fac vreun gest de prea mare apropiere – de care nici nu era nevoie, în tot cazul, pentru că precis era deja la curent cu opțiunea mea. O mai fi fost cineva în toată Marea Britanie care să-l fi ales pe el drept subiect al tezei de doctorat? Eram un deschizător de drumuri cu ceea ce lucram, în ciuda îndoielilor profesorului Falconer.

Faptul că mă aflu în prezența lui Mackay Brown avea darul să mă înflăcăreze și să mă deconcerteze în egală măsură. Era o ființă neverosimilă, cu trăsăturile lui distorsionate și cu intimismul său, cu atitudinea lui stăpânită, care sugera disprețul față de lumea exterioară, cu amabilitatea lui seacă, penetrantă. Îmi dădeam seama, chiar și din puțină interacțiune pe care o aveam cu el, că severitatea naturală se combina la el cu o generozitate impulsivă, care nu cunoștea limite, dovadă biscuiții digestivi și fursecurile sau ceainicul din care ceaiul părea să curgă la nesfârșit. Îmi închipuiam generozitatea lui sufletească și m-am trezit că apreciam la el această calitate. Cel mai mult admiram, la povestirile lui, și consideram că era tocmai secretul farmecului lor, faptul că invariabil își revărsa căldura peste propriile personaje, iubindu-le fără rezerve – chiar și pe cele desfrânate sau disperate. Poate mai ales pe acelea.

Am ajuns la un colț unde stăteau pe o bancă mai multe creaturi emaciate cu aer de vrăjitoare. Una dintre ele s-a luat de Mackay Brown, ca și cum l-ar fi

considerat *persona non grata* în insulele Orkney, făcându-l „rahăt cu ochi“ și „șmecheraș de doi bani“. El a făcut un gest cu mâna, care voia să spună că nu-i păsa de insulte, cu care probabil că era obișnuit, iar eu n-am putut să nu mă gândesc la sonetul său inegalabil, *Bătrânele*, care începe așa:

*Mergi trist, sau vesel, sau abțiguit cu bere
pe dinaintea bătrânelor ce clevetesc cu orele,
și-o să-ți arunce unde or fi, pe stradă ori pe chei,
câte-o privire acidă, să-ți înăcrească sângele-n tine.*

Observase scena locală cu un ochi curios, o ureche generoasă, și scosese din acel material atât de bogat un tezaur de versuri și de proză. Nu mă surprindea faptul că unii îl găseau prea iscoditor. La urma urmei, era un însingurat, un om aflat la periferia propriului cerc restrâns, pentru care concomitent o făcea pe judecătorul, psihanalistul și preotul. Când mi-am dat seama de asta, mi-am fulgerat prin minte idei pentru viitoarea mea teză – drept care am știut că trebuia să-mi notez diverse lucruri după cină. Mă simțeam frustrat că nu aveam decât o seară să-i dedic lui Mackay Brown și m-am gândit ca data viitoare să stau cel puțin o lună, să devin studentul acelui univers. Trebuia să decupez și eu acei tălăși cu precizie și răbdare!

Din amurgul întunecat și ceșos de afară am intrat într-un bar cald, luminat de focul din șemineu, în care și cârciumarul radia. Ne aștepta de ceva timp.

— El a Hamish, a zis Mackay Brown, arătându-l cu mâna.

Hamish, care era ca un elf supradimensionat de la Polul Nord, a venit înspre noi cu barba lui bogată și nasul pestriț, parcă pus anume în mijlocul feței pentru efect – era un talmeș-balmeș de carne și vene roș-albăstriei. Purta o vestă de vânătoare cam zdrențuită, care avea un petic de piele pe un umăr și niște buzunare lăbărțate și pleoștite în care-și ținea probabil cartușele. În ton cu această aură, avea o pereche de pantaloni bufanți de golf, cum rareori mai vedeai în acele zile, poate doar pe terenurile de golf de modă veche sau pe domeniile de vânătoare: erau făcuți din tweed și se umflau peste coapse, apoi se strângeau brusc sub genunchi. Avea gambele acoperite de niște jambiere lungi, de un verde ca de mazăre, iar în picioare o pereche de pantofi tot de golf, maronii. M-a luat de talie cu un braț, zicând:

— Spuneți-mi Hamish.

— Cum altfel vrei să-ți spună? l-a întrebat Mackay Brown.

— Tu să nu mă iei peste picior, l-a repezit Hamish.

— Nu-l băgați în seamă, a adăugat Mackay Brown. E bine intenționat, da' mai dă cu mucii-n fasole.

— Minunată expresie, mai ales pentru un poet! nu s-a lăsat nici Hamish mai prejos. Eu îl citesc pe Georgie numai de ziua lui.

— Ajunge cu criticile. Ai spațiu și pentru fată?

— La mine-n casă, pentru fată e-ntotdeauna spațiu, a zis Hamish.

— Ailith mă numesc, a declarat ea, probabil ofensată de apelativul, „fata“ —
n-avea timp de prostii de-astea patriarhale, cu toate că feminismul din Scoția nu
se manifesta decât sub forma unor mici focare de rezistență, niște răbufniri
mărunte, dar aprige, de rebeliune.

— Whisky, sau bere? a întrebat Mackay Brown.

— Orice bere-i bună, mulțumesc, am răspuns.

Ailith a cerut o pintă de bere neagră tare și toți trei ne-am așezat pe scaune
în jurul focului, cu băuturile în mâini. Temperatura de afară scăzuse dramatic și
m-au trecut fiorii numai gândindu-mă cum o fi fost acolo în toiul iernii. Și la St.
Andrews era destul de greu, cu vânturi crâncene și umede care măturau apele
venind dinspre Norvegia.

— Îmi pare bine să fiu aici, am zis. E ca și cum aş pătrunde în interiorul
povestirilor și poemelor pe care le scrieți.

— Jay, aici de față, se numără printre partizanii scrierilor mele, a explicat
Mackay Brown, privind-o pe Ailith. Și nu-s foarte mulți.

— Și eu vă cunosc scrierile, a zis ea.

Mai că uitasem de asta. Îi plăcuse *O vreme de ținut minte*, ceea ce-mi spusese o
dată sau de două ori în mașină, cu toate că încercările mele de a vorbi despre
acele povestiri nu conduseseră la mare lucru. De ce-i plăceau atât de mult? Viața
ei interioară, speranțele pe care le nutrea, dorințele ei – nu știam aproape nimic
despre ele. N-ar fi trebuit să mă surprindă faptul că o tânără care scria poezie și
 trăia în Scoția de nord putea să știe câte ceva despre George Mackay Brown și să-
i admire scrierile.

— Mă flatezi, duduie, a zis el. Am tendința să uit că unii oameni ar putea citi
ce scriu eu. Poate că istoria e singurul cititor care contează.

— Și ce-nțelegeți prin istorie? l-a întrebat Ailith. Nu-i o generalitate, o
abstracțiune?

Bravo ei, mi-am zis. Nu accepta să se facă una cu fundalul. De fapt, ea-mi
făcea mie treaba, spunând lucrurile-astea!

— Istoria, cred, e ceea ce numim noi, creștinii, Dumnezeu, a zis Mackay
Brown. El ne păstrează-n mintea lui vastă, în care se desfășoară tot ce-nseamnă
timp. Istoria nu-i un calendar vechi, vârat într-un sertar. Știi versetul acela din
Epistola către evrei: „Cristos e-același azi, ieri și-n veci“? Vai, ce-mi place!

— Sunteți catolic, din câte-nțeleg, a zis Ailith.

Eu am fost uimit că ea fie știa, fie intuise așa ceva. Oare chiar în asemenea
hal o subestimasem?

— Convertit, i-a răspuns Mackay Brown.

— Întotdeauna convertiții fac cel mai bine prozelești, a zis ea.

— Dar eu prefer să stau liniștit în fundul sălii. Sufletul este invizibil pentru
toți, în afară de Dumnezeu. Nu știu dacă măcar Atotputernicul mă vede. Sau
poate că el e tocmai tăcerea dinăuntru meu. Și s-a întors apoi către mine: Jay,

domnul meu, și dumneata ești catolic, nu, de vreme ce ești italian?

— Italian prin descendență. Bunicii mei sunt catolici. Numai tatăl meu s-a predat în brațele lui Calvin. Dar sunt un admirator al tainei comuniunii, am zis. Mergeam cu bunica mea la bazilica Preasfintei Inimi din Pennsylvania. De multe ori asist la liturghiile anglicano-catolice de la St. Andrews. Altarul are ceva care mă emoționează foarte tare, am zis, și m-am surprins eu singur. Nu vorbeam, de obicei, de predilecțiile mele religioase – nu cu atâția oameni, în tot cazul. Era ceva ce consideram de domeniul vieții intime. Dar m-am simțit bine spunând asta cu voce tare, arătându-mă. Ce speram eu s-ascund?

— Se numește Prezență Reală, a comentat Mackay Brown.

— Adică...? a întrebat Ailith.

— Noi credem... adică, în biserica mea, credem că Dumnezeu – că însuși Isus, ca parte a divinității – e prezent în cuminectură. Și asta, nu simbolic. E vorba de spiritul care devine trup. Iar pocalul e plin cu sângele lui. Și noi, cei care venim la altar, biete ființe mărunte fiecare luat în parte, suntem și înfrânți. Dar suntem recuperați. Ne prăbușim și ne ridicăm înapoi. Și-asta, iar și iar.

— Țsta-i un simbol, a comentat Ailith.

— Da, ce-i drept, dar suntem prezenți când și anafura-i prezentă, și-n momentul acela toată eternitatea ne vine-n întâmpinare. Este felul nostru de-a intra în împărăția cerurilor, când ne simțim părăsiți în starea jalnică-n care ne aflăm.

Ailith s-a aplecat spre el, zicând:

— Stare jalnică, bine. Dar știți, e ceva ce nu-nțeleg la creștini – de ce le urăsc pe femei.

— O admirăm pe Sfânta Fecioară, a zis Mackay Brown. Și eu iubesc femeile, zău așa, cu toate că n-am avut noroc la capitolul ăsta-n viață. N-am avut parte de nici o relație serioasă.

— Femeile nu pot fi decât curve sau fecioare, a insistat Ailith.

— Vai de mine! a zis el. Mi-e și rușine, serios. De asta-i bine să mai pășești și-n sfera publică. Pe strada mea fără ieșire, Mayburn, trăiesc prea mult în propriul cap. Am nevoie și de-alte voci.

— Aveți propriile scrieri, am intervenit în discuția lor. Chiar voiam să vă întreb: cine înseamnă cel mai mult pentru dumneavoastră? Ce scriitori v-au influențat?

Pe figura lui Mackay Brown au părut a i se încâlci trăsăturile.

—Vezi dumneata, pe măsură ce-mbătrânesc, din ce-n ce mai puțin scriitori au vreun efect asupra mea. Și e-o mare tristețe, asta.

N-am putut să nu mă gândesc la cum ar fi răspuns Borges cu cine știe ce replică bogată cât o enciclopedie, uimindu-ne cu vreun citat din Tichborne sau Lugones.

L-am presat și mai mult:

— De ce v-ați făcut o profesie din domeniul literelor?

— Asta zici dumneata c-am făcut? Se pare că nu eram potrivit pentru nimic

altceva, mi-a spus. Nu m-am simțit niciodată-n stare să părăsesc insulele-astea pentru mai mult timp. Din cauza sănătății mele și-a temperamentului, probabil.

— Vă place-n Orkney, a zis Ailith.

— E ca-n orice căsnicie.

— Ați fost căsătorit?

— A, nu, nu... A fost o fată demult, la Edinburgh, și-mi plăcea, da, și cred c-a existat și-o anumită reciprocitate, numai că timpul trece, cum bine știm cu toții, și... mă rog...

Și-a lăsat-o așa cum picase, de-ai fi zis că plonjase de pe-o trambulină verbală în marea înghețată.

Și Ailith, și eu am așteptat să-și continue fraza de unde și-o întrerupsese, dar n-a mai zis nimic. I s-a pleoștit parcă toată fața, și mi-a părut rău că-l momisem în direcția respectivă.

— Scriu și eu niște versuri, i-a spus Ailith, ca să facă lucrurile și mai rele. De unde știa exact întrebările pe care mă gândeam eu c-ar fi trebuit să i le pun gazdei noastre? Iată ce mă-ntreb, domnule: Ce este un poem? Adică, dumneavoastră cum l-ați defini?

— Un poem este următorul lucru preferabil după tăcere, i-a răspuns el.

— Și-atunci, de ce ne mai batem capul? a insistat Ailith.

— Eu simt o răbufnire de bucurie-n cele mai multe zile, așa, dintr-odată. Probabil din cauza luminii și-a întunericului care se văd peste apa din golf. Treaba mea constă-n a recrea o parte din acea fericire cu semne trasate pe hârtie. Exaltarea se face resimțită. Cel puțin, așa sper. Ici și colo.

— La fel și tristețea, m-am grăbit să punctez.

Capul său în formă de glob imperfect – cu fruntea și falca protuberante – s-a întors spre mine și-am văzut că avea ochii umezi, sticloși ca două lentile. A zis:

— Mămica mea, Dumnezeu s-o ierte!, își făcea griji pentru mine. „Ești prea trist, Georgie“, îmi spunea. Minunată femeie! Tare ne iubim bietele mame, nu-i așa?

Ailith a mai cerut o pintă de bere, care a apărut pe masă, dinaintea ei, la un simplu deget ridicat de Mackay Brown. A luat paharul ca pe un poc, cu amândouă mâinile, și l-a băut atât de repede, încât i-au dat lacrimile. Oare se gândea la propria-i biată mamă, care murise în anul precedent?

Mackay Brown a terminat un alt pahar de whisky, după care și-a clătit gura cu bere și toți trei am devorat rulourile calde cu cârnați pe care ni le-a pus în față Hamish, fiecare cu farfuria lui. Nu scria nicăieri c-ar fi trebuit să plătim ceva, nici măcar nu ni se sugera. Vacarmul obișnuit al lumii comerciale era cu desăvârșire absent acolo și-i ținea locul un soi de troc neîntrerupt, afectuos și silențios.

Un tânăr cu o chitară s-a așezat pe jos, într-un colț, și-a început să cânte niște piese vechi din insulele Orkney.

— Țla-i tânăru' Douglas, ne-a explicat Mackay Brown. E fiul cizmarului de pe Hellihole. O s-ajungă departe.

— Poate chiar până la Edinburgh, l-a tachinat Ailith.

El s-a uitat la ceas într-un mod evident și stânjenitor.

— Mă tem că trebuie să plec, ne-a spus. Măine e zi de lucru. Cum e fiecare zi, de altfel, cu excepția duminicilor, când mă duc la Kirkwall cu autobuzul.

— La liturghie, am presupus.

— Ahă, a recunoscut el și-a dat peste cap ce-i mai rămăsese din ultima pintă, cu o satisfacție mai mult decât vizibilă. Apoi a zis: Țin minte când am băut primele pinte de bere, cu mulți, mulți ani în urmă. Ce revelație! Parcă-mi curățau sufletul c-o muzică divină – exaltare, bună dispoziție – și mi-l spălau de toate relele. Îmi spuneam, în sinea mea: *Dac-aș putea să beau câte două pinte de bere-n fiecare după-masă, viața mi s-ar părea ceva binecuvântat.*

— Nu-i o soluție, a zis Ailith, care vorbea cu autoritate în domeniu, ca fiică de proprietar de han ce era.

— Sunt convins că nu este, a fost de acord Mackay Brown. Adevăru-i că nu mi-a fost ușor cu băutura. La paradisul care mi se promitea inițial n-am mai ajuns. Și și-a pus delicat o mână peste mâna mea, după care mi-a șoptit: Prietena dumitale-i o scumpete de fată. Proaspătă ca prima ploaie de primăvară. Vă urez noroc amândurora.

Mi-a făcut cu ochiul, ceea ce n-a fost de natură să-mi disipeze incertitudinile cu privire la relația dintre mine și Ailith, care va fi fost ea. Cu siguranță n-o consideram prietena mea, dar nici nu era momentul potrivit să vin cu o asemenea corecție. Poate i-aș fi dat vreo lămurire de dimineață, dacă mi s-ar fi părut că era cazul.

Când s-a ridicat să plece, Mackay Brown a sărutat-o pe frunte pe Ailith și pe mine m-a privit drept în ochi:

— O să citesc orice scrii despre mine, mi-a spus, și n-am să obiectez deloc, atâta timp cât scrii cu onestitate. Spune doar ce ți se pare a fi corect.

— Sunt onest de felul meu, i-am răspuns.

— Deci sunt pe mâini bune! Mai vii, acum, că suntem prieteni?

— Mai vin!

Mackay Brown a zis:

— Ei, foarte bine, atunci. Noapte bună amândurora. Splendid a fost. Și mi-a făcut mare plăcere, dragul meu Jay, să te cunosc în fine. O să ne luăm rămas-bun pe chei, mâine, în faptul zilei. Abia aștept.

— În faptul zilei, l-am îngânat, simțindu-mă elisabetan.

L-am condus până la ușă. Deocamdată, erau toate bune, mă gândeam. Ne întâlniserăm, și întâlnirea cu el fusese bună. Dar nu mersesem până unde aș fi putut, nu-l încolțisem cine știe ce. Rămânea un mister pentru mine. Data viitoare când aș mai fi ajuns în insulele Orkney aveam să stau cu el până ar fi început să se reverse cornul abundenței revelațiilor, indiferent cât ar fi durat. Mi-ar fi îngăduit, până la urmă, să-i înțeleg aprehensiunile, și ce-i făcea plăcere, și ce-i sfâșia inima. I-aș fi cerut să-mi vorbească despre cum scria, cum ajunsese creatorul atâtor poeme și povestiri și ce simțise în timp ce le scria. Voiam să afl

mai multe despre el, iar o vizită atât de scurtă nu putea fi altfel decât nesatisfăcătoare, o simplă ațâțare a poftelor de mâncare.

Ailith avea camera peste coridor de-a mea, iar asta probabil că era și varianta cea mai potrivită, mi-am spus. Ar fi fost jenant să trebuiască să împart cu ea o singură cameră, chiar și cu paturi separate. I-am urat noapte bună oarecum ezitant, oprindu-mă în fața ușii ei și apropiindu-mă de ea cumva, dar nu exagerat de mult. Ne simțiserăm atrași unul de altul, eram convins de asta, iar gesturile afectuoase și privirile fugare – și ale ei, și ale mele – fuseseră tot atâtea semnale, ca niște străfulgerări peste ape întinse și întunecate. Dar iată-ne atunci și acolo, pe punctul de a ne retrage fiecare în solitudinea unei reclusiuni autoimpuse; pentru mine, era zona cea mai familiară.

Ailith m-a privit cu atenție, ca și cum ar fi încercat să-mi sondeze sentimentele.

— A fost o zi bună, i-am spus, și m-am simțit ca un idiot.

Chiar nu puteam să găsesc tăria necesară și să-i spun ce-aș fi vrut să se întâmple? Chiar nu puteam s-o iau, pur și simplu, de mână și s-o duc la mine-n cameră?

A încuviințat din cap de-o manieră neutră și mi-a făcut cu mâna timid, apoi a intrat în camera ei. Mi-am imaginat că multe pinte pe care le băuse aveau s-o lăsa gata curând – o văzusem căscând jos, la bar. Era clar că ratasem și de asta – dată ce șansă aș fi putut avea. Dar poate că era mai bine așa, mi-am spus în sinea mea. Nu-mi rămânea decât să mă păstrez pentru Bella. Nu însemna nimic apropierea trecătoare dintre mine și Ailith. Un flirt nevinovat, și-atât. Nici nu ne cunoșteam, propriu-zis, și așa urma să rămânem. Calea către paradis avea la intrare o pancartă pentru mine, pe care scria: DRUM ÎNCHIS.

Rezemat de tăblia patului, am revenit la Mackay Brown și la *Vraja pentru grâul verde* de lui. Trecusem de multe ori prin acea piesă elocventă, chiar dacă stranie, în proză incantatorie, influențată de Brecht și plasată în insulele Orkney, în secolul XVII. În doar șase scene, spunea povestea unei tinere orkneyeze pe nume Sigrid Tomson, care se îndrăgostea de un scripcar destrăbălat, Storm Kolson. Acest Kolson își aduna tot curajul de care era capabil și, lovit de-o inspirație nebunească, dădea buzna peste ea.

Numai gândindu-mă la lucrurile-astea, mi-am dat seama de ce voiam, de fapt.

M-am dus la ușa lui Ailith, numai în boxeri și-un tricou, și-am ascultat cu atenție. Ce făcea, fredona un cântec?

Am bătut încet, auzind mai curând bubuitul ca de tobă al pulsului din gâttelej meu. Cum n-a răspuns nimeni, am bătut încă o dată, ceva mai tare, uitându-mă în lungul coridorului neluminat. O mai fi fost cineva, care să m-audă?

Ailith mi-a deschis și s-a proptit în cadrul ușii, având pe ea o cămașă de noapte de bumbac, albă, cu flori roz.

— Bună, i-am spus.

— Ce, ai uitat ceva? m-a întrebat.

— Pe tine, i-am răspuns, și-am trecut pragul ușii hotărât, luând-o de mână și ducând-o până lângă pat.

Am sărutat-o, mai întâi cast. Mirosea a zambile, m-am gândit, emana un vag iz floral, care putea foarte bine să fie numai în capul meu, deși am văzut mai multe flori uscate într-o vază, pe o măsuță.

— Ești în stare de mai mult, a zis.

Simțindu-mă chemat, i-am luat fața între palme și i-am studiat cu fervoare trăsăturile, m-am uitat în ochii ei cu o profundă și totală afecțiune. Mi-au atras atenția irizațiile aurii din pupilele ei. Când am sărutat-o iar, de astă-dată cu mai multă pasiune, dinții ni s-au ciocnit și-au clănțănit ca niște cuburi de gheață. Mi-am lăsat limba să-i cerceteze reliefurile gurii pe dinăuntru și mâinile – să-i alunece pe fund, apoi am tras-o mai aproape.

Când i-am simțit mâna băgată adânc în boxerii mei, am știut că nu era vreo novice. Și că avea, la fel de mult ca și mine, chef de acțiune.

— Mă tem că n-am experiență, i-am spus.

— M-am prins, mi-a șoptit la ureche. Sunt mai bună observatoare decât ai crede.

73. James Boswell (1740–1795), biograf și avocat scoțian, autorul unei biografii cuprinzătoare a scriitorului englez Samuel Johnson (1709–1784).

74. *Westron Wynde*, cântec laic de la începutul secolului XVI, folosit ulterior ca melodie de bază pentru anumite cântece liturgice ale unor compozitori englezi.

75. *A Spell for Green Corn*, volum de teatru publicat de George Mackay Brown în 1970.

76. Idem, *Poems New and Selected*, volum de poezii din 1971.

77. Există câte un oraș Concord în mai toate statele americane (uneori, chiar mai multe). Naturalistul și scriitorul american Henry David Thoreau (1817–1862) s-a născut, a trăit mai multe perioade și a murit la Concord, Massachusetts, și este autorul unui tratat de observare a naturii, *Walking (Mergând)*, 1851).

78. Arteră comercială denumită astfel după prințul George, fiul cel mare al regelui George III și viitorul rege George IV.

79. Monument inaugurat în 1846 la Edinburgh în onoarea scriitorului Sir Walter Scott.

80. Pseudonimul literar al lui Christopher Murray Grieve (1892–1978), scriitor, jurnalist și om politic scoțian.

81. „A Drunk Man Looks at the Thistle“, poem de Hugh Mac Diarmid, publicat în 1926.

Avea să-mi ia ceva timp să conștientizez noaptea pasională petrecută cu Ailith la Stromness, mai ales că mi s-au întors gândurile foarte repede, chiar de-a doua zi dimineață, la Bella. Rămăsesem uimit de siguranța pe care o dovedise Ailith în pat. Mă condusesese prin meandrele străvechiului dans al sexului în moduri pe care nu mi le-aș fi putut imagina vreodată. Și totuși, treceam printr-un vârtej de sentimente pentru care nici nu aveam nume. Să fi fost vorba de iubire? Parcă nu, de vreme ce aveam, față de Bella, sentimente mai distincte, mai puternice, mai nuanțate. Sincer vorbind, nici n-o cunoșteam pe Ailith, și iubirea, cu siguranță, era mai complicată decât îmbârligările de-o noapte printre cearșafuri. Și-atunci era vorba de poftă carnală, și-atât? Nu mă atrăgea ideea: mă știam un romantic și visam la ceva mai rafinat. Numai că pofta carnală, fiind primul dintre păcatele capitale, nu era deloc ușor de dat la o parte.

Mi-am pus întrebarea dacă aveam s-o revăd pe Ailith. Când i-am sugerat, a doua zi dimineață, să-mi facă și ea mie o vizită la St. Andrews, răspunsul ei n-a fost o confirmare hotărâtă:

— Urmează un sezon plin la hotel, mi-a spus.

M-am întrebat, în sinea mea, când se încheia, oare, „sezonul plin“, dar i-am spus doar că aveam să-i scriu de la St. Andrews.

Ea mi-a zâmbit călduros:

— Nu-mi fac planuri să las baltă Viking Arms, așa că orice scrisoare, dacă-mi este trimisă acolo, precis mă găsește. Și-o să scriu și eu, în funcție de ce timp o să am. Nu promit nimic.

Nu promitea nimic? Dar noaptea pe care o petrecuserăm la Stromness amândoi nu implica un fel de promisiune, oricât de neexprimată fără echivoc ar fi fost? Mă gândeam că ar fi trebuit să garanteze măcar un timbru poștal și-un răspuns, oricât de fugitiv. În același timp însă, poate că supraestimam ce făcuserăm acolo împreună. Eram în stare de așa ceva.

La micul-dejun, mi s-a părut puțin tristă, după cum întindea untul pe felia de pâine prăjită și se plângea de ouăle prea moi:

— Noi, la han, facem ouăle mai bune, a zis, ca să fie sigură că orice conversație dintre noi rămânea protocolară.

O distanță emoțională se tot amplifică între ea și mine, ca un balon care se umfla întruna, de-ai fi zis că voia să nu-mi dea voie să înțeleg cine știe ce, mai complex, din ce se petrecuse noaptea precedentă în camera ei. Poate că mersese mai departe cu mine, fizic și emoțional deopotrivă, decât își propusese.

— Trebuie să prindem feribotul de la ora zece, mi-a spus. Tata precis vrea să mă vadă-napoi acasă. Și-argentinianul tău probabil că mușcă deja zăbala. Te iubește.

— Mă-ndoiesc foarte tare că ăsta-i termenul potrivit, i-am spus.

Ce idee! În ultimele douăsprezece ore, poate chiar mai multe, Borges rămăsese undeva la periferia conștiinței mele. Și totuși, călătorise în continuare alături de mine. Parcă-l și auzeam, chiar dacă nu direct, măcar în fundal. De acolo clevea întruna, cerându-mi să mă aplec asupra lumii așa cum făcea el, să am încredere în mine însumi. Abia acum îmi dădeam seama de asta. Borges aștepta de la mine să mă descopăr pe mine însumi, așa cum îl descoperise el pe Borges, cea mască aparte, care ajunsese, cu timpul, să-i țină loc de figură.

Mackay Brown și-a făcut apariția, cum promisese, la capătul cheiului, ca să-și ia rămas-bun de la mine și Ailith. Părea mai bătrân și mai mărunț în lumina dimineții, cu pelerina lui maronie și încălțările moi. O pălărie cu boruri late, impermeabilă, îi ascundea fruntea.

— A fost o vizită scurtă, fiule, mi-a spus. Trebuie să mai vii aici, în Orkney, să putem sta de vorbă cu zilele. Întotdeauna vei găsi unde să stai la han, nu cum s-a întâmplat la Betleem.

— Și nu-l anunțați de venirea mea pe regele Irod, nu-i așa?

— Aha, ne credem pruncul Isus, este? Și-a făcut semnul crucii pe fruntea mea, cu degetul mare. Te iau cu mine la liturghia de la Kirkwall, data viitoare.

— Chiar că mi-ar plăcea.

— Bun băiat, a zis el, zâmbindu-mi și clipind des, în timp ce se uita la mine. Pe urmă, din buzunarul pelerinei cam ponosite, a scos un exemplar broșat din *Labirinturile*⁸² lui Borges. Presupun că o ai, nu? m-a întrebat.

— N-o am. Și-am luat în mână cartea, o ediție Penguin minunată, cam uzată, care avea pe cotor o pată foarte vizibilă de gem, ceea ce spunea că-și făcuse veacul pe masa de bucătărie din Mayburn Court, alături de Biblie.

— Eu am două exemplare, a zis Mackay Brown.

— Îl admirați?

— Citește-le pe cele însemnate de mine cu un X la sumar.

Am deschis cartea la sumar și-am văzut că aproape fiecare titlu avea câte un X în dreptul său

— El e Jorge, eu sunt George. Dar suntem foarte diferiți. El călătorește prin ceruri. În afara timpului, de cele mai multe ori. Pe când eu sunt aici – rar mi se întâmplă să mă-ndepărtez cu doar câțiva kilometri de locul în care ne aflăm acum. Și-mi ticăie ceasul pe polița de deasupra șemineului. Și ticăie tare, nu glumă. Pe urmă s-a aplecat peste umărul meu și m-a îmbrățișat, cam la fel cum făcea și tatăl meu de multe ori. Vrei să-i transmiți omului dumitale că-l salut? a zis apoi. La señor Borges, mă refer.

L-am asigurat că aveam să-i transmit, dar o asemenea întorsătură a lucrurilor m-a lăsat perplex: adică totul se întorcea la Borges, până la urmă?

— Mai ales, mi-a spus Mackay Brown chiar înainte să ne despărțim, citește „Borges și eu”⁸³. E importantă pentru noi.
— O s-o citesc pe feribot, i-am răspuns.
— Dacă nu te zdruncină prea tare, a zis el. Dar aş zice c-o să fie calm și că ai noroc.

Uitasem deja de felul în care-mi vărsasem și sufletul la traversarea din ajun și m-am uitat în jos, la ghetele cu care eram încălțat. Încă se mai vedea foarte bine urma vomiei. Norocul meu că nu mă copleșise acel episod. Probabil că și miroseam a vomă. Dar iată că nu contase.

— Fii bun cu domnișoara Ailith a dumitale, mi-a șoptit apoi. Că e ca razele soarelui. Luminează toată marea.

Era o doză de nostalgie în felul cum a zis asta, și-am simțit multe regrete sedimentate straturi-straturi când a sărutat-o de rămas-bun, după câteva momente.

— Revin curând, i-am spus.

— Așa să faci, a zis Mackay Brown. Și fii atent la direcția vântului, când te mai apleci peste balustradă să vomی. Nu se știe niciodată. Ideea-i că miroși puțin. Da' nu ni se-ntâmplă tuturor?

Am decis că nu merita să-mi bat capul prea tare cu această ultimă observație a lui. Atât de multe lucruri din viața mea păreau, de-acum, indescifrabile. Și nu era cazul să mă gândesc la ele și să mă simt rușinat.

Cum stăteam pe puntea de la pupa feribotului și mă uitam la cheiul care se tot micșora până a rămas doar o impresie la orizont, mi-am adus aminte că rămăseseră în rucsac, nesemnate de el, cărțile pe care le adusesem cu mine. Era și asta un motiv pentru care sigur aveam să-i mai fac o vizită, mi-am spus în gând. Lăsasem atâtea lucruri neterminate în Orkney. De fapt, aveam peste tot diverse treburi lăsate-n suspensie.

În sala de pe feribot m-am instalat pe un scaun de lângă fereastră și am citit „Borges și eu”, o proză foarte scurtă despre diferențele dintre omul și scriitorul Borges. Scriitorul își tot impune prezența, preluând frâiele vieții omului. După toate aparențele, „Borges avea obiceiul, obstinția de a falsifica și amplifica lucrurile”. Până la urmă, vocea interioară și vocea publică se contopesc, una inspirând-o pe cealaltă. Iar autorul schiței nu poate spune realmente care dintre ei a scris-o, de vreme ce Borges și „Borges” ajung să coincidă.

Mi-am văzut propria imagine reflectată în fereastra feribotului și m-am întrebat dacă și eu aş fi putut, cu adevărat, să-l sondez pe Jay Parini și să descopăr în el pe cineva care era și eu, și ne-eu, vreo voce culpabilă smulsă din talmeș-balmeșul incoerent de voci din capul meu. Voiam să spun ceva, să scormonesc în acea zonă ținută secretă, să găsesc un loc în care poezia devenea un soi de restituire a eului, dându-i „sălaș și nume”, cum zicea Shakespeare, „nălucii plămădite din văzduh”⁸⁴. Mi-am dat seama că trebuia să spun orice vedeam, privind în egală măsură în jurul și înăuntrul meu. Descrierea însemna revelație.

Fiindcă simțeam un fel de presiune de a scrie ceva, orice, mi-am deschis jurnalul și-am improvizat două-trei versuri despre Orkney: „Arde insula toată noaptea,/ o vâlvătaie de rocă și apă/ se ia la-ntrecere cu soarele de pe muchia pământului“.

Da, exact asta era. Un început de-un fel oarecare. Se deschidea un filon pe care trebuia să-l descifrez.

Ne-am apropiat de uscat și-am căutat-o pe Ailith. Era tot acolo unde o lăsasem, la pupa, sprijinită de balustradă. I-am trecut un braț pe după talie și-am tras-o mai aproape, iar ea, ca un gest reflex, și-a lăsat capul pe umărul meu. Poate că era felul ei de-a spune: *Da, foarte frumos a fost ce-am făcut. Ne-am iubit unul pe altul, așa cum ar fi trebuit să ne iubim din primul moment în care ne-am găsit unul pe altul. Și nu-i nevoie să mai facem asta încă o dată.*

În tot cazul, așa am înțeles tăcerea care domnea între noi doi când feribotul a pătruns în golful Thurso și care s-a prelungit cu o parțială tăcere, până când am ajuns cu mașina la han, chiar la timpul potrivit pentru masa de prânz.

Borges mi-a simțit prezența în hol încă dinainte să apuc eu să scot o vorbă. A exclamat:

— Giuseppe! Mi-au curățat costumul în hotelul ăsta. E curat acum, și-atât de plăcut! Miros ca o margaretă, dragul meu băiat! Dar ce-i cu dumneata? Când ai pășit aici, în cameră, m-am înfiorat. Ce-ai făcut, te-ai dat de-a dura-n rahat?

— Am vomitat pe feribot.

— Eu sunt dotat cu cel mai ascutit simț al mirosului, a zis Borges, conștient că erau de față și Ailith, și domnul McTaggart. Am nasul unui dulău! De multe ori, e folositor; uneori însă îmi distrage atenția. Giuseppe are să miroasă a excremente – a vomă –, pe măsură ce ziua își urmează cursul. Dar nu contează. Toate sunt iertate.

Am presupus că mă ierta pentru că-l abandonasem, pentru că borâsem pe feribot, pentru că-i îngăduisem să alunece în șanțul de pe marginea drumului în munții Cairngorm, sau pentru că-l răsturnasem din barcă în Loch Ness.

— Să mă duc și să nu mai păcătuiesc! Sunt absolvit, am zis. Ce-mi place sentimentul!

Ailith a zâmbit, dar domnul McTaggart n-a zis nimic. Îi furasem fata pentru o noapte, și, cum nu era prost, bănuia foarte bine ce se întâmplase în scurta noastră escapadă.

— Trebuie neapărat s-aveți grijă de monstrul ăsta din fundul lacului, l-a îndemnat Borges pe domnul McTaggart. Gândiți-vă în ce fel suferă de singurătate, bietul de el... sau biata de ea, ce-o fi.

— Păi e o fiară, a zis hangiu. Da' noi ne purtăm frumos cu ea. Și-aduce vizitatori din străinătate. Vin s-o vadă tocmai din Japonia, din Ohio! De la Timbuktu!

— Monștrii mie-mi provoacă milă, a zis Borges. Toți cititorii și-i aleg drept ținte ale urii. Eu nu detest fiara, sper că vă dați seama. Nu este o fiară și-n dumneavoastră, McTaggart?

— O fiară?

— Un monstru.

Domnul McTaggart s-a uitat la fiica lui cu un aer nefericit și se întreba, probabil, cât mai trebuia să ne suporte prezența.

— Rocinante scurmă deja pământul cu copitele, a zis Borges. Eu am fost recunoscător, fiindcă eram gata să duc bagajele în mașină, ca să putem pleca odată. Ne-așteaptă un câmp de bătlie! a completat.

Înainte să pornim la drum, am rugat-o pe Ailith să-mi dea vreo cârpă veche, umedă, cu care să-mi șterg voma de pe încălțări. Mi-a îndeplinit dorința și mi-a șoptit la ureche:

— Ești foarte bun de regulat, să știi.

Când am luat-o din loc, am făcut semn de rămas-bun cu mâna și i-am aruncat o ultimă privire. Mi s-a părut de-o frumusețe rară, cum alta practic nu mai era, și m-a surprins, pentru că nu era vorba numai de frumusețe fizică, și nici de așa ceva în cea mai mare parte. Mi-am spus în sinea mea că era vorba de o frumusețe de caracter.

Și m-am gândit: *Și tu ești foarte bună de regulat.*

82. *Labyrinths: Selected Stories & Other Writings* (Labirinturi. Povestiri alese și alte scrieri), antologie de proze ale lui Jorge Luís Borges traduse în limba engleză.

83. „Borges y yo“, titlul unei proze scurte incluse în volumul *El hacedor* (Creatorul), din 1960, în care Borges discută despre relația dintre el și celălalt Borges, autorul scrierilor lui Borges, inclusiv al acelei proze scurte.

84. Tezeu, în *Visul unei nopți de vară* (actul V, scena I), în românește de Dan Grigorescu, din volumul W. Shakespeare, *Opere complete*, III, Editura Univers, București, 1984, p. 290.

— Ești cam trist, a comentat Borges, în timp ce ne îndreptam către sinistrul câmp deătălie de la Culloden, ultima oprire de pe traseul călătoriei noastre prin Highlands.

— Nu știu ce să spun, Borges. Stau și mă-ntreb și eu încotro mă-ndrept.

— Ne-ndreptăm spre Culloden amândoi!

— În viața mea, în sufletul meu, vreau să zic.

— *Confide tibi met*, a zis el, ceea ce eram în stare să pricep, deși latina mea era cam rudimentară: „Ai încredere în tine însuși.“ Pentru că eu am încredere-n dumneata, m-a asigurat Borges. Am fost încercați în luptă amândoi, asaltați de circumstanțe. În foc și-n puhoi!

Poate că era oarecum exagerat ce spunea, dar mă obișnuisem deja cu asemenea afirmații și chiar gesturi extravagante. Ajunsesem chiar să le apreciez. Mi-am dat seama că nu Borges era cel care vorbea și gesticula, ci „Borges“.

După mai puțin de o oră de mers prin aerul proaspăt și blând al primăverii timpurii, printre straturi de narcise de-o parte și de cealaltă a drumului, am oprit în parcare de la Culloden, unde armata iacobită a lui Bonnie Prince Charlie⁸⁵ a fost bătută măr în 1746, în urmă rămânând mii de morți și răniți. Charlie – un ticălos egocentric mai degrabă decât un erou, după mine – a reușit să scape, în ciuda faptului că se pusese o răscumpărare pe capul său, și-a fugit din țară cu un vas francez, de pe insula Skye. Din câte înțelesesem, frunzărind ghidul de călătorie, la Culloden se dăduse ultimaătălie serioasă de pe teritoriul insulelor britanice, care marcase dispariția modului de viață din zonele muntoase scoțiene, spulberând visul de independență al Scoției sub domnia unui monarh din familia Stuart.

Era un șopron acolo, cu acoperișul acoperit cu tablă, și o pancartă pe care scria de mână cu vopsea: CENTRUL DE PRIMIRE CULLODEN. Un bătrân cu șapcă stătea pe un scaun de ratan și fuma pipă. S-a uitat la noi bănuitor:

— Vizitatori? a întrebat, mijindu-și ochii.

— Am venit să vedem câmpul deătălie.

Borges a prins grai, sprijinindu-se de brațul meu și arborând un rânjet insipid:

— Ar trebui să știți, bunul meu domn, că eu am simpatii iacobite.

— Cincizeci de *pence*, a zis portarul. De căciulă. O liră-i și mai bine.

Parcare plină m-a derutat, pentru că nu se mai vedeau alți turiști – o ciudățenie căreia n-am reușit să-i dau de capăt nici după ce-am intrat acolo pe jos, Borges ținându-mă strâns de cot în timp ce traversam câmpia Drumossie,

de bătuți de vânturi, unde se desfășurase bătlia propriu-zisă. M-am străduit din răzputeri să descriu peisajul, plăcut impresionat eu însumi de ce limbaj găseam. Într-un târziu, descoperisem ce și cum trebuia să fac.

— Văd lăstărișuri și scaieți, grozamă rozalie începând să prindă viață și ceva ca un mușchi albicios pe suprafețele pietroase, care seamănă cu niște milieuri pe mobile. Niște ulii plutesc prin aer pe deasupra capetelor noastre, ca și cum ar fi gata oricând să se ospăteze iar din hoituri, și resimt prezența unor stafii de munteni măcelăriți, care-și strigă sus și tare dorința de revanșă.

— A, dar asta-i bine! Ca un film! Sunt la cinematograful meu personal!

M-a întristat câmpul acela de bătlie, fiindcă m-am gândit la Billy, care se găsea în jungla din apropierea Zonei Demilitarizate, și mi-am amintit de ultima lui scrisoare, cu soldații răniți grav sau chiar morți, care zăceau pe tărgi. M-am gândit la munca frenetică și deznădăjduită a infirmierilor și la eforturile lui Billy, care încerca să cheme ajutoare prin radio. Mai existase vreodată un război mai crud sau mai prostesc? Mă deprimau toți acei tineri morți, din ambele tabere. Ce rost avea?

Încă din copilărie, mi se arătaseră în vise câmpuri de luptă. Făcusem o călătorie la Gettysburg, împreună cu tatăl meu, când eram destul de mic – năveam nici doisprezece ani. Acea experiență îmi forase adânc și usturător în memorie, făcându-mă să mă gândesc la bălțile de sânge în care zăceau cadavrele. Unii fuseseră băieți cu doar cinci sau șase ani mai mari decât eram eu pe-atunci. Ai fi crezut că americanii învățaseră ceva despre futilitatea războiului, și despre cum rareori se întâmplă ca un război să chiar susțină cauza umanității. Nu s-ar fi sfârșit sclavia, încetul cu încetul, în doar câțiva ani? Nu fuseseră deceniile de așa-zisă Reconstrucție⁸⁶ la fel de rele ca sclavia însăși, creând linii de bătlie între o rasă și alta, care încă nu dispăruseră cu totul? Doar ne confruntaserăm de curând cu lingușirile și minciunile obsesive ale unui anume George Wallace⁸⁷, un psihopat nebun, care-și făurise o carieră politică din fărâmele de resentimente populiste care năpăstuiau America în continuare, la mai bine de un secol după Războiul Civil.

Când i-am pomenit lui Borges de toate astea, el a început să-și miște buzele, cum de multe ori făcea, înainte să scoată vreo vorbă, de parcă vocea lui ar fi fost obligată să facă un salt peste o bandă rulantă aflată deja în mișcare.

— Războiul Civil american, ce tragedie înfricoșătoare, dragul meu! a zis apoi, gâfâind. L-am întors pe toate părțile-n minte, încă din copilărie. La Gettysburg, au tot ținut-o într-o luptă zile-n șir, cu câte pierderi în oameni?

— Vreo cincizeci de mii, am zis.

— Oribilă cifră. Și nici nu supraviețuiai prea mult după rănile căpătate în asemenea bătliei, din cauza infecțiilor. Asta era cât pe-acți să mă omoare și pe mine în 1938, când am dat cu capul în fereastra aia, fiindcă o bacterie mi-a băntuit prin sânge luni întregi. Asta, până să se inventeze penicilina. Precis există un Dumnezeu.

— V-ați rugat la el, să v-ajute?

— M-am rugat în fiecare zi a vieții mele să fiu ajutat, da' cine te-asculță? Asta-i marea întrebare, și totuși mă rog.

Și eu mă rugam, aproape în fiecare noapte, înainte să adorm, vorbindu-i unui Dumnezeu care părea să trăiască mai degrabă în interiorul meu decât în afara ori deasupra mea. Îi pomenisem odată lui Alastair despre asta, numai că el îmi dăduse la o parte „amăgirile religioase“, numindu-le „niște prostii fără număr“. La fel ca mulți din generația lui, și Alastair își declara niște opinii care se îndârjiseră, la un moment dat, într-o perspectivă pe care o consideram simplistă, într-un ateism profesat literalmente, cu nimic mai captivant, pentru mine, decât creștinismul interpretat și el în litera lui. Nici una dintre aceste opinii nu mi se părea deschisă către misterele ființării. Erau cele două fețe ale uneia și aceleiași monede.

Brusc, a început să ne biciuiască vântul dinspre nord-est, vind și măturând pământul, iar Borges și-a ridicat gulerul hainei de la costum, deși n-avea cum să-l protejeze.

— Bate un vânt câinos. Regretele din aceste locuri sunt evidente, mi-a spus. Îl copleșesc pe Borges. Și a gemut, sprijinindu-se în baston. Mai ai pastile de-alea? Mă doare capul!

— Ar trebui s-avem grijă. Sunt destul de tari.

— Sufletele neliniștite ale băștinașilor căzuți aici răpăie într-o tobă nevăzută, chiar la baza țestei mele.

I-am pus în palmă două pilule, pe care le-am scos din buzunarul jachetei mele de catifea reiată. Nu puteau să-și facă efectul chiar așa repede, dar, în tot cazul, sentimentul de ușurare i-a cuprins chipul de îndată ce le-a înghițit – fără apă. Și-a ridicat privirile către soare, și lumina i-a inundat fața, ca o radieră lichidă care i s-a revărsat de pe obraji pe guler și pe haină. Oare și peștii de pe cravata lui începuseră să înoate? Își ținea ochii închiși, iar pleoapele îi tremurau tare. Mi-am dat seama că era foarte arătos, în felul său, avea o frumusețe masculină, cu trăsături parcă fasonate din marmură. Ar fi putut comanda oameni într-o bătălie, precum strămoșul său, colonelul, pe care-l pomenea cu atâta reverență.

— Nouă mii de oameni au venit, sub comanda unui duce englez, a zis Borges. I se spunea Cumberland Măcelarul și era un bărbat grozav, dar și vanitos. Vestoanele-roșii se antrenaseră în lupta corp la corp la Aberdeen, în pregătirea viitorului asalt din Highlands. Pe la mijlocul lui aprilie, cred, englezii au ajuns la râul Nairn. Cumberland le-a dat oamenilor lui o zi liberă, ca să-și poată el sărbători ziua de naștere. Doar nu era să poarte o bătălie sângeroasă chiar de ziua lui de naștere! Și-această vanitate a lui a păcălit armata iacobită și pe comandantul ei, care au lăsat garda jos. Pe-această landă, unde ne aflăm noi acum, vreo cinci mii de oameni au căzut pradă unei uriașe ambuscade. Gândește-te, Giuseppe: trupele ducelui călare, mânuind săbii și puști. Clanurile veniseră înarmate cu cimpoaie. Sinistru sunet – agonia transformată în muzică. Dar n-avea cum să respingă o armată pusă pe ucis.

Și, spunând asta, și-a ridicat bastonul ca pe-o coadă de lance, scoțând un urlet de-o amplitudine șocantă. Cum era posibil ca un bătrân, care de obicei vorbea numai pe tonuri blânde, să producă un asemenea strigăt?

— Lasă-te jos, băiete! a zbierat, ghemuindu-se la pământ el însuși.

M-am lăsat și eu lângă el, simțind izul de turbă al solului acoperit cu iarbă-neagră țepoasă. De ce-i păsa lui de independența Scoției? M-am gândit iar la Vietnam, mai ales la cei care opuneau rezistență asaltului american, raidurilor de bombardament de la mare înălțime, atacurilor otrăvitoare cu napalm, care topeau păduri întregi. Și totul, pentru o eliberare fantezistă, ca și cum vietnamezii ar fi cerut să fie eliberați de ceea ce-și doreau cei mai mulți dintre ei: o țară unificată (și, da, socialistă). Cum-necum, rezistaseră măcelului nostru bine finanțat, puterii noastre tehnologizate. Ho-Și-Min aducea mai bine cu Charlie cel eroic al lui Borges decât însuși Charlie.

— Îi vezi cum vin? Ai ochi, Giuseppe! Ce se vede?

Păi, de cealaltă parte a câmpului, dacă nu greșeam eu, se vedeau zeci de luptători, membri ai clanurilor îmbrăcați în kilturi scoțiene cadrilate. Behăitul cimpoaielor și răpăitul tobelor s-au apropiat de noi.

— Trebuie să stăm la pământ, mi-a șoptit Borges. Visul rău are să treacă.

Însă bubuitul de tobe s-a intensificat, la fel și tropăitul picioarelor, și zgomotul copitelor de cai peste poduri – o formație de flautiști și toboșari tocmai treceau pe lângă locul unde noi ne făcuserăm una cu pământul. Mă simțeam de parcă și eu aș fi înghițit câteva pastile albastre.

— N-o să-l înfrângă pe Charlie! Nu astăzi! a strigat Borges, ridicându-se în picioare și înălțându-și bastonul în aer din nou, ca pe-un stindard al sfidării.

S-a ridicat și s-a năpustit înainte, pășind în mici salturi peste solul care numai neted nu era, evitând o porțiune cu scaieți. Vedeam, ceva mai departe, un ochi de mlaștină, ca o bășică pe chipul peisajului. Trebuia neapărat să-l opresc!

— Borges! l-am strigat, repezindu-mă după acel țănc de mărimea unui adult, scăpat din frâu.

Un corp întreg de soldați și-au întors cu toții privirile înspre mine, și unul dintre ei a fluturat un steag. Oare aveam viziuni în acea dimineață, prins în cine știe ce soi de *folie-à-deux*? Când obiectul asaltului meu a dispărut dincolo de un prag al reliefului, m-am repezit iar după el și l-am găsit, după câteva momente, căzut pe spate pe iarba țepoasă, având un pietroi acoperit de mușchi la nici un metru de cap. O pereche de corbi cu aripile întinse, ca niște avioane, s-au și lăsat la pământ nu departe, ca și cum ar fi vrut să inspecteze scena, doar-doar se lăsa cu vreun ospăț.

— Mă tem, dragul meu camarad, c-am pierdut și-această bătălie, mi-a spus Borges. Oamenii clanului meu s-au risipit. Cimpoierii însă se auzeau tot mai aproape. Englezii ne-au redus la tăcere din nou.

O mică formație de scoțieni în kilturi cadrilate roșu cu negru s-au îndreptat către noi, și unul dintre ei a venit lângă noi doi, cu mâinile proptite în șolduri.

— Bunicul dumitale? a vrut să știe.

— Tatăl, i-am răspuns.

Alt răspuns nici n-ar fi avut sens într-o asemenea zi.

Bărbatul, care avea vreo cincizeci de ani și-o barbă albă ca un pachet de vată medicinală răsfirată, s-a apropiat și mai mult. Pe lângă kilt, avea o pereche de jambiere până sub genunchi, prinse în partea de sus cu câte o panglică portocalie. Vesta de culoare albastră și-o purta descheiată la ultimii nasturi, pentru că nu reușea să-i cuprindă burdihanul.

— Ești o fantomă, i-a spus Borges, îndreptându-și bastonul către el, ca și cum l-ar fi văzut cu adevărat.

— Ce fantomă, eu?

— Cine sunteți, domnule?

— Robbie Makgill, fiul lui Rab Makgill.

— Sunteți războinic, domnule?

— Sunt foarte prietenos. Nu vă faceți griji.

— Nu vă dau voie să mă ciuruiți cu plumbi de muschetă! i-a strigat Borges.

— Nici nu-mpușc pe nimeni.

— Vedeți că sunt orb, nu-i așa, Robbie?

— Văd.

— Eu nu văd. Pot să vă pipăi fața?

Makgill s-a uitat de jur împrejur, apoi la mine, clipind des, evident stânjenit. Dar tot a făcut un pas înainte, neputând să reziste forței naturii care era Borges. A îngenuncheat lângă el, i-a luat amândouă mâinile și le-a tras către fața lui flocoasă. Borges i-a cercetat figura brăzdată de riduri, barba mai mult ațoasă, bereta de lână.

— E de-adevăratelea, i-am spus lui Borges.

El a zis:

— Te felicit, Robbie. Uite ce bine te-ai descurcat, parc-ai fi scos din cutie!

— Scos din cutie? Cum v-ați dat seama?

Părea de-a dreptul uimit de străinul acela, care mai era și nevăzător.

— Simt că ești de partea rezistenței. Da, da! Și ești pe placul meu.

Vreo zece dintre camarazii de arme ai lui Makgill priveau toată scena, fără să priceapă nimic din ce se întâmpla.

— Suntem Dragonii lui Fraser⁸⁹, a explicat scoțianul. Noi facem reconstituiri.

Fisele au început să-mi pice, una câte una. Istoria și fanii ei. Auzisem de asemenea entuziaști care-și puneau la bătaie timpul, gândurile și banii ca să recreeze scene de pe câmpurile de luptă, mimând adevăratele mișcări de trupe. Bătălia de la Gettysburg și altele din perioada Războiului Civil american aveau legiuni întregi de oameni – bărbați, într-o majoritate covârșitoare – care-și petreceau zilele de la sfârșit de săptămână repunând în scenă și retrăind iadul înclășărilor pline de furie din trecutul îndepărtat. Numai că armatele înfrânte păreau să fie cele mai entuziaste când venea vorba de reconstituiri, ca și cum ar fi nutrit speranța ca, în mirajul repunerii pe tapet, să-și afle și ele victoria mult

dorită dinoinoară.

Borges căuta să priceapă:

— Reconstituiri, va să zică?

— Ahă, repunem în scenă trecutul.

— Și pentru care motiv, mă rog?

— De plăcere.

— Ce răspuns minunat! Puneți realitatea-n oglindă! Păi cu asta mă ocup și eu. Îi ridic lumii-n față niște oglinjoare, serios vorbind, numai că nu poți pune bază pe ele. Ca toate oglinzile, tind să deformeze imaginea.

Și s-a oprit, probabil fiindcă își dădea seama că-și pierduse publicul.

— Se simte bine tatăl dumitale? a întrebat Makgill, uitându-se la mine, nu la Borges.

— Destul de bine, i-am răspuns.

N-a crezut ce i-am spus, dar nici nu-l mai privea soarta noastră. Amicii lui se pregăteau să-i reia atacul asupra trupelor lui Cumberland, ceva mai departe, și el trebuia să li se alăture.

— Asta ce-a mai fost? a vrut să știe Borges, așezându-se pe jos. Nu l-am prea înțeles pe individ.

— El și prietenii lui se ocupă de recreeri, i-am explicat. Reconstituiri, repun în scenă vechile bătălii.

— Gata, mi-am găsit un nume nou pentru mine însumi: Borges Recreatorul! Singura problemă este că nimeni, vreodată, nu câștigă vechile bătălii. Nu faci decât s-acumulezi înfrângerile.

După care mi-a întins mâna ca să-l ajut să se ridice în picioare. Ne-am îndreptat agale spre locul unde parcasem Morris Minorul.

— Eroii noștri, a zis Borges, în timp ce ne îndepărtam de acele locuri, ne dezamăgesc și ne produc frustrări. Charlie, de exemplu, era imposibil, un arogant, un obsedat de sine. A provocat atât de multe morți fiindcă a luptat numai din vanitate, distrugându-și armata și pe el însuși. Cauza iacobită a căzut victimă nebuliei lui. Probabil că era o amăgire, oricum ai fi luat-o. Cele mai multe războaie se poartă pentru câte-o amăgire. Aici, o să fiu de acord cu dumneata. Îmi putea citi gândurile de-acum, deși nu scosesem nici o vorbă. Dar nu trebuie să cedezi, nici să renunți la idealism, a ținut să adauge.

— Așa ceva nu e-n cărți, Borges. Mă simt destul de sigur pe mine, când spun asta. După mine, americanii sunt idealști prin firea lor. Gândiți-vă la Declarația noastră de Independență.

— A, deci îți declari independența personală!

Mi-am adus aminte că, la prima mea venire la St. Andrews, copiasem în jurnalul meu din *Walden*, cartea lui Henry Thoreau, care se mutase în coliba din pădure, pe data de 4 iulie 1845, ca să „trăiască premeditat“. Nu prea mă gândisem la formula respectivă, când o scrisesem, dar iată că aveam s-o iau în

serios mai târziu.

Borges a continuat să întoarcă pe toate părțile cauza iacobită:

— La Culloden, aproape totul a însemnat o înfrângere. Atât de multe lucruri s-au pierdut.

— Și oamenii mărunți care luptă-n aceste războaie au cel mai mult de pierdut.

El a părut a medita profund la ce-i spusese.

— Îți dorești să scrii, știu, a zis în cele din urmă. Ține minte că lupta dintre bine și rău nu dispare și că munca scriitorului constă în a-și reformula mereu argumentația, dându-le cititorilor săi ocazia de a face alegerile corecte. Să nu scrii niciodată din vanitate, ca Bonnie Prince Charlie al nostru. Sau, dacă tot a venit vorba, ca Măcelarul de Cumberland. Cum zicea Eliot? „Umiliința nu cunoaște margini.“ Eșuăm, și iar eșuăm. Și iar ne ridicăm. Eu, cel puțin, am făcut asta de-o mie de ori, Giuseppe.

Ca întotdeauna, descria cercuri în mintea lui, unde găsea – ori născocea – o realitate obsesiv de prezentă pentru el. Dar tot realitate era și în esența lumii, de care depinde imaginația. Mi-am adus aminte și i-am pomenit de un vers din Wallace Stevens: „Ostașule, între minte și cer se duce un război.“⁹⁰

Lui Borges i-a plăcut citatul meu:

— Da, un război între minte și cer. Minunat, poetul dumitale! Ne dăm bătăliile iar și iar. Pentru noi, contează efortul de-a exprima realitatea. Și-acela e o bătălie. Mă simt uneori trist, însingurat și detașat de realitate, dar cerul mă copleșește, chiar dacă nu văd. Soarele e prea strălucitor și mă orbește, așa orb cum sunt deja! Iată realitatea cu care ne confruntăm și pe care ne luptăm s-o punem în cuvinte. Și-această luptă e chiar viața noastră. Dar este imposibil de câștigat. Niciodată victoria nu poate fi totală. Ar fi totuna cu moartea. Victoriile celor vii sunt parțiale, în cel mai bun caz. Ni se-nțămplă să vomităm pe noi, dar ne curățăm pantofii și-o luăm de la capăt.

Deși nu știam în mod conștient pe atunci, acela era și pentru mine un început. De acolo, puteam să găsesc o direcție în care să merg. Mare dreptate avusese: *confide tibi*met!

Abia așteptam să-i povestesc lui Billy despre Culloden și joaca de-a reconstituirea istoriei. Și poate că i-aș fi spus câte ceva și despre intuițiile mele ulterioare, deși nu eram convins c-ar fi priceput la ce mă refer. El aterizase, la urma urmei, în cel mai concret război care putea fi, și teoretizările mele despre tot ce ținea de asta riscu să se dovedească de prea puțin folos, dacă nu chiar să-l irite. Billy avea obiceiul să râdă când eu începeam să filozofez, și-mi spunea: „Nu mai vorbi cu curu’, *amigo*. Faci zgomot și miroase urât, și toată lumea nu știe cum să iasă din cameră mai repede.“

Borges, la fel de straniu, îmi citea în continuare gândurile:

— Războiul e-ntotdeauna o soluție nefericită, e chiar cea mai rea soluție, da. Se poate susține așa ceva. Dar dumneata n-ai fost recrutat, mai tinere prieten. Ai avut noroc. Bucură-te, și las-o așa cum a picat.

— E un război imoral, i-am spus.

— Și ăsta crezi că e un argument? Nu este orice război, într-un sens cât mai concret, un exercițiu fără nici un rost, crud și fără noimă, care foarte rar schimbă lucrurile în cât de cât mai bine?

— Unchii mei au debarcat pe plaja de la Salerno, în 1943. Ăla era un război care-nsemna ceva. Și, zicând asta, parcă-l și simțeam pe unchiu' Tony în spatele meu, și-mi părea bine: Oare ajunsesem eu, nepotul lui îndărătnic, să-l înțeleg așa, dintr-odată?

— Duhoarea lăsată-n urmă de Hitler trebuia ștersă, ce-i drept. Asta-i adevărat.

Exista riscul să dureze ani întregi să fac ordine printre asemenea gânduri, care probabil că nu s-ar fi lăsat rânduite. Războiul era ultima soluție, întotdeauna, pentru orice națiune și o recunoaștere a înfrângerii. N-ar fi trebuit niciodată să te angajezi într-un conflict cu sentimentul triumfului, sau jubilând câtuși de puțin. Războiul este o uriașă înmormântare, și s-ar cuveni să pornești la luptă cu tristețe, umil și cu capul plecat, pe deplin conștient că s-ar putea să nu ți se ierte asta niciodată. Știam că eu, cel puțin, pentru nimic în lume n-aș fi fost de acord cu nici o retorică legată de război care ar fi sunat cât de puțin exultantă. Nu exista nici o glorie în privința războiului, numai rușinea de a-ți fi lipsit imaginația pentru a preveni o asemenea poticneală și cădere în abis.

Borges m-a întrebat iar de scrisorile primite de la comisia de recrutare, de parcă simțea nevoia să răsucescă și mai mult cuțitul în rană, s-o facă să sângereze și mai mult. Ce voia, să se arate crud? Sau poate avea el vreun alt motiv, nevinovat, de care nu îmi dădeam eu seama? Am decis că era cazul să plec de la prezumția cea mai favorabilă.

— Este așa cum ziceam, Borges. Nu știu dacă vor sau nu să mă vadă recrutat. Nici măcar nu vreau să știu.

— Atunci, ar trebui să le pui pe foc! a exclamat. Scrisorile alea o să te bântuie, dacă nu le arzi. Eu am distrus toate scrisorile de la Norah Lange pe care le-am primit în tinerețe, deși am așteptat prea mult și cu asta. Când am făcut gestul, din păcate, nu mai vedeam nimic, așa că nu mai avea nici un rost.

Era o variantă. Să le pun dracului pe foc. Dacă n-aveam de gând să merg la război – și nu aveam –, trebuia să pun piciorul în prag, pentru mine însumi, dacă nu pentru altcineva, și încă ferm. Ideea stupidă că m-aș fi putut înrola din proprie inițiativă îmi trecuse fugăr prin minte, precum fulgerul pe care-l vezi căzând peste coline, undeva în zare. Îmi pusesem întrebarea dacă nu s-ar fi convenit să fac și eu ceva eroic, așa, ca Billy. Să fi fost adevărat, pe bune, că altcineva lupta în locul meu în Vietnam și că, prin urmare, fuga mea de război avea niște consecințe morale? Trecerea pe la Culloden mă forțase pe neașteptate să privesc adevărul în față: războiul însemna mereu distrugere, și nimeni n-ar fi trebuit, în cele mai multe situații, să lupte pentru iluziile de grandoare ale nimănui altcuiva. Poate că Unchiul Sam mă voia, dar, în acea fază a istoriei, nu-l voiam eu pe el. Nu merita să-l vreau.

85. Porecla lui Charles Edward Stuart (1720 – 1788), pretendent la tronurile Angliei, Scoției și Irlandei din partea familiei scoțiene Stuart.

86. Denumire dată unei perioade care a urmat Războiului Civil american (din 1865 până în 1877), în care s-au făcut eforturi de reintegrare în Statele Unite a fostelor state secesioniste ale Sudului confederat învins.

87. George Corley Wallace Jr. (1919 – 1998), de trei ori guvernator al statului Alabama, obsedat de ideea segregăției rasiale.

88. Denumire generică dată infanteriștilor englezi între secolele XVI și XIX, fiindcă purtau vestoane de un roșu aprins în cadrul ținutei de luptă.

89. E vorba de Regimentul de Dragoni al colonelului Hugh Fraser, care s-a constituit în 1643 și a luptat eroic în bătălia de pe Marston Moor din anul următor, 1644, în cadrul războiului civil englez.

90. Pasaj din poemul „Notes Toward a Supreme Fiction“ („Note pentru o ficțiune supremă“, 1942) de Wallace Stevens (1879 – 1955).

În timp ce conduceam spre sud, am văzut niște peisaje atât de uluitoare, încât m-am străduit din răputeri să i le descriu și lui Borges.

— Cerul se-ntinde la nesfârșit aici, înspre apus, acoperind insule invizibile, am zis, amplificându-mi starea poetică până la pragul nonsensului.

— Insulele mele preferate, Giuseppe. Orice este invizibil face casă bună cu mine.

— Fiind nevăzător...

— Viziunea poetică e chiar mai bună decât simpla vedere. Ce culoare zici că are marea, când apuci s-o zărești, dacă ți se-ntâmplă?

— Ca vinul de-nchisă⁹¹? i-am răspuns cu altă întrebare.

— O expresie nefericită, așa încât aprob tonul dumitale interogativ. Homer a transformat generații întregi de corăbieri într-o gloată de neghiobi, și-ncă beți.

— Este-o expresie devenită șablon, am zis. Homer a vrut să creeze un vers ușor de ținut minte. Un clișeu, probabil, pe care Alastair i l-ar fi tăiat cu două linii.

— Dar eu ador clișeele. Ți-ar plăcea să respiri întruna un aer care să miroasă a roze? Nu-mi vine a crede. Ai fi disperat să găsești puțin aer curat, nepopulat. Îmi place să citesc romane care nu m-apucă de guler și mă scutură de-mi sardiniții din gură. O roză miroase cu-atât mai frumos cu cât e mai rară.

— Ar trebui să stați de vorbă cu Jasper. Și el e-mpotriva clișeeilor.

— Și e doar un băiat, e tânăr. Când o să se maturizeze, o să fie recunoscător pentru ele. Când o să-și întâlnească prima iubită, o să apeleze la imensul tezaur de clișee care o să-l ajute să devină adult. Shakespeare, sunt convins, n-a impresionat nici o femeie cu frazarea lui încrezută.

— Văd o vale albastră, cu pete albe de oi pe versantul unei coline.

— Albastru fericit, sau trist?

— Cel mai fericit din toate. Ca un cer de iunie în ziua nunții.

— Poate-n ziua nunții *dumitale*. Al meu a fost de-un albastru vinețiu, ca de vânătaie. Până și rozele au mirosit urât, a moarte, din vasele înșirate pe niște mese lungi. Mama mea a plâns pe toată durata ceremoniei, dar nu de bucurie. Înțelegea că tocmai așezasem un obstacol între mine și poezie.

Am intrat în Balmaha, un sat ca o amprentă palmară pe malul cu noroi și mușchi al unui alt loch, de astă-dată Lomond, și ne-am oprit să ne luăm rulouri cu cârnați de la un vânzător ambulant, care parcase deasupra portului cu multe bărcuțe ancorate și mile întregi de apă de nuanța indigoului, care se întindea către insulele din depărtare. Cerul era șocant de albastru, aproape ca safirul, cu

doar câțiva nori prizăriți, care păreau să plutească suspendați.

— Lacul e lung și slăbănog. De fapt, e foarte lung și foarte slăbănog, i-am spus lui Borges.

— Și-adânc!

— Adâncimea nu i-o văd, am zis.

— N-ai citit cartea lui Mark Twain despre Mississippi? Era pilot de vas cu aburi pe fluviu – asta era profesia lui dintâi, până să devină scriitor. Învățase cum să citească suprafața fluviului și putea spune după vălurele ce adâncimi se găseau dedesubt. Ai putea spune că era un text. Suprafața unei ape e întotdeauna un text. Ochiul deprins va ști ce obstacole se ascund în profunzimi și cum trebuie abordată curentii. Când eram tânăr, am învățat să citesc o carte, rămânând atent la ce se găsea în afara textului propriu-zis, în marginile lui sau printre rânduri. Ba chiar și printre cuvinte, și printre silabe!

— Văd insule, o mulțime de insule.

— Mai spune! Populează-mi viziunea!

— De fapt, sunt insule de mână – făcute, adică, de mâna omului. Niște bijuterii de verdeață-ncălită. Insule revărsate din imaginație!

— Așa mai merge, dragul meu. Ce contribuție rafinată! Insule de mână!

Apoi am ascultat în tăcere pe marginea drumului, ciulind urechile să prindem orice sunet. Un scoicar a cârăit, pășind țațoș pe nisip la malul apei, în timp ce pescărușii țipau pe deasupra capetelor noastre.

— N-am auzit de mulți ani așa niște strigăte frumoase de păsări. Mă tem că am stat prea mult prin biblioteci. Mi-a lipsit muzica naturii.

— Dar ai avut un post minunat. Directorul Bibliotecii Naționale!

— Un titlu minunat, mai degrabă. Ticălosul nostru de președinte, Perón, m-a trecut la munca de jos. Am fost numit inspector de avicultură.

— De ce cultură?

— Avi-cultură, băiatule. De păsări. De orătării! Și-a început să scoată un sunet ca un cotcodăcit și să-și agite coatele cum bate găina din aripi. Mi se dădea voie să inspectez și iepurii. Fiind orb, nu era cine știe ce scofală pentru mine o asemenea muncă, așa că mi-am dat demisia.

— „Arta orătaniei“, am zis. Ar fi un titlu foarte bun.

— Îmi dau seama, Giuseppe, că n-am citit nici o vorbă scrisă de dumneata. Ce-ar fi să-mi citești ceva? Mi-am ciulit urechile!

— Am ceva notat în jurnal, i-am spus.

Era o invitație la care și sperasem, de care mă și temusem.

Am scotocit printr-un teanc de poeme pe care le-aveam în rucsac, în timp ce Borges aștepta cu ochii închiși, cu buzele ușor deschise, să mă asculte. I-am citit foarte lent, aproape silabisind:

Fruntea ta mă-ncântă, cu păru-n vârful de pică.

M-aș întinde lângă tine,

ți-aș atinge-o și ți-aș săruta ochii migdalați.

Aș rezolva misterul tău, iubirea mea,
te-aș cuprinde-n brațe, te-aș veghea o noapte-ntreagă.
Noaptea nu ne-ar cunoaște niciodată așa cum suntem,
nu doi, ci unul, o ființă fabuloasă.
Și te-aș vedea în zori – aproape cum însuși Dumnezeu
te-ar putea vedea, creația lui de-a-ntregul,
și dincolo de timpul pur și simplu, eliberată de orice
ne ține și ne chinuiește, ne ține-nsingurați
în noi înșine, în separate-nvelișuri de piele.

— „Separate-nvelișuri de piele“, m-a îngânat Borges. Citesc izolare-n această expresie, și dorință aprigă. Adeseori se-ntâmplă să citești o asemenea idee, așa un sentiment. E comun, dar nu e mai puțin dureros, chiar dacă durerea la care face referire e monedă curentă.

— E-un clișeu, asta spuneiți.

— Ba nu! E poezie, dar o poezie care se mișcă-n cercuri pe care cu toții le-am parcurs. Norah, iubirea mea – și ei părul i se termina-n vârf de văduvă, cum spui! Coincidență, sau ce? Dorința-i utilă ca emoție pentru un poet, se știe. Dar îmi dai voie să-ți spun ceva?

— Păi îmi și spuneiți, i-am răspuns, iritat de faptul că transformase iarăși, inclusiv poemul meu, într-o poveste cu el însuși.

De fapt, iritat e puțin spus. Simțeam că mă cuprinde furia, că mi se urca pe șira spinării-n sus și-mi exploda în creștetul capului, ca o revărsare tăcută de indignare.

— Dragul meu băiat, a început el, trebuie să-ți mărturisesc un lucru cu adevărat surprinzător. Crede-mă că și eu am scris același poem. *Exact poemul acesta*. Nu pot să nu-ți spun. L-am intitulat: *Anticiparea iubirii* 92.

— Eu n-am nici un titlu pentru ce v-am citit adineauri.

— Folosește-l pe-al meu, atunci! Aceleași cuvinte, același titlu.

— N-aș prea crede, i-am spus. Atât de pregnant simțisem originalitatea poemului meu, când i-l citisem, simțisem că propria mea voce se contura, oricât de imperfectă ar fi fost deocamdată, încât n-aveam nevoie nici de titlul, nici de poemul lui.

— Sunt aceleași cuvinte, sunt absolut sigur, a zis. Bineînțeles, într-o altă limbă.

— Nu v-am citit nici o vorbă din poeziile scrise, Borges, i-am spus. Și cred că nici n-ar trebui să citesc vreuna, ca să nu m-acuzați că vă copiez.

Nu s-a simțit ofensat, în schimb m-a atacat dintr-un alt unghi:

— Trebuie să citești *Pierre Menard*, povestirea mea. Insist s-o citești. E vorba de-un om care se apucă și rescrie *Don Quijote*, cuvânt cu cuvânt.

— Îl copiază?

— Nu, îl *scrie*, pentru prima dată. Făcând asta, eliberează ideea de originalitate din închisoarea în care a băgat-o romantismul. Fiecare vorbă este

originală pe limbă, în contextul proaspăt a ceea ce se spune. În timpul și-n spațiul ei.

— N-am înțeles nimic.

— Poemul dumitale și poemul meu, ca și anticipările noastre în materie de iubire, se mișcă-n aceeași sferă. Este un poem pe care l-am copiat din altă parte, fără-ndoială. Am devenit cititor al acestui mare poem de dragoste, pe care nu l-a găsit nimeni în original, pentru că există numai dacă este refasonat și recreat. Ai toate drepturile asupra poemului respectiv și dumneata, cum și eu am toate drepturile asupra lui. Diferența rezidă numai în context. Drăguța dumitale, domnișoara Law, te-a inspirat să-l scrii, cum pe mine m-a inspirat domnișoara Lange. Cele două pot foarte bine să fie aceeași femeie, de fapt, care să fi trăit în timpuri diferite, în țări diferite. Înțelegem prea puțin din felul în care se desfășoară viața.

— Cum ziceam, Borges, nu v-am citit poemul.

— Nu contează. Gândește-te în felul următor: Leibniz și Isaac Newton au descoperit fiecare analiza matematică în același secol, dar fără să știe unul de celălalt.

— Și ce-nseamnă asta?

— Că ideile răsar independent din aceeași sursă misterioasă.

Ce zicea Borges începea să capete sens, cu toate că avea să dureze ceva timp ca spusele lui să înceapă cu adevărat să se așeze. Pe-atunci, bineînțeles, nu puteam să admit așa ceva. Mă cramponam de ce scrisesem eu. Voiam să cred că spusesem ceva proaspăt, că venisem cu o contribuție cât de mică la marele tezaur al poeziei de limbă engleză.

Motorul a tușit și-a revenit la viață, fără pic de entuziasm. Biata mașină văzuse și vremuri mai bune, iar Borges reușise, cum-necum, să-mi intre pe sub piele în cele mai neașteptate moduri. Mi-am spus în sinea mea că nu aveam să-i mai citesc nici un alt poem al meu, pentru c-ar fi emis, cu siguranță, pretenții asupra lui.

— Știi, am să scriu, cât de curând, *Regele Lear*, mi-a spus, când am demarat. Simt cum îmi vine inspirația.

Pe drum, după vreo patruzeci de minute, am observat o fabrică de hârtie, ca o intruziune brutală în peisajul altminteri binecuvântat și bucolic. Mirosul de putreziciune pe care-l emana, ca de ouă clocite, aproape că mi-a făcut mașina să zboare de pe șosea, pe măsură ce ne apropiam, și motorul meu nesănătos a reacționat cu o horcăială profundă. Fabrica se înălța sinistru pe partea stângă a drumului și-i pufăiau de zor coșurile de fum, iar o serie de camioane masive așteptau, trase cu spatele către rampele ei de încărcare. Acea structură nefericită, făcută din blocuri de beton incolore, avea doar câteva ferestre, iar uși, încă și mai puține. În schimb, avea o înălțime surprinzătoare și-un acoperiș plat. Am încetinit cât de mult am putut, după care, simțindu-mă și eu inspirat brusc, am oprit la gardul de plasă metalică, la nici treizeci de metri de fabrica propriu-zisă.

— Ce-i asta? m-a întrebat Borges, cu nările fremătând și cu mirarea parcă

scobită în ridurile frunții.

— E-așa o scenă minunată, i-am răspuns. Wordsworth⁹³ ar fi găsit-o emoționantă.

— Da? Perfect idilică? Să coborâm, te rog. Simt nevoia să-mi întind picioarele și să trag aer în piept mai adânc.

Am rămas amândoi pe marginea drumului, la umbra fabricii de hârtie.

— Vorbește, Giuseppe. Lasă-ți ochii să se caște pentru mine. Stârnește poetul din pieptul dumitale.

— Colinele joase și ondulate sunt acoperite cu o pătură de iarbă ca o catifea. Un pârau curge prin apropiere, o fâșie de apă năvalnică, și plantele de apă-îmsoțesc trecerea prin profunzimile peisajului. Niște copaci, sălcii, își lasă ramurile ca niște cozi lungi, împletite, s-atârne până-n luciul de apă.

— Și-alți copaci? Numai sălcii?

— Arini, așa zice. Arinilor le place umezeala, eu așa știu. Dar e cert că sălciile sunt cele care se-apeacă peste pârau.

— Vezi și oi sau vaci?

— Și-unele, și-altele! Vaci bălțate. Le curg bale din boturi. Oile se cer tunse, asta se vede cu ochiul liber. Sunt șleampete, le-a crescut lâna peste măsură de mult.

— Un peisaj pastoral, deci! Unul demn de Teocrit, care a scris cele dintâi poeme de ținut minte în acest filon. Eu le țin minte poemele și lui Bion, Moschus și Longus⁹⁴. Vergiliu a introdus această bogată tradiție și la Roma. Dar într-un poem pastoral nu e vorba despre oi și vaci, câmpuri și flori, despre cum clipocesc pâraiele. E vorba de contrast. Lumea tristă și brutală a politicii bântuie prin apropiere, chiar dacă nu e vizibilă. Frumusețea și urâciunea coexistă pe-aceeași pagină. Una nu-i cu puțință fără cealaltă.

— Florile par să miroasă frumos. Nu știu cum să le spun.

— Eu le-aș numi puturoase și dezgustătoare, ca niște ouă clocite, a zis Borges. Nimic nu-ți pișcă plămânii mai bine decât sulful.

Și s-a îndoit de răs, hohotind în așa hal, încât m-am temut să nu-și facă singur cine știe ce rău. Aproape că plângea de răs.

— Îmi pare rău că nu vedeți asta, i-am spus.

— Vai, dragul meu, să știi c-aș vrea. Ce n-aș da eu să văd o asemenea fabrică!

Ne-am continuat drumul pe o șosea îngustă, care urma volutele peisajului, într-o atmosferă de bucurie, chiar dacă mașina mea dădea tot mai multe semne de stres, iar eu mă întrebam dacă reușeam să ajungem înapoi în după-masa respectivă.

— Cât mai facem până la St. Andrews? a vrut să știe Borges.

— Cel mult două ceasuri, dacă nu ne mai oprim.

El ar fi avut nevoie să urineze, asta era sigur, iar eu voiam să caut o cabină telefonică. Era momentul să verific dacă Alastair se întorsese de la Londra.

— Scărbană a dumitale nu scoate niște sunete prea sănătoase, a comentat Borges.

De fapt, huruitul până atunci nedeslușit al mașinii se amplificase pe parcursul dimineții și devenise, pe la prânz, un fel de horcăit abject; mai rău decât atât, volanul îmi trăsesese în repetate rânduri spre dreapta, o dată sau de două ori fiind cât pe-aici să mă proiecteze în șanț. Să fi fost o problemă și la direcție, nu numai la motor? Era bine dacă mă duceam cu biata mașină la un mecanic, să mi-o verifice, înainte să plec de la St. Andrews, dar nu avusesem timp, lăsând la o parte faptul că sufeream de-o încredere inocentă în motoare. Tatăl meu conducea mașini relativ noi, cea mai recentă achiziție a lui fiind un Fort Ltd galben-bondar, cu acoperișul de vinil negru, genul de mașină care foarte rar te lăsa baltă, dacă-ți schimbai uleiul la fiecare cinci mii de kilometri. Cel puțin așa învățasem de la el.

Borges a dat cu mânerul bastonului în bordul mașinii, ca și cum ar fi vrut să o provoace.

— Are nevoie de-un acordaj, i-am spus.

— Îmi dau seama că te pricepi la mecanismele primitive.

— Motoarele sunt un mister pentru mine.

— Combustia internă! Ține minte că mi-am început viața într-o lume de cai și trăsurici. Tatăl meu, când era copil, mergea pe străzile din Buenos Aires cu șaretă bunicului lui. Iar eu, acum, zbor mii și mii de kilometri pe deasupra norilor, ca să țin conferințe în locuri îndepărtate, precum Islanda sau Israelul, unde ajung să stau de vorbă cu oameni – minunați oameni – cu care nu m-aș fi întâlnit în veci, dacă rămâneam la mine acasă. Dar adevărul este că n-ar fi trebuit să-mi părăsesc orașul niciodată. Sunt un om timid, vezi dumneata, îmi lipsește curajul. Și s-a oprit ca să se șteargă pe frunte cu o batistă, pe care și-a băgat-o la loc în buzunarul de la piept. Și am prea puțin convingeri, a zis apoi. Deși admir bravura la ceilalți. Ziceai că urmează să trecem prin Stirling?

— Foarte curând.

A tras aer în piept a revelație:

— Podul din Stirling! Numele ăsta-mi răsună-n suflet. O victorie-cheie pentru independența Scoției, obținută de William Wallace⁹⁵. Harry cel Orb⁹⁶, poetul, a scris foarte frumos despre acea mare bătălie. Ce tradiție au generat poezii orbi: Homer, Milton, Harry...

— ...și Borges, l-am întrerupt.

Atunci mi-a pus o mână pe braț:

— Îți mulțumesc, dragul meu băiat.

Am oprit după douăzeci de minute pentru a vedea Castelul Stirling, pe care i l-am descris cât am putut de bine. Era și-o cafenea în apropiere, unde ne-am așezat pentru o jumătate de oră – Borges voia să mănânce o chiflă cu brânză și să bea un ceai. Am zărit prin vitrină cabina telefonică roșie ca mașina de pompieri și m-am scuzat, ca să dau telefon la Pilmour Cottage.

Alastair a răspuns imediat și m-a întrebat pe unde umblam.

— L-am dus pe Borges într-un mic tur prin Highlands.
 — Doamne...
 — Am fost pe drumuri câteva zile.
 — Încerc să diger formula dumitale „un mic tur prin Highlands“. Mă tem că-i un gard peste care nu-mi văd calul sărind.
 — Își dorea să-l întâlnească pe un anume domn Singleton, editor de ghicitori anglo-saxone, la Inverness. Ceva s-a cam încurcat.
 — Îmi descrii episodul următor din *Monty Python*⁹⁷. Fii bun și nu-mi strica bucuria!
 — Vi-l aduc înapoi curând până la cină.
 — Bun! Am făcut o mulțime de cumpărături azi-dimineață. Pregătesc o tavă de plăcinta ciobanului și-o sticlă de vin, și whisky, dacă trebuie – din cel original scoțian, de pe unde-ați fost voi. O să bem pentru „micul tur“ de care spui.
 Iată că-n doar câteva zile îi și uitasem vocea lui Alastair, și felul lui de-a vedea lumea, cu sarcasm și fantezie. Trăia de cealaltă parte a oglinzii, și-am căpătat convingerea că Tweedledum și Tweedledee⁹⁸ aveau să ni se alăture la cină.

91. Homer descrie marea, în mai multe locuri din *Iliada* și *Odiseea*, cu expresia *oinops pontos* (textual: „Marea cu fața ca vinul“), înțelegând ca fiind o culoare închisă cu nuanțe roșiatice, ca vinul rubiniu închis.

92. Titlul original: „Amorosa anticipación“, poem inclus în volumul *Luna de enfrente* (*Luna din față*, 1925).

93. William Wordsworth (1770–1850), poet englez, unul dintre inițiatorii romantismului în literatura de limbă engleză.

94. Trei poeți din Antichitatea greacă: Bion din Smirna (sec. II-I î.Hr.), poet bucolic; Moschus din Siracuză (sec. II î.Hr.), poet bucolic și grămătic; Longus sau Longos (sec. II d.Hr.), autorul romanului *Daphnis și Chloe*.

95. Sir William Wallace (1270–1305), cavaler scoțian, care a luptat împotriva englezilor, fiind numit Protector al Scoției în 1297, dar învins în anul următor, în bătălia de la Falkirk.

96. Sau Harry Menestrelul (1440–1492), autorul unui poem despre William Wallace, pe care l-a compus în jurul anului 1477.

97. Trupă de comedianți englezi din anii 1960–1970, care au realizat la BBC un serial de comedie, *Monty Python's Flying Circus*, difuzat între 1969 și 1974.

98. Personaje dintr-o foarte veche poezioară englezească pentru copii.

— Alastair s-a întors, am zis la ieșirea din Stirling.

— *El magnifico* a revenit! Aventura noastră, Giuseppe, s-a încheiat. Există o doză de melancolie în asemenea finaluri, nu crezi? Mie nu-mi plac ultimele pagini ale unei cărți bune, pentru că îmi dau seama ce urmează să-mi lipsească, senzația de gol cu care voi rămâne.

Un bubuit sonor de tunet ne-a luat prin surprindere, și-o ploaie furtunoasă a măturat șoseaua, densă ca la tropice, cu perdele de apă. Pe câmpuri, se vedeau fulgerele zigzagate și, din când în când, raze de soare printre ele. Ștergătoarele mele vechi abia dacă puteau lupta cu potopul abătut asupra noastră, și mă încordam tot să mai văd în față măcar ceva, ignorându-l pe Borges, care-i dădea înaintea cu gânduri după gânduri despre cât de tragic sfârșise William Wallace. Pentru el, bineînțeles, drumul alunecos nu însemna nimic, de vreme ce nu șofase niciodată.

La un moment dat, când nu mai puteam să-i răspund în mod adecvat la comentariile interminabile despre istoria Scoției, am zis:

— Știți, e foarte greu să nu vezi ce-i afară!

— Îi spui asta unui orb? mi-a zis Borges.

Mi-ar fi plăcut să ne încheiem călătoria cu descrieri sofisticate ale peisajului rural scoțian, dar scopul meu principal era să nu fac vreun accident. Chiar și așa, tot zăream cu coada ochiului splendoarea latentă a împrejurimilor, câmpurile de sfeclă roșie și iarba fragedă, și pe-o parte, și pe cealaltă a drumului. Am zărit un tractor colorat în galben aprins, care se opintea pe o brazdă noroioasă și huruia din toate puterile în ploaia torențială, răsturnând pământul. Nici fulgerele ca de argint viu nu-l goniseră pe fermierul acela cutezător să se adăpostească în hambar, și m-am simțit inspirat de un om care se încapățâna să are, în ciuda vremii nemiloase și poate chiar periculoase. Munca pe care o avea de făcut îl absorbise cu totul.

Când ne-am apropiat de satul Guardbridge, am simțit, deși nu-l vedeam încă, prezența orașului St. Andrews dincolo de vârtejurile de stropi, la câțiva kilometri depărtare, și mi-am imaginat clopotnița capelei și lonjeroanele frânte ale catedralei. Parcă și vedeam în fața ochilor digul de piatră, care pătrundea în mare mai jos de castel. Am știut că nu mai era mult și St. Andrews avea să mă absoarbă în labirintul său de alei și străzi pietruite, cu gardurile sale vii și grădinile ascunse. Peregrinările mele cu Borges prin Highlands urmau să-și găsească locul în amintire. Lucrul la teză avea să mă apese iar, în decurs de câteva zile, și mi-aș fi reluat discuția calmă cu profesorul Falconer despre

valoarea lui George Mackay Brown. Probabil că aveam fie s-o caut la căminul ei pe Bella, fie să trec pe lângă ea pe stradă și să-i adresez un salut stânjenit, numai din cap. Eventual, am fi putut lua cina împreună la Pearl of Hong Kong, așa cum plănuiserăm! Timpul și-ar fi înghițit propria coadă.

Când am ajuns la o curbă pe care o știam bine, ceva mai sus de câmpia vastă care e totuna cu estuarul râului Eden, cu numai câțiva kilometri înainte să intrăm în St. Andrews, ceea ce fusese până atunci doar un zdroncănit de amărăciune la motorul meu a devenit un ditamai strigătul de ajutor, cu niște metale care se frecau între ele, ca osul de os. Apoi, am auzit un șuierat profund, care părea să se înalțe din podeaua mașinii, însoțit de un miros puturos.

— Don Quijote a dat vina pentru înfrângerea lui pe faptul că nu înțelesese cum ar fi trebuit ce forță și ce rezistență avea calul său, a comentat Borges. Eu n-am să fac o asemenea greșală.

Avea dreptate. Nu era cu puțință să mai mergem nici măcar un kilometru cu Morris Minorul meu ruginit, pentru că riscam să-l vedem dându-și obștescul sfârșit, ca să nu mai vorbesc și de viețile noastre. N-aveam de ales – trebuia să opresc. Așa c-am tras pe stânga, pe marginea drumului, în refugiul cu pietriș pe jos al unei stații de autobuz.

— Suntem terminați? a vrut să știe Borges.

Mormăitul meu a ținut loc de răspuns.

— O să cer să mi se remorcheze mașina până la garajul meu din St. Andrews, am zis. Habar n-am cât o să dureze asta.

— Și cât de departe-i St. Andrews?

— Câțiva kilometri. Presupun c-am putea merge pe jos.

— E bine să știi, Sancho, că eu sunt prea bătrân pentru asemenea preumblare – și avea o sfârșeală în glas, care mi s-a părut ceva nou. Simpla idee, a zis apoi, îmi supără picioarele, care se pun pe propriile picioare dinapoi uneori și refuză cu obstinație să-mi facă pe plac. Important este să nu le cer prea mult.

Stând acolo, în ploaie, am ridicat capota, holbându-mă la talmeș-balmeșul de furtunuri, curele și piese mecanice, cum nu mai văzusem niciodată. Configurația lor nu-mi spunea nimic, dar am tras de un furtun negru, care mi se părea desprins. A urmat un sunet ca un șuierat ușor. O răbufnire de abur de la radiator a scos la iveală un puternic miros chimic, și-atunci am știut cu siguranță că biata mea mârtoagă avea o nevoie disperată să fie văzută de un expert.

Eu m-aș fi descurcat de unul singur, dar ce mă făceam cu Borges?

Ca și cum ar fi fost invocat, un taxi a oprit lângă noi, și cel de la volan, un bărbat roșcovan de vreo șaizeci de ani, cu o mustață pe oală, s-a oferit să ne ajute. Când i-am explicat situația, imediat a fost de acord să-l ducă pe Borges înapoi la St. Andrews, ca să pot rămâne eu alături de Rocinante.

— Știu unde este Pilmour, a zis.

Eu urma să rămân acolo până când venea camionul de tractare, să mă recupereze cu mașină cu tot.

— Căpitanul se duce la fund cu propria-i corabie, a comentat Borges, apoi a

făcând un pas și-a venit lângă mine.

A întins o mână către fața mea, trecându-și degetele cu blândețe peste fruntea și obrații mei. Pe urmă, și-a pus amândouă palmele mari peste urechile mele. Pleoapele îi vibrau și mi-a zâmbit. I se simțea respirația ciudat de dulce.

— O să fiți pe mâini bune, Borges, i-am spus.

— A, sunt convins de asta. Ne revedem la Pilmour. Dar dumneata lasă toate grijile deoparte. Du-te și caut-o pe domnișoara Law. Nu-ți neglija sentimentele și nici nu-ți pierde „numele de faptă“.

— Eu mă consider tocmai numele de faptă, i-am răspuns, bucuros că recunoșteam aluzia la *Hamlet* și amintindu-mi că, în insulele Orkney, îmi descoperisem tocmai capacitatea de a trece la faptă.

— „Fie-mi păcatele amintite-n ruga ta“⁹⁹, mi-a spus Borges.

Hamlet, și iar *Hamlet*. Sigur, numai că lucrurile nu ieșiseră prea bine pentru prințul Danemarcei.

— Dacă aveți păcate, Borges, ele sălășluiesc în memoria mea. Și nu-mi va fi ușor să le uit.

— Ehe, păcatele mele... Dragul meu băiat, habar n-ai dumneata.

Și-a luat mâinile de pe urechile mele, iar eu l-am ajutat să se urce pe bancheta din spate a taxiului, care curând s-a făcut nevăzut în ploaie.

Am sunat la garaj de la un telefon din apropiere, și mecanicii au fost de acord să-mi salveze mașina de la pierzanie. Totuși, ar fi trebuit să mă aștept ca, după mai bine de-o oră, când a sosit camionul de tractare, să nu fie loc și pentru mine în cabină, fiindcă veniseră, de fapt, doi mecanici.

Le-am spus că nu era cazul să-și facă griji, pentru că puteam să merg și pe jos până la St. Andrews.

— E drum al dracu' dă lung dă lua' la picior pă ploaie, a zis unul dintre ei, care vorbea atât de bolovănos, încât am crezut că mă trimite la naiba.

Mi s-a părut plăcut să merg, ba chiar necesar, în condițiile date. Câmpia care cobora până către mare, de-a lungul estuarului, avea darul să mă calmeze, iar ploaia se subțiasse tare de tot, de nu mai rămăsese din ea decât o burniță translucidă, aproape imperceptibilă, dincolo de care parcă pulsa un soare de început al înserării. În depărtare, se zăreau West Sands și orașul însuși, cu turnurile învelite într-un văl de ceață. Pe măsură ce mă apropiam de St. Andrews, mă simțeam tot mai recunoscător pentru zidurile proteguitoare ale orașului, care adunau rumoarea secolelor într-un cerc de pietre vechi. Mi-am amintit de labirintul de la Scone și de felul cum dădusem iar peste Borges – după un timp misterios și derutant, căruia ceasul meu nu i-ar fi dat nicicum de capăt –, ba chiar și peste mine însumi, având senzația că fusesem undeva și că aveam să percep totul ca diferit de atunci înainte.

Când am ajuns în fața apartamentului de pe Hope Street, am auzit clopotele de la capela St. Salvator bătând de ora șapte.

Coborând cele câteva trepte ude, care duceau la ușa mea, brusc am simțit o ezitare când s-o descui, dacă nu chiar o teamă. De ce, oare? Când am deschis-o

totuși, m-a izbit un miros urât, de stătut și mucegăit. Parc-aș fi lipsit cu lunile, nu doar câteva zile. Pe masă, în partea cealaltă a camerei, zăcea deschis un exemplar – nu era singurul pe care-l aveam – din primul volum de poeme ale lui Mackay Brown, alături stându-i un blocnotes cu niște adnotări mângălite. Acum, că-l cunoscusem pe autor, îmi făcusem o idee mai bună despre vocea din spatele cuvintelor, deși nu eram într-un totuși convins că excursia până-n insulele Orkney îmi schimbase în mod semnificativ înțelegerea în privința lui. Cel puțin câteva dintre punctele de reper geografice nu mai erau, pentru mine, tot atâtea nume abstracte pe-o hartă. Vedeam în minte portul, capătul cheiului și strada principală din Stromness, pietruită cu dale, pe care Mackay Brown o descria frumos, cum că se desfășura „ca funia unui marinar dinspre Nord spre Sud“. De-acuma, puteam să-mi abordez lucrarea cu un simț mai acut al locurilor.

Chiar și așa, eram conștient că trebuia să revin acolo, ca să înțeleg mai bine insula și pe scriitor. Cine era omulețul ăla care-mi amintise de tatăl meu, cu felul său de-a fi, simplu, cu optimismul său exprimat fără echivoc, istețimea lui calmă și lipsa de pretenții? Abia dacă începusem să pricep esența mistică a scrierilor lui și legătura dintre ele și romano-catolicism, care până atunci îmi scăpase. Trebuia să merg și să asist cu el, așa cum propusese, la una din liturgiile ținute la Kirkwell. Am oftat adânc, auzindu-mă pe mine însumi în acea cameră tăcută. Mai aveam atât de mult de lucru, și mi-am pus întrebarea dacă puteam, realmente, să termin teza respectivă într-un interval de patru sau cinci ani. Și, dacă nu reușeam, ce urma?

Un teanc de scrisori îmi fuseseră băgate prin fanta de corespondență din ușă, iar acum zăceau grămadă pe pardoseala de la intrare. Le-am aruncat o privire, fiindcă aproape că mă temeam să mă uit la ele mai îndeaproape. Deasupra trona una mai recentă de la comisia mea de recrutare, ca și cum ar fi vrut să-mi ureze bun-venit acasă, dar să mă și sfideze. De câte ori aveau de gând să-mi trimită aceleași scrisoare la locuința mea din Scranton, Pennsylvania? Și mama nu mai obosea odată să mi le redirecționeze, punând mereu mai multe timbre decât era nevoie? Am presupus, de fapt, că era una și-aceleași scrisoare – cum nu deschiseseam nici una dintre ele, nu puteam ști precis. Aici, ignoranța nu mi se părea o binecuvântare.

Am dus în cameră teancul de scrisori, m-am rezemat de tăblia de lemn a patului și-am citit-o mai întâi pe cea de la mama. Îmi scria din nou aceleași plângeri ale ei, obișnuite: „E-atât de lung drumul până-n Scoția, cum îmi tot reamintește mătușa Irene. Ce cauți tu acolo? Mă întreabă toată lumea. N-ai nici un motiv serios. Te-ai mai gândit la școala de Drept, cum îți propunea taică-tu? Și el vrea să știe. Ai primit scrisoarea de la comisia de recrutare? Le tot primim și noi aici, probabil că ți-ai dat seama. Oamenii ăștia ce fac, nu știu unde ești? N-ar trebui să dau eu vreun telefon cuiva de acolo? Mă surprinde că nu spui mai nimic despre lucrurile astea. Nu pomeniești niciodată despre ele, în scrisorile tale. Nu vorbești decât despre vreme. Ploaie, ploaie, ceață, ploaie. Ce-mi pasă mie de ploile altora? Știu cum e vremea pe acolo. Am văzut în filme! Asta-i tot ce fac în

ultima vreme, de când și tu, și soră-ta v-ați dus de-acasă. Merg la film o dată pe săptămână, singură. *Inspectorul Harry*, ăla da film!“

Al dracului ticălos de Harry! Îmi părea rău pentru mama, prinsă în micul ei cerc de fantezii. Tatăl meu își avea lumile lui proprii aglomerate, cea cu afacerile și cea cu credința, care n-o includeau și pe ea. De la plecarea mea, se simțea și mai izolată. Obișnuitul ei pomelnic de boli și de întâmplări mărunte umplea și aici multe paragrafe: mătușa Ann suferea de crize de vezică biliară, dar „așa era ea“; un văr avea hepatită, rezultatul „unor fructe de mare stricate, pe care le-a mâncat la un restaurant din Pittston, și lui nici măcar nu-i plac fructele de mare“; un unchi îndepărtat – de fapt, văr cu bunicul meu – se internase într-un azil de bătrâni din Altoona, fiindcă suferea „de zona zoster și de gută, iar acolo se tratează două boli la preț de una singură“; ca de obicei, tensiunea ei nu mai era „cum ar trebui să fie“, deși apoi adăuga: „Dar cine sunt eu să mă plâng?“ Sora ei, Helen, venea rar în vizită, cu toate că locuia la numai o jumătate de oră depărtare.

Eu, bineînțeles, știam de ce nu venise mătușa Helen s-o vadă pe mama, cum nu mai venea nimeni: fiindcă mama mea nu asculta, și nu-i deloc amuzant să auzi pe cineva care vorbește fără întreruperi și fără noimă. Poveștile mamei nu aveau început, și nici final – erau doar niște digresiuni continue între cele două.

Am pus deoparte scrisoarea de la ea și m-am uitat, prin semiîntunericul din cameră, cum la nivelul tavanului, deasupra mea, dar afară, pe stradă, câteva mașini treceau în grabă – și-am auzit mai multe voci ale unor studenți beți, care se împleteau pe trotuar.

Ultima scrisoare primită era de la doamna Giordano, mama lui Billy. Îmi mai scrisese de câteva ori și înainte – mereu era singură și înfricoșată, avându-și singurul fiu într-o zonă de război, pe partea cealaltă a planetei. Îmi aducea vești cu iz de bârfe despre Billy și colegii mei de clasă, și-am recunoscut vocalele făcute cu bucle și t-urile tăiate cu câte două liniuțe de pe scrisoarea adresată „Destinatar: domnul Jay Parini“. Dar nu știu cum și de ce am știut, de astă-dată – scrisul tremurat m-a făcut să mă îngrijorez –, că scrisoarea de la ea nu mai era doar o însăilare de vești fără legătură între ele.

Am citit-o pe nerăsuflăte, sărind peste pasaje, ca să ajung mai repede la ce bănuiam că urma să găsesc: „Informații prea multe nu sunt. Armata spune că nu știe, ceea ce nu pot să înțeleg. Nu e treaba lor tocmai să știe diverse lucruri? Dar adevărul trist e că Billy a fost ucis de un lunetist, în timp ce se afla în patrulare. Într-o ambuscadă, mi s-a spus. Au venit la noi acasă niște ofițeri, să mă anunțe (mi-a părut și rău de băieții aceia, cărora le-a revenit sarcina să-mi aducă vestea.“ Ceilalți din plutonul lui ajunseseră înapoi teferi, zicea. Billy al ei fusese dus cu elicopterul la un punct medical dintr-o bază din apropiere, „dar n-a mai putut fi salvat, la cât de rănit era“. La sfârșitul scrisorii, adăugase, subliniind fiecare cuvânt: „Scrie, te rog, ceva ce să putem citi la slujba pe care o s-o facem pentru Billy. Ți-aș fi foarte recunoscătoare, la fel și Joe, care-mi spune să te salut și din partea lui.“ Semnase: „Anne-Marie Giordano, cu afecțiune și tristețe.“

Tristețe, într-adevăr. Demnitatea reținută, concizia și claritatea din scrisoarea ei m-au surprins. M-am așezat pe pat și-am rămas acolo, până când lumina s-a topit de tot și-a lăsat în locul ei o beznă perfectă, fără să mă mișc, fără să mă gândesc măcar că m-aș mai fi putut mișca vreodată. Mă transformasem în stană de piatră pe dinăuntru.

Într-un târziu, m-am târât până în bucătărie, simțindu-mi picioarele ca niște bețe, și-alea fantomatice. În dulăpiorul de sub chiuvetă aveam o sticlă de whisky. Nu mă bazam, de obicei, pe alcool, dar nici nu vedeam ce altă opțiune aș fi putut avea în seara cu pricina. Era cu puțință așa ceva? Oare chiar fusese lichidat Billy în halul ăsta, ne fusese luat și familiei lui, și mie? Să nu mai fi avut niciodată ocazia să mă plâng la el, în scrisori nefericite, obsedate de mine însumi, despre teza mea, grijile mele, iubirea mea neîmpărtășită pentru Bella? Mă și gândisem cum aveam să-i povestesc despre Borges și despre incursiunea noastră prin Highlands, călare pe Rocinante, și cum plănuisem deja să-i scriu despre asta, pe lung și pe lat, cât de curând. I-ar fi plăcut la nebunie o asemenea poveste.

Mi-am turnat un pahar de whisky plin până la buză, după care am luat sticla cu mine, am dus-o în camera de zi, unde acum era noapte, și m-am așezat cu ea la masă, reușind să disting un foarte vag contur al meu în oglindă.

Acea oglindă avea darul să mă înfricoșeze. Oare fusese acolo în tot acest timp? Să fi fost eu prea obsedat de propriile gânduri și să nu mă fi zărit măcar, să nu mă fi gândit puțin la ce vedeam la mine însumi?

Arătam ceva mai bătrân decât îmi închipuisem, sălbatic, șleampăt, cu fața nerasă deja de câteva zile bune. Miroseam urât, și nu era de mirare. Nu mă mai spălasem pe cap și nu mă mai schimbasesm de haine de... câte zile? Loch Ness mi se impregnase în cămașă, plus un vag iz de vomă, ca o mantie invizibilă. Eram transpirat, cu toate că nu deschiseseam căldura și că temperatura din cameră scăzuse. Îmi simțeam fruntea și subțiorile nădușite, și-mi era frig.

Am continuat să sorb din whisky, metodic. Iar când mi s-a golit paharul, mi-am turnat încă unul.

Îmi vâjâia capul de amintiri cu Billy. Aveam o fotografie cu el pe comodă, în dormitor, un Polaroid estompat, pe care i-l făcusem când eu mai eram încă în ultimul an de liceu, iar el încheiase deja socotelile cu școala. Poza îl înfățișa cu părul ondulat lăsat să-i crească până pe umeri, cu care atât de mult își enervase părinții. Își purta în ea tricoul preferat cu imprimeu și pantalonii scurți tăiați din alții, lungi. Când venea să mă vadă, stătea de multe ori proptit în motocicletă, pe alea de mașini din fața casei, și câteodată îi ambala motorul. Mama ieșea din casă și-l îndemna să-și parcheze motocicleta și să vină și el înăuntru, la ceai cu gheață și chec cu banane. Îl certa, că-i plăcea să conducă „chestia aia“, și-l critica pentru părul prea lung. „Ești așa un hipiot“, îi spunea.

„Nici măcar nu știu ce-i ăla hipiot“, îi răspundea el.

Și asta cam așa era. Billy aducea mai mult cu James Dean decât cu oricine altcineva care protesta față de război sau care fuma iarbă în cine știe ce parc de la Berkeley. Era ca Dean Moriarty din *Pe drum*, deși el n-ar fi citit niciodată o

asemenea carte despre ea. „Las-o mai încet, Socrate“, mi-ar fi spus. „Nu-mi trebuie mie să știu tot felu’ de căcat-uri. Și-așa e destul de greu să uiți.“

Am căzut într-o letargie, cu capul sprijini de mâini, pe masă. Când am auzit o bătaie stingheră în ușa de la intrare, mi s-a părut că visam, de fapt. Am aprins o lumină în vestibul și-am deschis. Era Borges.

— Giuseppe! Mi-era dor de dumneata!

— Borges?

— Rămân Borges, mi-a spus. Cu toate că uneori mă-ntreb și eu ce sens are acest apelativ. Care este Borges cel adevărat? Omul care scrie, sau bătrânul apărut în ușa dumată, care-și mută greutatea de pe un picior care-l doare pe celălalt și-așteaptă o invitație, ca să pătrundă în stabilimentul ăsta sumbru și terifiant?

Alastair adăstase pe trotuarul de deasupra, sub un felinar de stradă. Oare de ce nu-l însoțise pe Borges pe cele câteva trepte-n jos, care coborau spre apartamentul meu? Poate că musafirul nostru al amândurora insistase ca mica lui poveste și-a mea să-și afle propriul *dénouement* și-i ceruse câteva momente cu mine. Era evident că nu-i plăcuse deloc despărțirea noastră abruptă de la Guardbridge, narațiunea întreruptă, povestea fără un final potrivit.

Am aprins lumina în vestibul și l-am poftit pe Borges înăuntru, apoi l-am condus la masa la care stătusem și eu mai devreme.

— Ai ratat o cină bună la Pilmour, mi-a spus.

— Nu-mi era foame.

Și-a rotit privirile goale de jur-împrejur, ca și cum ar fi trecut în revistă obiectele. Capul său masiv, ca de bust roman, părea să umple toată camera.

— Sălașul dumată seamănă c-o peșteră, mi-a spus, lovindu-și bastonul de tăblia mesei.

— Locuiesc singur aici.

— Eu n-am făcut asta niciodată.

— Vă-nțeleg.

— Ai băut? Nasul meu, după cum ții minte, este un instrument delicat.

— Am primit niște vești.

— Care ce spuneau?

— Despre Billy, prietenul meu. V-am povestit de el, colegul meu de școală. Mi-a scris mama lui c-a fost omorât în Vietnam.

După o lungă pauză, a urmat un geamăn blând, nefericit, ale cărui vibrații păreau să ascundă o vagă impresie de angoasă. Oftasem eu? Sau poate Borges? Curios era că stăteam lângă mine însumi, ca și cum aș fi asistat la toată scena, și mă vedeam și m-auzeam plângând. Senzația de nemișcare stranie s-a umflat, s-a ciocnit de pereții camerei și-a pulsă. Ce făcea camera, se rotea cu mine?

— Vă simțiți bine, Borges? am vrut să știu, deși întrebarea, în context, era fără noimă.

— Dragul meu băiat, a zis el, nu știu prea multe-n această privință, fiindcă

altfel te-aș consola cu vasta mea cunoaștere. Nu sunt preot. Viața mea, practic, nu a fost altceva decât un zbor înspre uitare. Pierdem totul, până la urmă, cum a făcut prietenul dumitale Billy, care și-a pierdut altitudinea mult prea devreme – și-a întins o mână către mine, mi-a pipăit ochii și mi i-a găsit umezi și înlăcrimați, cum se așteptase. Apoi a reluat: Spinoza, dragul și strălucitul de Spinoza, spunea că toate lucrurile tânjesc să-și păstreze starea în care se află. O piatră își dorește să rămână piatră. Tigrul își dorește să fie tigru. Eu vreau să fiu Borges și nu mă pot abține să fiu Borges, și este ceva de admirat în asta, ceva etern. Iar dumneata, Giuseppe, ai să persisti în a fi Giuseppe – chiar și când aceste trupuri amărâte se vor pierde. Am discutat deja puțin despre asta, cred. Cum persistăm în propriile noastre ființe – și, după o scurtă pauză, a ținut să verifice: Găsești măcar puțină consolare-n asta?

— Puțină, i-am răspuns. Vă mulțumesc.

Am rămas amândoi în holul de la intrare, în penumbra de acolo, destul de mult timp. Nu mai era nevoie să vorbim, nu știu de ce. Făcuserăm asta. Iar acum, era cu totul altceva.

— M-a rugat Alastair să te invit la cină pentru mâine seară, mi-a spus, în cele din urmă. Trebuie sărbătorită încheierea micii mele aventuri scoțiene.

Avea să fie ultima lui seară petrecută la St. Andrews, mi-a explicat, de unde urma să plece mai departe. Era „un om la Edinburgh“, pe care dorea să-l întâlnească, plus că Oxfordul îl aștepta. Și mai era, bineînțeles, și draguța lui, aceea „fată minunată, Maria Kodama“, fosta lui studentă, cu decenii bune mai tânără decât el. Urma s-o întâlnească după câteva săptămâni, la Oxford. A zis:

— Uite, că sunt aici, cu dumneata, pe Hope Street, și ce minune mare-i speranța.

— Fugiți cu o femeie frumoasă și mult mai tânără, i-am spus.

— Nu mai tachina un om bătrân. Ce spui sună ca un adevăr, dar asta nu-nseamnă că-i și adevărat. Și-a oftat, îndreptându-și privirile în sus, către tavan. Alastair e-afară, a zis apoi.

Nu voiam să-l văd pe Alastair deocamdată, fiindcă nu eram în stare să discut cu el, nici gata să negociez cu el – un om care ocupase atât de repede un spațiu enorm din viața mea, deși se cam estompase în ultima săptămână, pierdut printre străfulgerările de lumină venite dinspre bătrânul argentinian. I-am mulțumit lui Borges că venise la mine-n vizită și i-am deschis ușa.

Înainte să urce scările, a venit foarte aproape de mine, cu nasul cel mult la vreo trei degete de-al meu. Și m-a tras pe mine și mai aproape, strângându-mă cu amândouă brațele. Ce făcuse, oare mă sărutase pe obraz? Poate chiar pe ochi?

— Giuseppe, ascult-aici, mi-a spus pe un ton grav. Când vii la Pilmour, mâine-seară, adu și scrisorile pe care ți le-a trimis armata dumitale. Atâta lucru-ți cer. Ba chiar insist!

99. *Hamlet* (actul III, scena I), în românește de Leon Levițchi și Dan Duțescu, din volumul W. Shakespeare, *Opere complete*, V, Editura Univers, București, 1986, p. 372.

M-am trezit în zori, am oftat adânc și m-am ridicat în capul oaselor, în pat. Aveam senzația că la tâmpilele mele pulsau gâttelejurile a doi broscoi. Dormisem prost, alunecând, în coșmaruri, la niveluri din ce în ce mai profunde și trezindu-mă de mai multe ori, îngrozit, prin junglele dese care se înșirau de-a lungul Zonei Demilitarizate din Vietnam. Smuls din somn în repetate rânduri, tânjisem după grațierea cu care avea să vină dimineața, dar adevărul morții lui Billy se dovedea și mai greu de înghițit la lumina zilei, când nu mai puteam să pretind, nici măcar în sinea mea, că traversam un coșmar.

Am înghițit două aspirine și mi-am făcut o cană zdravănă de ceai tare, dar simplul gând c-aș fi putut mânca mi-a provocat greață. Nu-mi imaginam nici cum, nici când aș mai fi pus ceva în gură, în următoarele zile.

Pe la ora nouă, simțindu-mă foarte vag mai bine, am făcut o baie cât de fierbinte s-a putut, mi-am tras pe mine o pereche de blugi curați și un pulover și-am luat-o către Clădirea Hamilton, sosind exact când fetele terminau de luat micul-dejun în sala de mese. Ferestrele înalte sclipeau de lumină.

— Te-ai trezit devreme! a exclamat Miss Wright, ultima persoană din lume pe care-mi doream s-o întâlnesc în momentul acela – era mult prea mult pentru mine, atunci, zâmbetul ei larg, bine încadrat de rujul de nuanța rubinului, de-ai fi zis că un soare punctiform îmi ardea retinele.

— M-am trezit de ceva timp, i-am răspuns, clipind foarte des și rapid.

— Bravo! Ești un tânăr grozav, după mine. Am auzit de la profesorul Falconer, săptămâna trecută, că e splendid ce lucrezi. Mackenzie Brown? Ura!

— Mackay Brown. Mai am cale lungă.

Ea mi-a zâmbit ușor, parcă nesigură.

— E cale lungă, da, mi-a spus. Arta e lungă, în schimb, viața-i scurtă. Și ce mai face Alastair? L-ai mai văzut în ultima vreme?

— Ei, face foarte bine, am asigurat-o, dându-i a înțelege că nu aveam nici o dorință de a continua discuția cu ea.

— Aha, bine, e foarte bine. Bun!

M-am simțit ușurat să aflu că se grăbea, ca întotdeauna, ceea ce a făcut să pară mai puțin deranjantă superficialitatea vorbelor schimbate între mine și ea. Când s-a îndepărtat, mi-a trimis o beza și mi-a urat succes la cercetarea începută.

— Zor și spor! mi-a strigat. MacDougal Brown, deci?

— Exact așa, i-am strigat și eu.

Am urcat scara lată până la etajul Bellei și, când am dat să bat la ușa ei, mi-

am dat seama că putea fi în pat cu Angus. Putea foarte bine să-mi deschidă ușa gâfâind, emanând miros de sex – mi-am și închipuit cum ar fi fost să văd, în patul inundat de lumina soarelui, dosul palid și gol al iubitelui ei. Ce drept aveam să mă bag în viața ei chiar așa, la o asemenea oră a zilei și fără un avertisment prealabil? Chiar și dacă Angus n-ar fi fost de față, Bella însăși putea să nu se fi trezit încă, după ce studiasse până în creierii nopții pentru examenele care i se apropiau. Mi-am dat seama că știam atât de puține lucruri despre ea, despre obiceiurile sau dorințele ei profunde.

Și totuși, îl mai auzeam încă pe Borges, în minte, îndemnându-mă să trec la fapte. Și mi-am amintit de cum intrasem fără ezitare peste Ailith, în camera de la hotelul din Stromness.

Am bătut, dar nu mi-a deschis nimeni, deși mi s-a părut că se auzea un fâșâit de cine-știe-ce, dincolo de ușă.

Am așteptat, apoi m-am întors și-am dat să plec. N-avea nici un rost. Speram să-i povestesc despre Billy sau, poate, nu știu, să nu-i povestesc. Dar știam că vizita mea trebuia să aibă de-a face cumva și cu Billy, după cum trebuia să aibă de-a face cu sentimentele mele în privința ei.

— Da? și-a scos Bella capul somnoros de după ușă.

— Bună, i-am spus. Jay sunt.

— Te văd, da.

Auzind cele câteva silabe plate și lipsite de orice pasiune, aș fi vrut să mă evapor. Ce dracului fusese-n mintea mea să vin la ușa ei în felul ăsta?

— Vrei niște cafea? m-a întrebat.

— Aș vrea, da, i-am spus. Mulțumesc

Și mi-am șters o lacrimă, pe care am simțit-o prelingându-mi-se pe obraz. Nu trebuia să știe și Bella cât de fragil devenisem.

— Intră...

Mi-a explicat că „nu se trezise la timp“, așa încât avea pe ea o cămașă de noapte de bumbac, lungă până sub genunchi. Părul nepieptănat îi arăta fermecător așa, zburlit în toate direcțiile. Avea obraji cam umflați de somn și ochii încețoșați. O cuvertură de pe pat era dată la o parte, și cearșafurile – n-am putut să nu-mi las gândurile să alunece pe-o pantă poetică – aproape că suspinau după trupul ei, care tocmai se dăduse jos dintre ele. Aș fi vrut să mă strecor eu acolo, să-mi îngrop fața în perna ei. Toată camera mirosea puternic și plăcut a Bella – ușor de recunoscut și atrăgător.

— M-ai găsit într-un hal fără de hal, a zis.

— Ba, deloc. Iartă-mă că te deranjez.

— Nu te scuza. Mă bucur să te văd. Stai jos.

— Vorbești serios?

— Mi-a plăcut scrisoarea ta – scrisorile tale! Și poezia. Mi-am notat câteva sugestii, pe care vreau să ți le fac. Împărțirea versurilor nu mi-a plăcut. E cam... indolentă.

— Indolentă?

— Pe ici, pe colo. Nu face o mutră așa de pleoștită!

Era o doză de muștruluială în tonul ei, ca și cum aș fi călcat peste cine știe ce linie invizibilă.

— Vrei, poate, să mă-ntorc mai târziu?

— Nu. Doar ești aici.

Ca primire, nu era prea entuziasă, dar tot m-am așezat pe scaunul șubred pe care stătea și ea, când citea. Lângă pat, avea un exemplar din *Labirinturile* lui Borges. Îi treziseră interesul scrisorile mele? A deschis obloanele de la fereastră, și lumina s-a revărsat înăuntru. De unde stăteam, era o perspectivă impunătoare asupra Nisipurilor de Vest, iar golful, cât era de lat, sclipea în soare. Aerul parcă vibra de posibilități.

— Ce zi frumoasă, a zis Bella.

— Primăvara-și face iarăși numărul.

— Și fără să ne-avertizeze...

— Ieri, a fost furtună. Borges și cu mine am venit cu mașina de la *loch* Lomond. Mi s-a stricat rabla, și-a trebuit să vin pe jos de la Guardbridge.

— Ai avut o aventură...

— E și-asta un fel de-a pune problema.

— I-am citit povestirile. Nimeni altcineva nu scrie ca el, în toată lumea.

Și mi-a întins exemplarul broșat din *Labirinturi*.

— Am unul și eu, i-am spus.

— Parc-ai fi pe-un covor magic, a zis. Alastair a tradus câteva dintre ele, din câte am observat. Alea mi-au plăcut cel mai mult. Și a pus cafea solubilă în căni. Deci, cum a fost, așa, de-aproape? Borges, vreau să spun. Ai avut ocazia să-l cunoști. Norocos ce ești.

Nu știam prea bine ce-i puteam spune într-un interval atât de scurt, care să se ridice la nivelul realității, dar am făcut o încercare timidă:

— E-un om foarte complicat, un om splendid. E foarte citit și ține minte totul. Mintea lui e ca o roată care se-nvârte. Sau ca o spirală? Nu-mi ies metaforele. Am rămas fără idei...

— Trebuie să i le citești pe-ndelete, povestirile și eseurile, să parcurgi fiecare text fără să te grăbești, a zis Bella. Sare de la un gen la altul.

Am frunzărit cartea, până am dat de povestioara intitulată „Borges și eu“, pe care o citisem pe feribot. Unele fraze erau lucruri pe care tocmai ce mi le spusese – cu Spinoza, cu tigrii care vor să fie tigri –, dar asta nu mă dezamăgea. Dimpotrivă, mă făceau să mă simt întrucâtva privilegiat. În zilele pe care le petrecuserăm împreună, Borges îmi împărtășise viziunea lui asupra lumii, oferindu-mi spre meditație felul său de-a fi. Mă introdusese personal în lumea povestirilor lui, de-o manieră vicleană, ocolitoare. Abia acum îmi dădeam seama de sensul acestei abordări.

Finalul povestirii „Borges și eu“ m-a izbit prin cât era de oportun: „Așa încât viața mea este o fugă, și pierd totul, și totul aparține uitării – sau lui Borges.“

Bella s-a aplecat peste umărul meu și mi-a întins o cană.

— E bună miniatura asta, nu? mi-a spus. Nu i-am răspuns, ci doar am gemut, mi-am mușcat o buză și mi-am dus un deget la tâmplă. Nu-ți place cafeaua mea? s-a găsit să mă întrebe.

Era cinstit din partea mea să-mi deșert sacul cu probleme-n fața ei, să-i povestesc despre Billy? Nu-mi plăcuse niciodată momentul acela din *Othello*, în care maurul zice: „Ea m-a iubit pe tot ce-am îndurat,/ și-n mila ei de mine, am iubit-o.“¹⁰⁰ Nu așa se câștigă înțelegerea sau afecțiunea unei femei.

— Am primit vești legate de un prieten, i-am spus, făcând eforturi să mă stăpânesc. O scrisoare de la mama lui. A fost omorât în Vietnam, cu câteva săptămâni în urmă.

— Doamne ferește!

M-au podidit lacrimile, când a venit lângă mine, s-a lăsat în genunchi și m-a cuprins cu amândouă brațele, fără să scoată o vorbă, doar emanând simpatie. Și-am știut că ajunseserăm la o răscruce nouă în ce-o fi fost aia dintre mine și ea, o „relație“, o „prietenie“ – termenul corespunzător avea să ni se impună mai târziu amândurora. Oricum ar fi fost însă, eram pregătit pentru ambele variante și gata s-o accept pe oricare dintre ele.

M-am întors la mine-n apartament cu o energie proaspătă și sălbatică, simțind o presiune interioară sub forma imboldului de a scrie un poem pe care mă gândisem să-l intitulez: *Recoltatul*. Mi l-am notat repede, apoi l-am bătut la mașină. Mi s-a părut cea mai bună creație a mea, din câte scrisesem vreodată:

*Cu toții se sfârșesc în jurul nostru,
se sting brusc, la fel ca luminile,
profesori prăbușiți peste catedre,
doctori cu mâțele atârându-le din urechi,
telefoniste moarte la capetele firelor.*

*Cu toții se sfârșesc, viața li se stinge
de la sursă, fără nici un avertisment:
studentul se răstoarnă cu bicicleta-n trafic,
copilul se-neacă dormind în landou,
călugărița se-mpiedică în subsolul cu hopuri.*

*Și nimeni nu-și cunoaște ceasul anume
poate acum, poate mai târziu, eventual
c-un pocnet din degete, noaptea,
sau mai puțin discret, izbit și târât
de-un autobuz la colțul unei străzi aglomerate.*

Ce mai afacere-i și recoltatul ăsta

*în locuri fie retrase, fie publice,
după ce atât de puțin a fost semănat:
să ne rugăm să existe pe undeva,
prin paturi nădușite dup-o iubire totală,
amanți prinși în fiara cu două spinări,
care să dea viață până și beznei.*

Am terminat o variantă care mi s-a părut satisfăcătoare pe moment și-am plecat în grabă, ca să ajung la o liturghie de prânz la All Saints, o biserică anglicană care-mi plăcea, de pe North Castle Street. Simțeam ceva ca un îndemn să fac asta, ca o nevoie să mă rog – pentru Billy, de bună seamă, dar și pentru mine însumi. După o slujbă scurtă, la care au asistat numai trei alți enoriași în afară de mine, m-am așezat de unul singur dincolo de altar, cum ar veni, unde totul era luminat în nuanțe de auriu și albastru, după cum se răsfrângea soarele prin ferestrele cu vitralii de deasupra capetelor tuturor acelor sfinți. Acolo mă simțeam ceva mai aproape de Billy, poate chiar de Dumnezeu – sau de ce-o fi fost și ce înțelegeam eu, când foloseam termenul ăsta. În sufletul meu, simțeam – știam – că Billy era în siguranță, oriunde s-ar fi aflat în acel moment, și că moartea era doar o cale deschisă, un fel de trambulină. Permanența sufletelor era o veche idee platoniciană, pe care o găseam acceptabilă. Sigur că toți „purcedeam de la cunoștințe insuficiente“, cum zisese Borges, iar eu nu difeream cu nimic de alții, în această privință. Credința mea nu era, probabil, nimic altceva decât o încredere viscerală în puterea universului de-a ne ridica de la pământ, când aveam nevoie să fim ajutați să ne ridicăm.

Spre seară, mi-am pus în rucsac legătura de scrisori de la comisia de recrutare, așa cum insistase Borges, apoi am trecut s-o culeg de la cămin pe Bella și ne-am îndreptat amândoi spre locuința lui Alastair. Știam că s-ar fi bucurat să vină și ea, plus că Bella își exprimase dorința de a-l revedea pe Borges, înainte ca el să plece. Și mie îmi plăcea, realmente, ideea să-i văd iarăși la un loc. Ba chiar simțeam *nevoia* să-i văd în felul ăsta, cele două părți ale vieții mele din vis, aflate la un loc în realitate, la lumina zilei.

Lumina era puternică, și razele soarelui străpungeau, ca niște lame de săbii, norii cu marginile aurite, care acopereau marea. Un vânt se ridica din adâncuri și se lupta să iasă la suprafață, pe care o tot umfla. Simțeam că mirosea pământul pe care călcam și care nu se uscaseră încă de la ploaia cu găleata din ziua precedentă. Îmi vârâia prin cap un fragment celebru din Psalmi: „Aceasta este ziua pe care Domnul a făcut-o: să ne bucurăm și să ne veselim într-însa.“

Când am împins poarta de fier de la Pilmour, ca s-o deschid, am auzit un fâlfâit de aripi, în colonia de păsări care-și aveau cuiburile acolo, și o răbufnire viguroasă de înaripate a înnegrit cerul de peste noi.

— De rău augur, a comentat Bella.

— Dar nu sunt întotdeauna răi augurii, nu crezi?

— Cred că sunt auguri buni, și alții răi.

— Eu pe ăsta o să-l interpretez ca fiind unul bun.

Am bătut ușor la ușa casei, remarcând că piatra fațadei își cam pierduse vopseaua. Părea și mai mică toată construcția, față de cum o țineam eu minte.

— Călătorul stors de vlagă, a zis Alastair, deschizându-ne ușa.

— Unde-ai fost? a vrut să știe Jasper.

— Unde-ai fost *tu*?

— La Londra, cu tata.

— Și cum a fost?

— Un băiat care se satură de Londra e sătul de viață, mi-a trântit băiatul.

Să fi fost cel mai deștept copil de pe planeta Pământ? Era, în tot cazul, foarte frumos, cu părul negru care-i stătea ca un coif și ochii mari și albaștri.

— Borges mi-a spus că s-a distrat foarte bine în Scoția de nord, a zis Alastair. Mă tem că și-a lăsat sufletul pe-acolo.

— Chiar așa?

— Se pare c-ați avut și câteva rateuri...

— E și-ăsta un fel de-a pune problema.

— Ce mai face domnișoara Law? a întrebat Borges, ivindu-se în vestibul cu o cravată psihedelică la gât, cu niște crocodili galbeni și cascade roșii pe un fond albastru-electric. Știa ce însemna Bella pentru mine și părea dornic s-o întâlnească iar, eventual ca și cum Norah Lange a lui s-ar fi grăbit să vină să-l salute, din trecutul îndepărtat. Spune-mi, rogu-te, ce mai faci! a insistat apoi.

— Fac foarte bine, domnule, i-a răspuns Bella.

— Ei, că m-ai făcut Sir George acum! Bine și bun. Dar mama și tatăl meu, trebuie să-ți reamintesc, îmi spuneau Georgie.

— Eu nu-ți spun așa, s-a băgat în vorbă Alastair.

— Sunt Borges pentru unii, Georgie pentru alții. Nu fac nici o diferență între ele.

Era ceva persistent de ciudat, de nepătruns, în felul în care vorbea. Să fi fost o problemă de traducere, sau el își cultivase tocmai această opacitate? Sau poate era vorba de transparență? Lumina se filtra prin masca lui Borges și devenea o lucire palid-gălbuie, care-și avea propria strălucire enigmatică. Te simțeai cumva mai deștept, mai învățat și mai spiritual în prezența lui. Universul însuși părea să fie mai pliabil și mai suplu – prin urmare, și mai accesibil.

Jasper a plecat cu Bella și cu Borges în camera de zi, în timp ce eu m-am strecurat în bucătărie cu Alastair, care mă întrebase dacă-l puteam ajuta să pregătească supa. Era o stratagemă, știam foarte bine – voia, de fapt, să stea de vorbă cu mine între patru ochi.

— Ei, și cum v-a fost călătoria? l-am întrebat.

— Toate bune cu fratele bunicului meu. A suferit un infarct, dar ușor – n-a fost un atac vascular, până la urmă – și aproape nedetectabil, mi-a spus, după care a oftat: Ei, ai avut grijă de Borges și-ți mulțumesc.

— Mi-ați pasat ocazia favorabilă, i-am spus. M-am prins de asta.

— Nu și plăcută?
— *Plăcută...* Nu știu dacă-i termenul potrivit.
— E ca mersul cu barca pe Amazon. Te bucuri că rămâi c-o poveste pe care s-o spui. Câtă vreme umbli pe-acolo, mă rog... prea multe insecte care te pișcă, aligatori, bășici, canibali...
— Au și Înălțimile Scoției din toate astea, i-am spus, iar el mi-a întins un pahar de vin.
— Îmi pare rău de prietenu' dumitale.
— Billy.
— Știu de la Borges.

— E trist. Dar m-așteptam, într-un fel, am zis, iar Alastair s-a uitat fix în ochii mei, de parcă ar fi văzut în față un glob de cristal.

— Și eu am simțit venind așa ceva, mi-a spus apoi. Am pierdut un prieten bun în războiul din Pacific. Bruce Donaldson. Îi spuneam „Donald the Bruce“. Am fost colegi la școala de la Whithorn, am cântat în cor la biserica tatălui meu – deși nu era cine știe ce cor. Am jucat hochei, am făcut autostopul odată și ne-am dus la Glasgow pentru o excursie de-o zi, care s-a transformat într-o noapte petrecută în oraș. Mama s-a înfuriat pe mine. Dar cui ce-i păsa? Și m-a luat de încheietura mâinii. Te simți bine? a vrut să știe.

— Nu tocmai.
— Poți să vii aici oricând. Zi și noapte.
— Știu asta. Vă mulțumesc.
— Să nu te retragi în sinea dumitale. Să nu devii tăcut.
— Uneori, am senzația că nu mai pot să respir. Mă simt ciudat, deconectat.
— Angoasa e durere dublată de rezistență. Așa se zice, și eu cred asta. Va trebui să jelești.

Cuvântul în sine, *jelit*, mă lăsa perplex. Nu știam în ce fel s-ar fi putut desfășura procesul, dar bănuiam că, la momentul potrivit, aveam să accept moartea lui Billy. Ce altă soluție aveam?

Alastair a scos o tavă de negrese de-ale lui, obișnuite, din plita de gătit AGA.

— *Voilà!* a exclamat. Negresele noastre de azi – și-a scos din frigider un castron de porțelan, în care avea o glazură cremoasă din ciocolată neagră, și a început s-o întindă cu o spatulă peste prăjituri, explicând pe un ton didactic: Diversele părți ale minții de obicei nu reușesc să comunice-ntre ele. Și-atunci, negresele mele vin să înlesnească, după cum spun eu. Oferă o scurtătură către beatitudine. Ce e rău în a o lua de-a dreptul, mai degrabă decât pe ocolite, către o destinație oarecare? În anglo-saxonă, drumul „drept“ este cel pe care ajungi direct undeva. „Greșit“ însemna, pur și simplu, să mergi pe un drum ocolitor, îmbârligat. Uneori, am impresia că lumea întreagă se mișcă ocolind. Apropo de asta, văd c-ai realizat o conexiune cu Bella, mi-a mai spus.

— Cred și eu că da.

— Dă-i voie să meargă unde te-o ducă. Sau n-o să te ducă. Alastair a terminat de întins glazura peste negrese, decorând fiecare bucată cu câte un strop de ciocolată. Borges te place, a ținut să adauge.

— Serios? Mă surprindea, cumva, să aud așa ceva spus verde-n față. Și mi-ă facea și plăcere, mai mult decât eram gata să recunosc.

— Și-ncă cum, a zis Alastair. E-un magician, un vrăjitor, un impostor și-un geniu.

— Și-un preot.

— Da, și asta. După ce-l citești, ai să-nțelegi de ce.

— Mackay Brown mi-a dat un exemplar din *Labirinturile* lui.

— Bravo lui George. Tot ce trebuie să știi găsești acolo. Și-a lins metodic spatula. Restul e glazură, dar tuturor ne place glazura, nu-i așa? Pe Borges – cel din pagină –, îți trebuie o viață-ntreagă să-l absorbi. Mie nu mi-au mai rămas atât de mulți ani.

— Am citit bucata despre Pascal azi, după-masă.

— E bună. Borges creează niște mici texte perfecte-n felul lor, eseuri care sunt povestiri. Și totu-i poezie, adică un fel de vrajă. Dacă-l citești pe Borges și pe urmă pierzi un tren, evenimentul respectiv ți se pare îmbibat cu semnificație – era clar că Alastair plutea deja, cu ochii larg deschiși, cu nările aproape dilatate, cum și le cască taurul înainte să atace, și-am bănuț că-și gustase compoziția pentru negrese ceva mai devreme, dar tot în acea după-masă. Literatura trebuie să se schimbe după Borges, a mai zis.

Chiar în cel moment, Borges a pășit în bucătărie, zicând:

— Îmi aud numele pronunțat. Și luat în deșert!

— Borges... a zis Alastair, lăsând numele să plutească în aer, ca un concept mai degrabă decât o adresare, ceea ce lui Borges i-a făcut plăcere.

— Highlandsul mi l-a prezentat prietenul tău, a explicat el, care e Giuseppe, dar e și Sancho, marele rostitor de înțelepciune din popor.

— Acuma, că spui, chiar că are o înțelepciune din popor, a comentat Alastair.

Bella s-a ivit și ea în bucătărie și s-a uitat înspre mine drăgăstos. În urma ei, veneau Jasper și Jeff.

— Tata și-a făcut negresele, a zis Jasper.

— Nu și pentru tine, Jasp, i-a trântit Alastair, uitându-se la el cu ochii mijiiți.

— Câți ani trebuie să ai pentru negrese? a vrut să știe Jeff.

Nu știam că se întorsese și el din peregrinări. Urma să avem o mulțime de vorbit în săptămânile următoare, eram convins, iar el s-ar fi dovedit la fel de simpatice și de înțelepte ca întotdeauna, dispus și să asculte, și să dea sfaturi. M-am gândit ce al naibii de norocos eram – și-n atât de multe privințe.

— Trebuie să fii ca Homer de bătrân, a declarat Borges. Dă-mi o negresă, Alejandro.

Alastair i-a făcut pe plac, depunându-i Maestrului una consistentă în palma întinsă. I-a dat alta lui Jeff, care a primit ofranda cu lăcomie.

— Domnișoara Law, vreți o negresă? a întrebat-o apoi pe Bella. Sunt potente,

vă previn.

— Ador potența! i-a replicat Bella, punând mâna pe-o negresă și înfigându-și dinții în ea cu poftă – după care, cu dosul palmei, s-a șters pe buze de un strop de glazură, adăugând: Se spune că ciocolata e totuna cu iubirea.

— Și, poate, mai de încredere-n privința efectelor, a zis Borges. Dante ar fi trebuit să aibă acces la un asemenea drog. Beatrice, după cum știți, trăia fără întrerupere-n mintea lui. Dar într-a ei, prezența lui Dante era foarte neglijabilă. Pe de altă parte, când se-ntâlnesc, la finalul *Purgatoriului*, ea este cea care-l ghidează pe drumul spre cer. Ținea profund la sufletul, dar nu și la trupul său.

— Mare nefericire, a comentat Alastair. O fi fost scoțiancă?

Bella s-a distrat, auzind asta, și niciodată n-a părut mai frumoasă. Purta un compleu cu pantalon diafan, galben- deschis, cu albăstrele minuscule într-un model care-i scotea în evidență pantofii sport roșii – mereu pantofi sport roșii, cu șosete albe până la glezne, care le accentuau roșeața.

Și eu am devorat o negresă mare, nerăbdător să mă alătur grupului din ce în ce mai vesel.

Muzica pulsa din boxele mari de lângă ferestre. Lui Alastair îi plăcea mai ales Bach, iar ceea ce ascultam era, de-acum știam și eu, *Arta fugii*, care adeseori se auzea cântată în fundal, la Pilmour. Cred că era un fel de a întrețese diferite elemente din aer, un singur fir melodic absorbind părțile dispartate și alăturând camera, ocazia și vocile într-un tot unitar.

Acordându-și mișcările cu muzica și schițând un pas de dans, în timp ce traversa încăperea, Borges părea și mai animat decât era de obicei, cu figura înfierbântată. Mi-a strigat:

— Giuseppe! Ai adus cu dumneata scrisorile?

— Le am în rucsac.

— Ce cuvânt fermecător, auzi, *rucsac*! Lumea-ntreagă se-ascunde în rucsacul dumitale.

— Și mie-mi trebuie un rucsac, a zis Jeff.

Pricepând aluzia, m-am dus în holul de la intrare, unde lăsasem pe jos mult-pomenitul rucsac, și m-am întors, ținând în sus micul teanc de scrisori nedeschise, șapte cu totul, strânse laolaltă cu o bandă elastică.

— Iată scrisorile! am exclamat.

— Trebuie să le incinerăm, a declarat Borges. Praful să se-aleagă de ele, nu? E singura soluție. Așa cum zice *Cartea Facerii*, care-i originea tuturor poveștilor.

De îndată ce Borges a zis asta, eu am conștientizat înțelepciunea – ba chiar necesitatea – propunerii lui. Trebuia să ard scrisorile, ca un gest de binecuvântare pentru Billy, ca o elegie pentru ipostaza mea mai tânără. Mi se părea cel mai just lucru pe care-l aveam de făcut, de la sosirea mea la St. Andrews.

Alastair, cum și era de așteptat de la el, a priceput că ne trebuia o ceremonie.

Ne-a condus pe toți, cu acea lucire drăcească a lui în ochi, afară din casă, iar de acolo peste întinderile cu iarbă, până pe West Sands. Mergeam însuflețiți, ca o

suiată recunoscoătoare – Borges și Bella, eu, Alastair și Jeff, și tânărul Jasper, la urmă de tot – siluetele noastre profilându-se pe cer. Am trecut pe lângă mai mulți jucători de golf cu figuri mirate și cu pantaloni bufanți, care și-au dus câte un deget la șepcile de pe cap în direcția noastră. Încă mai era lumină suficientă, chiar dacă pe mare se vedea o lucire lăptos-trandafirie, în timp ce treceam printre tufișurile aspre și dunele de nisip, către plaja lată, orizontală.

— Eu știu să fac focul, s-a grăbit să spună Jasper.

— Tu ești un foc, i-a răspuns Alastair.

Am rămas numai cu Bella și Borges pe întinderea vastă de nisipuri. Dincolo de noi, deasupra mării, atârnav norii ca un candelabru masiv de bronz. O găscă-de-mare s-a ivit de după marginea unui nor, și m-am uitat la ea cum s-a lăsat în picaj, a pătruns prin spuma de la suprafață și s-a ridicat iar, ținând în gheare un pește, viitoarea ei masă de prânz. Plaja însăși era palidă și spălăcită, aproape rozalie, plină de alge cafenii, care-și vărsau mațele uleioase, și de rămășițele cu aer de schelete ale carcaselor de sepii. Resturile de crabi și de rechini-pui se amestecau cu lemnul plutitor ca niște membre albe dezgolate și îmbârligate, aduse acolo de reflux. Totul avea să rămână expus, la momentul potrivit.

Curând, Jasper, Jeff și Alastair au adus vreascuri și au înălțat cu ele un templu miniatural, într-o groapă făcută în nisip, clădind surcele și bucăți de lemn plutitor sub forma unei piramide, sub care au vârat capete de crenguțe și frunze uscate. Cu acea strălucire de piroman în ochi, cum are orice copil, Jasper a aprins focul și-a suflat în el; n-a trecut mult, și-am auzit cu toții pârâitul surd al flăcărilor care încep să muște din lemn.

— *Voilà!* a jubilat Jasper, care copia vorbele tatălui său.

— *Un pequeño fuego*, l-a completat Alastair.

A venit și Borges mai aproape. Eram convinși că vedea flăcărilor, pentru că l-a citat pe Hopkins:

— „Și focul ce răzbește din tine, atunci, de-un miliard/ de ori spus mai frumos, mai primejdios!”¹⁰¹

— Scrisorile dumitale, mi-a spus Alastair, fiindcă sosise momentul.

Ne-am adunat cu toții în jurul focului, în cerc, iar eu mă simțeam ciudat, ba chiar nebunește de surescitat în momentul acela – jubilam și tremuram deopotrivă. Oare chiar voiam să merg până la capăt cu toată treaba? Bella probabil că mi-a intuit ezitățile, pentru că a întins o mână și m-a strâns de cot, vrând să mă asigure. M-am întors către ea și i-am văzut ochii larg deschiși, în care am citit o profundă acceptare. Mi-a zâmbit.

Cu toții au stat și m-au privit cum aruncam scrisorile în foc, una câte una. Șapte erau în total, adică numărul mistic. S-au făcut mai întâi oranj la culoare, pe urmă s-au coșcovit la colțuri, au devenit cafenii și negre, s-au bășicat, s-au încolăcit asupra lor înseși. Pe urmă, s-au înălțat în aer firele de cenușă – se alesese praful de ele, în sfârșit.

— Și-n țărână s-au întors, a comentat Jeff.

— Acestea sunt transformări binecuvântate, ne-a spus Borges tuturor.

Continuă la nesfârșit. Nu pot fi oprite schimbările glorioase. Și eu am fost așa de tânăr odată, așa delicat. Și-acum, vedeți și voi...

— Un bătrân delicat, a zis Jeff.

— Și-n curând, numai țărână. Dar ne-ntoarcem, la un moment dat. Cum zicea Whitman: „Mă-ncredințez țărânei, ca să cresc din iarba ce-o iubesc“ – la care, Alastair nu s-a lăsat mai prejos și-a completat:

— „De mă mai vreți, căutați-mă sub tălpile-ncălțărilor voastre“ – și, spre uimirea mea, Bella i-a preluat ștafeta:

— „Nu veți ști cine-am fost sau ce-am însemnat,/ dar am să fiu de bun augur pentru voi oricum“ – și Borges a revenit, completând strofa:

— „Și-am să mă fac una cu sângele și cu fibra voastră.“¹⁰²

Oare chiar plutea o muzică în aer? Mi se părea c-o auzeam distinct, c-o simțeam străbătându-mă – era un sunet puternic și palpabil, însoțit de o mireasmă de scorțișoară, și făcea să vibreze aerul. Se auzeau și tobe, poate chiar și cimpoaie, și-o chitară nevăzută, a cărei cadență ritmică scrâșnea vitejește peste corzi. L-am văzut pe Borges începând să se legene, cu ochii închiși, răsucindu-și umerii, prins și el în ritmul acelei muzici. A făcut un pas mic, a țopăit, apoi a întins o mână într-o parte, către Alastair, care l-a prins de braț, Jeff apucându-l de celălalt; și toți trei s-au pus pe făcut pași complicați când într-o parte, când în alta, cântând în limba spaniolă. După o vreme, Jasper l-a luat pe taică-su de mână liberă, și toți patru au pornit în dans în jurul focului, pe ritmul acelei melodii pe cât de stranii, pe atât de frumoase.

Bella s-a îndreptat către mare, unde și-a scos pantofii sport roșii, apoi șosetele, și-a pășit cu tălpile goale în văturelele de la țărm. Și-a ridicat pantalonii compleului, scoțându-și la iveală picioarele lungi, care nici nu m-au surprins cu frumusețea lor, sporită de apa care-i lucea pe ele. Marea i-a stropit genunchii cu un amestec înspumat. Vântul s-a întetit ușor, și materialul de pe ea s-a umflat, aproape c-a dispărut. Muzica, de-acum, era tunătoare, se răspândise pe toată plaja, după cum valurile se înălțau și se spargeau.

Mi-am scos și eu ghetetele și m-am îndreptat către ea. Lumina era ceva palpabil, blând, succulent. Simțeam pe limbă gustul roz-portocaliu al norilor, în soarele care pulsa și scliffea la suprafața apei. Marea însăși era ca o pătură de diamante.

Bella s-a întors și mi-a zâmbit, a invitație.

Și-atunci, am înaintat către ea prin apa fremătătoare.

100. *Othello*, ed. cit., p. 280.

101. Două versuri din sonetul „The Windhover“ („Vânturelul“), scris în 1877 de poetul și preotul iezuit Gerard Manley Hopkins (1844 – 1889), dar publicat abia în 1914.

102. Toate aceste versuri sunt din poemul din 1892 „Cântec despre mine însumi“, fragmentul 52, inclus din volumul *Fire de iarbă* de Walt Whitman.

Postfață

Această narațiune mi-a trăit în memorie timp de cincizeci de ani, avându-și contururile clare sau distorsionate, cum se întâmplă de obicei, odată cu trecerea timpului, când repovestești lucrurile de multe ori. Multe dintre întâmplările cuprinse în ea le-am spus și repetat în nenumărate ocazii – soția mea chiar își amintește de una dintre primele noastre ieșiri împreună, de la sfârșitul anilor 1970, când i-am vorbit despre Borges, Alastair, Jasper și Jeff. Ei pare-se că i-a plăcut mai ales „noaptea făcutului de pipi“, cum intitulasem eu popasul nostru de la Killiecrankie. Și mai distractiv a fost ceva mai târziu, când l-a cunoscut și ea pe Alastair, care mi-a dezvoltat poveștile, completându-le cu amănunte pe care eu le omiseseam. (Alastair a rămas un membru mult iubit al familiei noastre până când a murit, în 2014. Nu exagerez dacă spun că-i simt lipsa în fiecare zi.)

Am scris câteva bucăți din istoria aceasta și înainte, unele chiar pe la mijlocul anilor 1970. Dar, abia când realizatorul englez de filme Ross Clarke mi-a spus că s-ar putea scoate un film bun din ce povesteam eu, m-am apucat, la îndemnul său, de o narațiune completă. *Borges și eu* a început prin a fi un roman, în care Jay se numea Luke (cu toate că detaliile lui biografice le reproduceau pe ale mele aproape în întregime). Am dus romanul până la capăt, dar mi-am dat seama curând că era totuși o poveste al cărei adevăr îl confirma doar memoria, drept care l-am remodelat, alunecând spre un fel de *memoir* fictionalizat, de „narațiune“ sau de „ficțiune“ borgesiană. Este și un palimpsest, într-o oarecare măsură, fiindcă un text a fost scris peste alt text, cu multe ștersături; textul subiacent abia dacă se mai distinge, dar nu este mai puțin important, în măsura în care oasele lui străpung pielea. Povestea de față a căpătat forma unei ficțiuni, poate autoficțiuni, și reziduurile acelei modelări supraviețuiesc în transformarea ei în textul de față, subintitulat *O întâlnire*.

Nici nu mai trebuie să spun că nu ascundeam vreun reportofon în buzunar când stăteam cu Alastair la masa lui din bucătărie, nici când mergeam cu mașina, cu Borges alături, nici când umblam pe străzile din insulele Orkney, împreună cu George Mackay Brown. Memoria este un copil vitreg al imaginației, așa că discuțiile din această carte sunt reconstituite cu fidelitate față de vocile care mi-au tot răsunat în cap mai bine de cinci decenii. (Aveam totuși câteva notații în

jurnalul meu din acel an, cu frânturi de dialoguri.) Dacă se poate spune așa, multe incidente și scene descrise aici au căpătat pentru mine o rezonanță mitică, și la fel și pentru Alastair, cred. În ziua morții lui Borges, m-a sunat și mi-a spus, în felul său bizar: „Îl caută altundeva pe domnul ăla, Singleton.“

Borges și eu se prezintă, în moduri evidente, ca o refracție și reconsiderare a textului „Borges y yo“. Nu pot decât să sper că ea va oferi măcar o fracțiune din plăcerea pe care mi-a produs-o mie textul borgesian de-a lungul anilor. Călătoria cu Borges s-a constituit, de fapt, din două călătorii, pe care le-am combinat în această carte, pentru eficiența narativă. Personajele din ea sunt reale, multe dintre ele purtându-și chiar numele lor: Alastair, Jasper, Borges, Jeff, profesorul Falconer, Anne Wright și George Mackay Brown. Domnul Singleton este și el real, deși probabil că de-acum a fost înmormântat în Noua Zeelandă. Fata cu pantofii sport roșii este o compoziție din mai multe femei care mi-au fost apropiate. Pe „Ailith“ n-am mai revăzut-o, fiindcă trăiam în lumi atât de diferite. Billy Giordano este și el o compoziție din trei foști colegi de liceu, care au luptat în Vietnam, unul dintre ei (care-mi era cel mai apropiat) murind în războiul acela imposibil, încă din primul meu an ca student la cursurile postuniversitare de la St. Andrews. Moartea lui mi-a lăsat o stare de melancolie cu care m-am luptat ani întregi.

Și un detaliu anecdotic: la scurtă vreme după întâmplările descrise în această narațiune, mi-am schimbat subiectul tezei de doctorat și am trecut de la George Mackay Brown la Theodore Roethke, descoperind o adevărată comoară de manuscrise rămase de la poetul american decedat nu cu mult înainte, care aveau să facă mai acceptabil proiectul meu în ochii profesorului Falconer. „Mă bucur atât de tare c-a murit“, mi-a spus când i-am propus modificarea.

Are un vers Roethke, în „Câmpul îndepărtat“¹⁰³, care cred că definește foarte potrivit natura cărții mele, *Borges și eu*: „Seninul pur al memoriei într-un singur om.“

103. „The Far Field“, titlul poemului și al volumului omonim publicat în 1964, la un an după moartea poetului Theodore Roethke (1908 – 1963).

Mulțumiri

Diversi prieteni au citit această narațiune și mi-au venit cu sugestii: Andy Paterson, Ross Clarke, Heather Neilson, Patrick Flanery, Nick Spengler și Jeff Lerner – același cu Jeff din paginile ei –, precum și soția mea, Devon Jersild. Reacții minunat de amănunțite am primit din partea prietenului Michael Lowenthal. Le adresez tuturor acestor cititori cele mai profunde mulțumiri. Ca întotdeauna, Gerald Howard, vechiul meu editor de la Doubleday, mi-a fost de un nemaipomenit sprijin și ajutor. Mare noroc am să lucrez cu el de-atât de mulți ani.

Contents

1.	1
2.	2
3.	3
4.	4
5.	5
6.	6
7.	7
8.	8
9.	9
10.	10
11.	11
12.	12
13.	13
14.	14
15.	15
16.	16
17.	17
18.	18
19.	19
20.	20
21.	21
22.	22
23.	23
24.	24
25.	25
26.	26
27.	Postfață
28.	Mulțumiri

Landmarks

1. [Cover](#)
2. [Title Page](#)
3. [Copyright Page](#)
4. [Dedication](#)
5. [Epigraph](#)
6. [Body Matter](#)
7. [Body Matter](#)
8. [Body Matter](#)
9. [Body Matter](#)
10. [Body Matter](#)
11. [Body Matter](#)
12. [Body Matter](#)
13. [Body Matter](#)
14. [Body Matter](#)
15. [Body Matter](#)
16. [Body Matter](#)
17. [Body Matter](#)
18. [Body Matter](#)
19. [Body Matter](#)
20. [Body Matter](#)
21. [Body Matter](#)
22. [Body Matter](#)
23. [Body Matter](#)
24. [Body Matter](#)
25. [Body Matter](#)
26. [Body Matter](#)
27. [Body Matter](#)
28. [Body Matter](#)
29. [Body Matter](#)
30. [Body Matter](#)
31. [Body Matter](#)
32. [Afterword](#)
33. [Acknowledgments](#)